BOŽENA NĚMCOVÁ

LISTY

III

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek čtrnáctý

BOŽENA NĚMCOVÁ

LISTY

III

1857–1858

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1960

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Bohuslav Havránek

Redakční rada:

Rudolf Havel, Josef Hrabák, Miloslav Novotný, Rudolf Skřeček

Tento svazek připravil Miloslav Novotný

za spolupráce výkonných redaktorů Rudolfa Havla a Rudolfa Skřečka

Graficky upravil František Muzika

1857

196. KARLU NĚMCOVI – 5. ledna 1857

Milý Karle, já doufám, že můj list máš, a my máme Tvůj i knížku i ostatní věci. – Chtěla jsem Ti hned psát, ale neměla jsem na marek, až dnes – tedy hned sedám, abych Ti psala. – Děti měly radost z těch věcí, Jarouš s vzorkami; – už má osm sešitů, ještě mu chybí zvířata a nějaké hlavy. – Děkuje Ti, a že ho tuze těšil ten sešit. – Dorinka také měla radost z růže i z obrázku – neboť já jí dala tu sněženku a petrklíč, a ty fialky jsem dala paní Hanušové – ty byly roztomilé. – Ono by to bylo nápadné bývalo, kdybych jen Emince byla tu růži dala, – to víš, že musí dát člověk pozor v takové rodině. Eminka se zapálila jako ta růžička, co jsem jí dala, když jsem jí řekla: „To je od Karla!" – Těšilo ji to, a že Ti děkuje i paní Hanušová, a jakou ony Ti zase radost udělají? – Pan Hanuš ale se ptal, – jak se chováš? – On neumí hned zase zapomenout, a chceš-li mít u něho dobré oko, musíš se vzít dohromady, abys dobrou pověst si získal a nikdy neustoupil z cesty dobré, by z Tebe byl člověk užitečný. Eminka je tak vychovaná, že by žádného mladíka ráda mít nemohla, který není vzdělaný, – a vzdělanost, to víš, že záleží v ušlechtilých mravech, v dobrém srdci a jasném rozumu! – Na to nezapomínej tedy! – Ty Genfer Novellen nestojejí za mnoho – Höllenfahrt mne těšila sice, je v tom mnoho humoru a vtipu, ale není to od Heineho – je to od jednoho spisovatele, který Heineho napodobil a za jeho dílo to vydal. Dělá to mnoho rámusu! – Že jsi tomu všemu nerozuměl, věřím, je to celá literatura německá, kterou musí člověk znát, aby to zajímalo. On tam mnohého haní, který není k hanění! – Jestli jsi to koupil ale, to jsi mohl raději koupit Heineho Atta Troll, to je báseň, která má vždy cenu. Také od Lenaua Albigenser je krásná báseň – dostaneš-li to vypůjčit, to si přečti. – Pak

má krásné básně *Kopisch – Mörike – Böttger – Freiligrath* – ale každého nečti, někdy je škoda času. Lépe, když chceš číst, čti mythologii nebo něco z přírodovědy — anebo staré klasiky, Goetheho – Schillera – Jean Paula – Waltera Scotta – ti zůstanou vždycky pěkný a poučný – není to pouze časové. – Shakespeare ku př. věčně se bude s zalíbením číst. Čti Don Quijota – to je také lektýra dobrá pro mladý věk – je to krásná kniha! Musíš ale vždy myslit, že je Sancho Pansa ta holá praktičnost, próza života, rozvažující rozum, a Don Quijota si musíš představovat co vtělený cit, který nás vede k sentimentálnosti, k romantice, který člověka nešťastným činí, není-li s ním rozum ve shodě. – V Goethovém Faustu jsou tyto dvě stránky života, tyto dva hlasy, které se v každém člověku ozývají, zastoupené ve Faustu a Mefistu. Tento je princip zlého – totiž věčně chladného rozumu, ironie – a Faust blouznivý, v jiných sférách se potácející, člověk citu jen. – V člověku to též tak je, a když přemůže onen zlý hlas, když uvede ve shodu s citem rozum a stane se pánem svých vášní, – zvítězil a je vysvobozen, jako Faust. – Tak i Heine, kde nechal vládnout pouze Mefista, jsou básně jeho urážející, uštěpačné, chladné, kde ale ta ironie né sice udušená, ale jen ovládnutá citem, tu je rozkošný, tu člověk při jeho básních okřeje – a to jsou skoro naskrze jeho Gedichte, co i já mám. – V jeho Romanzero převládá Mefisto. Když tedy něco čteš, musíš vždy hledět poznat *ducha* básní. – Ta Amaranth je sice hezky psána, skvělá v ní barvitost řeči, ale tendence je daremná; – je to opravdu ve smyslu té nové poesie katolické, a Redwitz jeden z jejích praporečníků. – Tu knížku vandrovní jsem odeslala tátovi na Nový rok, poněvadž tamodtud musí být podepsána. – Tátovi to není milé, že jdeš ze Sagan, já také bych radší byla bývala, kdybych Tě věděla na jistém místě, ale přenechávám to Tvému rozumu. Dělej tak, abys neměl čeho litovat. Zdraví ovšem je nejdražší, ale proto přece musíš hledět, abys i s kapsou dobře vyšel. – Hleď také, abys dostal od Teicherta *dobré* vysvědčení neboli *odporučení*, což Ti bude všude k dobrému, ať jsi již tu

nebo tam. – Jakpak jste strávili svátky? – Ani nepíšeš, a ty naši také ani na můj svátek ani k svátkům nepsali – až budeš Ty pryč a Aida z domů, to pak nebudu už ani více o mamince slyšet. Hodní jsou, to je pravda? – My měli také smutné svátky; na Štědrý den ráno neměla jsem ani groš. Teprv k polednímu jsem pár zlatých dostala – ale už bylo pozdě na rybu i vánočku. Měli jsme jen knedlíky se zelím, štrudl, švestky a na modro štiku. Dr. Staněk mi poslal malou štiku. Od Skřivanů dostala jsem bochník chleba a láhev vína a od Fingerhuta punš. Krejčovic poslali nám pár ořechů a Dora dostala z venku vánočku malou. Tedy jsme přece světili Štědrý večer, jak jsme mohli, a ještě jsem dala z toho jedné chudé rodině. Po večeři hráli jsme o ořechy loterii a karty. Byly jsme jen samy u večeře s Dorou a Manka – Jarouš byl u Skřivanů, ale záhy přišel. Pak jsme pili punš – na zdraví tátovo, Tvoje a na památku Hynka. O půlnoci šli jsme všichni na jitřní. – Byly jsme s Dorou pozvaný na Štědrý večér i na Boží hod k Palackým, ale já jsem na Štědrý večér nejraději doma, také jsem nechtěla jít kvůli Mance. Na Boží hod jsme tam ale byly u oběda a večér jsme byly u Hanušů. – Druhý den jsem byla sama. Dora byla celý den u Hanušů a Jarouš byl u Vrbů k obědu zván a pak dostal od něho do dívadla. V neděli byly jsme u Krejčů; Krejčí Tě pozdravuje, i ostatní. Prokop je roztomilý kluk, ale hrozně rozpustilý. – Na Nový rok byly jsme večér u dr. Špotta – a včéra jsme byly zase u Palackých na oběd. – Dle toho by se zdálo, že se máme tuze dobře, ale ono tomu není tak, jeden den máme a druhý den nic. Je to mizerný život; kdyby měl táta těch 700 f. už, věru bych byla snad už z Prahy se žejbrovala na jih, ale co platno, on sám nemá krejcar nazbyt. – Snad tomu ale nyní již přece bude brzy konec. Už mi pomalu, milý hochu, bude trpělivost docházet, to jediné, zač prozřetelnosti mohu děkovat. Zdrávi ale jsme při všem tom trápení a navzdor že máme vlhčeji v pokojíku než vloni. – Až mi táta tu vandrovní knížku pošle a já ji Tobě odešlu, přiložíme k ní něco; zeptej se zatim, jestli se platí clo za štykované věci, ku př. šmizetka –

rukávy – ale neušité, rozumíš, a řekni mi to; – já také napíšu: „In Sagan zu öffnen" – možná že to u vás nebudou otvírat na poště. Zeptej se na to, abyste potom neměli opletačky. – Táta je zdráv, líbí se mu ve Villachu, ale přece by radší byl v Čechách; žádal již o 700 f. – budeme tedy vidět, jak budou pánové ve Vídni držet slovo. – Příroda je tam překrásná. – Táta byl na svátcích v Celovci u Boženky Staňkovic: byl tam tři dni. – Pan dr. Lambl se již vrátil z cesty a mnoho mi již vypravoval, co viděl a zkusil. Do Würzburku už nepřijde. – Pan Šťastný se na Tebe ptal, pozdravuje Tě; ženat není ještě, bojí se, protože stále churaví na prsa. – Pilz k nám nechodí, nevím tedy nic více o něm, než že je posud v Košíři. – Kodym vydá knížku o zelenářství, přijede sem na jaro, aby si objednal tisk; pak jede do Belgie. Jestlipak Ty, Karle, to tak daleko přivedeš, abys psal podobné články? – Nevím, Ty tuze lehce přes všecko přecházíš, co je obtížné, kde je potřeba vytrvalosti, stálosti, toho Ty se lekáš! Jarouš se dost dobře učí, učitelové jsou s ním spokojení, co mne těší; on má všecky ty nápady Hynkovy, také hezky kreslí a rychle jako on – i v tváři se na něho vyroste – jen aby nevzalo to s ním též podobný konec, náklonnost k tomu má. – Že Ti je s rukou líp, to mne tuze těší – jen jestli je to pravda; dej tedy nyní na sebe pozor při práci, a když by se Ti zase cosi podobného stalo, nikdy sám se neléč, nepíchej to, a hned jdi k doktorovi – neboť se Tobě třebas maličkostí zdá, co velkých následků a zlých mít může a co pozná jen oko lékařovo. No a jakpak jste vy tam trávili svátky – a dostali jste Ježíška? – U nás byl chudý – nedostali ode mě nic – Dora jen dostala od Hanušovic Dorinky pentli a brazelety černý z kamenů, jak je nyní nosí. Emince dělá brustreif – jak se říká, čili náprsenka,– poněvadž nebyla s tím hotová. Já dostala k Ježíšku 10 fl. a to mi bylo nanejvýš potřebné, sice nevím, jak bychom byli přes ty svátky byli žili. Píš nám zase brzo, to Ti povídám, abych neměla zase starost; – když bys neměl mít peníze, raději ho nevyplať, jen ale píš; když napíšeš každý den řádku, – můžeš dvakrát za měsíc psát

– jednou můžeš list vyplatit, podruhé ho vyplatím já. – Onehdy jsem musela nechat Tvůj list celý den na poště, neměla jsem od něj – ale to nic nedělá, alespoň vím, že ho mám zde, – a přece si to nějak seženu. – Podhorský tu onehdy byl, a že by Ti rád psal – tedy jsem mu dala list a psal. Pozdravuj naše a piš mi přece, jak to s tou svatbou bude a koho si Aida vezme a co dělají. Děti také všickni pozdravujou. Gustava polib ode mě, a že by mi přece měl také psát. Jakpak to bude s tím výkresem otcova hrobu – to jste mi již mohli udělat. Buď tedy zdráv – a hodný. Děti Tě pozdravujou a líbají. – Děkujem Ti ještě jednou za knihy i obrázky. Buď jen zdráv! – Vroucně Tě líbá

Tvá matka.

Právě přišla telegrafická depeše, že v Paříži jeden *kněz* tamějšího arcibiskupa u oltáře zabil. Arcibiskup ten byl republikán a to se mnohým nelíbilo, ani císaři ani papeži.

Řekněte mi, člověče, co děláte, že mi tak dlouho nepíšete? – Před svátky jsem Vám psala list na kolika stranách a Vy ani muk na to – je to způsob? – Nenapadlo Vám, že budu mít starost, jestli jste list jak se *patří a náleží* dostal – ve stavu panenském? Myslila jsem už, že jste v Březnici byl, – ale máme už 7/1, a tedy byste musel už být přece šest dní doma, byť byste tam i býval! – Nevím, co si mám o tom myslit. Včéra poslal Štulc k Staňkovi paklík s knihami pro Vás, aby Vám to do Budějovic poslal, – já tam zrovna byla a vzala to k sobě, protože chci něco k tomu přidat. Zítra neb pozejtří dám to konduktérovi a on Vám to přiveze. – Můj muž Vás pozdravuje – ptal se, jak se Vám tam vede, – já mu psala, že dobře. On si tam také nestejská – jen kdyby měl už těch 700 f. Nebude-li to záhy, nevím, jak se mně zde povede. – Jak jste přece ty svátky strávil? – Byl jste doma či v Březnici? – Já měla smutný Štědrý den. – Byla jsem pozvána s Dorou k Palackým večér i na Boží hod k obědu – já ale na Štědrý večér nešla. – Udělala jsem to hlavně skrze službu, aby nezůstala sama jako kůl. – Mého jmění bylo 2 f. na celé svátky – můžeš si tedy myslit, že byl ten *štědrý* večér pouhá ironie! – Ostatně na tom nic nezáleží, a je to zpozdilost, vázat se na staré zvyky – jako by od černého kapra, vánočky a nadělení blaženost závisela. – Pít jsme měli dost – víno i punš – poslední dostala jsem od Halánka – a pili jsme na zdraví všech věrných Čechů – také na zdraví Vaška Čočky! – Jarouš má teď obědy celý týden – na Štědrý večér byl u Skřivanů, přišel ale záhy domů – hráli jsme loterii a karty – a povídali až do půlnoci – pak jsme šli na půlnoční všecky čtyři. – V hodinu jsme přišli, lehli na ucho a spali až do bílého dne. O Boží hod byla jsem s Dory u Palackých u oběda, odpoledne se

tam hrálo (muzika), četlo – byl tam Řezáč a páter Standler – oba to chlapíci – a k večeru šly jsme tamodtud k Hanušovům na večeři, malou soirée. – Na Štěpána dostaly děti do divadla – a já seděla jako duše sama. – V sobotu byla jsem u Lamblů zvána – v neděli u Krejčů, na Nový rok u Špottů – to jest na odpoledne – a v neděli byly jsme zase u Palackých u oběda. Dle toho bys mohl si myslit, že se mám jako na kraji v nebi, – ale, milý hochu, – já bych jim to všecko odpustila, kdybych neměla jinak peklo! – Ale to víš, jak mi as tak někdy je; jen kdybych nikoho nepotřebovala – „Ihre Großmut ist so groß wie das Loch einer Armenbüchs" – povídá Heine – a já mu dám k tomu pečeť a ruku – že to je pravda. – Ano Heine – slyšel jste o „Höllenfahrt von Heine"? – Vyšla letos a již je druhé vydání, ale *není to od Heineho*! – Já to dostala – je to „literaturgeschichte" německá, v špatných verších psána – sem a tam je dobrý vtip – ale od Heineho v tom není ani jiskřičky. Má to být od Hartmanna. Dělá to rámus. – Mohu Vám to později půjčit. – Včéra byla jsem v divadle, dostala jsem listek od Špottů – dával se „Břetislav II. čili Zápas o knížecí korunu". Je to v německém jazyku psáno od dr. H. Schmida – Frič to přeložil. – Řeč je pěkná, plynná – to je pravda –, ale historie je v tom málo šetřena – Palacký utekl z divadla. – Kolár dělal Vršovce Tistu, hrál dobře, Chauer Soběslava – Kolárová Marii, jeho dceru, Šimanovský Břetislava. – Hra byla dobrá. – Je to také tuze romantický a sentimentální pro český charakter dokonce tehdejšího věku. – Lepší pochoutku jsem měla onehdy v německém divadle. Byl tu herec Rott – a pan Halánek mi přinesl listek, poněvadž jsem se zmínila, že bych ho ráda viděla, – do „*Wallensteina*". Šla jsem. – Já myslila, že vzal jen pro mne listek, on ale pro sebe též. Přišel později také. – Rott je znamenitý herec – dával Wallensteina – a poněvadž se nejlepší síly divadelní zúčastnily, bylo vyvedení výborné. Najednou Ti v druhém aktu – trkne mne cosi do ramena – já se ani neohlédla, aby mi ani slůvko neušlo, ono zase, tu se obrátím a Halánek vedle mne spí a hlavou sem tam klátí. –

Na mou duši jsem nevěděla, mám-li se smát nebo stydět za něho. Je to ovšem [věc] přirozená, byl uběhán, upracován z pivovaru – kus ten už slyšel – ale mne to přece uráželo. – To by tak byl člověk pro mě! – Ke mně on má ale zvláštní důvěru a úctu, – protože umím vyhovět jeho marnosti – že ho nechám mluvit, – a když ho tak někdy seknu, to on necítí. – Copak říkáte těm novinám z Paříže? – Hezká to věc – voják píchne po králi na parádě – a kněz po arcibiskupovi v kostele! – Škoda toho arcibiskupa, byl to velmi osvícený člověk! – Lambl se vrátil z cest a mnoho, mnoho povídal – mohla bych Vám všelicos opakovat, co by Vás zajímalo, ale není to radno. – Polda je také takový lenoch jako Vy, nepsal mi ještě; to šlak ví, co to v tom někdy je! –

Co slyšíš z Březnice? – Já nechci vlastně nic vědět než to, co se týče té záležitosti stranu listu. – Liblina mi posud ten list neposlal – nevím, co si mám o tom myslit? – Poslal jsi ten list Jurovi a jsi jist, že ho dostal jen on do ruky? – Dělá mi to starost, proto Tě prosím, abys mne jí co možná záhy zbavil! – – Děti Vás pozdravujou, Jarouš Vám bude psát při těch věcích. Karel měl zase bolnou ruku – a proto nemohl psát. Chce na jaro pryč ze Sagan – buď do Erfurtu půjde, nebo zpátky do Rakous do Štyrského Hradce. Pozdravuje Vás také. U Riegrů byla o Vás řeč, Rieger řekl, že je Vás přece škoda, že jste *talent*, – ale kdosi na to řekl, že je to dobře, že nám takových hlav mezi klérusem více třeba než mezi úředníky. Mencl, Šlenkertka, Vorlíček Vás pozdravujou, poslední Vám také pošle list. Mějte se dobře – podruhé víc. Jen píšte. Vaše upřímná

BN

Z Moravy posud ani muk! – Blázen, kdo naděje na ženské srdce staví, povídal včéra Břetislav.

Šťastný a veselý nový rok vinšujem!

14/1 57.–

Milý Václave! Že se na Vás nehněvám a Vám odpouštím, to budete již vědět z listu posledního, jakož i já vím, proč jste nepsal a jak se Vám o svátcích vedlo. – S posláním těch věcí jsem ještě odkládala, chtěla jsem přiložit ještě pár cigár a zrcátko – ale není možná těch několik grošů ušetřit. Také na punčochy jsem čekala; no, dostanete to ostatní podruhé. S tou maličkostí příjmete zavděk; paní Šlenkertka posílá ty štráfky a ještě šest dostanete. Ty dva ručníky a tři šátky příjmete ode mě; ještě dostanete punčochy, košili, šátky tři, dva ručníky, dva servitky, zrcátko, papír, a bude-li možno, i ten nožík. Já vím, že Vám to bude milejší, nikomu nemuset děkovat; – mě považujte za Vaši mámu. – Ale musíte mít trpělivost, protože byť bych to i s největší radostí poslat chtěla *hned*, – nemohu. – Nehněvejte se, že je to tak špatně vyprané, to víte, v zimě se na půdách pražských tuze čadí, a tudy je to jako uválené. – Ty ručníky vydrží Vám dlouho a v budějovickém prádle zbělí, poněvadž je to příze. – Mimo to posílám i Vaši Koledu, co jste si od Jarouše koupil, list od Vorlíčka a balík od Štulce. – Byl zde u mne Štulc a pravil, že v tom balíku, co Vám poslal – (míní, že ho již máte), také pár grošů přiložil. – Snad jsou v tom listu. Inu mohl by, je to dost nanicovatý od něho, že Vás nechal tak jít. – Ptal se mne, zdali mi píšete, já řekla, že jste mi jednou psal a že píšete, že jste spokojen, a povídala jsem mu také, že jste držel již kázání k všeobecné spokojenosti. Vzdychl, zdvíhl oči k nebi – a po dlouhé chvíli zašeptal tichým hlasem: „Schopná je to hlava, dobré srdce, kéž by jen *víra pevná* byla!“ – Znáte jeho jeremiády nad námi dvěma! – Musím Vám povědít, že bude vydávat *Almanach katolicko-národní*! – Snadno Vám to napadne, že za tím cosi vězí. Přišel prý ty dni

Schulzů Ferda k němu a prosil ho, že by těch prací, co jste vy študenti na gymnasium pracovali (totiž ten časopis), škoda bylo, a že by se mohl almanach vydat, použít jich, a on aby příjmul redakcí. Jakou politiku s tím ti hoši chtějí vyvést, to nevím, ale Štulc se toho hned chopil (dokonce an prý již podobná myšlénka i v něm se vzbudila –), a že aby se čistý výnos věnoval na křtitelnici pro karlínský kostel! – Hoši chtěli kazatelnu, ta prý by ale mnohem více stála. – Tedy křtítelnici z bílého mramoru s bronzovým příklopem – a Levý v Římě ji bude dělat a papež aby ji hned vysvětil – (to je Štulcův nápad). – Prvně bylo, že běžel ke mně a že jsem musela mu slíbit „novelu", – pak mu napadlo, „aby se věnoval ten almanach Viola de Prélovi"! – Já mu to vymlouvala, ale znáte ho, jaké on hned má kombinace; – řekla jsem to tedy Palandovi a ten mu to vymluví jistě! – Poněvadž sbírky na karlínský kostel úředně povolené jsou, tedy se bude muset almanach ten také úředně ještě rozposilávat, a tudy se ho bude moci také dosti tisknout. Budou pěkné rytiny ze života Cyrila a Metuděje v něm a podobizna; beztoho že sv. Vojtěcha nebo Václava. V Lipsku všecko ryto! – Formát bude jako Perel. – Co tomu všemu říkáte? – Štulc je v elysium, to je zase něco pro něho. – Nyní budeme mít trojích tendencí almanachy – demokratický – monarchický – a ultramontanistský. – Jestli se někdo o to ještě se Štulcem neporadí, vyvede v tom nějaké hlupství. – V prázdninách jede s Lubomírským do Ostende a na druhý rok do Říma. – Kýž by pánbůh dal – by se tam trochu vzkřísil ze svých fantasií. – Vy máte asi také práce v té sbírce – snad nejvíc, vždyť jste to vedl? – Píšte Ferdovi skrze to, ten Vám to bude moct nejlepší říct – mne ale nevyzrazujte. – Ono to bude beztoho za krátký čas public. – To je tedy nejhlavnější novina, – nějaký literární klep bude Vám psát snad i Vorel. Rieger bude vydávat jistě Máchovy spisy. Také paní Čacká z mrtvých vstala – a tak se to zase hýbat počíná; ty poesie Máchova a Koubkova hnou zase trochu tou mládeží! – Pak příjdete zase Vy s Puškinem – a tak by nechybělo

nic než bohatého nakladatele a odbíratelů hodně. – Vy se těšíte na Pražskou paničku, – těšte se, bude hezká – mně se *posud* líbí. Dokončenou ji ale posud nemám, chybí mi někdy chuť k psaní. Ale budete se jí divit, ona trochu jiný směr má, než jsem si udělala plán, – ale to už tak u mne je, já jaktěživa nic nevypracovala, jak jsem zpočátku myslela; – jen jedna osobnost, ta hlavní, zůstane ale vždy nedotknuta – na té neměním, ta stojí vždy již celá přede mnou, ale to okolí někdy všelijak točím a měním – abych to, co vlastně vyvést chci, lépe dokázala. – Nevím, kolikátý svazek bude ta moje Žena z lidu, – snad ji dokončím koncem toho měsíce, jestli se mi zase v hlavě nezamračí; když ona je to bída, bídou rozená! – Předešlý měsíc měla jsem všehovšudy 20 f. a od toho všecko zapravit! – To aby byla trpělivost více než svatá – být ještě přitom v dobrém humoru. Hraběnka je zde – ale znáte mne, jak umím *za sebe* prosit, – a Staněk ani Štulc, zdá se mi, že *nejsou s ní* na přátelské noze!! Ta aristokracie, milý Václave, je přece jen – aristokracie! Karel mi psal, je zase zdráv, a snad tedy příjde zjara do Prahy na pár dní, než někam zase odvandruje. Jarouš se dobře učí, učitelové ho chválí, přece ho ta reálka trochu napravila. Dory vaří a dělá hospodyni, aby se tomu už přiučila, co má být tou ženskou blažeností. Manka nám několik dní stonala, a to byla úplnou hospodyní. – Nechce Vám psát, že prý byste to někomu ukázal a že by se jí smáli, že ošklivě píše. – Ona ale také škrábe jako kočka. – Jarouš zase není celý den doma, večér má úlohy, a tak že Vám posílá mnoho hubiček, abyste mu odpustil, že Vám bude psát podruhý. Znáte je, lenoši! – Muž se v každém psaní po Vás ptá – jak se Vám tam líbí. Naříká si na to mechanické kancalářování, radš by se za pašery honil. Jinak mu tam svědčí. Jen kdyby už měl těch 700 fr. Já jsem také tak dalece zdráva – čemuž se věru divím. Nebyla jsem jistě 14 dní zase ani z domů – to víte, já když se do mého hnízda zaryju, to mne nemůže zase vytáhnout. Ba ať nelhu, byla jsem v divadle na *Břetislavu samožvanci*, Frič to překládal z němčiny. Řeč je hezká, plynná, to je pravda – ale historie

je mizerně zkřesaná a ty charaktéry! Palacký utekl po prvním aktu. Je to od jakéhos doktora Schmida – Palanda řekl, že nyní ví, – jak se jmenuje *Klicpera na německy*! – Ale to Klicpera přece více historii šetří. – Dobře ale hráli. – Ráda bych Vás slyšela kázat; a ten Váš život seminářský, ač jednotvárný, velmi se mně líbí. Radší bych Vás však přece viděla jinde, ale co dělat. – Často o Vás mluvíme a ještě častěji vzpomínám. Já nyní píju každý den večér čaj a to je moje jediná pochoutka. – Ráda bych ho s Vámi sdělila, věřte; – ale těšme se blahou nadějí – co nevidět to uteče a shledáme se. Píšte brzy, budoucně víc, pospíchám. Vaše vždy stejná přítelkyně

Božena

Na den mého narození 4/2 57

Milý Karle! Že jsem Tvoji vandrovní knížku [hned posla]la, to víš. Táta musel to poslat zase do Celovce, a tudy teprv tento měsíc (v únoru) ji dostaneš zpět. Budeš ji mít na dvě léta pro Německé státy i Belgii, kdyby se Ti něco nahodilo, abys měl již všecko pohromadě. – Nyní ale se musíš rozmyslit, a nechceš-li tam zůstat přes léto ještě, musíš psát, jak to máš. Jít jen nazdařbůh do světa, bez peněz, to nejde, to by bylo holé bláznovství – jestli ale bys skrze Teicherta, neb někoho jiného protekcí, v Berlíně neb Erfurtu místo dostal, neměli bychom nic proti tomu, ačkoliv teprv tam uvidíš, až budeš zcela mezi cizím lidem, jak to je. Ty si ale říct nedáš, to je darmo. Posud, když to nemusí právě být, jsi příliš mlád, abys už se jen směle do světa pustil, a vidím, že Ty trpce zkušenosti zaplatíš všude, ať jsi kde jsi. – Najednou všecko pohltit nemůžeš, lépe když v jednom odvětví úplně se zdokonalíš než ze všeho něco, a dokonalého nic – tak myslí i Fiala. Abys místo dostal, dobré, někde v Němcích, abys přece mohl být od toho živ, jak se patří, pochybuju, chybí Ti i vědomosti i protekcí – dostaneš pár zlatých, pak nebudeš vědět kam dříve s tím, naděláš si dluhy – budeš pak muset ze sebe prodávat anebo mít nouzi – nebo v Němcích je všady drahé živobytí. V Saganech nejsi přece ještě jako cizí, když nevyhnutelně něco potřebuješ, máš to, když Ti něco je, dohlédnou na Tě, když se Ti stýská, máš přece někoho, s kým můžeš promluvit, – pak budeš stát jako kůl v úplné cizině. – Na nás spolehnout se nemůžeš. – To víš, když já *mám*, že Ti dám, třebas mohl jsi již vydělat, ale když já sama nic nemám, co Ti dám? – Já jsem nyní skoro jen [z milost]i lidí živa, a bůhví kdy ještě to bude, že dostane táta těch 700 f., aby mi mohl něčím přispět. Pak teprv bych mohla i Tobě něco dát. Do té doby,

to víš, byla by to jen náhoda, abych někde více něco dostala, a to budu hledět, abych Ti, kdybys měl tamodtud odejít, něčím na cestu přispěla. – Ty nevíš, co to je, chodit pěšky po světě a nemít groše v kapse. – Když jsi chtěl tak záhy ze Sagan odejít, to jsi neměl na nic groše vydat, a jen spořit, abys měl na cestu. – Milé by mi bylo, kdybys ještě přes léto v Saganech zůstal a pak se teprv někam jinám obrátil. V letě Ti snad na zdraví škodit nebude; a jestli Tě jen to tamodtud žene, v Berlíně je ještě hůř a v Erfurtu o nic lepší. Co se týče Němců, to tuším také bys teprv se mezi ně dostal. – Co myslíš, že bys dříve snad ještě do Prahy se podíval a teprv zase do Němec, na to nemysli, nejen skrze peníze, ale i skrze policii; buď tam bys musel už dále cestovat, buď přijít do Rakouska a zde čas zůstat. Jestli tedy by Tě Teichert na *jisté* místo nerekomandýroval, nech těch plánů a piš *hned* Fialovi a pros ho, aby Ti něco zaopatřil, třebas v tom Štyrském Hradci, – nebyl bys tak příliš daleko od táty, je tam zdravo a lacino, a jestli půjdu i já za tátou, nebyli bychom tak roztroušení po světě. Také to není tak daleko od Vídně. – Nejmilejší bylo by mi, kdybys zůstal alespoň přes léto ještě v Saganech; – zatim by se to s námi srovnalo, táta bude nám moct něčím přispět a my zase Tobě, a do té doby mohla bych se [pak do Sa]gan i já snad podívat. – Tobě by to dobře prospělo, pan Fiala povídal také, abys nemyslil, že je to zbytečné, být v jednom odvětví delší čas, že jsi Ty se dlouho neučil a zde právě mnoho neviděl, že Ti to tedy velmi dobře, když jsi přišel do takové zahrady, – on není s tím dokonce srozuměn, abys šel již pryč, – a jedině zdraví by v tom mohlo rozhodnout – a to se snad také poddá. Jen nech kouření, rozumíš! – To mne velmi mrzí, žes mi v tom ohledu nedržel slovo, slíbil jsi mi, že kouřit nebudeš. Není tu konečně o ten krejcar, ač i ten na užitečnější věc vynaložit můžeš, ale jedná se tu o zdraví, a že to Tvému tělu a vnitřnímu ústroji zdravé není, tomu lépe rozumím já než Ty, neboť jsem od mladosti Tě ošetřovala. Ty to snad nepozoruješ, ale počkej jen až dále, až příjdou léta 20–24 – až budeš plíc víc a více potřebovat, –

počkej potom, co budou tomu říkat, když je nyní, kde toho nejzdravějšího vzduchu a šťáv potřebujou, zahacuješ narkosí, která všechny čivy umdlévá a otupuje! Vzpomeneš pak na matku, jako Hynek vzpomínal –! – Rozkoš takové kouření nepůsobí, to já vím ze zkušenosti, kvůli marnosti to dělat dokazuje zpozdilost náhledů – kvůli jiným příčinám (nezdravým výparům třebas) to dělat nemusíš, tedy toho nech, dokud si nezvykneš, – a ty peníze si dej raději na pivo nebo maso – to Ti alespoň přidá síly, – když je už chceš na mlsek vynaložit! – Rozmysli si dobře moje slova všecka – a jednej jako rozumný mladík [a né jako] plaché dítě. Chceš-li ale přece ze Sagan, tedy by nám bylo milejší, kdybys šel do Hradce. V tom pádu ale musíš psát *hned* – Fialovi, aby se Ti o místo postaral, a pěkně ho pros – nejenom že si toho od Tebe zasloužil, ale jeho slovo má velkou platnost a bude Ti vždy užitečné. – Půjdeš-li ze Sagan na jaře, sotva tam příjdu, nemám peníze na cestu; později by se to bylo mohlo stát. Snad bys nám pak mohl něco vzít s sebou, co chce poslat Adelheid Doře, až se vdá. –

Tátovi se ve Villachu líbí, a on se 300 f. přece tam vyžije, je tam lacino, ale my zde máme starosti a nouze dost. Ten měsíc už dokonce se mi zle vede – dostala jsem teprv 11 fr. za celý měsíc, kam s tím – ani střevice si koupit nemohu, ani Doře, ta je chudák dokonce bledě v tom, já ani nesvačím už, a přece těch pár krejcarů nestačí. A nyní zase činže. Práce odevzdám a peníze pak nedostanu, až kdysi, a tak je to bída hrozná. Já mám už přes dva týdny silný kašel, nejdu ani z domů; Jarouš také kašle. Jsem ráda, že má po celý týden obědy dobré. – My jsme vždy v neděli u Palackých pozvány s Dorou. – Milý Karle, je to bída, a už nevím, jak to snesu, jestli tomu tátovi brzy něco nedají. – Vidíš, to mne také trápí, že Ty ještě také chceš pryč; a já bych Ti ráda pomohla něčím, a kterak budu moct, jestli táta do té doby ještě službu větší nebude mít? – Jarouš se dobře učí a stal se krajním v kreslírně i ve škole. Pan Šťastný Ti nechá vzkazovat, abys dostál slovu a psal mu, jak se Ti vede, žes mu to slíbil a že by ho to těšilo, řekl to

Jaroušovi. Píš tedy. – Bendl i Hansmann Tě pozdravujou. Tátovi se Hansmann líbil. Albert Tě také pozdravuje. Mají v zahradě pární topení v množárně a o jednu množárnu víc. – Eminka Tě pozdravuje, řekla to Doře. Byla na domácím bále. – Učí se nyní francouzsky. – Jakpak Ty, jestlipak se naučíš tam něco francouzsky. Nech té beletristiky a uč se raději řečím trochu. Šlenkertka i Mencl Tě pozdravujou. Děti Tě líbají. Táta Ti bude bezpochyby psát. Píš, na čem jsi se ustanovil, a buď jen rozumný a hodný a nezapomínej na matčiné prosby, která vstávajíc léhajíc na Tebe vzpomíná! Buď zdráv! Líbám Tě.

Tvá matka.

16/2 57. –

Milý muži! Zde Ti odesílám dvě knihy a listy – ty České bratry ještě nemám, prozatím můžeš se těšit s panem Helfertem. – Děti měly radost ze zlatky, a poněvadž jsem pár zlatých zase dostala, mohou si ji nechat. Měli jsme to bídu, ale skoro bych věřila v ono přísloví „Kdy je nejhůř, pomoc nejblíž" – alespoň se mi to nejednou již tak stalo. – Včéra týden neměli jsme skoro nic k obědu, v pondělí jsme byli u Palackých a v úterý byla zase bída – ale to jsme už nevěděli, kam se octnout. Dora dala ten poslední svůj dvacetník s panenkou Marií: doufala jsem, že večér mi Staněk něco dá, – ale on neměl nic, protože mi dal napřed ty příspěvky ze své kapsy, co dostávám od Plc., – a ty tři zlatky, – poslat jsem nikam už nechtěla – co tedy? – Ráno mi Staněk vzkázal, že si vypůjčí a že mi pošle, – čekali jsme tedy – bylo poledne – byly dvě hodiny – nic – zimu jsme měli – čím zatopit nebylo – protože já nechci nic na dluh brát od těch hokyň, jsou hrubiánky a Manka, ta dokonce s nimi neumí promluvit, to není Marje. – Tak jsme čekali – Jarouš šel s plačky k Vrbom – chtěl prý říct, aby mu dali oběd do hrnéčku, a mně ho přinést, ale pak se bál, že bych se mrzela, – já ale neměla hlad, protože jsem měla lítostí žaludek plný, – ale Dora si koupila za poslední 3 kr., co zbyly od rána, chléb a ten s Mankou snědly. Ve čtyry hodiny poslal nám Staněk 1 f. KM, no to bylo zase jen tak, jako kdy hladovému psu hodí kost. – Ale v pět hodin příjde Krejčová a přinesla mi 20 f. KM honorár od Wenziga. – Jaktěživy mi nepřišly peníze tak vhod jako to – dříve jsem měla takovou trpkost v sobě, že jsem ani slzu umořit nemohla, ale pak jsem se pustila do pláče, jako bych bůhví z jakého neštěstí vyvázla. – To Ty si ani nemůžeš pomyslit, když se neví člověk kam obrátit, jak to je, – a když vidí jiného trpět

a nemůže pomoct. – Já se ale s tím ani nepochlubím, když to člověk přestojí, zapomene zase a je rád, když je líp, – a tak i u nás. – Když jsme se najedly a jistoty měly, že alespoň ten měsíc chráněny jsme, byly jsme veselejší. Dora povídala: „No teď se alespoň vyspím, já jsem ti, mámo, ani spát nemohla, pořád jsem měla nějaký strach v sobě, jak to bude zase druhý den. –" – Jarouš jak přišel ze školy, běžela mu naproti, že máme peníze. – „To je dobře, i to jsem rád, mamrličko, já jsem ani dnes obědvat nemoh, pořád jsem si myslil, že ty nic nemáš." – To mne zase od těch dětí těší. Jsem ráda, že má Jarouš ty obědy; v pátek, to mně vždycky přinese buchtu od Vrbů, kterou dostává mimo oběda. – Psala jsem také Štulcovi nyní, aby mi zaopatřil nějaké příspěvky, Staněk psal zase Markovi, a Nebeský mi také slíbil, že se o něco postará. Já tam byla skrze baladu, kterou mu Hansmann poslal do Musejníka, on byl pak u mne, a to právě byl ten smutný den pro nás, a tak to dílem viděl, že nemáme snad ani groše, dílem z mých řečí tušil, že málo dostávám, zkrátka nabídl se sám, že na některých místech řekne o příspěvky, a nabídl mi, abych napsala do Musejníka článek, že mi hned honorár dá napřed. To také udělám. Myslím, že nyní přece seženem tolik, abych už takovou bídu alespoň o ty denní potřeby neměla; a snad to s Tebou přece vezme jednou konec, že nám budeš moct také přilepšit něčím. – Teď s tím masopustem jsou ti lidé jako blázni, všude ve větších domech samé bály a společnosti, a není s nimi řeči; jak bude po tom, půjdu hned k tomu Bočonovi a Lanna také má zase přiject na trochu delší čas do Prahy v postě. Staněk chce psát také skrze Tebe do toho Kladna. – S tím Bydžovem mě to mrzí, já nevím, že Ty jenom na to myslíš a že Ti nenapadlo, že by to pro děti tak málo výhoda byla jako v každém jiném místě, ba snad méně, než kdybychom někde ve větším městě v cizině byli. – Ta jediná výhoda by byla pro Tebe, že by se Ti přání vyplnilo, a to ještě pochybuju velmi, že bys tam byl nadále i Ty sám spokojen. To, co snad někdy Bydžov byl, – ačkoliv Ty jej ani neznáš z delšího pobytí, Tys tam vždy

jen byl na návštěvě a pak má pro Tebe lesk upomínek z mládí, ale kdybys mezi těmi šosáky – kteří jsou tam tak kapitální jako jinde, – měl žít vždy, tuším, že bys necítil se také doma. A účinkovat – ojé – dej mi pokoj při nynějších okolnostech smýšlení a pak při tom, že by Tě zdejší policie vždy měla v oku a každé Tvoje počínání sebenevinnější vykládalo by se jinak, – to bys musel pěkně kušovat. – O mně ani nechci mluvit, pro mne by tam bylo leda místo na hřbitově, jinde bych měla sotva pokoj, – a to já bych si přece ráda jinde vyhledala. – Mně je Bydžov protivný z mnohých ohledů; člověk třebas odpouštěl, nezapomíná. – Ty i já, my jsme tuze těm maloměstským náhledům a té sprostotě smejšlení odrostli, než abychom se cítili šťastní v tom navždy žít. – Já bych Ti tam nešla, to Ti upřimně povídám – pak bych na nic ohled nebrala. Já *chci*, abychom spolu žili, a přičiním se také, seč jsem, aby se to stalo, ale já chci tím si pokoj dobýt, chci spokojeně žít a pracovat v tom, co mne těší, tam bych to nemohla. A co děti? – Myslíš, že je tam reálka pro Jarouše? – Ano; – dostali zde v reálce také bydžovského chlapce, do vyšší; tam byl výborným, zde ale by prý měl být ještě v druhý nižší. – Copak na venku mají? – Psát, číst, počítat, zeměpis, takové věci je mohou naučit, ale přírodovědy nemohou je tak důkladně vyučit jako zde – nemají sbírky k tomu ani prostředků, ku př. k lučbě, kdepak to mají, co zde? – A mimo to přišlo nyní nařízení shůry (tajné), aby se reálky *na venku* němčily. – Učitelové i šosáci se toho lekají – a honem poslouchají; zvlášť se v tom už Kutná Hora vyznamenala. Řekni proti tomu něco, pobídni měšťani, budeš vidět, co udělají, učitelové ze strachu, aby nepřišli o chléb, a měšťané, aby se nezrušila škola, učiní vše po vůli. Beztoho to mrzí ty nahoře, že je tolik reálek, – a ty přírodovědy mrzí zase jiné pány, a tak to máš. To by se ten chlapec mnoho naučil! – A dát ho na řemeslo venku? – Bylo by zase tak. Není do těch řemeslníků zde v Praze mnoho, a nyní beztoho budou zabití, a teprv snad ta mladší vycvičenější generace jestli se vyšine, – jakpak teprv venku. Zde budou mít nyní řemeslníci příležitost se vzdělat v té

Průmyslové jednotě, tovaryši, mistři i učedlníci, budou chodit do přednášek do reálky, kde jim všechny sbírky a pomůcky pohotově stojí. Mimo Staňka, Krejčího a Mayera Šťastný bude přednášet o české literatuře staré a nové zdarma a Erben zeměpisu. Kde je ta příležitost jinde? – A že Jarouše z domu dát nechci, to jsem Ti již psala. Byla jsem u Šandy, žádat ho skrze to plavání, snad to dostane, protože bude mít *dobré* třídy. – Doktor na to doléhá, aby se učil plavat, a jinak by mi to přišlo těžko, zaopatřit mu to, ačkoliv bych musela. – Učitelové také na něho dbají a Šanda mu vždy domlouval, aby se jen učil a měl dobré třídy, aby měla máma radost, to on Jarouš sám říkal mi, a že mu Ryšavý nechal v počtářství opravit zkoušku. – Skrze Doru ovšem nemohu posud mnoho udělat, ale ona i zadarmo zde více pochytí, než na venku za peníze by kdy viděla; a jednou to snad přece bude, že se bude moct více učit. Ráda bych, až jí bude as 19–20 let, aby udělala učitelský kurs a pak si tu nějaký ústav zavedla, pořádně národní, – anebo třebas venku někde, kdyby se jí to líbilo lépe. – S Karlem stranu vojny, to je ovšem strach, snad ale, kdybys i kdekoli ve službě byl, dalo by se to spravit, a kdyby jinak nebylo, nesměl by domů; – trochu by mu také jeho spálená ruka pomohla, on ji má beztoho vždy slabší než druhou. – Domluvila jsem mu v posledním listu, aby jen ještě buď v Saganech přes léto zůstal nebo do Štyrska raději šel, jestli poslechne, nevím. – Ty mi píšeš, abych Ti vědět dala stranu přijetí; to je těžká věc, takového cos určovat, – a na vše strany nejisto, proto nebudu o tom ani mnoho mluvit. Kdyby se to dalo dělat, to víš, že bych toho použila, ale posud nevím nic. Včéra týden v neděli byla jsem pozvána u Riegrů do společnosti večér – byli tam jen samí literáti, já jediná ženská. – Po jídle jednalo se o vydávání „Českého Plutarcha" – což se i také ujednalo. – Každý dostal také hned úlohu napsat jeden neb dva životopisy, až pak bude rukopisu na jeden svazek, udělá se provolání na veškeré spisovatelstvo. Rieger už s Bellmannem mluvil stranu nákladu, a on by to také dle řeči nejspíš vzal, poněvadž jsou

na špici muži jako Palacký – Rieger – atd. – Vydávalo by se to také v německém překladu a obsažena by v něm byla i Morava, Slezsko a Slovensko. – Životopisy jsou rozděleny na historické a novějšího věku; o žijících se nebudou psát; – obsažení v tom budou nejen Češi, ale i Němci, když se v Čechách narodili aneb zde vychovaní byli od útlého mládí – – (jako na příklad *já*). Ovšem že se některým životopisům menší pozornost věnovat bude, jiným důležitým osobám pro obec neb vědu větší, a znamenité, vynikající v historii charaktery budou beztoho pracovat historikové. – Pro první svazek musel se také hned každý na nějakou práci rozmyslit – Palac. řekl, že nyní nemá tolik času pro větší práci, ale aby vzali, co dal do Novin Bernarda z Cimburka, že je znamenitý chlap, a že k tomu přidá i Tomáše a Ctibora z Cimburka. – Chtěli, aby psal Wallensteina, ale nechtěl slíbit, že ho má v práci, ale že je to těžká práce, že nemá ještě ani vše pohromadě a že prý beztoho nemohou být Češi naň hrdí. – Tomek dá královnu Elišku a sv. Vojtěcha, Rieger Fišera z Erlachu (stavitele znamenitého, co stavěl Klamovský palác, vídenský hrad, části, a m. j.), pak malíře Diviš z Trotiny – ze XIV. st., Erben Veleslavína a Krocína – Vrťátko Jana z Dražic a Langera, co dělal ty pěkné selánky. – Wenzig Komenského – Gindely Bohuslava a Augustu, čeští bratří. Krejčí Zalužanskýho, botanika, který vlastně Linnéovu soustavu dříve již zaváděl zde. – Lambl Jesenskýho a Krombholze. – Čejka – Slavíka a Glucka (který sice v Bavořích se narodil, ale v Čechách od dětství vychován, zde i šenkýřem byl i hudbě se učil). – Vinařický Jungmanna – Fialka Karla ze Švarcenberku – moje maličkost Marii Antonii a Rettigovou – aby ze všeho něco bylo. – Za arch se bude platit 20 f. KM – a za německý překlad též 20 f. KM, to si každý může obstarat sám; každý svazek bude as 10 archů obsahovat, formát o málo větší než Obzor. To budou Němci otvírat oči, kdo všecko z Čech pocházel. Palacký nechce, aby se jmenovala Morava, Slezsko, Slovensko, – nic prý – jen Český –, „však to beztoho patří k jednomu, nechť to má alespoň při tom plat-

nost!" – povídal. – To je pravda, neustupná je to hlava, ten Palanda, ale člověk musí mít respekt před jeho charakterem, a to mají i jeho nepřátelé. – Zlobí se na ten Helfertův spis, a je to také hanebný, že on ani druhého hlasu neslyší a ještě řekne, že není stranný. – U něho jde poslušnost k pánu nade všecko. – Gindely, ten alespoň nezapírá, že se musel tuze moderýrovat, aby v nadšení pro ty charaktery více nepsal, než by radno bylo, ale ten Helfert je prohnaný. A přece nedokázal, co chtěl, ba snad spíše věci prospěl. – Ale vidět z toho, jak hluboko hledají kořínky revoluce 1848 – a jaká to vkořeněná nedůvěra k české straně tam nahoře. – Strohbachová dostala 500 f. KM pensí! – Každý se diví a soudí, že to jen Kulhánek spravil, ale kdosi řekl Vrťátkovi (pravil to u Plc.), že prý při těch zadáních na císaře jakýsi dokument byl od nebožtíka zpracovaný, z něhož by jako oddanost jeho k dynastii byla vysvítala! – „Und mit solchen Belegen konnte es gar nicht anders sein, als daß der Kaiser gnädig war!" povídal prý ten pán. – Ony 500 f. nedostávají prý jen guberniálpresidentky. – To by věru Strohbachovi v hrobě čest nedělalo! – To víš snad již z Novin, že dráha z Liberce přes Brandýs na Prahu jít *musí*? – Wegen strategischen Rücksichten! Kdyby toho nebylo, mohla by jít třebas přes Sněžku – čerta by dbali. Pan Bach stal se *hrabětem*! – Ještě to není veřejné, ale byla jsem dnes zase u Palackých u oběda a on to řekl, beztoho že se to ale již dříve dovíš z novin. Mencl Tě pozdravuje; onehdy mi přinesl večér od Apolla v papíře smaženou rybu; on je dobrý chlap. – V pátek rozsvítili u Auersperka na próbu lustry (Mencl tam byl na štěstí), a sotva ten velký a jeden malý rozsvítili, začalo to v pokoji praskat a hoření díly oken a zrcadel popraskaly – Mencl honem zastrčil kohoutek, zhasl, sice by byly všecky odhora až dolů se roztrhaly horkem. – Řekl knížeti již dříve, aby vyndali ve stropu as dvanáct prken, by odcházelo horko, že tam nikdo nevydrží. Ale kníže byl moudřejší, neudělal to a nyní má. Že by ale tolik tepla a v tak rychlém čase (za 2 minuty, co rozsvěcovali) se vyvinulo a takový účinek mělo, to si ani sám Mencl nepo-

myslil, a také se dost lekl. V těch dvou minutách udělalo se škody na těch zrcadlech a oknech za 400 f. KM, ale kníže ani nepipl. – Copak je těm chlapům o krejcar. Kníže Rohan dal Pepitě 5000 f., aby mu nahá zatancovala, – a když zadá chudá rodina k spolku, jehož je presidentem, o pomoc – když hladem mrou, dají jim buď nic, buď pětku šajnu – aby kušovali na celou zimu. – U Vanků budou mít štamgasti také bál pozejtří. Pavlas je také kus redaktora Pražského posla – proto ale chodí zase až hrůza. – Čejková matka je na smrt nemocná, on pochybuje o ní a je smuten – bude mu krušno po ní. Erbenova paní také stůně, má revma v ruce, má ji opuchlou a leží, on se musí chudák starat o ty malé děti a je celý ztrápený také s tím. – Lidé zde zhusta stůňou na anginu a silné chřípky, je to i smrtelné při zanedbání. Já také ještě pořád kašlu a bolí mne na prsech, také Jarouš kašle, ale přece je nám oboum již lepší. Byly hrozné zimy, ale as tři dny je odlev a skoro jarní počasí krásné. – Jsem tomu ráda, žes Ty zdráv, – Tobě slouží to vince – to je to – také změna povětří přispěla. – Je to hatlanina, ta štejerská kuchyň, to věřím, že Ti to nechutná, ale člověk zvykne všemu, věř mi, a konečně základ potravy máš přece dobrý – maso, chleba, víno – to ostatní jsou beztoho přídavky. – Jakpak lidé na moři jedoucí, cestující v krajinách neobydlených a vůbec v Polsku, Rusku svobodní úředníci? – Těm je přece ještě hůř. – Jen když se zasytíš a když Ti to jde k duhu. Což jsi už se nasytil čaje? – Že do té společnosti chodíš, dobře děláš, ať už těch pár krejcarů to stojí, máš alespoň kam vejít; v letě až budeš moct dále chodit na procházky a známější budeš, najdeš možná ještě více Čechů v okolí. Kde by těch nebylo taky. – Nezapomeň na článek do Novin. – Posílám Ti také [– – –]

Drahá slečno!

Odesílám přiloženě Bohemii, srdečně Vás pozdravuju a těším se, že mne zase brzy navštivíte; zdá se mi skoro potřebné, abych se omluvila, že jsem [byla] při poslední Vaší návštěvě v takových rozpacích, jež jste vy snad si vykládali, jako by mi ta návštěva nebyla vhod. Avšak tomu není tak; byla jsem jen nadmíru ty dni všelikými starostmi sklíčená, nespala jsem mnoho a ten den ráno měla jsem hlavu jak otupěnou. Není to div v mých okolnostech, když mi někdy mysl zcela klesne a vše, nač se ohlédnu, omrzí. – Chtěla jsem skrýt před vámi, co mne tížilo, a jak se to také sluší, ukázat vám tvář jasnou, ale já to neumím, a příjdu s přetvářkou vždy do rozpaků. – My byli s panem doktorem vždy dobří kamarádi, dlouho jsme se neviděli, ale já se ho ani nezeptala, – jak se měl, – a teprv když jste odešla, jsem si dělala předhůzky, že jsem tak nelaskavě a neupřimně vás přijala. Omluvte mne tedy, slečno; také pana doktora, jestli ho vidíváte, pozdravte, aby mne navštivil, než odjede. Ráda bych s ním mluvila.

S úctou a šetrností Vaše upřimná

Božena N.

23/2 57

[Adresa:] Blahorodé / slečně, slečně *Marii Němečkové* / *zde.* / *K vlastnoručnímu* / *dodání.* /

202. VÁCLAVU ČEŇKU BENDLOVI – mezi 25. únorem a 4. březnem 1857

Vůle naše je vždy dobrá, milý Václave, – ale ty okolnosti nejsou vždy dle toho, abychom *i jednali*, jak bychom rádi a jak by i mělo být. – Byla bych psala dříve ještě, než jsem Váš list dostala, a po obdržení hned, ale dílem že jsem byla churavá, mrzutá, a dílem že bych Vám byla ráda ten papír a „Höllenfahrt" poslala, kterou měli u Palackých. – Ustavičně starosti, bída a žádné peníze! – Vy se asi přece neumíte modlit, že mi to Vaše modlení tak málo jde k duhu. Štulc přece ujišťuje, že se modlitbou všecko může, vždy mi říká, jen proste pánaboha – budete vidět, že vám pomůže!?– Wo nicht Menschenhilfe ist, ist nicht Gotteshilfe! – Já nevím, jak on se to umí modlit, že mu pánbůh všecko dá; musí on mít nahoře dobrou protekcí. – Byla jsem churavá, celých čtrnácte dní jsem z té mé klece ani nevylezla – a posud nejsem svá; měla jsem kastrickou zimnici, jak tomu kašli a rýmě nyní říkají, – a posud pokašlávám, trpím na zimu a nemám hlavu lehkou – leč jako bych ji měla všecku zapavučenou. – Také jsem ani pracovat nic nemohla po ten čas, co mi bylo tak špatně; – a mrzutá jsem byla, Václave, to si ani myslet nedove[de]te jak! Pomyslete, když je člověk churav a nemá groše! – To je také ta nejhlavnější příčina. – Tamten i tento měsíc měli jsme velmi často místo masopůstu – půst; – psala jsem Vám již, jak bídně to s těmi příspěvkami chodí, a výdělky moje jsou také skrovné, něco jen od Řezáče. Od Jeřábků to jde beztoho všecko na činži. – Mám psát do Musejníku článek národopisní – Nebeský mi říkal –, no to zase dostanu pár zlatých. Milý hochu, věřte mi, že mnohdy když večér lehám, nic si nepřeju, než abych usnula – a spala dlouho – dlouho. Tuze trpký je mi ten život a nemohu se někdy ani povznést nad tou mizerií světa. Hrdost, stud, omrzelost brání mi nedůstatek svůj

odkrývat před každým, ta sprostota lidu mne bolí a uráží, a kdo by uměl dát a rád dal, ten nemá – a tak je to bída. Muž posud nemá ani Personalzulage ani vyšší službu, ale žádal již o obé. Jen kdyby to již měl, abych měla nějaký větší příspěvek na děti, pak bych se neprosila nikoho.– A nyní právě kdy jsem v takovém smutném rozpoložení mysle, přijel sem Hanuš! – Jak dlouho již v Praze je, to nevím ani, u mne byl ve středu dopoledne se slečnou Němečkovou. Právě tu noc se mně o vás obou zdálo. Byli jsme pod Emauzy na pavlači: Vy jste ležel na kanapičku a kouřil. Já seděla na sesli a Hanuš seděl na zemi a hlavu měl položenou na mém klíně; já se mu prohrabávala ve vlasech, dívala se mlčky na hvězdnaté nebe, on funěl jen tak, Vy jste kouřil a dělal vtipy. – Já Vám navrhla, abyste udělal na tu naši situací nějakou improvizací; Vy jste se chvíli rozmýšlel, pak jste odhodě cigáro přes pavlač se pozvedl – a začal patetickým tónem velmi humoristickou improvizací na náš trojlist. Jura se hrozně smál, popadl Vás okolo krku a řka: „Vašku, kdybych byl císařem, udělal bych tě mým dvorním poetem, tys kapitální chlap!" – chtěl Vás k sobě stáhnout na zem, Vy ale jste velmi dvorně spustil se přede mne na koleno. – „Kdybych měla vavřín, ověnčila bych tě ním," povídám, „ale že ho nemám, vezmi tu růži" – a utrhla jsem z keříku v kruhuli vedle mne stojícího krásné poupě. Vy jste si povoněl, zastrčil jste si je za kabát, políbil jste mi ruku – pak jste se ale usmál, a že by Vám milejší byl šálek čaje a dobré cigáro, jste povídal. – Ochotně vstanu, bych Vám udělala v tom po vůli, a jak tu chci jít do kuchyně, leží tu na prahu veliký had, s otevřenou tlamou – vykřikla jsem a probudila se. Byl den bílý již. To víte, že se také dle přísloví „Morgenstund' trägt Gold im Mund" tuze ráda nedržím. – Když se mi živě sní o milých osobách, ale vzdálených, o nichž vím, že je buď nikdy, buď dlouho neuvidím, bývám po celý den v jakémsi elegickém rozpoložení mysle. Tak bylo i ten den, vždy se mi zdálo, že musíte vejít do dveří. – Praly jsme, a to já mám vždy za úlohu uklídit pokojíky. Dlouho jsem se ten den loudala s tím, a sotvaže jsem si za-

topila, umyla se a česat se začala, příjde Dora s udivenou tváří: „Mámo, dělej, je tu doktor Jurenka se slečnou, chtějí sem jít.“ – Já nemohu ani říct, jak mi to okamžení bylo! – Hodně dlouho museli čekat, než jsem si jen kabátek přehodila, ani jsem nevěděla vlastně, co dělám, ani když vešli, nemohla jsem se Ti vzpamatovat, abych nabyla lhostejné mysle. – Musela jsem ukrývat přirozený cit a v přetvářce jsem já vždy k nevystání, buď úsečná, chladná, buď zcela nemluvná. – Vidíš, ani mi nenapadlo zeptat se Júry, jak se měl, aneb co jiného, tak jako by přišel každý jiný známý, na kterém mi jaktěživo nic nezáleželo. On to dobře pozoroval – ale on mi nerozumí, povídal: „Já myslil, že najdu ve vás starou přítelkyni, ale vy jste se změnila!“ – Avšak on zdá se mi též změněn – či by to bylo to, že jsem se na něho dívala vždy skrze růžové sklo? – Mnohé slovo jeho mne urazilo,– co by mne snad nikdy dříve nebylo se tklo. – Kdybychom byli sami bývali, byla bych s ním upřimně promluvila – pravil, že zase co nejdřív ke mně příjde, – ale nepřišel posud – a kdoví jestli příjde – to víte, že není člověk od slova. Mluvili jsme o Vás, chtěl vidět Váš list, který jsem mu dala přečíst. Nemohu pochopit ten charakter. – Sešel se s Pepíkem, myslela jsem, že půjdou na kordy, – a ejhle, jsou zase dobří! – Přál si také mluvit s Ohéralem – prý skrze nějakou brněnskou korespondenci –, já mu ale hned dala na srozuměnou, že je to *moje* záležitost, do které jemu nic není; a žádnému; to já si při příležitosti sama vyjednám. – Bude div, jestli Boženu zase nebudou přetřásat, nezavdá-li jim Júra k tomu sám příčinu. Ztloustl hodně. Bude zde dělat zkoušky z babictví, a proto se míní zdržet as čtrnácte dní, aby dělal studie!!! – Chce přijít do služby na arcibiskupské panství. – Nyní je mi to líto, že jsem byla taková sarkastická, je to nehezké ode mě – on už je takový podivín a nebude jiný. – Neměl mne navštěvovat, já ho o to prosila – ale když už se stalo – měla jsem mu raději vymluvit a být upřimná jako dříve, viď? – Já to nahlížím – snad bychom nyní mohli být tak dobří kamarádi jako s Tebou – ale když on je nešetrný, nezná si vážit laskavého srdce – a já jsem také někdy

divná –! Škoda, přeškoda toho, co jsme zbůhdarma rozkotali! – Myslíš, že Ti zapovím na Annu vzpomínat, – *já*, milý brachu, Ti to nezapovím! Vašku, přála bych si, abys ji mohl tak neviděn pozorovat, jasným okem, – tajné její myšlénky vyslechnout, – snad by Tě to načisto uzdravilo. Ale „láska je nemoc, a zdraví se nechce!" –

4/3 Kolik dní leželo to psaní zase ve stolku; a já plna starosti chodila, abych sehnala zatím někde činži, – neboť „kurz und gut" – *Ženu* ještě nemám dokončenou. Do všeho bych se byla raději těch posledních čtrnácte dní pustila, jen né psát povídky, byla jsem jako tělo bez duše. Teď je mi zase lehčeji, né že bych byla bez starosti, ale mám zase jasnější hlavu, zdravější jsem – aneb to čas dělá, nevím, ale sedím zase každý den do půlnoci, a jsem ráno jako ryba.– Doufám, že nyní nabydu vůbec lepšího humoru, co jsem se zbavila otroctví, v němž mne fantasie moje posud držela. – V mých očích je Jura změněn, a já v jeho (– dávno). Setřen je ten idealismus, ani toho magnetismu není více, který jindy k němu mne neodolatelně vábil, – veta po touze, po žárlivosti – po všem! – Jen ona upřimná sympatie zůstala, kterou může člověk pro více přátel cítit. – Navrhoval mi, abychom spolu korespondovali *co přátelé*, – nevím ale, zdali by on měl dosti šetrnosti před neřádným světem mne chrániť, – rozmyslím si to ještě. Byl u mne ještě jednou, potkali jsme se na ulici, když nám ale Čejka přišel do cesty a se mnou se zastavil, odešel Jura okamžitě. Pak jsme si udělali kompliment na pohřbu Fričové – nevím, jestli se ještě uvidíme. Řekneš, Vašku, snad, že jsem lehkomyslná, vratká jako každá jiná, nedávno ještě že jsem blouznila, a nyní že mluvím již jinak, – ale ne, Ty *víš, že jsem já slovu dostála*, – ale jak Sandová praví: „Die Liebe ist nichts anderes als die Idee der Überlegenheit des Wesens, das man besitzt, und ist diese Idee einmal zerstört, so ist nur noch die Freundschaft vorhanden." – Ale věř, Vašku, že mi je mnohem lehčeji; já vím, že budu mít ještě chvíle, kde s pohnutým srdcem se budu na rumech minulosti procházet, kde snad

i přát si budu: „Kéž by se tak nebylo stalo!“, – ale budou to jen okamžení, jako i Ty jich máš. – Kýž bych Ti mohla, Vašku, od Anny alespoň pozdrav vyřídit, já vím, že by Ti byl milý, ale není o ní ani slychu – a po druhé psát jí nechci. Že by se však sen Tvůj byl ten masopůst vyjevil, pochybuju – to víš, ono je mnoho hochů z Drážďan, málo ale z Berouna. Nemám Ti však za zlé, že vzpomínáš na tu *žabku*, – Es gibt nur eine Jugend, ein Jugendglück! – Jak bys mohl na tu poesii zapomenout ! – Odpust, Vašku, že jsem dala list Tvůj Jurovi číst, já ani když mi ho z ruky vzal, nevzpomněla, co v něm je, a nemyslila, že by ho *chtěl* číst; kdybych mu ho ale nebyla dala, byl by myslil, že snad o něm píšeš bůhvíco. Ale přece neušels pomluvy; zlobil se, že jsi jako *baba*, žes mi psal o té novele, – povídal, že ji roztrhá a že více ani pérem nehne. – Tedy když by Ti psal – abys o tom věděl, a na mě se nemrz; já mu také hned řekla, že to není žádná pomluva, že by to bylo pěkné přátelství, kdybychom si neměli pravdu povědít a jeden od druhého něco příjmout. Žes Ty více v češtině pracoval, že tedy musíš umět lépe psát než jiný nebo on, – a tak potom mlčel. – On mi přichází nyní mnohem neustupnější a drsnější než kdy jindy – a nemohu se s jeho náhledy srovnávat. Kdyby věděl, jak ho ti, co za přátele drží, roznáší, – ten by řádil; – ale já mu to nepovím – měla bych ještě ostudu; on by se do nich dal a za chvíli přece zase s nimi byl zadobře. – Jura Ti psal, že Anna mrtva, ne? – Snad také o mně a že se bude ženit? – Tak vidíš, milý Vašku, jak mnoho se změní v krátkém čase. – Josef – byl-li šťasten či nebyl, kdo to může vědět, ale myslím, že mu tím úmrtím spíše pomožíno, – jakkoli pro nynějšek se mu to zdát nebude. Tys ji také znal – nemusím říkat, proč by s ní jen trochu ideální člověk nemohl srovnati se *na délku času*, a Josef by to také byl cítil. Nyní je svoboden zase, jen kdyby byl moudřejším pro budoucnost. Měla chudák těžký porod – byla tuze slabá na to – a tak od uslábnutí zemřela. Byla jsem na pohřbu. – Když jsem vešla k němu do pokoje, do něhož si ji před desíti měsíci „im wunderschönen Monat Mai“ uvedl – co ne-

věstu, a nyní viděla, jak ji do rakve zatloukají a jak on tak sám a ztrápen stojí u okna, bylo mi ho velmi líto. – Budiž jim odpuštíno, a jestli jsem jim ublížila, – nechť i mně je odpuštíno! – Šla jsem k němu a podala mu ruku – vyhrkly mu slze, stiskl mi silně ruku, řka: „Těší mne to velmi, že jste přišla, paní N." – O mrtvých buď dobře nebo nic! – Měla hezký pohřeb a dost lidu; veškerá mladá literatura i mnoho starých, české herectvo a mnoho známých z jedné i druhé strany. Druhý den měl Tomsa pohřeb! Kdopak nám bude překládat všechny ty německé škváry nyní? – Přiloženě posílám Ti Poldíkové listy – poslal mi také onehdy básně: *Besedy – Zázrak – Kazíkvět – Asan Doula – Kněhyňa.* Poslední je pěkná balada, co do formy i látky, a proto jsem ji donesla Nebeskému. Chce za ni mermomocí 12 f. 45 kr. – jako ten študent za onoho času v Rachejtlích – ale zdejší páni redaktoři nejsou tak ochotní za baladu tolik dát, co by člověk chtěl, jako ten dobrý převor, co za študenta zaplatil. V Musejníku ještě přece nejlépe se platí. Ostatní nejsou pro tisk v našich časech, – zvláště Zázrak, to je paskvil na kněze, podobný těm, jakých nyní mnoho v Piemontsku vyrůstá. – Je to vtipné – a s dobrým humorem psáno, jen tuze rozvláčný. – Beseda je satira na vlastence české i moravské, jež zastoupení jsou třemi hromotluky, kteří zřídí v Brně „Besedu". – Místa jsou v tom kapitální. Kazíkvět je poetické více – květinový stát – v zahradě jsou páni a růže královna, v lese, na louce, za plotem je lůza – a rozpustilý kluk – je Kazíkvět, – podobný Vindišgrécovi, každému „hlavu dolů". – Ten Asan Doula je také takový turecký podivín, který chce udělat národ svůj šťastný, a soudí tak, aby i vlk byl syt i ovce zůstala celá. – Škoda že Ti to nemohu poslat; – je toho hodný balík. To víš, on to píše na löschpapíru, hodně prostranně. Ale ty verše, to je někdy bída; nejpěknější formu mají přece jen ty jeho znělky, co nám tehdáž poslal, a pak se mu někdy dobře zdaří ty balady. Ale hlava je to šikovná. – Tille Ti opíše to „Generální sezení musejní" od H. B. Ale to se nasměješ. – Ty Tyr. elegie znáš? – Vždyť jsem Ti to jednou dala opsat, né? – Ještě dostanu celou

Vladimiriádu – a to Ti pak dám také opsat, Tille bude tak dobrý a udělá Ti to. Byla bych Ti to Sezení opsala sama – a s sebou poslala, ale věru nemám času, ani Jarouš. Škoda té hlavy, že hníje, když člověk zase něco od něho čte, pozná zase, že je to posud nenahraditelná škoda. V tom Sezení je každá osoba tak charakterisovaná, že nemůže lépe být, a několika slovy. Ku př.: „Seděl tam též páter Štulec, co není ryba ani špulec, ani kabát, ani vesta, je liberální a vydává Blahověsta. – Tatík Tomek bokem k němu, ten se pořád směje a neví čemu!" – atd. – Není to humor! – Kdyby ten byl směl psát! Ale i tak můžem být na něho pyšní – on je náš Heine, ale více ještě, než Heine byl! – Víš-li, že se bude vydávat český „Plutarch", – totiž né překlady ze římského, nýbrž životopisy našich znamenitých lidí, starověku i v novověku, kteří se něčím stali proslulými neb užitečnými. Bude v sobě obsahovat Čechy, Moravu, Slezsko, Slovensko. – V Čechách i Němce. – Budou životopisy historických osob, větší pozornosti zasluhující v delších a důkladně pracovaných článcích a méně znamenité v kratších pojednáních – i nejkratších. (Ku př.: „Narodil se léta Páně tolik a tolikátého v Čechách v městečku Prčicích Materna švec, ten vystavěl klec – dal do ní kanára, ten mu scíp do rána." – Takových bude také mnoho, že né?) O živých se ale nebude psát nic. – Formát bude jako Revue des Mondes – či jak se to jmenuje. Za arch 20 f. KM. – Bude se to také spolu v německém překladu dávat – a ten si bude moct každý sám obstarat, ovšem dobrý, za německé také 20 fr. Rieger, Palandà jsou v čele, ale *pod rukou*, ale redaktorem nebude tuším nikdo jmín. Až budou práce na první svazek dohotovené, vydá se program a prohlášení na spisovatele. Onehdy bylo literácké soirée u Riegrů – a tam se to urokovalo. Byla jsem tam též, sama ženská. – Hned se rozdělili, co kdo chce do prvního svazku psát, a mně uložili Marii Antonii – starou škatuli jeptišku. – Inu kdybych mohla říct, že byla do všech mladých vlastenců zamilovaná, že psala náramně zamilované psaní páterovi Kamarýtovi, které jsou slaďounké jako med – a z nichž, ačkoliv to všecko jde pod rouškou

„sesterství a bratrství v Kristu", – přece vysvítá, že by raději jeho objímala než toho nebeského ženicha; – kdybych to mohla říci, alespoň by to nějaký interese mělo, anebo třebas i ideálně to vzít – udělat historii Abelard a Heloizu, ale to také dovoleno by nebylo z jiné strany – a tak mne to netěší. Spíše si vezmu Rettigovou. Vrťátko bude psát životopis Langra, Vinařický Jungmanna. Bude v každém svazku několik ze starší i z novější doby – a rozmanitost všech stavů. – „Nu, wos sogn Sie dozu?" – Není to ale ještě na bubnu – tedy pozor! – Vorlovu adresu Vám posílám a Höllenfahrt (co má být od Hartmanna), nestojí to za mnoho, člověk toho má dost na jednou. – Ty listy Poldovy zatím nech u sebe, nedávej je Jurovi, neboť on nic zpátky nepošle. Jen prosím Tě, hleď s těmi mými listy ho vždy čas od času napomenout. Já mu také řekla, ale on řekl, že se bojí poslat do Polska pravou svoji adresu, aby se to ta holka nedověděla, – bůhví tedy – jak to je – vidíš, jaký on je neopatrný člověk. *To mu ale neříkej, že jsem Ti to řekla,* – jen ho zase jednou připomeň. Také Ti posílám pár listů toho papíru, co se Ti tak líbí, příjmi zatím zavděk, až budu mít jen několik zbytečných grošů, dostaneš, Vašku, zase něco. – Já na Tebe nezapomínám, to si nemysli, byť Ti i dlouho nepsala, – až příjdeš do Prahy, pak si to všecko povíme. Máš mít čaj, „mit meiner höchsteigenen Hand gekocht", to měj mé slovo – a k tomu cigárko něco fajn! Do té doby snad přece bude lépe. Teď, milý hochu, nemohu už ani svačit, jakkoli mne žaludek v pět hodin již upomíná. Nejde to – a přece při všem nedostatek na vše stranách. – Na masopustní pondělí měli jsme také půst – a to se mi líbil Jarouš. Jak víš, má obědy – chtěl vzít tedy s sebou hrnéček a prosit, aby mu dali oběd do něj, že mi ho přinese. To dobré srdce těch dětí a upřimnost některých přátel je také můj jediný statek. – Dora je nyní celá hospodyně – měl bys jí psát – ona se stydí, že prý špatně píše, a Jarouš nemá opravdu času, ti chlapci mají učení až hrůza. – Má ale dobré třídy. Mencl Tě pozdravuje a Šlenkertka též. Stala se mámou; ona sice nezplodila potomka, zplodila ho jedna její známá, chudá úřed-

nice, matka pěti dětí, která nyní na souchotě umřela. Jedno z nich, hezkou holčinu Barušku, vzala si Šlenkertka za své a stará se o ně poctivě. Vyjmouc její repetilku je to přece jen upřímná poctivá žena – tak jsem ji ze všeho poznala, jazyk má ale jak meč, to je pravda. Ono to ale není někdy na škodu. Mencl robí ustavičně lustry a jiní mají z nich užitek – to je také jeden z těch, kteří jaktěživi nic mít nebudou pro samou hloupou dobrotu. – Jakpak tedy dopadla Mordulína? – Já se těším, že mi to pořádně popíšeš? – Od biskupa je to dost hezký, že se jde na takovou švandu podívat, kdoví jestli by to Št... udělal. To já věřím, že je tam v tom semináři hezký život, – dokonce kdybyste byli všickni stejného smejšlení a kdybyste si směli někdy z kopýtka vyhodit a měli hodní učitele. – Já bych nebyla od toho, žít v takovém ústavu čas – a třebas bych se modlila i za „vzdorné mužské plemeno" – a přitom bych si myslila asi tolik jako Vy, když se za ty pokorné bjele gławy modlíte. – Já si musím nyní také zaopatřit noviny, abych přece něco o tom politickém světě zvěděla, to jen někdy tak něco lapnu. – Čtu ale „Háfize" a to je fajn! – a pak všelicos, co mi přijde pod ruku. – Dlouho číst nemohu, a ono mi z těch drobností přece dost zůstane v hlavě. Dostala jsem ty dni hezký popis medvědího lovu ze Slovenska, od Gusty z Brezna, toho veselého doktora. Přepisuju ho do češtiny a dám do Živy. Také článek do Novin od muže tu mám k přepsání; má velmi komický konec, jemuž, až ho čísti budeš, se zasměješ. Také jsem dostala spolu „Heimatschein" *na čtyry léta* – für alle östreichischen Staaten! – Teď je také velká úleva s pasami (jestli totiž úředníci nemají pro jistí lidé jiná nařízení) – a tak se mohu podívat, kam chci, jen peníze, Vašku, – jen ty – a všecko bylo by dobře. Od Karla nedostala jsem dávno zase list, a nevím tedy ani, zůstane v Saganech – nebo ne. – Rukopis máš mít, když Tě to těší. Teď chtějí někteří známí, aby se udělala sbírka mezi několika, z které by se mně dával za každý arch, co napíšu, honorár – jednou tolik, co kněhkupec dává –, abych totiž měla nějak existencí pojištěnou lépe a svobodně pracovat mohla. – Jestli to ne-

zůstane jako vše při pouhém slibu, byla bych tomu ráda a přičinila bych se více napsat, než by se jim líbilo. – Nebeský zase (slyšela jsem z jistých úst) má k tomu Halánka, aby vydal moje spisy a prozatim Bibliotéku dramat nechal. – Chce prý to tak – abych sestavila dva svazky pohádek českých a slovenských (česky psaných) a dva svazky obrázků a povídek *o lidu* a *z lidu* též českých a slovenských. To aby se elegantně a fajn vydalo – třebas prý v Lipsku – mně dobrý honorár – a část užítku (– což bych já jim odpustila). To byl by fajn návrh, ale já nemyslím, že by Halánek k tomu cítil jakýsi vlastenecký Drang! – Adresu na ten Literacký dzenník máš také připojenou a list od Toníka. Byl tu večér, a když řekl, že Ti bude psát, nabídla jsem mu, aby list k mně přinesl. Je to dobrý člověk nějaký, ten Toník. – Pomysli si, kdo u mě také s visitou byl, – tatík Tomek se svou paní. – Já tam nikdy nešla, tedy oni přišli. Včéra jsem tam musela ovšem zase já s visitou, starý se pořád smál a nevěděl čemu a ona, abych obnovila zase kamarádství mladých let. Povídala, že mě vždy měla nejvíc ráda, že jsem jí nedala ublížit. Ona byla totiž Němkyňka, a než se naučila česky, zkusila mnoho, a je tiché povahy; já se jí vždy zastala. Vidíš, že jsem já už co dítě měla náklonnost k slabším, utlačeným. Povídala také, že mne ještě vidí, jak jsem sedávala o samotě v zahradě, velkou knihu na klínu, z níž jsem čítala, když ony hrály. Proto jsem ale nebyla tuze moudrá, a větší skoták než ony. – Nyní ale myslím, že jsme si tuze odcízeny. – Tvoje malá básnička se mi líbila, jen píš, jak Ti srdce káže, a neboj se, že já Tě budu kárat, jen tenkrát, kdybys chtěl se oběsit, – a to neuděláš. Pozdravuju Tě co nejsrdečněji, též i děti. Buď zdráv a piš *brzy*. Tvá upřimná

B

Prosím Vás, spalte všechny ty listy, v nichž je všelicos, co není pro každého, jako tento, nyní tloustnete, mohl by Vás šlak trefit, a co by potom říkali Vašim korespondencím. –

5/3 Milý Karle! Já nemyslím sice, že mi nepíšeš proto, že nemáš ještě knížku, ale jestli přece na ni čekáš, je to zpozdilé, já Tě prosila, abys psal hned, co míníš dělat, a Ty nic mi neodpovídáš. Bude hnedle čas určitý pryč, a já posud nevím, co hodláš, a co mám Fialovi vyřídit? – Co jsem se Tě už naprosila, abys alespoň každý měsíc, když né dvakrát, *jednou* psal, a přece to není možno vyprosit; dle toho mohu soudit, jak asi na mě vzpomínáš a jak Ti na tom záleží, abys o nás se zase dověděl, jak se nám vede. – Táta mi posud tu knížku neposlal, ale psal mi, že ji co nejdříve dostaneš; on ji musel poslat do Celovce, a z Celovce zase psali skrze to do Prahy a z Prahy beztoho že zase odpověděli teprv, že jsi vskutku v Prusku a já zde; to víš, jak to je u těch úřadů. Já také musela mít Heimatschein z Villachu, že to ale tamější úřad vydal, dostala jsem ho hned, a kdyby s tou knížkou takových ceremonií nebylo, měl bys ji také již. Kdyby ale nějaké poptávky byly, že bys musel snad k úřadu, – o čemž ale pochybuju, dokud jsi na místě, tedy se jen odvolej na to, že jsi knížku poslal do Villachu – (Villach in Kärnten), kam patříš, poněvadž Tvůj otec se tam dostal za úředníka, a že ji čekáš každý den. Já také myslím, že ji ty dni dostaneme. – Jen mi prosím Tě *hned* piš, na čem jsi se ustanovil, to víš, kdybys tam nechtěl být a chtěl se jinám podívat a od Fialy skrze místo podporu žádal, že Ti to on také na poslední dobu nemohl by udělat, jak si Ty myslíš. – Milý hochu, nám se ještě vede, jak se vedlo, stejná bída, otec nemá ještě větší službu, a tedy mně také nic dát nemůže. A já zde píšu a píšu a starám, a ze všeho nevyplývá ani tolik, aby se člověk najedl a střevíc si koupil. Ty děti, chudáci, by nyní potřebovaly zase oblek, a z čeho. Já nosím nyní tu sukni a kabátek od Marie, ale

Dory to letní ještě potřebovat nemůže a z toho svého starého vyrůstá. – Jarouš by potřeboval kabát nyní na leto, všecko mu to je malý a bůhví, jestli tomu tátovi nedají ještě nic, co si počnem. – Žádal o Personalzulage, což by dělalo 300 f., že by mi přece mohl pomoct, a nic nejde. Jestli mu to nedají, řekne, že tam nemůže být, a přece jen do privátní služby vstoupí. Je to kříž; my máme někdy hladu dost a už se nám předešlý měsíc kolikrát stalo, že jsme neobědovaly až večér a neměly ani do huby chleba v domě. A když zase 1–2 fr. seženu, kam to stačí, to si můžeš myslit. Ještě že ten Jarouš má ty obědy – však on chudák kolikrát už chtěl mi přinést v hrnéčku jídlo, když věděl, že nemám peníze; už mi dal i ten dukát i dva dvacetníky, i Dora svoje. To palivo také mnoho stojí, v tom pokojíčku máme vlhko a zimu, musím tedy topit, abych mohla pracovat; milý hochu, je to někdy bída, a jak ráda bych Ti někdy s něčím pomohla, nemohu. Ty děti doma se mnou také pranic neužíjou a Dora docela, chudák, mnoho musí postrádat. To víš, byť bych i tu a tam něco dostala, kam ta pětka stačí, nevím nikdy, kam ji dříve strčit, a přece zase ji držím, bojíc se, abych nezůstala bez groše. – Já byla také ustavičně churavá, a jen nyní týden as, co máme pěknější časy a co mohu chodit ven, je mi lépe zase. Nyní chtějí někteří pánové, že mi budou dávat za každý arch, co napíšu, ještě mimotní honorár, tolik co kněhkupec, jestli to nezůstane zase jen pouhým slibem, bude mi to nejmilejší, byla by to přece nějaká jistota. – Jarouš má dobré třídy a bude osvobozen od školního platu, také mi to udělají ve škole, že dostane svobodný listek k učení se plavání, což mu je tuze potřebné. Měl zase ty dva měsíce ošklivý kašel, ale pomysli si, že on musí nosit brejle ve škole, nevidí ani z třetí lavice na tabuli. Také bude nyní učit holčičku u paní Šlenkertky, kterou si vzala za vlastní, je jí šest let; něco dostane na přilepšenou od ní a už řekl: Počkej, mámo, to já ti dám, až nebudeš mít žádné peníze, vždycky si to nechám. To on ani krejcar neutratí a se vším je spokojen, a Dora dokonce je na krejcar jako čert na duši. Ona nyní vaří sama, když někde pár grošů dostanu,

dám jí to a ona si všecko zapisuje, co se vydá. Teď bude chodit k paní Staňkové se učit šít košile. Táta je zdráv, noha se mu zahojila a povětří i vinko mu dobře slouží. Krajina je tam překrásná, má 4 1/2 [hodiny] do Itálie, přes Alpy, – je tam krásné jezero, doly na olovo nejznamenitější v Rakousku, Dráva teče skrze město, nyní tamtudy půjde železnice do Tyrol, a to bude překrásné tamtudy cestování. Tamtudy přes Udine do Triestu je 13 míl na vodě. Je tam také lacino, což je dobře, sice by tam táta nevyšel s 300 f. – Nyní znáš naši domácnost – a musím Ti také nějaké noviny psát. Předně věz, že umřela mladá Fričová, Josefova žena, Anička Ullmannová; umřela v koutě i s dítětem, chlapečkem. 28/2 byl pohřeb. Řekni to Marii. V máji bude rok, co se vzali. Měla pěkný pohřeb, on byl velmi ztrápen. Starší Fialovic bude se po velkonocích vdávat, vezme si nějakého profesora Nováka do Olomúce; dělá to prý skrze matku, protože je na ně zlá. Malý Eda lítá už po zahradě a je roztomilý kluk. Pilz už k nám nejde, co přišla Marie z venku, ona mu snad nedá; onehdy potkala Jarouše a zvala ho, aby k ní přišel, aby mně to ale neříkal, a také se ptala na Tebe. Ostuda. – Kodym je v Čechách u rodičů, blíže Klatov. Vydá nějakou knížku o zelenářství. – Pak půjde do Belgie. Pan Šťastný je posud neženat – vypravuje se k tomu jako chudý rytíř do boje. Máš mu psát, také má ještě Tvoje vysvědčení, které budeš někdy potřebovat. V reálce jsou nyní kapitální chlapci – bude to hodná rota česká z nich. Také je zřízená Průmyslová jednota česká a profesoři z reálky na ní přednáší. Direktor je pan Purkyně. – V literárním světě je všelicos nového, to by ale bylo těžko Ti vypsat. – „Žena z lidu" ode mě ještě nevyšla. Bendl se má v semináři dobře a je spokojen, mají hodného biskupa, a ačkoliv jsou zavření a mnoho se musí modlit a v kostele přisluhovat a k zpovědi chodit, přece si z toho nic nedělá, poněvadž se nemusí o potřeby starat a to, co vlastně nejhlavnější, tam může dělat, totiž studovat. On píše ustavičně, překládá Puškina dále a básní. Až vyštuduje, může dělat doktorát z theologie a je chlapík, na ženění beztoho myslit

nemůže, je jako stín, a tak co by chtěl lepšího. Co svobodomyslný kněz může nejvíc účinkovat. – Také si v chládku za větrem zakouří; o masopustě tam dávali „Rytíře Šnofoniusa a princeznu Mordulínu" a biskup se přišel na ně podívat. Je jich 83, a Češi. – Jurenka se z Polska vrátil, to jsem Ti psala; chtěl být v Březnici lékařem, ale přišel pozdě. – Nyní se uchází o místo v Rožmitále. Byl tu v Praze; také mne navštivil ovšem, ale já ho skoro nepoznala. Tuze ztloustl a pak se stal v tom Polsku velmi divým a surovým. Pozdravuje Tě, i Vašek. – U Hanušů jsou zdrávi. Pepíček je také velký, ale dělá hrozného pedanta, a ve škole dostal z lučby dvojku. Staněk to jinak sbírá než Vojtíšek Šafary. Mají skoro třetina dvojky z lučby. Pan P. Škoda snad umře, je těžce nemocen. Také Vojtíšek Šafařík (on je v Berlíně, totiž na cestách, ale zdrží se tam) se tam těžce roznemohl. Má srdeční neduh a to je chyba. Ptal se na Tebe jeden Tvůj spolužák, Novák, – a pozdravuje Tě. Pepíček jde k hornictví. Malá Ludmila roste a Emča je chůva její. Byla as ve třech domácích bálech – Villiků, ale prý se jí to nelíbilo. Mají mnoho práce, protože si vzali dva malý študenti na stravu. Pan Hanuš se na Tebe ptává; Emča také povídala, co píšeš, a abych Tě pozdravovala. Ty ale píšeš za uherský měsíc jednou, né ale český. Copak děláš, jsi pak zdráv, a co dělají naši. Nehněvala se Marii, že jsem psaní nevyplatila? – Já neměla bůhví ani vindry, neboť když mám pár grošů jen, ráda zaplatí[m] tu marku. Píš tedy jen *hned* a nezapomeň na *19. březen*! Adresu máš přiloženou. – Děti Tě líbají a já Tě v duchu líbám mnohokráte. Tvá Tě milující matka

BN

Často se mi o Tobě zdá, a jsi vždy velmi bledý. Nestůněš? –

Pozdravuju Tě, Karle, a to ostatní, jak se máme a co děláme, Ti poví p. Kodym. Jsem tuze ráda, že jede na Sagana, jen ho proveď, což ale beztoho p. Teichert sám snad udělá, a po městě, můžeš-li odejít. A naši ho snad dle možnosti pohostí. Pan Kodym Ti také nejlépe bude moct poradit, co a jak bys měl dělat, a poslechni jeho rady, to víš dobře, že on nejenom vzdělaný člověk je, ale i světa zkušený. Přála bych si, milý hochu, abys jednou takovým se stal, jako je on, a víš, že již mnoho bídy a zlého přestál a ustavičně snáší a že také ze žádné strany podpory nemá. Přiloženě Ti posílám pár punčoch, co zde zůstal od táty, snad Ti příjdou ještě vhod; kdybych se toho byla nadála, že p. Kodym k vám pojede, byla bych hleděla něco Ti poslat, ale právě ty dni jsem bez groše, mám dvacetník, a zítra zase bůhví co budem jíst, tak to máš ustavičně. Jen kdyby se přece už jednou Bůh smiloval nad námi; stranu knížky také Ti p. K. řekne; nestarej se o to nic. Jen mi hned piš a nebuď tak líný v tom ohledu. Nezapomeň také na tátův svátek, to Ti povídám. Líbáme Tě všickni srdečně a přejem Ti, abys byl hodně zdráv. Tvá upřimná

matka –

10/3 57

Milý muži! Přiloženě odesílám Ti přání od dětí – zase je o jedno méně, ale myslím, že Karel Ti snad psal, já ale celý ten čas od něho list nedostala – doufám ale, že nezapomene na tátův svátek, jako zapomněl na mámin. Děti by Ti byly rády něco udělaly, ale to víš, když nejsou peníze, ani na ten papír nebylo, ač je to mrzelo, že mají jen na bílém psát. Kdybych byla měla peníze na tu Babičku, byla bych Ti ji poslala, a to by byly přece nějak na ten papír stloukly, tak ale musím jen list poslat, a proto řekla jsem, že musejí jen krátké přání psát. Však, můj bože, přejeme Ti všickni krátce i dlouze, abys byl zdráv a aby se Ti tak vedlo, jak si Ty i my přejem, – ale bohužel když se ani to nejkratší přání nevyplní! – Letos budeš dokonce sám, v těch Uhřích alespoň byl jsi již jako mezi svými, ale tam jsi cizí; – no buď jen zdráv, to přeju Tobě i sobě nejvíce. – Že jsem list Tvůj obdržela, tos viděl z Novin, an článek tam byl, co s tím dělali, že to tak dlouho nedali, to nevím, já alespoň to *hned* vždy opíšu a pošlu zrovna do redakce. – Je to divno s takovým zemětřesením asi; že tam půda vulkanická, to jisto, nyní také, jak mi Krejčí řekl, tam jsou vyslaní zeměznalci k zkoumání půdy, ale u veřejnost než oni takové bádání a výsledky toho podají, trvá vždy dlouho. Zde je velký strach mezi lidem před tou kometou, lidé říkají, že bude soudný den, a mnozí dělají kšaft; a k čemu to bláznovství, když bychom všecky zhynuli i se vším mamonem. Mně to ani nenapadne. Ten samý komet ukázal se v roku 1556, tedy tři sta let, a hvězdáři angličtí nejsou v jistotě, kdy se nyní ukáže, někteří tvrdí v augustu letos nebo přesrok, jiní až v r. 1860, jeden, že 14. června letos. Což je to ale platno, kdyby i vskutku převrat nějaký přírodní se stal, my to nezamezíme, tedy nejlépe ani na to nemyslet. – Čekám již

s největší touhou na tu knížku; snad by bylo nejlíp, abys mu ji potom zrovna tamodtud poslal? – Byl tu ty dni Kodym zahradník; on nejede do Belgie, ale do Londýna, dříve ale chce se zdržet v Hamburku. Jede přes Berlín odtud a staví se v Saganech a v Muskavě; dala jsem mu list na Karla a ještě punčochy mu – – a jsem velmi ráda, že tam jel. On mu nejlíp všecko poví i našim a zase mně bude psát také pravdu, jak to tam je. Řekl, že Karlovi řekne, aby buď tam zůstal, buď šel do Vídně, on míní, že musí do Vídně, že tam v zelenářství nejvíc profitýruje. Do Berlína že je těžko se dostat a v Erfurtě že není nic a vůbec v Němcích že je zle. On bude v Hamburku pár měsíců, než se naučí řeč a něco si vydělá, pak teprv se pustí do Anglicka. To je věru hodný chlap, a přála bych, aby Karel někdy takovým se stal. On je na vše odvážen a všecky obětě přináší svému účelu, to se musí mu ta čest dát. Budu vidět, co mi bude psát. Hrozně lehkomyslný je ten chlapec, pomysli jen, jak dlouho už nepsal, jistě tři měsíce. Já mám beztoho dost trápení, pak se ještě soužím, není-li mu něco, a on kluk ani nevzdechne. Ale Kodym mu to vyřídí, já mu to řekla a prosila ho, aby mu vymluvil. – Pomysli si, kdo to umřel zase? – Johana Podhorských! – Tuze mi bylo líto té holky. Vždy byla zdráva, až na podzim dostala kašel a hlavy bolení. Já jí říkala, aby se šetřila, aby lehla a zeptala lékaře, ale jak už ty lidi jsou, neposlechla, matka jí vařila všeliké lekvary – a ona pořád chodila s tím a nebylo jí nic lépe, až tu před třemi nedělmi tak silné hlavy bolení dostala, že ulehla. Dali ji k Alžbětinkám a tam ve čtrnácti dnech umřela. Ve fantasii volala ustavičně bratra a Karla našeho. V neděli týden měla pohřeb; ten pytel Podhorský ale nepřišel říct, že umřela, až bylo po pohřbu. Nemohl prý z místa a ta starší sestra v zmatení nevzpomněla, až bylo pozdě, a tak jsme žádný nebyli na pohřbu. Byla to dobrosrdečná holka, líto je mi jí velmi; – a ten Václav nemá také zdraví ani za mák.

Tak s Bydžovem sklaplo; já nemyslím, že by to bylo tak skvělé, jaks Ty si to myslel, – ale jsem tomu ráda, žes Tvoje

šosácké krajany poznal. To mi věř, kdybys to byl i dostal a nestal se takovým šosákem jako oni, že bys tam byl měl očistec, a kdyby se byli dověděli, že jsi nebezpečné individuum, že by Tě byli i později dali pryč. – Ono má všecko svoje ošklivé a pěkné stránky – a já jsem přesvědčena, že by tam bylo těch stínů více bývalo než světla. My jsme nyní tak dalece zdrávi; já onehdy ležela dva dni, nastydla jsem na kříž od tý vlhké stěny. Jak měl Jarouš bolení zubů a u mě ležel, nechala jsem vůli, přilehla ke zdi a ráno nemohla jsem ani chodit ani sedět, celou tu jednu stranu měla jsem jako dřevěnou a v kříži hroznou bolest, jako Ty tenkráte. I lehla jsem a večér sedla do studené vody a nechala se vydrhnout; nebylo to nic platno. Druhý den vzkázala jsem Lamblovi a ten mi radil jen zase studenou vodu. Tedy jsem to opakovala a zabalila si do mokrého šatu celý kříž. Do rána byla jsem jako v lázni; druhý den jsem to opakovala a třetí den bylo mi dobře. Mohla jsem ale mít polízanou. Ta moje postel je celá shnilá z té strany a slamník se rozpadl na padrt; nemohu se už dočkat jara. Jarouš nekašle, ale pořád mu něco je, brzy rýmu, zase nežit a takové neřády. Dora také vyhlíží žlutá, zkrátka je nám všem potřeba už zdravého vzduchu a lepší stravy. – Jednoho se už dočkáme, ale druhého bůhvíkdy, od nadějí člověk neztloustne, ani od slibů, a jen s tím nás krmí. Jarouš má brejle, Nr. 18. Dostal za opsání Mus. sezení od p. Hanuše 2 f. KM, a tak jsem mu je koupila, protože je musel mít. Doktor sám řekl, že snad tím se mu zrak posilní a že pak je bude moci později odložit. Má je ve škole jen, ale toť se rozumí, že se musel ukázat Šlenk., Mencl., Pavlom a Podhor. Dělá Menclovi obrázek k svátku a Dora flíčky k fajfce. Slíbil jí na šaty Mencl a věru se o nás vždy stará. *Píš mu.* Stranu těch kamen jsem mu to řekla, ale to se netýkalo těch, to prý si Turek něco jiného vymyslil, ale na základě těch ovšem. Mencl měl by nyní dobrý odbyt na kamna, ale nemá hotových; on je a zůstane vždy ten starý. Když nemáme groše a pošlu k němu, to mi vždy dá, a když příjde, mnohdy dá Jaroušovi na papír, a když vyhrá pomeranče, přinese je Doře. Dostala jsem

onehdy od Špotta listek do dívadla, byl Hamlet. Kolár hrál výborně, a tak jsem se potěšila ten večér. Včéra byli jsme zase u Palackých u oběda, oni tam měli také celý špitál, stonala paní i Márinka. To dítě má mě velmi rádo, a snad mě někdy kvůli ní zvou, protože se každý oběd ptá: „A kde je paní Němcová," ale ona je také roztomilá. Škoda že nemůžeš číst ty polemiky, co povstaly skrze ty školy mezi Řezáčem a Marešem. To je praneřád, ten Mareš, a Klučák se také ošklivě zachoval, ale Řezáč jim ukázal, ale vzal na sebe beránčí rouno, jenže vlčí zoubek vycenil. Teď kušuje Mareš, a neudělalo mu to prý dobré oko. Tagesbote chová se hezky, a pro naši stranu, solidní to list. Stal se tu strašný mord, o čemž jsi beztoho četl. Ta paní Katzová (židovka) byla rozená Winternitzová od Králového Hradce. Hezká byla, as 40 let stará a velmi bohatá. Platila 50 f. KM za dobré vyspání – ale jen vojáci milovala. S mužem nebyla již mnohá leta. Syn její je právník a zdědí po ní as 100 000. Ten kadet byl Maďar, hezký chlap 22 let starý, ale lehkomyslný. Otec se ho odřekl; byl již honvédem, a tehdáž udělal na otce 64 000 dluhů. Ona ho měla delší čas, a nyní si zase namluvila od infanterie oficíra. Ten kadet byl právě venku, ona mu měla poslat peníze, a že je nedostal, přijel sem, a tu ji viděl v divadle s dvěma oficíry. – Ona se ho lekla; sliboval jí to vždy, že ji zabíje, jestli si jiného namluví. Šel s ní domů, ale ty dva oficíři nešli s ní nahoru. – Bydlela na Uhelným trhu a měla celé první poschodí. Ona řekla před ním, že příjde hned dolů, že se jen přezuje, chtěli ještě někam jít. On ale nahoře jsa, dal děvečce 5 f., aby šla pro pivo, a když ta odešla, zamkl za ní, a tu šel teprv do pokoje, kde se paní zrovna obouvala, a tam ji zabil. Ty oficíři slyšeli dole pod okny ten rámus a běželi pro patrolu, ale než přišli a než zámečník přišel, byli ti již oba mrtví. On ji hrozně rozsekal; hlavu měla rozsekanou, prsa, žebro u srdce vylomeno, prsty, jak mu šavli snad chytala, usekaný – celá roztrhaná. – On se také kolikrát píchl a řízl ve zmatku, než se zabil. Vzal potom nůž se stolu kuchyňský a vrazil si ho skrze žaludek do srdce. Ona držela v hrsti celý chumáč

jeho vlasů a portopé mu utrhla. Hrozný je to – přislušno rabiátskému Maďaru! –

Snad to byla nějaká těch smiřických Winternitzů? Nebyla křtěná, ale židovkou také nebyla, proto ji také židé nelitovali, ale chudí lidé velmi, ona byla dobrá k chudým, mnoho rozdala. – Židi udělali vtip. Když se ptal jeden druhého „Was is gschehn?“: „Nü, wos is gschehn – én Hussar hat die Katz' erstochen!“ – (ona se jmenovala po muži Katz). – Tak ty noviny všecky nestojí za nic, co Ti já psávám, vždy jen smrt. – Abych nezapomněla: Ty musíš mít ty listky do zastavárny u sebe, já je zde nemám. Zdá se mně, že byly ty listky červený, ale jestli jsou, tedy jsme propadli oba, na ten pád by nebyly vyplacený; a zdá se mi, že tenkráte Karel měl ještě někam s tím jít, neboť tam musí při vyplácení interesu vždy po dva i tři dni chodit. Jestli je ten interes zanešen, tedy by ještě byl čas do 21/3 – včéra se ohlásilo, ale pak je to propadlé, jestli ale interes zanešen není, beztoho to platno již není nic. Na všech stranách má člověk chudý nehody – to je staré přísloví – Ty dni byla jsem ve škole skrze školní plat, protože ho zase měli složit nyní. Učitelové Jarouše chválí, všickni, také Gindely řekl, že ho má rád, že je tichý, mravný a že si dává na všecko pozor. Šanda ho má také rád, onehdy mu dal perořízek, zapomněl svůj ve škole a přišel oň, potom brečel, a tak mu dal Š. svůj. Školní plat zapravili učitelové zatim sami za něho – on má dobré třídy, tedy bude osvobozen od školního platu, a pak já dostanu od prvního půlletí školní plat a oni si to budou moct také hned nechat. – Ta průmyslová škola je skvělá – je již 600 tovaryšů a učedlníků zapsáno a ještě se hrnou. Mají českou a německou řeč. Zeměpis – náboženství, strojnictví – stavitelství. Technickou encyklopedii. – Účetnictví – měřictví a počtářství – lučbu. To přece bude moct nyní z nich něco být. Němci se tuze na to vztekají –: „Na, jetzt werden die Böhmen alles auf einmal fressen!“ – Nevím, ještě co bych Ti psala potěšitelnějšího, a přeju, bys jen Ty mi brzy něco psal. – Jak žijem, to si můžeš pomyslit. – Musím se také jednou k těm Wenclíkom podívat. Buď zdráv a piš nám

brzo. V těch Uhříích jsou také samý klep, ten pan kmotr. *Piš* nám brzy zase. Až budu mít groše – hned Ti tu Babičku pošlu. – Manku Ti přeje mnoho štěstí, i Mencl a Šlenkrtka. Líbám Tě v duchu a srdečně objímám,

Tvá upřimná

Bára

18 16/3 57

Milý Karle! Nevím věru, čemu už tu Tvoji netečnost mám přičítat, a nebyla bych si nikdy myslila, že bychom Ti všickni tak brzy mohli z mysle odpadnout. Rok bude co nevidět, co jsi z domu, a já mám od Tebe všeho všudy čtyry listy, a jeden se ztratil, tedy pět! – Vidíš, to je přece nedbalost – abys tolik práce měl, že by Ti chvilka k napsání několika řádků matce a otci nezbyla, tím se nevymlouvej nikdy, – protože je to patrná lež. Táta se velmi hněvá na Tebe pro to, a já neméně, neukazuje to alespoň žádnou úctu ani lásku k rodičům, když Ti tak málo záleží na tom, čeho se od nich dovědít. Snad kdybychom byli bohatí a mohli Ti posílat, psal bys často, ne? – Měl bys ale právě proto, že víš, v jakém zármutku a starostech žijeme a že žádnou jinou radost nemáme než vás, právě proto měl bys více šetrnosti ukázat. Ať Ty již rodičů nepotřebuješ, ať jsi čímkoli, když zapomeneš na rodiče a nebudeš si jich vážit, budeš darebák za to, nehodný, aby na Tě slunce svítilo. Pamatuj si to; já Ti to ještě odpustím, ale v budoucnosti budem se řídit dle Tebe, zapomeneš Ty na nás, zapomeneme i my na Tebe. – Jsem velmi ráda, že zůstal Kodym v Saganech, a doufám, že i Ty uznáváš, jaká to dobrota pro Tebe, že máš po boku upřímného přítele a zkušeného rádce. Jen ho poslechni ve všem a měj vždy důvěru k němu jako k bratru. Vidíš, jak on se chápal té příležitosti v Zahani, lépe to uznal než Ty, a viděl již víc, a Ty bys byl hned omrzelý. Když jsi zdráv, buď rád, že máš dobré místo a nemusíš se ustavičně po světě potloukat. Lépe když se v každém odvětví úplně zdokonalíš, než abys těkal z jednoho do druhého a nebyl v žádném pevný. Jsi ještě mlád a rozum Tvůj není ještě schopen vše rychle pochopit, rozvážit a upotřebit, proto Ti radím, poslechni rady starší zkušené, abys uspořil si mnohé trpkosti

a škody. – Kolikráte jsi řekl, že budeš psát panu Fialovi, také jsi nepsal, ani Šťastnému, – co si o Tobě pomyslí – když jsem jim to řekla! *Slovo dělá muže*, to si pamatuj. – Skrze tu knížku vandrovní Ti beztoho táta psal, a myslím, že ji snad již budeš mít v ruce? O nás Ti nemohu nic potěšitelného psát; táta posud nemá vyšší službu, a tudy i mně nemůže nic dát. Žijeme věru jako žebráci, ba hůř. Všecko se trhá, nic přikoupit nemůžem, já nemám nic přes sebe ani na hlavu, Dora také a Jarouš jakbysmet. Psát nemohu někdy pro bolest hlavy i starosti kolik dní, a bylo by třeba, kdybych měla troje ruce. Těch pár zlatých, co vydělám, kam to stačí, a ty milosti lidu, ty jsou perné a skrovné. Kéž byste toho, děti, jaktěživy nezkusily! Od Jeřábků vyšlo jen na činže a odjinud nemám nyní – věru myslím někdy, že už nevydržím to živobytí tak dále vést. Svátky přede dveřmi, já nemám groše v domě, a nevím také, kde co dostanu. Obyčejně máme o svátcích trochu hladu, a ono to bude zase tak. Už jsem zastavila lžičky a všelicos, a přece to nestačí nikam. Jsem tomu ráda kdovíjak, že jsi zůstal v Zahani, kdo ví, jak by se Ti jinde vedlo, a já Ti nyní nemohu ničím pomoct. Kdyby už Aida byla paní, snad by mi něčím pomohla, ale takhle také asi nemají nazbyt. Kdybych měla na cestu, přijela bych do Sagan a vzala bych Doru s sebou a nechala ji tam na čas, ale stálo by to pro nás dvě nejméně 30 fl. se zpáteční cestou, a kde bych já to smutná vzala, musím to tedy nechat, až dá-li pánbůh nám lepší se povede. Dobré by nám [byly] zase nějaké věci, sestra slíbila, že mi všelicos dá, ale jak to sem dostat, skrze tu příležitost nechci už a jinak nevím. Možná že snad Adelheid letos do Prahy přijede, ale já bych ji věru neviděla ráda, dokud jsme v té nouzi. To je kříž, milý hochu; taková chudoba jako u nás je horší než žebráctvo, mě to tuze trápí, a jsem také letošní zimu povždy churavá! Dory také dobře nevyhlíží, ani Jarouš. Jarouš se ale dobře učí. Dělal Menclovi k svátku hezký obrázek, krajinu. – Pomysli si, kdo umřel? – Johana Podhorských. Již od podzimu postonávala na hlavu bolení a kašel. Já jí radila dobře, ale ona neposlechla a nešetřila se

pranic. Až předešlý měsíc bylo jí tak zle, že ji museli dát k Alžbětinkám. Tam ležela 14 dní a umřela; měla tyfus zanedbaný. Ve fantasii volala ustavičně Václava a Tebe. Já nevěděla, že umřela, a ten pytel Podhora nepřišel nám nic říct, až si vzpomněli o pohřbu ten den, a to bylo již pozdě. Měla prý hezký pohřeb. Je mi jí velmi líto, byla to dobrá holka; co se na Tebe navzpomínala. – Také sládek Staněk, pana doktora Staňka bratr, umřel náhle. K Hanušovům chodím nyní často, mají tam také ustavičný špitál. Také Eminka byla churavá trochu. Ptali se na Tebe, ale já ani nechci říci, jak jsi nedbalý na mě. V bytu máme letos tuze vlhko, všecko plesniví, a to mi dělá zle. – Co děláš a jak se máš? Adela mi píše, že budeš muset nyní do hospody chodit jíst; to Ti asi chutnat nebude, – ale musíš tomu zvykat, co dělat. Když tam máš Kodyma, a v letě to všecko je lehčeji a do zimy si to můžeš pak zjinačit. Copak dělá Marie, nepsala mi? – A copak nastávající pan švagr? Tedy Adela udělá štěstí; no alespoň bude ona moct někdy pro matku něco udělat, an je on prý dobrosrdečný hodný muž. – Pozdravuj všecky; děti Tě líbají. Já doufám, že nebudeš váhat déle a mi psát. Buď zdráv! Líbám Tě v duchu srdečně! Tvá Tě milující

matka.

Píšte mi k svátkům a popros Aidu neb Marii, aby nám něco poslali! –

[Adresní přípisek na listu:] Dem Karl.

Vašnosti!

Děkujíc příznivé náhodě, která mého muže s Vašnosti svedla, chci i já příležitosti té použíti a Vašnosti srdečně pozdraviti co upřímná přítelkyně slavjanského národu i všech jeho zastavatelů, do jejichž řad i Vašnosti že dlužno stavět, dávno znám. Pan dr. Lambl nejednou o Vašnosti mluvil, a velice se těšil, slyše nyní, že jste naň nezapomněli a pozdrav mu vzkazujete. I on přátelské pozdravení vzkazuje a do přízně Vašnostiny se poroučí. –

Nemohu opomenout při této příležitosti projeviti žádost, jejíž splnění ale docela ponechávám jen času, kde Vašnosti volno i líbo bude odpovědít. – V Časopisu Českého museum, v čtrnáctém ročníku, svazek třetí, je článek „O upjorech i viďmách", – kdež mezi jinými se udává, že „v Korutansku upír čili upjor se jmenuje *Vedrâc-strygoň* a v pohlaví ženském *pijavica*" – ? – Prosila bych tedy velmi Vašnosti, jestli byste mi nemohli o této pověře lidu něco bližšího sděliti. Jak si vlastně upíra představuje, co se o nich bájí, z čeho povstává upír neb upirica. – Já nevím sice, jestli se, Vašnosti, s takovými prácemi obíráte a jestli Vám to nepříjde zatěžko, ale pak prosím, byste bez ostýchu na žádost moji ohledu nebrali. Já se obírám sbíráním pověstí, zvyků a pověr lidu, a tu musím ovšem jako včela z mnohých kalíšků sbírat. – Velmi ráda bych i do Vaší rozkošné, jak slyším, krajiny se podívala, ale okolnosti nedají vždy člověku jednat dle přání. – Stranu slovníku všeslovanského p. Šumavského nemohu více sdělit, než že posud nic nevyšlo, mimo toho vyvěsního aršíku. Kdybyste ráčili čeho poroučet v Praze, co se literárních záležitostí týká, mileráda Vám to chci vždy obstarat, když byste se na mne obrátit chtěli. Stranu p. Jezbery později odpovím, posud nevím nic bližšího, kdo je a kde je. – To ostatní vyřidí můj muž. –

Poroučejíc se do Vašnostiny přízně zůstávám s úctou

Božena Němcová

V Praze 1/4 57

[Adresa:] Jeho blahorodí / pánu, panu *Mayerovi* / faráři v / *Gerljachu* /

18 17/4 57. –

Milý muži! Tvůj list jsem obdržela, i 2 f. v něm. Děti děkují Ti za peníze. Dnes je Jaroušů svátek, chudák, ani mu nemohu upéct buchtu; šesták jsem mu dala. Dora byla na svůj svátek u Hanušů, dostala šmízetku a rukávy bílý od paní. – Svátky strávili jsme jako každý jiný den. – V neděli měli jsme šnicle, 1/2 libry masa, salát a pivo. Halánek navařil 1500 věder podkvasného, a tak mi dal pár známek as na čtyry mázy, za to ho ale musím všude chválit, že má dobré pivo. V pondělí jsme byli u Palackých až do večera; byla tam velká tabule. – Byl tam Brauner, Šebek, ptali se také na Tebe. – Ty mi píšeš, abych Ti radila, co máš dělat; já myslím, že se to samo sebou rozumí, když Ti záhy nedají větší službu, abys nezůstal déle při k. k. Co mého možného bude, budu se zde starat, to víš. Má sem přiject nyní Klein i Lanna k nějaké schůzce, tedy chci jít k oboum. Pak půjdu ještě ke Krásovi, zkrátka, něco snad přece vyběhám. Ty ale dříve, dokud nebude tu něco jiného, nic nezačínej; – kdybys i 700 fr. měl, byla by privátní služba přece lepší – z mnohých ohledů. Takto bychom byli věčně na žebrotě, a také by to nemohl člověk déle vydržet, dokonce já. – Ale pensí snad máš jistou? – Kdyby dost málo bylo, lépe než nic. – Nyní ale bezprostředně zadej žádost na ministerstvo, a píš ještě jednou Neuwallovi, a zrovna mu píš, když Ti nedají větší službu, že nemůžeš tam zůstat, a odvolej se na amnestii v Uhřích – beztoho daj nyní všeobecnou amnestii, až tam císař přijede. – Bylo by velmi dobře, kdybys byl zproštěn té p. dohlídky, jen se hleď, aby jim to nebylo nápadné, že se právě jen s vlastenci přátelíš. – Je to zatracený svět, a čas nejvyšší, aby nastala změna; – všecko se k tomu kloní, ale kdy přece k tomu přijde, to ví bůh. – Společnost jedna chtěla vydávat noviny politické, ale nevím, jestli z toho co

bude. – Kauci mají a povolení by dostali, ale to víš, jaká je to u nás choulostivá věc; když by se p. dověděla – (a což té je tajno?), že Plc. – Rieger, Brauner a podobní hoši v té společnosti jsou, a hlavní podnikatelé, již napřed byli by v podezření a každé slovo vzalo by se na váhy. „Kdo *chce* psa bít, najde všady hůl!" – Chtějí, aby se vytknul směr jen industrielní a národní hospodářství, ale což je to platno – oni se dovtípí. – Krása měl být redaktorem, ale on nechce úřad ten vzít, a on je snad jediný, který by se k tomu hodil. Je dosti vzdělaný, neodvislý, poctivý charakter, žák H. B. – ale bojí se přece dát jisté postavení za velmi nejisté. – Jestli to ale přece k tomu příjde, že tyto *České noviny* vycházet budou, jsou Pražské zabity. – Pražský Posel – drží se kapitálně; ten dal také Marešovi notný štulec. – Dostanu exemplár zdarma a pošlu Ti ho pak. Oni nyní rozešlou as 1000 exemplárů *zdarma*! – Spekulace à la Mercy's. Jsou to spekulanti, ti hoši! – *Píš zase něco do Novin.* Ten Šesták je strašpytel! – Já mu onehdy donesla článek malý proti Kuldovi, ale on to nevzal, že prý nesmí nic příjmout, co by zavdalo příčinu k pohoršení. – Kulda má totiž v posledním svazečku jeho „Moravských pověstí" jednu z mých, „Jak se učil Honza latinsky" – od *slova k slovu* opsanou. To je tedy proti zákonu, a každý řekl, že jsem v právu. Dám to do Lumíra anebo mu budu psát privátně. – On vlastně Kulda je sběratel jen, ale má přece znát obor literatury, v níž pracuje, a mimo to, kdyby nebyl trouba, byl by musel mu napadnout ten zcela jiný sloh, než jsou ostatní. Podepsán je pod ní „Kajetán Branč", který mu ji zaslal. Neřádi nestydatí. Chodím nyní začasté ke Krolmusovi. To je originální chlap, ale dobrý, poctivý. Řekl skrze mne Taxisovi, nevím tedy, jestli něco dostanu. Jednou v letě pojedu s ním ven na kopání popelnic, abych se to prý naučila. Škoda že je už tak stár a churav s nohou, co se týče praktické stránky archeologické, nemáme nad něj, ale co se mythologie týče, to on toho spleská dohromady, až člověku uši brní. – Pan Tomíček vydává zábavné čtení, „ruské novely" – a sice ruskou literou také – ale pod čárou jsou vysvětlivky. První

novela byla česká i ruská, aby se naučil čtenář číst, ale nyní je to jen ruský; velmi je to praktický k naučení se ruské řeči a také velký pokrok k vzájemnosti, ale je to ovšem více pro mládež a vzdělance. – Přinesl mi také exemplár. – Průmyslová škola dělá rámus! Už učí 17 učitelů, pro vše musí být dvojí oddělení, a kdyby to místnost dovolila, chodilo by jich již 1000. Nyní se zase vypíšou sbírky, aby se mohlo přece něco učitelům přidat a pak skrze potřeby lokální. Darebák Amerling ze zlosti, že není direktorem, dělá všemožné překážky v místnostech – ani jim světlo nechce dát. On je nyní zcela v rukou kněžských. Ta škola je nevyslovná dobrota pro naše řemeslnictvo i pro národnost; chodějí tam nejen mladí, ale i staří mistři. Němci na to zuří – „Was wollen denn die Böhmen wieder, sie werden doch wohl nicht aus den Handwerkern Doktores haben wollen!" – Ale vysmívat se jim a nadávat, že jsou hloupí, to umějí, a to by jim také přáli, aby nyní, když bude Gewerbsfreiheit, cizinci je utlačili; to je právě dobře, že se těm našim v tom pádu trochu mozek otevře. – Oni mají ti učitelové s tím dost namahání, ale oni to všickni rádi dělají. – Náš Jarouš dostal vysvědčení; má z mravů, pilnosti, z pozornosti *výborně*, I. z náboženství *skoro výborně*, *jasný přehled*, II. v jazyku českém (Erben) *skoro výborně*, *vědění jen budiž hotovější*, III. jaz. německý *dobrý*, *v praktické části náleží více obratnosti míti*, IV. v zeměpisu a dějepisu (Gindely) *výborný v každém ohledu*, V. v počtářství (Ryšavý) *dobrý*, *snaží se*, VI. [v] přírodopisu (Krejčí) *skoro výborný*, *snaha chvalitebná*, VII. silozpyt (Krejčí) *skoro výborný*, *váhavý*, *ale správný v úsudku*, VIII. v měřictví a měřickém rejsování (Šanda) *skoro výborný*, *více obratnosti ještě třeba*, IX. krasopis (Mužák) *výborný*, *písmo velmi slušné*, X. tělocvik *dobrý*. *Je sedmý z premiantů s vyznamenáním*. – Myslím, při jeho pilnosti a chuti že bude mít z druhého půlletí samý výborný. Pan katecheta ho veřejně pochválil, že je upřimný, *nábožný* chlapec, že je prý trochu maminčin mazánek, to ale že mu ke cti slouží. Jarouš, když přišel domů, povídal: Vidíš, mámo, to dělá to, že chodím každý den do kostela, – nebo

já v náboženství mnoho neumím! – Tak je učejí šidit a lhát sami, a to je to učení morálky – to hledání pravdy boží! – Nyní ale Tě prosím, abys nám poslal, a sice *hnedlinko, chudé vysvědčení*, to víš, že musejí nyní chlapci stranu osvobození školního platu zadat, také Jarouš. Šanda myslel, že to dostanu zde u faráře, a tak neřekl Jaroušovi až včéra, a já zatim zde nic nedostanu, jak víš. Tedy jsem šla k Wenzigovi a prosila ho, může-li to sečkat, a on řekl, *že do 14* dnů počká. Tedy si to tam u magistrátu a okresního soudu nebo faráře vyzdvíhni a hned pošli, abychom to zde *do té doby jistě* měli, sice by naposled musel přece platit. *Do 12.– neb 14. nanejdéle*! – Ze Sagan jsem nedostala od té doby žádný list. Dora chodí do francziny do jednoho ústavu, kde učí rodina *francouzská jen francouzsky*! – Setkala jsem se před svátky s Čejkou, mluvili jsme tak o všeličem, a když jsem skrze Doru se ptala, řekl, jestli se učila francouzsky. Řekla jsem mu jak a co. Slíbil, že promluví s tou paní, že je tam znám; druhý den mi vzkázal, abych k němu šla, a tu mi sdělil, že je Dory přijatá a spolu že on první měsíce sám za ni platit bude! Tedy jsem se mu poděkovala, a druhý den k té paní šla. Je to nóbl ústav, ale děti se tam naučí záhy a dobře francouzsky, protože se s nimi skoro jinak nemluví. Já myslila, že se Dora u Rit. nic nenaučila, řekla jsem to také té paní, ale když Doru zkoušela, dobře četla, hezky i psala, jenže špatně vyslovovala, tedy hned byla mezi větší přijata, a půjde to rychleji kupředu. Je tam každý den od 9 do 11. Později, až bude trochu více rozumět, bude mít třikrát za týden ráno dvě hodiny gramatiku a třikrát odpoledne konversaci. Čejka řekl, když si dá trochu jen záležet, že může za tři měsíce se naučit dobře francouzsky. Má do toho chuť a každý den do noci píše úlohy. Teď by tedy se Sagany nebylo nic, ale v prázdninách, potom by jí to právě přišlo vhod, že by se tam, když by se zde gramatiku naučila, docvíčila zase v rozmluvě. – Paní Palacká jí chce dát na cestu, když by tam pak jela. Musela jsem jí ovšem koupit hned knihy dvě, papír a také potřebuje čistý šat, an tam chodí pořádné děvčata. Dostala také od Staňkové střevice,

staré šaty a klobouk na jaro. Tak se protloukáme všelijak, ale když mi to všecko příjde do hlavy a když si pomyslím do budoucnosti té nejbližší jen, jde mi hlava kolem. – Naběhám se jako mezek, času promeškám až hrůza, přemahám se, nic mi není za těžký, a ze všeho nic – samé sliby. – Před svátky byla jsem kolik dní trochu churavá, ač jsem to na sobě ani neukázala, ty děti mají hned hrozný strach, když řeknu, že mi co je. Udělala se mi na lopatce černá neštovice čili karbunkl (peteče), já si toho hned nevšimla, až mi ruka dřeveněla a na krku mi od bolesti žláza naběhla. Dělalo se to větší a větší, ale nic neteklo. Přišel doktor k nám, tak jsem mu to ukázala, a tu on mně teprv řekl, co to vlastně je; otevřel mi to nástrojem, tu hnilotu vytrhal a teprv se mi to potom po kolikerém vyčistění asi za tři dni zacelilo trochu. To vyhníje celý kus nervů, a když se to na mnoha místech udělá, aneb kde se mnoho nervů sbíhá, i umřít může člověk snadno. V starších časech bývalo to epidemické – a myslelo se, že snad král Ladislav ty karbunkule měl (hlízy). Já to přičítám tomu vlhku u té postele, vždyť je postel celá shnilá a slamník se na drt rozsypal; hlavy bolení mám ustavičně, ač nyní dost vycházím. Měli jsme svátky chladné, deštivé, ale před svátky bylo velmi krásně, teplo, a dnes máme zase první den teplý. Broskve a merunky už kvetou, ale jiné stromoví ještě né; ozimina ale je bujná a vrchy se zelenají. Obilí náramně padá, ale na chlebě a mouce znát to není, to je vždy stejné. – S tou planetou byl takový rámus, že lidé na mnohých místech ani zasívat nechtěli; tu vydal páter Havránek brožurku, že nebude ještě konec světa, a to dokazoval z bible, a dokládá, že příjde ještě 7 papežů a prorok Eliáš a teprv že bude konec světa! – Na zámku kázal v dvorské kapli jezuita (misionář) a tak vymluvil damám, až hanba. Že si hleděj jen světa, že děti jen porodí, ale více si jich nevšímají, že jsou chlipné hříšnice, že místo klášterů a nemocnic stavějí jen letohrádky, že nedávají chudým, jen když jsou bály a koncerty k jich prospěchu, – zkrátka bylo v tom mnoho jezuitismu, ale také mnoho trpké pravdy. Nadával prý jim až hanba, ale

přece každý den přišly. Stálo to v Deutsche allgemeine, četla jsem to u Plc.; a pak se o tom také zde povídá, *„ale za větrem“*. – Naproti nám pan Wurm se zbláznil z chlastu, a také je v blázinci Rudolf Kounic; toho je mi tuze líto. To je hrozná historie, Staněk je také celý pryč nad tím. Ta šlechta, ta šlechta! Vlasy člověku vstávají, když se za kulise jejich divadla podívá. Jeden jak druhý, malá vyjmínka. – Staněk jel do Vídně, dělat zkoušky. – Paní profesora Aksamita měla v sobotu pohřeb; dostala tuberkule po koutě. Bylo jí 21 let; byla hezká žena. Zelený je již doma, je mu lépe. Erbenová ale chudák musí umřít. Opuchala jí už dávno ruka a cítila vždy bolest na straně. Mysleli, že je to rehma, a jen tak hojili. Nyní se ukázalo, že je to rak. Čejka ji léčí; také Podlipský tam chodí. On to již ví, chudák. – Tři malé děti, a on také churav! Samá bída a samá bolest, kam se jen člověk obrátí. – Jak jsi se měl ty svátky a jak jsi se bavil? – Co říkal Meyer? – Nyní tedy přece musím ty slovenské pověsti předělat do české formy, jak jsem to z prvopočátku zamýšlela, neruše ale zvláštnost řeči, – sami Slováci to chtí a Hattala stranu toho schválně ke mně přišel! – Alespoň mi zůstane honorár, pak to snad přece někdo vydá. Překládám také po chvílích srbské pověsti. – Mencl jel na svátky do Hořovic, není ještě zpět; známí Tě pozdravují, faktor měl prý hroznou radost, žes ho zval „poctivým faktorem“, a chtějí Ti psát i s „Bobšem“, až bude i Mencl psát; kdy to bude, nevím. Šlenkrtka Tě také pozdravuje. Ty dni nám vylítl kanár a už jsme ho nedostali. Bylo nám ho všem líto. Chytili ho prý v blízkých domech v Řeznické ulici, ale kdopak ho dá – a soudit se oň nebudem. Zle se mít nebude; ale pěkně zpíval, každý by byl zaň dal 2 f. KM, kdo je milovník. – Tak má člověk všude jen škodu. – Jarouš byl už dvakrát na exkursí celý den a nosí zase byliny; já také ten týden půjdu na procházku, na drahé nám místo, kde spí také takový milovník botaniky. Tyhle jarní doby, to naň vždy s největší bolestí vzpomínám, on byl tak rád v přírodě; – bylo by nám všem nejlíp, kdybychom vedle něho spali. – Často se mi o něm zdá. Také o Tobě se mi

někdy velmi živě zdá, a pak se mi celý den jaksi stýská a dala bych za to pět grošů, jak je někdy nemám, kdybych Ti mohla ruku podat. My jsme se už jaktěživi jeden druhého dost nazlobili a natrápili, ale já vím přece, že mne upřímně miluješ, a já, byť i podivínské nápady měla a svú hlavu tvrdou, přece mám také srdce upřimné a neopustila bych Tě v ničem. Co slyšíš z Uher? – Bude tam asi v Ďarmotech rámus, až tam přijede císar, to asi bude mít Věžnický práce, aby honem všecky ty silnice a mosty spravil. Já bych nic nepřála, než aby hodně pršelo, až tam budou cestovat, aby zkusili ty cesty. Do toho ústavu, co chodí Dory, chodí také Věžnického, guberniálního rady, dcera, je s Dorou i s Eminkou zadobře. – To je bratr uherského, né? Kdyby dali Emču sem Špottovi, ale oni to neudělají, stálo by to mnoho a bylo by jim jí líto; – snad by jí to ale jedině pomohlo. – Šlesinger odejel do Ameriky, nemohl už to týrání od p. zde vydržet, ale plakal u Krolmuse jako malé dítě a povídal, že neví, jak se má z Čech rozloučit. Šel také do Milwaukee, co je Fingerhut. Zůstat tam ale nemíní naveky. – O Cenefelsovi ani muk, bůhví jestli nezahynuli na moři. U vás už snad bude hezky, ne? – Tam přece na Tebe dbají, ženský totiž, že Ti připravily tak slavný svátek. – Nebyli Šetlíkovic u vás v Běláku? – Chtějí o prázdninách do Londýna. – Nezapomeň na ty rudy a kdybys někde o nějakých starožitnostech slyšel – dokud tam ještě jsi. Z těch starých byrokratů si čerta dělej; já Ti věřím, že je to psota, tak žít, ale co dělat. Pošlu Ti zase 6. sv. Obzoru, beztoho jsi ho nečetl, pak toho Posla, a snad ještě něco najdu k čtení. Což tam nemá nikdo knihy, třebas německý? – Nyní musím končit. Děti Tě pozdravujou a líbají a děkujou za peníze. Manka Ti ruku líbá. – Já Tě v duchu líbám též, jenže takové líbání na papíru je špatný surogát, viď? –

Tvá upřimná

B

Píš jen hned skrze to vysvědčení chudoby, vlastně ho pošli *hned*. –

Jarouš dostal od Manky velmi slavné přání a čtyry cukrový cigára a Dora také přání, a chtěla jí koupit manšety, ale já tomu nedala. Jarouš měl z přání hroznou radost a komedii, to je kluk – a roste tuze.

[– – –] jestli nevydělám, musí se ze zastavárny dosadit. – Milá brachu, je to zatracený svět! Už mi z toho vlasy šedivějí, a jestli mi přitom i mozek zplesniví, bude konec všemu. Cítím předobře, jak to žere na mém zdraví. – Bývám také často churavá a někdy přejde mnoho dnů, kde jsem jako tumpachová, čtu a nevím co, a to, co napíšu, musím spálit. Pravím Ti upřímně, že si mnohdy nic nepřeju než usnout a více nevstat. Děti jsou zdrávy; Dory chodí od svátků teprv do francštiny, k Francouzkám, které neumějí ani německy. Paní Palacká za ni platí, a jestli jí ta pilnost a chuť neochabne, naučí se za půl leta hezky mluvit, an je tam ke konversací donucena. Jarouš chodí už botanisovat; v půlletním vysvědčení má jen z německého jazyku a z tělocviku *dobře*, ostatně samé eminence a půleminence; je sedmý s vyznamenáním. Učení ho nyní těší, a tak mi přichází, jako by se byl z dlouhého spaní najednou probudil. Sám každý den časně vstane a jde do kostela, aby ničehož nezameškal. Přitom ale hrozně roste a je suchý jako lunt, a to mi všecku radost kalí, bojím se ustavičně, aby náhle nepadl do jeho nemoci staré a jí nepodlehl. – Karel je v Saganech, a nyní je tam také Kodym s ním, kterého alespoň dle jména znáte? Vždy Vás Karel pozdravuje a ptá se na Vás, jenže málo píše kluk, je lehkomyslný. – Manky je posud u nás; je sice trochu příliš prostého ducha, ale jinak hodná, poctivá. – Ty dni nám ulítl náš malý zpěváček, kanárek, pro něhož jsme všickni plakali, – já si ho vychovala a velmi pěkně zpíval. Pan Mencl je tlust a zdráv – a jel na čtrnácte dní do Hořovic, provětrat si šosy. Paní Šlenkrtka je posud veselá, hovořivá a rebelantka, ale stala se maminkou! Nedivte se, nevyvalujte oči, Ježíšek jí nadělil holčičku hezkou, modrookou, ale již sedmiletou! Udělala dobrý skutek, který

by mnohá bohatší než ona neudělala. – Dříve se ale přišla zeptat paní Boženy. – Udělala jsem si novou známost; jsem zamilovaná navrch hlavy – do pana Krolmusa! Vždy mi lidé předhazovali, že musím mít něco zvláštního, tedy jsem si vyvolila tu nejzvláštnější zvláštnost, všech originálů futrál! – Znáte ho? – Jestli ho znáte, netřeba řeči šířit, neznáte-li, nechte si to až na prázdniny, potěšíte se. Ale poctivá duše je – upřimný, co na srdci, to na jazyku, beze všech tretů a capartů. Bývám tam v neděli u oběda a co nejdříve mám s ním do okolí pražského učiti se vykopávat staré střepy! – Bůhví co ze mě ještě všecko nebude! – V pondělí býváme s Dory u Plc., tu slyším zase doktorskou moudrost Honzovu, která je bůhví tak zmatená jako Krolmusova – mythologie. – Jinak chodí vše v starém koleji, blázni hrajou před blázny – a všude jen bláznovství. Těším se velmi na Váš list. Co slyšíte o Vašich. O A.... nic? – Já také ani muk. Jen nadejte ženským, my nejsme o chlup lepší než vy; – když jsem ty svaté dni také chodila po chrámích s dětmi, kolikrát jsem si myslela: chudák Vašek! – Buďte zdráv a nezapomeňte psát. Děti Vás srdečně pozdravují; často o Vás mluvíme. *Dejte si jen na listy pozor*!

Sbohem! Vždy Vaše upřimná přítelkyně

BN

18/4 57

Včéra byl Jaroušů a 15/4 Dořin svátek, ale měli chudáci špatné svátky. –

Milá přítelkyně!

Buď tak dobrá, můžeš-li, zapůjč mi do *zítří* 1 f. KM, bůhví se nevím kam obrátit, sice bych Tě neobtěžovala.

Zítra Tě navštivím a s poděkováním Ti to odvedu, chci také stranu té služky s Tebou mluvit.

S úctou Tvá přítelkyně

Božena

18 25/4 57

[Adresa:] Blahorodé / paní, paní / Karolině *Staňkové* / *zde.* /

Milý hochu, špatně se mi vede – a pořád kašlu – také tu máme hrozné zimy, není to div. Tu knížku, jak mi ji táta pošle, hned dostaneš. – Jen *hned* píš mně i Fialovi skrze to místo a buď rozumný, dobře si vše rozlož! Líbáme Tě všickni. Mně se často o Tobě zdá. Jestlipak jsi přece proti té zimě zaopatřen?

Dej ty listy sestrám, žlutou nití pečetěný Adelheid a modrý Marii, ale neříkej nic mamince, kdoví jestli ony to chtějí, chtějí-li, ať si to dají pak jedna druhé přečíst a řeknou, co se jim líbí, Ty to odevzdej tajně, dokonce Marii, aby Jacq nevěděl.

Prag 3/6 57

Liebe Schwester!

Sehr gewundert habe ich mich, als ich von dem zehn Seiten langen Brief las, den Du mir geschrieben, aber den ich *nicht bekommen habe*. Ich kann es nicht glauben, daß er aufgefangen worden wäre von der Polizei, denn ich bekomme von andern Orten Briefe, wo es auffallender wäre, warum ich da korrespondiere, aber daß ich in Sagan Verwandte habe, weiß man ganz gut. Es kann nur die Schuld an Euch liegen; ich glaube, der Brief war sehr stark und man vermutete darin Geld. – Ich wollte Dir gleich antworten auf Deinen Brief, aber ich bin die letzte Zeit fort kränklich, manchmal fühle ich mich so schwach und ohne allen Lebensmut, daß ich wünschte mich nur niederzulegen und ewig zu schlafen. Die Furcht mit dem Jaroslaw seiner Kränklichkeit [wegen] läßt mir auch keinen ruhigen Augenblick, und dazu die furchtbaren Sorgen, die von allen Seiten auf mich einstürmen, es ist kein Wunder, daß mein ganzer Organismus so nach und nach zerstört wird, – überhaupt bei meiner immerwähren[den] geistigen Anstrengung. In die Nacht hineinarbeiten, und lege ich mich der Müdigkeit des Körpers willen nieder, bin ich aufgeregt, kann nicht einschlafen, dann kömmt das ganze Heer der trüben Gestalten, die toten und lebenden, die mich lieben und nicht lieben, ein ganzes Heer Sorgen, und all das wirbelt mir im Kopf, scheucht den Schlaf mir aus den Augen und trübt sie in Tränen oft stundenlang. – Und die Tage sind nicht besser. Dabei die zu wenig kräftige Kost und mein ohnehin nicht starker Körper, so ist es kein Wunder, wenn ich krank bin. Es wäre mir eine Wohltat geschehn, wenn die Dory hätte können nach Sagan gehn, nicht etwa daß ich es meiner Bequemlichkeit wegen täte, ich gebe sie nicht gerne von mir, aber nun ist es mir doppelt

notwendig, wenn ich mit dem Knaben hinaus könnte aufs Land. Und das kann ich nicht, wenn die Dory zu Hause; wem sie hier lassen. Wäre mein Mann schon hier, wäre es gut, sie könnten mitsammen wirtschaften, – aber so ists schwer. Wäre sie nicht, so sag ich's Quartier auf und gehe gleich wo hinaus ins Gebirg mit dem Buben, und mir wäre es auch sehr nötig, aber alle drei, das ists schwer, jemandem lästig zu fallen. Könntet Ihr's also machen, daß sie künftiges Monat hinreisen könnte, so möchte ich sie einem Herrn übergeben, der nach Dresden reisen will und sie mitnehmen möchte, er ist ein Bekannter von unserem Hause. Vielleicht bis zum Winter daß sich unsre Verhältnisse ändern und daß ich doch so viel erspare, um nach Sagan zu kommen und sie abzuholen. – Ich möchte sie ja ohnehin nicht gerne aus dem Lernen reißen, denn ich will, daß sie sich zur Lehrerin qualifiziert und in zwei Jahren den Kurs antritt. Im Herbst hoffe ich, daß sie in die Musikakademie umsonst aufgenommen wird, wo sie dann am ehesten und gediegensten die Musik und Gesang, insoweit sie es als Lehrerin verstehen muß, erlernt. – Es ist also nur auf die Zeit, die ich gerne zur Erholung des Jaroslav verwenden möchte, wenn ja noch Hilfe da möglich ist. Freilich kann ich ihn auf etliche Orte schicken, aber allein ist es doch immer nicht ratsam, er braucht eine sehr strenge Aufmerksamkeit in der Diät und in den kalten Waschungen: wer wird sich mit ihm im fremden Hause abgeben? – Daß wir aber alle drei hinaus gehn, das geht nicht. – Vielleicht daß mein Mann bis zum Herbst auch die Pension hat und den Privatdienst hier. Freilich sind jetzt alle politischen Vergehn amnestiert worden, ja auf dem Papier steht sogar, daß man Niemanden deshalb in seinem Dienst bemißträchtigen oder ihn deshalb verkürzen soll, der früher in Untersuchung war, – das ist aber nur in den Zeitungen so, des Geschreis wegen, aber in der Wirklichkeit ist es ganz anders – die Befehle aus den *geheimen* Kanzleien könntn wohl am besten zeugen, wieviel Gnade und Gerechtigkeit in der Tat geübt wird. – Und

was nützt das alles, die Regierung will einmal nicht, daß wir Čechen leben, und wer da nicht mitschreiet „Kreuzigt, kreuzigt!", – der wird halt dann selbst gekreuzigt. Den Mantel nach allen Winden drehn, das versteht nicht jeder! – Und darum wird es am besten sein, wenn mein Mann aus einer Sphäre kömmt, wo die Menschen nichts anderes sind als uniformierte Maschinen. Die Tage schickte er mir den Partezettel der Tante Beyer, auch für Euch, aber ich laß ihn unterdessen hier, im Briefe wäre es zu dick. Du schreibst mir nichts näheres über Deine Hochzeit, weißt Du noch nicht, wann Du sie feierst? – Der lange Brautstand, liebe Adele, taugt nichts, wenn Du heiraten kannst, so heirate rasch. – Deine resignierte Gesinnung hat mich sehr über deine Zukunft beruhigt, obzwar man nicht immer auf sein Herz bauen kann, denn oft läuft es mit aller Vernunft davon und stürzt den Menschen in einen Abgrund von Schmerz, ohne daß er die Kraft besitzt ihm zu wehren, ja er ist so schwach, daß er all dies Weh lieber trägt als die stolze kalte Ruhe des Verstandes. – O wer könnte dieses unergründliche Meer mit seinen Klippen und Abgründen, mit seinen reichen Schätzen und furchtbaren Ungeheuern, dies Meer, Menschenherz genannt, wer könnte es ergründen! – Du glaubst also, K... ist verliebt. – Nun, das Frauenauge ist in diesen Sachen scharfsichtig, aber ich würde ihn bedauern, wenn er es wirklich wäre, und würde Dich bitten ihn mit keiner Teilnahme, die nutzlos, zu schonen. Läßt er es durch Worte merken, lieber gleich ihm aufrichtig sagen *nein* als Pflaster auflegen oder mitleidig um die Wunde herumgehn, ohne sie aufdecken zu wollen. – Man nimmt oft für Liebe, was ganz andere Gefühle sind, am öftesten ist es Eitelkeit, die Torheit der Männer und Frauen. Glaube mir, jeder Frau schmeichelt die Huldigung eines Mannes, und wäre er der häßlichste, und je heftiger, je höher sie ist, desto mehr Teilnahme oder Mitleid fühlt sie für ihn, und wäre auch ihr Herz einem Andern hingegeben. – Dagegen, versichere ich Dich, kann jede Frau den Mann in sich verliebt machen, wenn sie ihm Interesse

zeigt, denn die Männer sind noch viel eitler; – oft reden sie sich aus lauter Eitelkeit ein, sie wären wirklich verliebt in diejenige, bei der sie Gefallen erregt haben. Ach was nennt man oft nicht alles Liebe! Und es sind Seifenblasen, bunte Kinderspielereien, die von der leisesten Luftschwingung in Nichts zerfallen! – Wem aber einmal das Gefühl einer wahren Liebe in das Herz gewachsen, der behält es bis zum Tode; wie ein heller Bernsteintropfen, der weder vertrocknen noch versiechen kann, glänzt solch eine Liebe in der Brust! – K... hat mir in seinem Briefe keine Erwähnung getan, er hat nur im Allgemeinen geschrieben, welchen Eindruck alle auf ihn gemacht. Er schildert alle aus uns'rer Familie, wie ich ihm zum voraus gesagt, als gutherzige, natürliche Menschen, ohne Lug und Trug! Sagt ferner, diese Natürlichkeit, Offenheit und Freundlichkeit sondert Euch gleich auf den ersten Anblick von den Einheimischen ab. Unter andern schilderte er mir Dich und Marie als zwei liebenswürdige Wesen, die auf ihn einen sehr angenehmen Eindruck machten. – Der Marii wünschte er einen Mutterausdruck ins Gesicht und bei der Adelaide glaubt er, *es schlummern noch die Gefühle in dem tiefen Schacht des Herzens, und er wünschte ihr nicht, daß erst später der Mann käme, der sie alle hervorzuzaubern im Stande wäre*! – Er versicherte mich, daß er bei Euch seine Heimat gefunden. – Sonst schrieb er mir nur über meine zwei Romane und über verschiedene Weltansichten. – K... ist kein Maulmacher, er ist ein stilles, tieffühlendes Gemüt und ein männlicher Charakter. Gibst Du seinen Gefühlen gar keine Nahrung, so wird er Dir auch gewiß nichts sagen und sein Gefühl in der Brust verschließen, zeigst Du ihm aber mehr Teilnahme, gibst Du ihm Gelegenheit, daß ihm doch einmal sollte das Herz überfließen, bringt ein ernstes Freundeswort alles ins Gleichgewicht, denn er wird gewiß nie wollen, daß Du ihm die Achtung entziehst, wenn er auch deine Liebe nicht hat. – Dem Karl sage einmal derb die Wahrheit, oder bekömmt er von mir seinen Teil. Er hatte hier ein bekanntes Mädchen,

die Tochter von meinen besten Freunden Ema, ein liebenswürdiges Mädchen, in seinen Jahren und gebildet, die hat er gerne gesehn. Es ist freilich zu früh, an so etwas zu denken, aber er hat ein bischen zu viel Phantasie, und da ich aus Erfahrung weiß, wohin das führt, war ich nicht dagegen, daß sich seine Phantasie, statt sich in wollüstigen Bildern zu gefallen, auf ein Ideal lenkte, das so lieb und rein ist. So, dachte ich, kann er besser von allem Gemeinen und Schlechten abgelenkt werden, denn wem einmal ein reiner idealer Stern im Herzen aufgeht, der kann des Schlechten nicht fähig sein, und sollte er auch stolpern, er hebt sich wieder aus dem Staube und sein Blick sucht den hellen Stern, der ihm der Führer wird durchs Leben. Nun sehe ich aber mit Trauer, daß der Karl sehr unbeständig ist, sein letzter Brief enthielt noch eine Nachfrage an Ema – aber es war der letzte. Es ist ein halbes Jahr, und es kränkt mich sehr, daß er so wenig Aufmerksamkeit für mich hat. – Ich erkläre mir seine Anhänglichkeit an Dich nicht anders, als daß seine Sinnlichkeit erwacht ist, dessen er sich vielleicht selbst nicht bewußt ist. Als er zu Hause war, hätte er mich auch den ganzen Tag geküßt, nun dort hat er sich an Dich gehängt, und da Du doch ihm fremder bist als Mutter oder Schwester, bildete er sich einen Roman im Kopf und sich als den Helden. Käme ich nach Sagan, ich möchte ihm den Kopf schon zurechtsetzen; oder wird er fort müssen. Grüße ihn von mir und sag ihm, er möchte sich dann und wann in stillen Stunden erinnern, was er mir versprochen hat, als ich von dem Totenbette des Hynek kam! – Er weiß es wohl! – Übrigens sage ihm von dem, was ich Dir geschrieben, *nichts*, ich sage es *blos Dir*, um damit Du eine Richtschnur hast im Umgehn mit seinem kindischen Charakter. –

Nun muß ich schließen. – Ich stehle immer die Korrespondenz dem Schlafe ab; sonst komme ich gar nicht dazu. – Nun bereite ich zum Drucke slowenische Märchen, dann eine Übersetzung der serbischen. Nun haben sie mir eine Arbeit aufgebürdet, ein Drama aus dem russischen zu

übersetzen, das sie aufführen wollen; was mir viele Zeit hinnimmt. – Ich möchte lieber meine Novellen beenden, aber dazu muß ich ohne Sorgen sein und unterdessen ein Auskommen haben, da ich es aber nicht habe, muß ich nur arbeiten, um gleich Geld zu bekommen, und kleine Artikel in die Zeitschriften, Märchen und Übersetzungen aus den slavischen Sprachen kann ich schneller arbeiten und ohne so vieles Denken als Originalarbeiten. Ist es möglich mit der Dory, so bitte ich die Mutter, sie möchte es mir machen, damit ein Stück Sorge auf eine Zeit mir abfällt und ich für den Knaben etwas tun kann. Sie wird Euch auch behilflich sein können. Was das Mürrische anbelangt, laß ich es ihr manchmal hingehn, als ob sie noch krank wäre, aber außer dem Hause ist sie liebenswürdig, auch zu Hause aber wird sie jetzt ganz brav, überhaupt ist Kochen ihre Passion. – Wenn Du oder die Marie von Garderobe etwas habt, lasse es uns, wenn Du, liebe Schwester, meine Garderobe sehen möchtest, ich glaube, Du möchtest weinen. Die schwarze Juppe von der Marii ist immer noch meine Staatsjuppe, es ist nur, daß ich mich sehr reinlich halte und Obacht gebe auf die Kleider, sonst ginge ich barfuß und in Lumpen. Ich küsse der Mutter die Hände, Euch küsse ich alle; leb wohl. Deine aufrichtige

B

Grüße auch Robert. Ist der Jacq nicht in Sagan?

Sage der Marii, sie soll mir doch auch einmal schreiben, sie hat doch mehr Zeit wie ich? –

Schreibe ja bald, ich bitte Dich – und keinen so dicken Brief, daß er nicht verloren geht. –

[Přípisek na zapečetěném listu:] Der Adele zur eigenhändigen Eröffnung.

13/6 57

Milý muži! To je hezká věc, já přemejšlím dnem a nocí, proč Ty nám nepíšeš, už jsem se hněvala i strachovala, a nyní už nemyslila jsem jinak, než že stůněš. Cožpak jsi můj poslední list nedostal, kde Ti děti psaly? – No, a na ten nedostala jsem ještě od Tebe odpověd – a kdypak to už je. – To víš, že Ti vždy, byť i né druhý, třetí, zajisté čtvrtý neb pátý den odpovím. Muselo se tedy Tvoje psaní nebo naše ztratit. Také se mi psaní ze Sagan ztratilo. Není divu, byl zde nedávno úředník poštovní zavřen, u kterého našli 2500 rozevřených listů, v nichž buď že peníze jsou, se domníval, dílem peníze, kde byly, vybral a za list sám zaplatil. To dělal již několik let, co tu tedy asi již listů se ztratilo. Tedy se nehněvej, já za to nemohu a Ty tedy také né; – je ta rota na tom vinna. – Ráda jsem, že jsi zdráv, to je nejlepší ještě, když je člověk jinými křížemi sklíčen. – My to říci nemůžem. – Dora je nejzdravější. Jarouš ustavičně kašle a špatně vyhlíží; ale když mně zase říkali, abych ho přece jen nechala toho půl roku dochodit, tak jsem tomu svolila. Zůstane-li zdráv, bylo by mu to škoda. – Oni mu ale učitelové nadlehčují; nemusí dělat úlohy, ani do kostela ani, když je špatné počasí, do školy chodit, a nebude také muset setrvat až do konce s druhými. Já ho doma každý den myju ve škopku, s koupáním není ještě nic, skrze nestejné počasí, a užívá doverské prášky každý den dva. – Jak bude se školou konec, hned ho pošlu ven; bude buď u děkana Krameriusa v Michovicích na Sázavě nebo u Vinařického. Tam jsou lesy, a mají kravíny, tedy bude moct býti ve dne v lese a každý den v chlívě trochu. – Snad ho to zotaví, jinak nevím, jak to dopadne. Však jsem Ti to v posledním listu všecko psala; lepší by mu ovšem bylo na slovenských horách a pít žinčici, to by ho uzdravilo, ale na to nesmí si

člověk pomyslit. Chodí také každý den na procházku, a v neděli jdu s nimi někam ven. V neděli byli jsme v Šárce Malé. Šli jsme k Svatému Matěji a ke Kodymovi, ale on tam staví a takový je u něho nepořádek, že jsme šli dále. Vzali jsme si s sebou kousek šunky a chleba, na Jenerálce dali jsme si pivo a pak jsme šli dále. Ale mnoho jsme se uchodili, lezli jsme po bylinách, a tak jsme druhý den byli jako ztlučení a Jarouš více kašlal; nesmíme podruhé tak daleko. – Onehdy ve svátcích šli jsme všickni k Wenclíkom. Měli radost. Jarouš je s Toníkem kamarád; už byl u něho zase a byli spolu na procházce. Toník také bídně vyhlíží, ale oni nevěří, že by mu co bylo. – Dora byla o svátcích u biřmování, Špottová byla jí za kmotru; dostala od ní letní šaty. Jarouš nešel ještě. Ze Sagan psali, že pošlou Doře na cestu peníze, později ale, teď že mají velký nepořádek tam. Já jim ale psala, aby to na prázdniny udělali, nevím tedy, co mi odepíšou. Karel mi posud nepsal, ale Dora mu psala a hodně ho vyhubovala. – Je to kluk lehkomyslný; on se bude nyní stydět psát a bát, to já vím, a tak to bude ustavičně odkládat. Na svatého Jana přijela sem Naninka Bělohradskej[ch], byla tu as šest dní. Stálo mne to zase, ale ona nám také přinesla 2 libry másla a 2 kopy vajec. Je vždy stará. Ty dni, když tu byla, dostala jsem průjem a bylo mi velmi ošklivo, doktor řekl, abych lehla, ale to víš, že jsem to neudělala, a proto jsem to nemohla zastavit. Před svátky ten týden přišel Mencl, abych s ním jela do Hořovic, že tam musí na tři dni a že by nerad sám. Už mi kolikráte říkal, já nikdy nechtěla, to se nedalo již odepřít bez uražení, neboť on dříve již, než ke mně šel, drožku najmul s párem koňmi. Co dělat. Myslela jsem, že snad při změnění povětří průjem ztratím, ale ono to bylo pak ještě horší. Vody jsem se neměla napít, jen bavorské a červené víno po trochu, ale kdo by to ustavičně pil, to příjde draho. – Jeli jsme jako páni. Byli jsme v Hořovicích, z Hořovic jsme jeli na Komárov do železárny, kde si Mencl objednával 7 centů plechů na trouby pro fabriku jednu, pak v starém zámku jsme byli a šli tam-odtud na Valdek. To je krásná stará zbořenina, – a krajina

velmi pěkná. Z Valdeku jeli jsme do Žebráka a z Žebráka na Točník. Tam jsem v bolesti myslila na zašlé doby někdejší české slávy a na veselé kratochvíle Václava, který tam tak rád byl a své milence pěkný dům tam vystavěl. Je to nádherná zřícenina, ten Točník, ale surovost je to, že nechají vše tak zhubit a nic tam neopraví, by se zachovalo. – A z Točníku je překrásná vyhlídka na okolní krajinu až k Zbirovu. Třetí den jsme přijeli odpoledne časně do Berouna, a tak jsme jeli až do Vraže a z Vraže šli jsme k Sv. Ivanu pěšky. Příležitost nás čekala potom doleji u hosp. Ivanky. – Zmokli jsme. Vůbec každý den trochu pršelo. Jednou jsem si hodně nohy zmáčela, a tak jsem si průjem velmi zhoršila. Když jsem domů přijela, as po tři dni byla jsem i osmkrát za den. – To mi celé to potěšení zhorčilo. V Žebráce byla jsem u Erbenové, ona je tam. Nebude z ní nic, ale může to ještě i půl i rok trvat s ní. Také pátera Vyhnálka jsem poznala, to je rázný chlapík, ale nemá mnoho vzdělání. – Mencl si zase uhonil na cestě katar a posud není mu dobře; píje minerální vodu, byl po prvé v páře, a nechutná mu bavorské. Mně je nyní s průjmem dobře, ale trvalo mi to tři týhodně a velmi jsem od toho slabá. Co ale horšího, že se mi ještě ustavičně ty neštovice (karbunkle) dělají, plnou lopatku mám jízev, a nyní mám zase novou zpředu na vazu a ta mne na té holé kosti velmi bolí. Tuze mně to překáží, a tak jsem s tím všecka mrzutá, a každý se mě leká, že špatně vyhlížím, což při všem jiném trápení není divu. Doktor už také nyní říká, že by jich bylo dost; a Špott a Čejka řekli, abych šla ven, do lázní někam, že by se mi to mohlo rozlézt po těle. To já ovšem také nahlížím, ale když nejsou prostředky, přestává všecka řeč. – Jestli Dora přece do Sagan pojede, pak bych si to přece nějak zřídila, abych jela i já ven, ale jinak nebudu moct. Jsem už všecka skleslá a lhostejná pro všecko. Já bych tu měla s kým promluvit, ale jsem ráda, když nikoho nevidím. Nyní i málokam jdu mimo Hanušovic. Palacká a Riegrovic jsou venku. – Nejvíc jsem navštěvovala p. Hattalu; opravuje mi slovenčinu v těch pohádkách, budou se už brzo tisknout.

Dostanu za arch 9 f., to jsem Ti beztoho psala. Mánes dělá k nim vinětu, aby byly kroje slovenské. – Ale nemám ti pražádnou chuť k práci, já nevím, co to je, nejraději bych se zavřela, abych ani človíčka neviděla. Ty chceš žádat o dovolenou; já Ti věřím, že se Ti stýská a že tam nerad jsi, ale myslila bych, že by lépe bylo, abys dodržel, až jak se to rozhodne; věř mi, že by Ti to zde také za zlé měli, a když člověk přece od těch lidí nyní závisí, musíme se na jich řeči ohlížet. – Také myslím, že by Ti ve Vídni nebylo k dobrému; snad tomu přece bude už konec, abys věděl, čeho se můžeš nadít, a pak můžeš hned do pense žádat. – Wenclík pravil, že by nejlíp bylo zadat nyní žádost přímo k císaři a že by Ti zajistě dali alespoň plat, jakýs měl, – já nevím, jak to je; ale kde se jedná o peníze, není ani císař rychlý. Povídal W. o dvou úřednících, kteří byli kviescírováni, a když opět do služby vstoupili, neměli pro ně takovou službu, jakou měli dříve; tak žádali k císaři, a přišlo, aby se jim dalo buď služebné, jaké měli, nebo na to, co mají, se jim ostatní připlácelo. Já nevím, jak Ti v tom radit; myslím, tolik, co jsi udělal, že je dostatečné; dali amnestii zrádcům, proč by Tebe trestat měli? Že to nebude direkcí dobře, to věřím, ale naschvál jim přece nedělej nic. Ale proti Tvému úřadu villaš. neměl jsi říkat nic, jestli tam déle zůstaneš, budou se Ti mstít, mohls to raději psát privátně Neuwallovi. – Snad to přece vezme nyní nějaký obrat. Slyším, že má za dva měsíce být železnice pardubská „im Betrieb", – no tedy snad Lanna něco vzkáže. Já bych myslila, abys mu psal ještě, nebude to škodit. – Mohl bys také psát Šnirchovi, on je v Sessaně u Terstu; on je znám s Kleinem, snad by mu mohl stranu Tebe také psát, zde ho není možno nalézt. – Já bych to alespoň raději viděla, kdybys, až sem příjdeš, byl už zproštěn toho a v pořádku, věř mi, že by Ti to měli tu za zlé. Také kdoví jestli tu právě budeme, tak by to bylo všecko roztržité. – Nemysli si, že já snad bych Tě ráda neviděla, nebo že neuznávám, jak Ti tam je. To já si dobře mohu myslit, vždyť Tě znám, ale co dělat; přišel bysi sem, byla by stará mela *s p. a se vším.*

Já bych Tě také ráda viděla, mnohdy, když jdu na procházku sama nebo s dětmi, cítím se tuze osamotnělá a zatoužím po Tobě, ale naučila jsem se mnoho postrádat, tak i to. Myslím si zase, kdybys tu byl, že by to přece zase dle staré-ho šlo, že bychom si nerozuměli, a tak se těším, že jsem alespoň paní svou. – Ale v skutku to není tak; já bych to břemeno ráda s někým sdělila a to panství jemu přepustila, ale když jsou okolnosti takové, že to musím sama nést, tedy nesu. Já tu také žiju, lépe než mnohá jeptiška, ale někdy mimovolně přijde mi touha, kdybys tu byl, abych si mohla na Tvoje prsa [hlavu] položit a poplakat si. Já vím, že tam přece jen můj jediný útulek, všecko ostatní je cizí. Tys mi vždy říkal a myslíš si, že já Tě mám za nic – a že v mojí duši zcela jiné ideály žijou, – ale nemáš zcela pravdu. Neupírám, že jsem kdys neměla před sebou ideál muže, tak jako i ideál manželství. – První byl vzor vší dokonalosti a krásy a druhé představovala jsem si co nebe. – Inu byla jsem mladá, nezkušená, vychovaná jen v přírodě, přenechaná sama sobě. Nikdo se nestaral o moje fantasie, aniž mi svět z pravého stanoviska ukázal. Bujná fantasie moje i k Tobě mne zavedla, a Tebe též jen zevnějšek lákal a snad nezkažený cit můj. Kdybys byl ten rozum tehdáž míval, co nyní máš, a mě tak znal, byl bys ze mě jinou ženu udělal. Já Tě měla ráda a na ideály svoje zapomněla. Stalo se jinak, a trpěli jsme oba. V duši moji je vštípen, od mladosti již, pud k vzdělání, touha po něčem vyšším, lepším, co jsem vůkol sebe neviděla, a ošklivost před sprostností a hrubostí. To bylo mojím štěstím, ale také příčinou našeho rozpadnutí, mojím neštěstím. – Kdybych byla svět tak znala a sama sebe, nebylo by se to ovšem stalo. Málokterá žena má tak [v] uctivosti manželskou důstojnost, jako já měla a mám, ale víru jsem v ni pozbyla záhy. Kde ji vidět? – Samá lež, klam, privilegované otroctví, nucená povinnost – zkrátka sprostáctví. – Moje srdce bažilo být velmi milováno, mně bylo lásky zapotřebí jako květině rosy – ale darmo jsem hledala takovou, jakou já cítila. Já chtěla muže mít, před nímž bych se kořit mohla, jenž by vysoko nade mnou stál, já bych život

proň byla obětovala, ale viděla jsem v mužích jen hrubé despoty, jen pána. – To zchladlo všecku vroucnost – úcta se ztratila a hořkost a vzdor v srdci se umístily. Tak to šlo – já žila zase v sobě, jako děvče, a ty staré ideály v duši opět se umístily. Tělo moje jste měli, činy moje, moji upřimnost, ale touhy moje šly do dálí, kam, tomu jsem já sama nerozuměla. Toužila jsem, chtěla jsem to prázdné místo v srdci něčím vyplnit, a nevěděla čím. Tenkráte myslila jsem, že to může být jen láskou k muži; – nyní vím, že to není pravda. Byla jsem sama sebou nespokojená, nesjednocená. Děti byly moje jediná rozkoš, a přece mne jejich nevědomá láska nemohla uspokojit. – Já chtěla být lepší, chtěla jít po pravdě, a svět mne nutil lhát. Bože, co mne to náboženství stálo bojů; nyní jsem to vše přestála a duše moje pokojná je v tom ohledu. – Ideji národní chopila jsem se celou duší, myslela jsem, to že je to, co touhu moji ukojí. Ani to; idea ta ovšem časem stala se pevným přesvědčením a cílem mých snah, kdežto dříve více jen romantická byla fantasie, neuvědomělá. Já poznala svět a shledala jsem, že není na světě ideál úplné dokonalosti. Chtivost srdce zklamala mne mnohdy; – držela jsem za zlato, co bylo bláto. Tak jsem se učila; a přece nepřestala toužit a hledat po zosobněném mém ideálu. – Měla jsem ctitele nejednoho, – jeden měl ducha, který mne zaujal, onen tělo, ten srdce, onen rozumem, ale konečně jsem přece v nich neviděla, po čem jsem toužila; *muže*, před nímž bych se ráda kořila. – Všickni měli své slabosti, nimbus spadl a byli to obyčejní muži, z nichž bych si žádného za muže svého nevolila. Touha ta spočívá v duši mé jako kapka, která nevysýchá ani neodtéká, ale věčně se třpytí jako diamant; je to ona touha po neskonalé Kráse a Dobru, je to ona touha, která člověka z prachu povznáší, která, kdy se octne v přírodě, náruč mu rozevírá, že by celý vesmír k srdci přitiskl, která ho vede na cestu Kalvárie! – Touha ta spojena s láskou, láskou opravdivou, né k jedné osobnosti, ale ku každému člověku, k veškerému lidstvu, láska, která nežádá odplaty, nalézaje sama v sobě vše, snaha státi se vždy lepší a Pravdě se sblížiti, to je můj

ráj, moje štěstí, můj cíl. To mi dodává síly, to mne blaží, a bez té lásky co bych byla? – Ale svět ti to nepochválí; já vím, svět haní, co je v člověku nejkrásnější; přirozenost slove mu hříchem. Kdo se nežene s obecným stádem pouze jen za korytem, toho křížujou; takový každý je mučeníkem. Ale lépe být mučeníkem než být darmochlebem, který neví, zač a proč je živ. – Kdyby té lásky, té poesie ve mně nebylo, jakže bychom my spolu žili? – To by to bylo se mnou špatně dopadalo, neboť jsem všecku důvěru k Tvému srdci a úctu před Tebou ztratila; kdybych nebyla přišla k lepšímu rozumu, bylo by to tak zůstalo. To však je pravda, že když jsi vzdálen, se mi zdáš pěknější a že po Tobě častěji si zatoužím. Je to přirozené a Tobě snad také tak je. Když jsou dva ustavičně pospolu, všecky svoje potřeby jeden před druhým vykonává, pěkné, nepěkné, tu se zevšední jeden druhému. Není pak touhy ani poesie, je to jen zvyk a potřeba, co je k sobě vábí, – a to je, co se mi protiví. Mně by se každý muž zprotivil, kdyby ustavičně byl okolo mě. To je, co aristokracii neb boháčům závidím, tu příležitost, že si mohou být vždy vzácní. To víš, já mám už takové své podivné náhledy; a ty já už asi nepřemohu. Přemohu sice, já se umím přemoct; ale což, pak se děje *vše* bez potěšení! – Já bych přála si, aby mezi námi bylo při všem činění a jednání potěšení, a né jen ta chladná povinnost. – Goethe povídá: „Was ist Pflicht? – Pflicht ist, was sich der Mensch *selbst* befiehlt!" – Všecko si však člověk poručit nemůže; já bych Ti byla také někdy ráda v *jedné* povinnosti vyhovila, ale právě v té případnosti neplatí žádný zákon, žádný mus, hrozba ani prosba, jestli není vzájemné vzplanutí citu. – Právě v této případnosti měli by mužové vždy zapomenouti, že jsou páni, a chovati se k ženám, jichž si váží, *co milenci*. – Tu dlužno šetřiti co nejvíce citu a chrániti se co nejvíc každé sprostnosti. – Já alespoň myslím, že by takovéto chování květ mnohého svazku manželského do pozdních let udrželo. Co Ty myslíš? – Ale já jsem se dala zase jednou do plácání o věcech, o kterých snad bych neměla s Tebou mluvit. Co psáno, to psáno, poslouží Ti alespoň, že lépe

poznáš tajné skrýše Tvé ženy, – kde schovává ty svoje tajnosti, – a jestli nás ta kometa dnes v noci smete, tak budeš vědět k mnohému verši notu. – To je rámus s kometou. Né jen já, ale mnozí jsme to pozorovali, že nejvíc strachu lidem nahnalo kněžstvo. Rozposílali modlitbičky, kázali, že je lid bezbožný, že na ně bůh sesílá trest; – byly modlení, zpovědě, písně – a bůhví co všecko, a mezi lidem se rozneslo, že se papež v Římě ve dne v noci za lidi modlí. (Někde u žbánu nebo kurvy.) – Havránek vydal brožurku „Nebojte se komety" – ale takový nesmysl, že se tomu lidé smáli. O Boží tělo, když šli lidé se zámku z kostela, chodil jeden mužský a přilepoval na rohy, od zámku až dolů do Karlové ulice, plátky, na nichž bylo vytíštěno: že budou z nebe padat (dnes o půlnoci) ohnivé kameny, jako mlejnské, že roztřískají celou Prahu do gruntu, pak že se setkají dva oblaky nad samou Prahou, roztrhnou se, a že bude potopa. Mnozí lidé polomrtví odcházeli – a bylo pláče až hrůza. – Za chvíli ale přiběhli policajti, plátky trhali a po onom se pídili, co je lepil. Nejspíš že také do tiskárny šli. – Dnes bylo zase na rohách přilepeno, aby se lidé nebáli, že už nepříjde kometa. Povídali študenti z reálky: „Aha, ona nesmí do Prahy, když nemá Legitimationsschein!" – Kluci! – Kolik lidí se tu ale ty dni zbláznilo, že přišli do blázince; ze samého strachu. – Teď řeknou kněži, že to na prosbu Svatého otce a jejich modlitby bůh odvrátil. – Na venku se zase tuze vzmahá bigotismus, misionáři toulají se po krajích, poutě se vzmahají, porodinec je plnější a kapsy kněžské; srdce lidu prázdnější. – Kýž by jim tu někdo vyčesal jako v Belgii! – A když všude jen fušujou a nikde nic kalého se nespraví. – Co říkáš Halánkovi? – Ten se uhodil přes kapsu! – Ale také s tím běhal jako slípka s vejcem! Já si přitom vydělala několik mázečků ležáku, ale na moutě věru, to je pivo výborné, nejlepší v Praze, jak každý říká! – Nyní má zase melu s vydáváním klasiků, vstrčil mi ruské, anebo z německého něco. Z ruského v próze není nic než *Nedorosl* a *Revisor*, přečetla jsem obě, ale pro naše obecenstvo to není, to je psáno pro petrohradské činovníky, jejich

šlechtu a lid. – Tedy jsem musela vzít od Gutzkowa Tartüffe – je to takový *pobožnůstkář* – vlk v kůži beránčí, a výborný kus pro náš lid. Dám si na tom záležet. Zaopatřil mi to z bibliotéky divadelní i s Mecséryho podpisem a policejním vyškrtáním nelibných jim míst. – (Policie ho má v žaludku.) Chce, aby se kus ten v říjnu hrál, musím tedy s tím pospíšit. – To on začasté přinese také kus šunky nebo pečeného kus kuřete, ale se mnou to také hned sní. Já mu ale za to musím všelicos napsat a číst. Jen kdyby nebyl takový sprosták; jako všickni tak i on ví, že se mnou smí mluvit otevřeně, a proto i on mi všecko poví, a onehdy mi také řekl, že bych se mu líbila, já mu také řekla svoje mínění a on si zakousl kus šunky a zajed to. – Onehdy zase přinesl v kapse holoubě, a když jsem mu za ně napsala 16 adres na Slovensko, dal přinést máz piva svého a holoubě snědli jsme. Při jídle povídal: „Vidíte, milostpaní, já bych vám nevímco dal, a vy mne nechcete mít ani trochu ráda." – „Jáť myslela, pane F., že jste mi to holoubě přinesl za ty adresy? To jsem já nevěděla, že vy byste mi chtěl něco dát za to, abych vás měla ráda," – usmála jsem se. – „To ne, vždyť nejsem takový sprosták a znám vás, ale to víte, kdybyste mě chtěla mít ráda, že bych si troufal více vám podat než nyní." – „Děkuju vám, pane F., já pro moji osobu nepotřebuju víc, než mám, a žádosti nemám, co mi kdo dává, to přijímám ve jménu mé rodiny. – Vaše nabídnutí mne tedy nemůže pohnout, a že libost se nekupuje, jen za libost, to snad přece víte, jestli [j]s[t]e nezacházel jen se sprostými ženskými?" – „Vy jste zlá, na př. hned člověka odseknete, já vás držím přece za paní tak rozumnou, s kterou se nemusí člověk ostýchat promluvit pravdu, – aby mu nedala hned facku, – vy přece víte, jak člověku někdy je, že se to rukávem nevypotí, – ani u mě ani u vás; vždyť vy to také potřebujete. Já jsem zdravý chlap, a jsem mlčenlivý, a vy byste to také na mě neprozradila. – Vidíte, a já vás mám tuze rád, mimo moji matku vás ctím nade všechny ženy. No, řekněte, že mne budete mít trošku víc ráda?" – přitom si utřel hubu, protože ustavičně žvejkal, vzal mne za ruku

a políbil mi ji. – Jakožto ctnostná prudní paní měla jsem ho vyhodit ze dveří, ale jakožto rozumná pustila jsem se mu do smíchu. Ten jeho Liebeserklärung při tom jeho žraní, plnou hubou, byla tuze komická študie pro mě. – „Ale jděte, vy se mi vysmíváte?" – povídal. –

„Jestli vám na tom něco záleží, abychom zůstali dobří přátelé, jací jsme už tolik let, tedy buďte rád, že se vašim podivným nápadům vysmívám, někdy jindy bych vám pověděla, co by vás mrzelo. Copak vám to nenapadá, že mne urážíte?" –

„Já vás tím urážet? Co si myslíte? Vždyť je to přirozená věc, a vy jste přece paní, která má zkušení, jak to chodí ve světě a že si to každý hledá, kde by se mu to nejlepší líbilo. Či to máte za hřích?" –

„Ano za hřích, kde se to děje bez vzájemné libosti, a takového hříchu bych se ošklivila. Kdyby mi toho bylo potřeba, jako vám, a kdybych považovala ukojení té potřeby ze stanoviska všedního, možná že bych si to také tak prakticky zařídit chtěla jako vy. Ale libost není žok chmele, aby ho mohl koupit, ani sklenice ležáku, aby ho vypil, když dostane žízeň. – Já vás mám ráda co dobrého přítele a člověka, co *muž* byste se mi nelíbil. – Teď víte, co myslím, a více o tom nemluvte," – povídala jsem mu. „No vy jste mi pěkně pověděla, to mi také ještě žádná neřekla," zamračil se, ale pak jsme to zamluvili literaturou klasiků, a od té doby se nezmínil. – Tak vidíš, jaký on je sprosták. Já bych Ti to nebyla vypisovala, snad se budeš i mrzet, ale abys viděl, co já všecko v svém živobytí nemusím přeslechnout. Pro mne je dobře, když poznám všelijaký lid, pánbůh stvořil koně i vola. – Když já tu scénu někde neuvedu, ať jsem co jsem; kdybych byla tak *tuze* emancipovaná, jak si to mnozí myslejí, měla bych jistě méně starosti. Dnes ku př. máme několik krejcarů, zítra je neděle, a já nevím, kde se obejdu; – mohla bych jen poslat k p. Halánkovi. – Já mám ale jiné starosti; ba nyní mám strach s tou neštovicí na krku, že se mi to až k prsu rozleze; – silně mi to bolí. Musím jít k doktorovi zase s tím; on mi beztoho nedá na to nic. Šlenkertka

dostala do krku bouli a ležela osm dní. Lambl k ní přišel a řekl, že to není nebezpečné, ať dává obklady a leží; nepřišel ale ani druhý ani třetí den, ona měla silnou bolest, poslala teda pro Podlipského a teď zle na Lambla hubuje, že ji nechal tak ležet. On má ty svoje přednášky, celý den pak píše a málo chodí k pacientům. – Je churavý a tuze mrzut; nedivím se mu. Profesor Staněk bude mít ten týden svatbu. Josef Frič se bude také ženit, ale snad né hned. Vezme si Kavalírovou, svůj ideál. To byl velký smutek! – Ale je to nejmoudřejší Josefů kousek. Je to as osm neděl, co umřela Prudilová (od Myslíků paní), a on má již ohlášky s tou svojí pobočnicí, co vedle nás bydlela pod Emauzy. (– Ó konkordát!) Sabina je doma, bude se živit spisovatelstvím, [s] Arnoldem jsem mluvila, je tlustý, a jako býval, křikloun. Dostane službu v Strakonicích. Některým, co přišli, museli sbírat na šaty, přišli polonazí. – Wenclíková je *těhotná*! – Tuším že v říjnu slehne! Venclíček se šklíbí tomu, je ale snad rád, i ona. – Na tu slavnost se těším. Mayer ať jen ty věci sbírá a k tisku zchystá, nakladatele mu najdem. Pošli ty rudy; Mencl by také rád nějaké. Pozdravuje Tě. Kdybys tak při těch procházkách našel neobyčejnou bylinu, zvlášť na vrchách, vytrhni ji s kořenem co možná a pěkně vlož do knihy, listy a květ rozdělej pěkně, aby bylo barvu a tvar znát, a polož na knihu tížku nějakou, tak to nech, leč bude-li tuze vlhká, jednou jinám přelož; tak uschne dost dobře. – Tam jsou krásné květiny alpinský a trávy. Není tam na jezeře také ten vodní ořech, jako v Miškolci prodávali? – Zeptej se; to Tě bude snad i těšit, když si toho budeš všímat. Všimni si všeho a všecko si zapíš. Což mi ten Mayer nebude psát o tom *upioru*? – Ať pošle, má-li sebrané pověry a písně, alespoň něco, dáme do Musejníka, beztoho tam nic kalého nemají, a on dostane honorár dvakrát, když by to později vydal o sobě. – U Vanků je novina ta – že ztratil faktor 10 f. KM i s tobolkou. Nezpozoroval to, až měl u Vanků platit pivo. Tu dělal rámus, zavolal policajta a chtěl nechat všecky okolo stolu sedící (známé Ferles – Ryba – Pavlas etc.) vizitýrovat. Ti

se rozzlobili, vstali, a že ať příjde hned komisař, že když to má být, ať je komisar vyšetřuje. Tak se stalo. – Ale mnozí tam od té doby ze zlosti nechtějí chodit, dokud on tam chodí. – To byla přenáhlenost! – Kdoví kde ji ztratil. – No ale už toho máš k čtení, až Tě z toho hlava rozbolí. Píš zase brzy – myslím, že snad list tento dostaneš; vyplatit ho nemám čím. Líbám Tě, i děti, mnohokráte. Buď zdráv a pamatuj na

BN

20/6 57 odpoledne. –

Včéra přišel sem Mencl s Tvým listem; myslím, že můj list už nyní máš, odpověd na Tvůj druhý list, neboť jsem hned psala. Jeden můj i Tvůj se musely ztratit. – Divil se Mencl velmi, že chceš přiject na dovolenou, – neschvaloval to také z podobných ohledů jako já. – To bylo nepředložené od Tebe – zbrknout se najednou; ať je už jak chce, měl jsi dodržet, až jakou odpověd dostaneš. – Když by Ti dali 700 f., musel bys beztoho na čas nastoupit, než by Ti přišla pense; – když Ti to dají, nehodíš jim to zase pod nohy; formu alespoň musíš zachovat. Nyní jsi tři čtvrtě léta tam, chceš se vrátit zase s nepořízenou? Co Ti tu ti lidé řeknou, prosím Tě? – Takhle vidí každý, že si pomoct nemůžeme, a tak se přece ustrnou – pak si nemysli, že by mi kdo co dal, kdybys Ty se vrátil. Řekli by, když mají peněz na ježdění, ať nám daj pokoj; já to znám; ještě by mně vinu dávali, že jsem Tě snad sem lákala. Žes tam nemohl vydržet, s tím se nevymluvíš – byli zavření mnohá léta a museli mlčet – když svoji věc uděláš, nepotřebuješ se na žádného ohlížet. – Zde budeš zase marně chodit a čekat jako tam. To si nemysli, že bys tu hned něco dostal, – to víš beztoho, jak to chodí. Jestli by Tě ale Lanna vzal, dokud nejsi prost svého úřadu, to pochybuju. A co si počneš, jestli Ti budou ve Vídni naschvál všecko zdržovat, a pak ještě i zdejší ouřady? Tam, když by Tě rádi odbyli, – alespoň Ti rychle všecko expedýrujou. Já vidím, že Ty Tvojí prudkostí zase něco vyvedeš. – Když tolik let jsme museli trpět, to už o dva tři měsíce zle nebude. – Ostatně můžeš být rád, že jsi tam zdráv, zde bys beztoho neměl, co máš tam, – a zase do starého padl. – Nám bys tím jen zhoršil; – starat bysi se o děti nemohl, mně by potom nikdo nechtěl pomahat, a tak by nám nezbylo nic jiného než vzít hůl a jít žebrat. – A k to-

mu ke všemu ta policie; nyní bys zrovna přišel jim do rány, mají na Čechy s kopce skrze divadlo. Stöger nechtěl hrát v Aréně česky, psalo se o tom v Novinách a láli na Stögra, když ale na to nedbal, – šlo jich několik, Halánek v čele, k němu, aby hrál ve čtvrtek a v neděli, že musí hrát, a né jen v Aréně, ale i napotom v Stavovském; Halánek hned, že mu garantuje za 170 sedadel dole, 17 lóží a tuším 70 sedadel v galerii na *každé čtvrteční* představení. Stöger svolil; udělali petici k stavům, Fingerhut, Holý, Berger a j. j. šli s ní. Dělá to rámus a policie a Mecséry mají hroznou zlost a Halánka by utopili. Můžeš si myslit, že v tom kdovíco zase čenichají. Kdož ví, jestli nepůjde deputace od Výboru pro české národní divadlo do Vídně k císaři, aby se zapsal na část, – pak by to šlo. – Když dal v Miláně, může dát zde též, a jistě by také dal. Halánek začasté příjde k nám, a teď ho zase špiclujou; kdybys ses tu zase octnul, a jen na dovolenou, věř mně, že by v tom hledali něco jiného, neboť oni dobře vědí, že nemáme peněz na cestování z rozkoši, a pravý účel bys jim neřekl. Smazaného Tě jistě nemají. Lehko by se i stát mohlo, že bys potkal některého z amnestovaných, na př. Ar. Ten Tě zdaleka by pozdravoval, nedá Ti to, abys nezastavil se, on ale hned začne nadávat na knězskou rotu, na konkordát a jezuity, to je nyní jeho koníček; špicl není daleko od něho nikdy – Tebe také ještě znají, mohl bys přijít zase do bryndy, ani bys nevěděl jak, a konečně i těch pár grošů ztratit, né-li cos horšího. – Abys do Prahy nepřišel a do Bydžova snad jel, – to Ti radím, zůstaň raději ve Villachu, tuším, že jsi už poznal to šosáctvo, a teprv bys je poznal lépe ještě. – Pak ty bryndy a psaní zase s tím vyplácením měsíčním a to čekání. – Já nevím, co Ti to tak to hlavy přišlo. – Já tu zkusím jako pes – a přece to všecko snáším a doufám: „no, za nějaký tři měsíce se to musí urovnat všecko a pak snad si oddechnem" – a teď Ty se zbrkneš a zkazíš naposled všecko. – To víš, že se jim podložit musíš, chceš-li co mít, oni nebudou dělat, jak si Ty myslíš. – Ty říkáš: „My máme zákony pro to – já vím, co dělat mohu a né a co musím dostat." – Ty vaše zákony

jsou tak dobře změnitelné jako jiné, a že to nejde podle zákonu, nýbrž podle libovůle, toho máš příliš mnoho zkušení. – Když Tě budou chtít zkazit, máš jisto, že Tě zkazí, ale pokornou hlavu meč nebije, říká se, když jim ale sám meč podáš, pak mají lehkou hru. – Či Tě láká domácnost; co v ní najdeš? Bídu a chorobu. Jarouše pošlu nyní ven, a jestli pošlou pro Doru saganští, půjdu já do Lobkovic k Palacké, mohla bych tam jít třebas hned. Jestli *tam* Dora nepůjde, něco snad pro ni zde v Čechách vyhledám, aby mohla také přes prázdniny venku být; beztoho ani ona kale nevyhlíží. – Já jsem tuze seslablá a zase mám průjem, ač né tak silně. – Ten vřed jsem měla zlý na tý kosti u krku, a zase se mi dělá vedle jeden. Je to, jako Tys ho měl na noze. Byla jsem už u Čejky i Hamerníka, abych viděla, jestli by se s Lamblem v tom srovnávali, každý mi říká lázně, dobře se mít, veselá být a jít na čas ven. – Myju se studeně celá, ráno i večér, ale to ostatní jsou pro mě marné rady. – Čejka a Hamerník myslejí, že ty vředy jsou něco od Tebe, ptali se, jestli jsi byl zdráv; já, že jinak ano, ale že jsi měl otevřenou nohu. „No však, však to není dobře!" řekl Hamerník. Čejka povídal: „A ještě jste si do takové zatracené díry vlezli!" – Také Lambl myslil, že to hlavně následek toho vlhka, pak seslábnutí od slabé stravy, následkem čeho mám ten bílý tok zase poslední čas. K tomu ještě ten průjem, není div tedy. Mám užívat jod, aby se mi ty vředy nerozlezly po těle víc a víc, řekl Lambl. – Jsem tuze mrzutá s tím, k práci nejsem a k ničemu. – Vidíš, co by Tě tu čekalo, zase bys chodil po Praze nečinně a marně, omrzel bys sám sebe, nám bys neprospěl, lidé by Ti to za zlé pokládali a platné by to nic nebylo. A konečně kdybych tu já nebyla ani děti, co bys tu dělal? – To by ses dlouhou chvílí ukousat musel. Rozmysli si vše moudře a nemysli, „že snad bych Tě já nerada viděla a že bys mi překážel", – jako tenkráte, když jsi z Uher přijel. Potom Tě to také mrzelo, žes přijel; mohls také mít pár zlatých v kapse, kdybys tam byl ještě zůstal. Potom když bys tu byl a dali Ti službu se 700 f. – co potom? – a třebas bez kauce? – Tak

bys poděkoval se a žádal o pensí? A jakž kdyby to nechtěli příjmout a někam Tě konec koncem, kdybys přece jen vzdoroval, internýrovali? – Aneb při vstoupení do privátní služby překážky dělali, abys žádnou nedostal? – Co potom? – A kde, kdybys chtěl jít, vezmeš pak na cestu? – Jen si to rozmysli, a né, když Tě tam někdo dopálí anebo se Ti tam zasteskne, abys chtěl hned se vším praštit. –

Kdybys přivezl hodně peněz s sebou, aby nemusel člověk na nikoho dbát, nechť potom, ale takhle je to věc těžká. Anebo když už budeš s poslední žádostí odmrštěn a zadáš o pensí, no pak je to něco jiného, čekat zde na poslední rozhodnutí, neboť když Ti nic nedají, nemohou Ti to také za vzdor pokládati, když si na jiné cestě přilepšit chceš. –

Neurážej se nad těmito slovy, ale abys potom jednou neřekl: „mohlas mi to říct!" – Tedy Ti moje mínění píšu napřed. Jestli na ně nedbati chceš, přičítej následky sám sobě a nediv se pak, když z Tvého příchodu těšiti se moci nebudu. – Co se týče naší chorobnosti, to neměj nikdy starost, že by se Ti to nedalo vědět. Je tu Dora, kdyby mně bylo zle, – což dá bůh tak zle nebude – a kdyby se s Jaroušem to mělo tak zhoršovat, dala bych Ti to jistě hned vědět. On chodí sice do školy, ale kdyby Kramerius dnes psal, hned ho pošlu ven; může později dělat zkoušku ještě, to chodění v tom horku mu přece jen dobře nedělá. Jak je dva dni doma, hned je mu lepší s kašlem. Děti Tě líbají. Manku Ti ruku líbá. Byla tu její matka skoro celý týden. Chudák je bídná. Dostala krvotok, 16 neděl s tím ležela a od slabosti oslepla. Nemá kapku krve v sobě, tak je žlutá a studená. Byla jsem s ní u Hasnera. Také jí řekl, aby seděla v zelenu a silná jídla jedla. Těžko jíst chudému člověku. Dal jí léky, ale sotva bude vidět na to oko více. Tak má každý něco. Líbám Tě, buď zdráv a piš mi hned. –

To vím, že jste si již asi kolikráte zaklel na to ženské plemeno falešné a že mne také již k nim počítáte, ale kdybyste věděl a viděl, jak mi bylo a je, musel byste mne odprosit. Je to bída, bídou rozená, milý hochu! Když jsem Váš list dostala, byla jsem velmi churavá, tyfus se o mne pokoušel, potom dostala jsem osypky – a tak slabá se cítím posud, že nejsem k ničemu. Tille poví vám, že špatně vyhlížím; protož mi odpuste, že jsem Vám nepsala, a oč jste žádal, Vám neposlala. Tu báseň „Omer a Merima" nemám v mých básních, já mám první vydání; starala jsem se o druhé, ale myslím, že ho mají jen mladý Čelakovský, Šafařík, v Museum a p., a to víte, jací jsou páni. Říkala jsem o tom Vorlíčkovi, aby se poptal, ale on u mne od té doby ani nebyl. – No myslím, když jste z 15 řečí zkoušky dělali, že na tom až dost, ačkoliv mne to mrzelo, že jsem Vám to poslat nemohla. – Co se týče A... svátku, to spoléhám na Váš vlastní útlocit – beztoho kdybych řekla ne, psal byste přece, to je těžko radit. Já vím, že Vám to uleh[čí, proč byste] to neudělal? – Ono je vždy sladší [poslouchat citu než roz]umu! Jen kdyby žabka [byla psala mně alespoň,] abychom věděli, je-li svo[bodná či vdaná, spokojená či] nespokojená a co [se to s ní děje! Vy píšete, Václave,] že jste mrzut byl, já Vám to věřím a mohu si myslit proč. Ještě Vám několik takových chmůr přes hlavu přejde, než budete ze svého jíst koláče – a putrtajk! – Komupak by nebylo živobytí někdy těžké? – „Die Welt ist bitter und nicht ohne Kandel zu genießen!" povídá Háfiz. Není mi o chlup lepší než Vám, né-li hůř. Milý Václave, nepřála bych Vám býti v mé kůži! Čím dále, tím je to hůře, a kdyby alespoň nějaká naděje byla, ale to nic – ze žádné strany! – Ve Vídni samé sliby, a nyní, když muž žádá, obsadí místa mir nix

dir nix a jemu utřou u huby. Nyní, když dali amnestii, zase žádal do Vídně, ale stará vesta, „až bude místo prázdné se 700 fr., že je obdrží", – ano, v Munkáči v komůrce, to by nám snad nejraději dali všem Čechům, ale na jiné nesmí doufat, kdyby chtěli, dali by, když už pět obsadili za ten čas se 700 fr. Ještě naposled žádal, a když bude zdarma, zadá o pensí. Já bych tu musela zhynout, beztoho jsme se o všecko ožebračili, on tam s 300 f. sotva sám vyžije, co mohu od něho žádat. Příspěvků, jak jsem Vám psala, mám 12 fr. – a to nedostanu najednou. Ach Václave, kdybyste věděl, co my bídy máme! Vy také víte, co je zle, uvěříte to, ale mně je tím hůře, an netrpím sama. Sama bych si z toho nic nedělala, ale když vidím [ty děti, co vše po]třebujou, a nemohu jim to dá[t, to mne náramně hněte,] a to vlastně je moje [nemoc. S Jaroušem mám] zase starost. [To víte, že vloni nikde nebyl. Celou] zimu to dřepění ve škole, ten vlhký byt a slabou stravu a k tomu silné rostení přivedlo ho do staré nemoci, kašlal tuze silně, slábl a na píchání naříkal, takže sotva ty zkoušky doklepal. Lékaři radí jen ven – aby nebylo hůř, já se dost starala, tu a onde jsem psala, ale to víte, ono je přátel dost, dokud jich člověk nepotřebuje. Tam se boří paní, bude v domě rámus, tam se staví, onde čekají biskupa, tamto zase něco jiného, a tak je všude něco. A na některá místa nemohu samotného poslat. Dorinka půjde snad přece do Sagan, ale až po sestřiné svatbě, která se má na druhý měsíc vdávat. Pak se snad někam ven podívám, dříve budu sotva moct. Je mi toho tuze potřeba, sice nebude celou zimu se mnou pořízená. Na Slovensko mne dost zvou, ale kde na cestu! Pomyslete si tedy, při tolika trampotách, je-li možno mi s chutí pracovat. Já také nic jiného nepíšu než pohádky a pověry z lidu, ve fantasii jsem v samých zlatých zámcích, hrabu se v zlatě a drahém kamení, sotva si čeho přeju, už to je – ale v skutečnosti samá psota. To jsem Vám psala, že Šálek je mým nakladatelem na pohádky slovenské, srbské a na české, které posud v rukopisu mám? – Platí mi za arch 10 f., překlad i původní. Tisknou se v Arcibiskupské knihtiskárně.

Vydání bude slušné. Vinětu na obálku dělá Mánes ze slovenského živo[ta] dle mého návodu. Mám už osmou korekturu. Slo[...korektuře] Hattala. [.....] v druhé si ji už sama prohlížím, i češtinu. Oni mají Slováci mnoho gramatik, ale žádný nepíše, jak by měl, abych tedy neměla pak výčitky, poprosila jsem Hattalu a on se k tomu ochotně uvolil. Budou se Vám líbit. Pospíšil se nyní náramně zlobí, tak prý přečeštěné že by je byl také vzal; to věřím, ale nebyl by mně dal 10 f., a kdoví jestli by byl dialogy chtěl trpět v slovenčině psaný. – To je můj výdělek, mimo Školy a života. „Žena" leží v stole – kolikráte pustila jsem se zase znovu do práce, ale není nic do toho, nemá to žádné živosti, a vždy s tím zase praštím. Snad na venku budu moct psát – a ať je to již jak chce, dokud mi nebude lépe se zdravím, není s takovou prací nic – nutit se to nedá. Št..c byl as před dvěma měsíci u mne, jestli jsem mu něco napsala do Poutníku. – Já že nic, že mi to ani nenapadlo, že musím psát, kde mi hned platí... – Měl žlost a předhazoval mi, že jinám mohu psát a jemu né, já si ale myslila své a nechala ho zlobit. Jsem ráda, že nyní nepřichází ke mně s jeho kázněmi. Myslím si:

„Mich zu warnen, mich zu mahnen,
Frommer, unterlaß,
in das Land der *guten* Namen
habe ich keinen Paß – –
eure Moralsysteme
sind mir allzu graß!" –

On se tuším za mě modlí co za ztracenou dceru. Kdy Rieger vydá Máchovy spisy, nevím, ale myslím, že to už Bellmannovi dal, jenže tam mají náramn[– – –]

[– – –] člověk nemůže někdy ani vědět, jak to příjde k slovu. Já nechci být nevděčnou, ale perné byly ty příspěvky, to říkám Tobě. Se Staňkem nejsme sice nepřátelé, ale já ho poznala a od té doby se naň v ničem nespoléhám. U něho je, jak jsem vždy říkala, velký kus marnosti při těch dobrých skutcích, co dělá, – zpočátku se do toho žene, to by duši dal v prvním návalu, to je plánů až pod oblaky, slibů, a když trochu ta horlivost přejde, je po všem. Já nevím, co by on všecko nebyl pro mne vymyslil, moje spisy vydat, byt mi zaopatřit zdarma, já neměla mít žádné nouze, v pokoji jen pracovat a bůhví co vše. Zpočátku věřila jsem, že je čirá šlechetnost a že to dělá z ohledů vlasteneckých, později jsem se přesvědčila, že to ještě něco jiného; písemně se to říci nedá (není to nic fingerhutovského), ale ústně Ti to povím. K takovým intrigám já fantasii moji nebudu namahat a nepodám. On přede mnou odhalil všechny tajemství své k tomu účelu, žádost však vyslovit se ostýchal, a tuším, že konečně, vida, že dělám, jako bych nevěděla, co tím vlastně chce, nahlídl, že nemoudře jednal, svěřiv mně tolik věcí choulostivých, ačkoliv se nemá u mne co bát o svoje tajemství. Proto jsem také přestala tam chodit, ačkoliv jsem dříve každý týden na čaji u něho byla. Dříve si přál, abych s jeho nastávající paní seznámila se blíže a pak do domů chodila, pak ale před svatbou viděla jsem, že jinak smejšlí. Jáť beztoho na to ani nepomyslila, chodit k ní, chudá kompromitovaná úřednice nehodí se k dceři guberniálního rady. – Ona je ostatně dobrá a upřimná ženka, a zkusí s ním myslím chudák dost. – Myslím, že je rád, že se o něho pranic nestarám, ačkoliv já snad jediná byla, která mu upřimně pravdu řekla; není oblíben. Co se jeho jmění týká, psala jsem Ti již, že to není, jak se dělá. Má

dluhů pod krk. S ní dostal 6000 f., ty nebudou dlouho trvat. On je zvyklý žít pansky, a tudy něco spotřebuje. On mi ze své kapsy nedával nic, skoro co jsi Ty pryč, jen mně dával příspěvky od Palackých a pak ještě dva zlatý. – Ty dva zlatý, nevím, nyní snad odpadnou a ten měsíc mu Palacký také už nedá, dal to mně. – Tak budeme spolu kvit. Ostatně mu za mnoho děkuju a před světem bych ho zastávala. – S Krejčím jsou kamarádi, ale kdybych zase Krejčímu povídala, co on o něm mně řekl! – Vidíš, tak jsou ty přátelstva! – Krejčí má synka zase a Staněk i ona jsou kmotří. *Ivan.* – Do Pořiče při takovém našem přátelství nechci Doru poslat, a také tam, ač se dobře měla, nic ušlechtilého neviděla, ona přestala již být holkou malou, a nyní musí člověk na ni jiný ohled bráti. – Čejkovi je trochu líp. Dnes po prvé byla jsem u něho v pokoji; ach bože, ten je bídný, sotva že mluví, a hnout se nemůže. A chudák myslil přece, co mi skrze Doru slíbil, aby chodila do toho hudebního ústavu, chtěl tedy se mnou mluvit. Tak mi to dal všecko na ruku. Tak si naříkal, co vystál, a povídal, že je to hrozné, když člověk čtyrykrát umírá, neumře a pak teprv léta ustavičně umírá. Mně ho je tuze líto. Myslila jsem, kdybych mu tak nějaký malý dárek mohla dát, něco k snědku, a napadlo mi, jestli by to mnoho nestálo a dobře se dostalo sem, as dva tři krásné, sladké hrozny – do malé škatulky – kdybys mi poslal. Já nevím, nechávám to na Tobě, ale myslím, že by ho to těšilo; zde jsou ještě kyselé a zelené. – Jestli by to ale nešlo, pust to mimo se. Mám tedy nyní žádat o chudé vysvědčení; to Ty mi budeš muset poslat snad z Villachu, to víš, že mi ho zde nedají. Pak to musím zadat k Lobkovicovům do kanceláře a to ostatní se poddá. Budu také prosit hraběnku o protekcí. – Když se pak Dora naučí hlavním základům hudby, nemusí ani hbitě hrát umět, jen když bude tolik umět, aby znala učiti děti. – Když bychom jí více dát prozatim nemohli, alespoň by se přece nějak protloukla. Teď se hledají učitelky pro děti mnoho do Uher, Valašska i Ruska, a hlavně z Čech jdou; dostávají i 300 f. i více platu s výpravou ostatní, a žádá [se] jen hlavně

francčtina a hudba aneb němčina. Možná že se nám lépe povede a že ji budem moct dát více učit a že jí třeba nebude jíti záhy mezi cizí lidi, ale budoucnost není před námi rozprostřená, a protož lépe toho, co přítomnost podává, použíti. –

Tolik jsem Ti toho už napsala, a ještě nic o Tobě. Co mám říct k tomu darebáctví? – Frič řekl, abys šel čím dříve tím lépe, když je tak; ale s dobrou. Já také myslím s dobrou, víš, že msta mnoho umí. Ti tam budou ovšem třebas rádi, ale kdož ví, jak to ve Vídni vezmou, to víš, že neradi dávají pensí; – když vědí, že je člověk ještě k světu (a viděli Tě, že jsi ještě chlap). Já nevím, jestli to tak rychle, a jak si Ty myslíš, půjde; nevím, *kdy Tě tu* uvidíme, a dokud nemáš vše písemně v rukou, budu se bát, že zase z toho něco pojde a že se to ještě na dlouhé lokte protáhne, bojím se, že Ty potom z netrpělivosti něco vyvedeš. Těch 100 fr. musel bys také hledět zpátky dostat, to víš, že Frič také je potřebuje; k čemu by tam měly ležet, když by Tobě neprospěly. – Kýž by to už všecko bylo odbyto; já nebudu mít zase s tím pokoj. Ty píšeš, kdybys tam něco dostal? Zeptej se, kdož ví, jestli by to vskutku nebylo lépe s platem, jenže by to dělalo pánům snad oko. Avšak tam též sotva by Tě co netechnika potřebovat mohli. Tomu Lannovi píš. – Wenclík se dostal do Litoměřic; ona je na rozsypá[ní], je zde ještě. Chudák, také s ním začínají šmejkat. Pozdravujou Tě. – Mencl má mnoho práce, ale málo výdělku jako obyčejně; to je můj čtrnáctý pomocník, ale čím může, vždy pomůže, a nikdy ani muk. – Dnes nám také dal 1 fr. Šlenkertka je v Roztokách na zdravém luftu – vyhlíží také špatně, ale sebrala se tam. Také Čejku, jak vydrží trochu pohyb, tam dovezou; jestli myslíš, že by s tím dárkem, těmi hrozny, [se] to vyplatilo, a můžeš-li to udělat, tedy to pošli, dokud je zde ještě. –

Ten článek napíš pro Noviny. Když se tam déle zase zdržíš, snad budeš mluvit ještě s p. Mayerem; pozdravuj ho a ať tedy nezapomene na dané slovo a pošle mi něco a ty články ať pošle třebas také na nás, udej mu byt, také

p. Frčníkovi, pozdravuj a že mu budu velmi povděčná, když mi některé ty věci sesbírá. Mohl by Ti něco dát s sebou. O těch *rojenicách*, roděnicách, *súdenicách* (řec. mythol. Parzen) jsem četla. Nerozumím sice každému slovu, ale smyslu zcela a někdy i celým větám. Záhy bych se tomu nářečí naučila, dokonce písemní řeči. V Čechách, na Slovensku, v Moravě přichází zhusta v pohádkách, že k porodu dítěte přišly tři babičky, neb potom, neb při křtu že za kmotry byly, a ty dávají dítěti obyčejně za dary krásu neb jiný neobyčejný dar, pak prorokují nad ním, co se s ním stane a jakou smrtí sejde. – To jsou ty tři babičky – neb tři kmotřičky – též ty rojenice, jenže u nás jména snad jiná měly v pohanské době a je ztratily, a tam se zachovaly. – Jsou to hezké články. – Trstenjak dopisuje Krolmusovi také; musí být velký milovník starožitných bádání. – V těch číslech je také kritika na Düringsfeldovu; myslila jsem, že ta Němkyňa nikdy se nevhloubí v živel slovanský, a kdyby deset tisíc písní přeložila. To je pouhá industrie. – Na ten kámen z toho Landskrone nezapomeňte – a popíš pak, kde a jak byl, a alespoň něco o zámku; a když něco ty páni najdou, ať to pošlou do našeho Museum, ačkoliv to patří myslím lublanskému. No ale, když se jen dostanou do rukou slovanských – vše dobře. – Boženku proveď, až tam přijdou, ony ke mně Staňkovy zde také tuze laskavy jsou. Musím tam dvakrát za týden k obědu, a jakkoli mi o to není, ono se u nich skromně jí, přece mne ta jejich srdečnost těší. – To je mi divné, že se Boženka padne z masa. Možná že zapadá, to by ale přece snad cítila a matce psala; matka myslí ale, že žijou jako *bratr a sestra*, Božena to prý vždy chtěla. Já myslím, že nebudou snad takoví prablázni nepřirození, ale možná že si toho až mnoho dávají. – To ovšem staré říct se nesmí. Jede tam Josef, její bratr, na prázdniny, ten ji tedy uvidí. –

9/7. No tedy už mám závdavek, vzpomněla jsem, že má Nebeský ten článek; poslal mi 10 fr. – tedy ještě na několik dní na živobytí. – Kde ale byt dostanu, to nevím. Na 100 –

110–120 žádný není a ty větší vzít nemohu; a co je k dostání, samá díra vlhká. – To bude bída. – Děti Tě líbají, a byly také zarmouceny, že ještě nepřijedeš. Udělej si to tedy, jak rozumíš, a piš mi zase brzy. Pošli mi tedy to vysvědčení chudoby – jestli s těmi hrozny to nepůjde, tedy to nech. – Nějaké ty obrázky a rudy nám tedy přines a nech Ti daj také kousek rukopisu pro mě. Já myslím, že to bude pro budoucnost velmi dobře, žes tam v tom Villachu byl – a trochu je povzbudil, někdy z malých příčin povstávají velké věci. Také na Tvoje zdraví to působilo, když tak dobře vyhlížíš. U mě to nenalezneš. Kdybys tam zůstal byl, byla bych se tam podívala, ale odstěhovat se tam by také pro děti nebylo. –

Tedy sbohem, buď zdráv a těš se, jak můžeš! Pozdravuj známé. Mně se často už zdálo, že jsi přijel a že jsem já ještě spala. – Líbám Tě srdečně.

Tvá upřimná žena

B

9/7 57

Ne každému dáno neobyčejnými činy se vyznamenati, ale Vlasti prospěšným může být každý člověk. –

Napsala do památníku Ladislavu Staňkovi, mladé to ratolesti statného kmene českého,

Božena Němcová

V Praze 20/7 857

24/7 57

Milý muži! Právě nyní jsem dočetla Tvůj list a hned Ti odpovídám, aby Tě list zastíhl, což myslím že ano. Já bych myslila, abys ale přece počkal, až budeš mít dovolení v ruce, – já nevím, co je to, že se tak bojím, aby z toho něco nepošlo. – Ale jinak se už na Tebe těším, to mi věř, protože jsem už nějak na mysli všecka kleslá a že si myslím, když tu budeš, že budu přece alespoň někoho mít. – Já tu ovšem mám přátele, Staňkovic jsou tuze hodný ke mně, Hanušovic, Palackých, Lamblovic – Mencl, Šlenkertka, to jsou tak upřimní ke mně, že nemohu slovem ukřivdit jim, ale to víš, abych jim řekla, opravdu jak mi je, to se stydím, oni mne litujou tak dost, a kdybych jim pravdu řekla, zdá se, že by si myslit museli, že na nich žebrám, a to mi je, jako když mne horkou vodou polívá. Když on má každý své starosti. Tenhle měsíc je to zase zlý s námi, činže, a krejcar není v domě; Skřivan mi také dal místo 7 fr. ten měsíc jen 5 f., že více nedostal, – tahle žebrota mne už nejvíc hněte. Budoucí měsíc jede Skřivan na cesty do Vlach, Triestu, Miláno, Benátek, a to sotva co dostanu; no snad ale nějak vyjdeme, že to nebudu ani víc od něho potřebovat. To dostanu také zase od Šálka pár grošů. – Byla bych ráda vypověděla, skrze to vlhko, ale když nemohu dát ještě hned činži, nemohu vypovědít, a tak budem muset zase v té díře zůstat, mrzí mne to tuze. Tady náramně byty přidražujou, nahoře platí už 300 fr., pomysli, za těch několik pokojíků. – Také skrze Jarouše budu ráda, já sice psala ty dni Danešovi, ale nevím také, jestli dostanu žádanou odpověd. Vinařický je hodný, ten mi psal hned a byl by nás tam vzal oba i Dory, ale on sám nyní odjede a nejspíš se co nejdřív do Prahy dostane, na Krbcovo místo k Sv. Jiří. – Když chceš už tak brzy přijít, to snad Garbu uvidíš, slíbil, že se tu zase staví

z Karlovar, a to on tam přece 6–8 neděl zůstane, jestli chudák neumře. – Teď Ti tam přibylo přátel, když jsi na odchodu. Ba ano, kde by nebyl Čech neb Slovan, ti najde na každém konci světa. – Když je tedy ten inženýr tak horlivý a hodný chlapík, upozorni ho, aby dával pozor, když by se měly nějaké starožitnosti vykopat, aby se nerozšantročily aneb do cizích museí dostaly. – Ať to raději sám koupí a sem odešle do Museum, neb to mnoho nestojí od těch lidí, co to vykopají, zvlášť jemu, aneb ať si to dá zde zaplatit. To by ale musel napřed lidé upozornit, aby dávali pozor; popelnice, zbroj a podobné věci se nalézají na takých místech. – Pozdravuj ho, když je hodný krajan, také Cejnekovic a toho kaplana. Řekni mu, ať mi jen spíše ty pověry okolní, pohádky, hry – obyčeje na každý roční svátek, pověra, když je bouřka (co nejvíc ženy vědí) a vítr, – dávají-li také větru nebo Meluzíně mouku na okno jako u nás a na Slovensku? – Mají-li pověry na dni Ondreje, Martina – Lucie? – Chodí-li koledovat a jaké písně zpívají vánoční přitom a jaké o velikonoci? Vynáší-li také smrt ze vsi? – Jak jmenují postní neděle, od první postní až do první po velikonoci. – Pak se zeptej, jak tam říkají (či-li to děti dělají), když chytí berušku, červenou mušku černě kropenatou. U nás a na Slovensku posadí si ji děti na dlaň a ptají se jí holky, kam se vdají, či dolů či hore, či k milému bohu, – a říkají také pánbožkova kravička, sluněčko – Marienkäfer. – Ta byla Ladě zasvěcená a posud se to mezi lidem pamatuje. – Také majka byla posvátný brouček. „Majko, majko, dej masti na bolesti," křičí děti u nás. – Kukačka, havran, vlaštovka, holub, labuť, vrána, kohout, straka, kačice, to jsou samé mythologické ptáky – pak hadi, žába, jašterice – majka, beruška a j. též. Bílá koza, černý pes (černoboh), bílý kůň (na němž Svantovit jezdil), tur, to vše se v pověrách posud opakuje. Tak i květiny posud nesou jména těch, jimž byly přidány, aneb že se právě ty a oné obětovaly – na př. *peruník*, Schwertlilie – kapradí, svatojánské kvítí (co zastrkují před sv. Janem) a p. To jim všecko řekni, jmenovitě také Majrovi, aby si toho všímli. Nejvíce dovědí

se to mezi ženskými; ty když dětem povídají pohádky a s nimi si hrajou, mají takových rozličných malých písní a her – a říkání, které nejsou bez významu, taktéž ukolíbavky, na př. Spi, děťátko, spi, zavři očka svy, pánbůh bude s tebou [spáti], andělíčky kolébati, spi, děťátko, spi. Slovenský jsou ještě pěknější. Huli beli, usni, príjdu za tebú sny, oj sničky do hlavičky od tvojej mamičky. – To vše je potřeba vědět, a také aby se tomu matky učily a zapomínaly na ty bezvýznamné tlachy, co někdy mluví a jim zpívají, to jest ve vyšší společnosti. Ty ještě umíš, co Ti babička říkala: Když jsem já byl malý chlapec, na housle atd. To je pozůstatek staré nějaké balady historické, které se za starodávna odříkávaly, jako srbské písně posud slepci monotónním hlasem odzpěvují. Tak jsem to vypsala, abys to mohl těm dvěma také dobře říct. Co se těch kamenů týče, tedy nekupuj pro *Museum nic*, Krejčí řekl, že abys to nechal, že nemají teď peněz, že bys musel na to čekat dlouho. Přines jen pro nás, a jestli něco bude, Menclovi. Do toho Museum ať to tedy Majer jen slovinčinou napíše, však se to přeloží. Tu Bčolu – nebo Bočelu – vypůjč – pošleme mu ji pak zase, zde bych ji sotva dostala, bude jen v redakcích lebo leda u privátníků, kteří neznáme. Musejník vyšel a v něm kapitální článek od Vinařického proti Marešovi. – Potom Palackého Dějiny, věk Jiříků, to Tě zde čeká. Pražského Posla vyšel 6. svazek, ale pátý je posud zabaven. Dostaneš ho, ale nemají už první svazky. Sbírky pro „české pedagogium" se od místodržitelství zapověděly, to je krásná věc! Je to proti konkordátu. Ale konsistoř litoměřická to nechce tak nechat, chtějí do Vídně stranu toho, protože se ví, že Mareš na tom vinen a že jsou udaný jako strana panslavistická; z toho ohledu prý se to pedagogium založilo a že naň skládají, a né prý kvůli věci samé. Teď je kněz v tom proti knězi, Mareš se ještě vztekne, dokonce že ve Vídni mu tu jeho politiku pranic neschvalujou, ba že je to mrzí. Řezáč ale peníze neodvedl k místodržitelství, nýbrž je uloží do spořitelny na jméno „České pedagogium" a na opětnou žádost teprv tu knížku tam dá. – To jsou rámusy. Staňkovic by rádi, kdybys

na Celovec jel, abys jim mohl o Boženě podat zprávu. Josef tam letos pojede, stará ale né, oni se ji bojí pustit, aby se nerozstonala na cestě. Doufám, že mi budeš ještě psát, *než odjedeš, kdy Tě máme čekat*. Kdybys to místo do Prešpurku neb Vídně obdržel, to by prošlo, já ale také nedoufám. Lannovi chceš-li psát, můžeš vždy do Prahy, on má truhličku pro listy u svých dveří a každý den se za ním odtud posílají. Jmenuje se *Vojtěch*. Číslo domu nevím, ale naproti Museum. Zde je ovoce dost laciné, ale přece ho málo pojíme. Mám jíst hodně rybíz a jahody, ale ty jsem jen dvakrát okusila. Zde mnoho prší a je draho. – Děti Tě líbají i já. Buď jen zdráv a *dobře* si vše spořádej.

Tvá

B

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn Herrn Josef Němec / k. k. Amtsoffizial bei dem Hauptzollamte in / Villach / (Kärnten) /

[– – –] *Hamleta*!! Josef – Hamlet. Polonius – Sojka. Laertes – Karel. Královna – sleč. Rittersbergová. Ophelia – sleč. Anna Kavalírova atd. Nejlepší prý hraje *duch*, dokonce když se ztrácí. Chtěli prý, aby ho dával Rittersberg, ale neměli proň kostým; – mohl ho dávat *v negližé*! Bude se ale hrát německy!!! Ano německy z pouhé zdvořilosti k slečně Rittersbergové. Bude tam také slečna Rottová a madame Mužák. – Nové přátelství! – Josef dopisuje Svatopluka, študuje na frašku pro Kašku, z legrace dělá šprýmy pro kalendář à la Rachejtle – a pak kontroluje sklady špiritusu – ale né co sám vyrobil! – Ale té mystiky se přece zbavuje a snad ještě z něho bude

„ein neuer Jonas,
ein jämmerlich verschlungener,
doch glücklich ausgespiener
vom Wallfischbauch der Mystik".

No a ty ostatní noviny se dovíte všecky zde, a beztoho že Vám je také Tille poví. – Staněk měl 21/7 svatbu – a už má Majku svoji doma. Já k němu dávno již nechodím. Dokud jsem okolnosti jeho neznala, tak jsem lecco příjmula od něho a na řeči jeho věřila, stranu té neb oné podpory, – poněvadž to vždy jako více pro děti než pro mne dělal, ale co jsem poznala, že mu je též o groš zle, o nic jsem mu neřekla, a pak neumí držet slovo, jakož to vůbec v módě nyní u pánů. Mezi sprostou holotou že se ještě vyskytne tu a tam hlupák, který, co slíbí, také drží, ale to je blázen! Chtěla jsem Vám psát do Budějovic, ale když mi řekl Tille, že tam co nejdřív přijedete a list že by Vás v Budějovicích nezastíhl, dávám mu ho s sebou. Nečeťte ho nikomu – člověk neví, jak se někdy slovo roznese, a já jsem nyní tak od světa

odloučená jako nikdy a mám pokoj, nerada bych zase byla štípaná. – Jestli je tomu tak, že se bude Jura ženit, řekněte mu, že ho *srdečně pozdravuju a že mu přeju štěstí.* Když by jednou do Prahy se svojí ženou přijel, ať mne navštíví a ukáže mi ji; vyřiďte mu to a že zůstanu jeho *starou* přítelkyní. – Nemohu nenávidět, kdo mi jednou byl milým. Potom se ho zeptejte v tajnosti stranu těch listů – ať Vám řekne pravdu, nech je to tak nebo tak, jen jestli nemohou přijít do rukou, kde bych já byla kompromitovaná, – to bych si byla nezasloužila a byl by za to nectný člověk. Já nechci nic nyní než pokoj – pokoj od lidí, pokoj v domácnosti, abych mohla si oddechnout, a zdráva-li zůstanu, pracovat. Ale nevím, bude-li to kdy. – Polda mi dávno nepsal zase. Já mu o Vás psala. Karel mi psal a pozdravuje Vás také. Je zdráv a má se lepší než my. Můj výlet jediný byl letos na Točník, Valdek a k Svatému Ivanu, byla jsem na tři dni venku. Jsem pozvána do Lobkovic k Palackým na léto i k Riegrovům, ale nevím, jestli na ta místa půjdu. Tedy se těším na brzké shledání a čaj „mit höchsteigener Hand" udělám, jen abych byla zde. Že bydlíme ještě v našem hnízdě, to víte; v letě máme ovšem hezkou vyhlídečku, ale v zimě to bylo mizerné. – Ale nyní vypovím. – Ještě něco. Hattala překládá „Igora" do češtiny – to bude něco krásného. On mi to čítává. V ruštině se mi to ani tak nelíbilo, a je to nesrozumitelné. Je to chlapík, ten Hattala, ale kousavý. – Teď se ten náš národek zase trochu tře – svrbí je záda, volek o volka a vůl o buk. No však to uslyšíte. Také Vám musím sdělit, že dr. Čejka na smrt nemocen, měl velmi silné hrkání krve a posud není z nebezpečenství. Byla by to zase pro naši literaturu škoda; on psal málo, ale co psal, bylo jako ze soustru, a v nemocnici platil co první inteligencí, pro stařičkou matku jeho největší ztráta a Fingerhut by měl zase naháňku o jednoho soudce na to vypsané dráma. – V Museum uvidíte všelicos nového, dva vozy amerikánských studií – pak „přepodivné brouky, dobytek i plaz i šelmy taky". – Pana Dundra tam také ještě najdete, nosí střevíce řemínkami přivázané okolo nohy. Až

umře, tak ho vycpou namístě toho vypelichalého jednorožce. Starý Hanka, co mu visí na krku Anka, povídal mi, že jste prý mu odnesl nějaké ruské knihy, já řekla, že o tom nevím. – Ať Vám Tille hned přečte „Musejní sezení" – to nezapomeňte. – Ještě něco: Frau Ida Düringsfeld oblažila zase Prahu svou veleučenou osobou; a chce mermomocí překládat Babičku. – Já odmlouvala – ale když to musí být, spánembohem – dovolení moje má, ale jsem zvědavá, jak to dopadne. – Co už lidí tu Babičku nebohou překládalo a rozkládalo! Bellmann to chce vydat s *obrázkami*! Bylo by to gut, ale příjde na to s jakými! – Vidíte, co já Vám toho přece naškrábala, a chtěla jsem jen kousek – ale to je proto, že jsme dnes neměli na oběd a večeři též odbýt musíme jako svatováclavští strávníci, co nosejí bracelety na nohách! Ale člověk chudý a mrzutý, to je prý pravá bída! – Já Vás už vidím v té kutně, jak se Vám plete okolo noh; je to vážná uniforma, což je o to! Měli byste nosit ještě po straně kropáč místo kordu. – No, jen duše Vaše když není v kutně, tělo ať je. Nyní si ji vesele vykasejte a skočte si! – Příroda nech Vám je chrámem, a když budete klečet před krásným děvčetem (teď už máte ohebná kolena), myslite, že klečíte před oltářem.

„Mit aller Andacht früh und spät
lies in der Schönheit Alkoran,
denn daß ein ander heilig Buch
authentisch sei, das ist en Wahn.

Nur nicht dein *Ich* vergöttern,
doch was du liebst, o bet es an,
denn daß die Liebe Götzendienst
und Ketzerei, das ist ein Wahn!"

povídá apoštol lásky. – Děti Vás pozdravujou a těší se na Vás. Dorinka umí už také třešňovou *bublaninu*, a pak Vám také musím říci, že bude Vaše hospodyně mluvit francouzsky. Ale již dost, sice by nám žádný klep k tomu čaji nezůstal a já bych Vám musela jen samé jeremiády povídat

o sobě, které se mi ale již dočista zhnusily! Buďte zdráv, na shledanou! Vaše upřímná

B

Pozdravujte p. Kulicha.

Na Hynkův svátek 857

Čekáme na ten slíbený Tvůj list, ale Ty máš dlouhé lhůty, vždy od půl léta do půl léta. Jak se bude tátovi Tvoje rychlá korespondence líbit, nevím. Také se ráda podívám, čím se budeš vymlouvat, žes tak dlouho nepsal; bude Ti velmi těžko Tvoji nešetrnost v tom ohledu chtít omluvit. Myslela jsem si dnes na hřbitově, to že by Hynek nikdy neudělal, aby k rodičům tak malou vážnost měl jako Ty, Karle. – Podle saganských se nespravuj, jestli oni mně píšou neb nepíšou; já to oželím, když to musí být. U Tebe je to zcela něco jiného, Ty nestojíš ve světě ještě tak samostaten, a proto je to od Tebe ta největší nevděčnost. Kdo se Tě má zastat, když budeš něco potřebovat (ku př. nebude to dlouho s vojenským stavem) – anebo kdybys nemocen byl nebo se zmrzačil, – kam chceš pak se obrátit? – Od koho doufáš podpory? – Máš-li takovou duši na světě, která by Tě tak milovala jako já, v každém případě života, tedy se obrať k ní a já zapomenu, že jsem měla nevděčného syna; jestli ale nemáš na koho se spolehnouti, kterak můžeš se k rodičům tak chovat? Či myslíš, že je to také naše povinnost, milovat i dítě nešetrné, lhostejné? – Tátu znáš, když se rozhněvá, a mě-li neznáš, tedy Ti povídám, že dlouho shovívám, že odpouštím, ale kdo jednou cit můj urazil, ten se mi stane lhostejným. Chraň se, Karle, ať to mezi námi tak daleko nepřijde, pak by marné byly Tvoje výmluvy; láska se nevyprosí ani nevyhrozí. Jestli Ti láska k rodičům v srdci zchladla, to pak ovšem smutná věc, a nedivím se, když o ně nedbáš. Kdybys měl k nám upřímný cit, tu by Ti často napadlo, jak jsem nešťastná, ztrápená, a tu bys, třebas na smrt zemdlený, vzal péro a účastenství jediným pozdravem a poptávkou ukázal. Tobě ale více na mysli daremnosti ležely, takové daremné myšlénky, kterých bys varovat

se měl a né jim dávat úplnou svobodu nad tělem i duší. – Však ty vzpomeneš, Karle, jednou na každé matčino slovo a rád bys se vším se mi svěřil, kdybys mohl. – Mně se zdá, kdyby Tě takhle ten čas, co jsi mi nepsal, bylo došlo psaní, že jsem mrtvá, – že by Ti bylo svědomím zatřáslo! Jen se toho vždy ptej, to Ti dobře poví, a neposlouchej zlého rádce. Dětem neposílej podruhé peníze, třebas Ti psaly, to je ledabylo. My od Tebe nic nežádáme, buď rád, že máš tolik, abys nemusel se nuzovat, až bude nám lépe, přidáme Ti raději. Otec žádá do pense, přijede domů a bude si hledat privátní službu, je tam už rok a ještě mu nedali žádnou větší službu, ačkoli slibovali; tedy odejde. Já bych to zde déle nevydržela, příspěvků mám jen 12 f. a to nestačí ani na oběd, to ostatní musím si vypsat, a teď jsem tak churavá. Kdepak je ostatní, činže a oděv. To prošení se mne omrzelo už, raději jsme o hladu. Já nemám pomalu v čem chodit, mám jen tu černou sukni a kabát od Marie a ty hedbávné šaty od hraběnky a ty už jsou špatny; košile, všecko mi dochází; Jarouš chudák nemá kusa košil, ty černý kalhoty od Tebe nosí pořád a od táty santiglové a ten modrý kabát sotva už oblékne, je mu malý. Ale on chudák vždycky říká: „Jen, mutrličko, když máš co jíst, copak, to se na mě neohlížej.“ Štěstí že má ty obědy. Musím ho doma jen mýt dvakrát za den, ráno a večér ve škopku se polívá studenou vodou, a chodí na procházky. Chtěla jsem ho poslat ven, ale když jsou ti lidé neužilí, a kde by ho rádi viděli, nemohu ho samotného poslat. Až táta přijede, může s ním do Bydžova. Kdyby byli vzali Doru do Sagan, byla bych také někam ven šla, ale tak nemohu a musím zase v Praze zůstat. Bůhví jak to se mnou bude. – Ten byt jsme měli vlhký, to víš, já ležela v nejvlhčím koutě, postel mi zrovna shnila, a to mi také dělalo zle. Zjara jsem kašlala, pak jsem dostala jako tyfus a potom jsem dostala vyrážku po celém těle a na zádech jsem měla 18 velkých neštovic – a nyní jsem velmi slabá a ustavičně mne hlava bolí. A ven nemohu, a byt také nemohu vypovědít, když nemám na činži peníze ani na druhý byt závdavek. A proto budu ráda, když

táta domů přijede, alespoň, kdybych se rozstonala, někdo tu bude, aby se o ty děti staral. Dora chudák také by potřebovala jít trochu ven, špatně vyhlíží. Učí se pilně francouzsky, paní Palacká jí za to platí; až se dobře vyučí, pak trochu hudbu, a nechť jde za vychovatelku do Uher nebo do Ruska. Já jsem se těšila, že se budu moct snad letos do Sagan podívat, ale myslím, že to nebude už ani do smrti. Peníze na cestu nemám, nemám takový důstatek oděvu, aby se nemuseli naši za mě stydět, a konečně kdoví jestli bych z Tebe radost měla, tedy raději ani se o to nepokouším. Pan dr. Čejka byl na smrt nemocen, třicetkrát plival krev. Posud se nemůže ani pohnout. – Já vydávám Slovenské pověsti, po těch budu překládat srbské a pak české a ruské. Mánes dělá k nim vinětu. Mimo to vydám dva svazky dětských pohádek a pak hry a písně. Také do Školy a života vždy píšu a do Živy; to je můj výdělek; Dorinka si leckdys vyšíváním něco vydělá a Jarouš p. Menclovi kreslí vzory. Uvidíme tedy, jak budeš v slově stát a kdy dostanu od Tebe *list*, a né jen cedulku. Buď s Bohem a polepši se. Pozdravuje Tě Tvá upřimná matka

B

Pozdravuj p. Kodyma a list přiložený dej Gustavu *samotnému*.

Milý muži! Tvůj list mne zarmoutil nemálo a přišel v dobu, kde i já jsem všecka ztrápená. – Tak jsem už po Tobě toužila, ale ono se nikdy nestane to, co bych já přála, to se opravdu opakuje v každé té nejmizernější věci; kdybych se na kousek jídla těšila, zajisté se spálí, nebo to není tak, jak jsem si přála. – Já vím, až příjdeš, že to bude snad ještě horší, že mi domů peněz nepřineseš, abych se na to těšit mohla, ale tak mne ta starost už sklíčuje, že to sotva už sama nesu, a k tomu co den slábnu. S tím chlapcem chudákem je to také tak, léto je hned pryč a on posud tu, psala jsem na kolik míst, ale nikde to nemůže prý být. – Vinařický by ho byl vzal, ale příjde do Prahy, Daneš má hosti; poslali mi 10 fr. K Steidlerovům bojím se ho poslat, do Domažlic také to nejde a jinám bůhví nevím. Píš mi, jestli by mohl k Mazáčovi na pár dní, snad by ho tam nechali? Já ale nevím, kde je. – Přijel sem také včéra Bendl, jede domů. Ještě jsem s ním mnoho nemluvila, možná že by mohl s ním, ale kde mu peníze na cestu? Ještě se to ty dny rozhodne, seženu-li to, pošlu ho s ním. On zase nyní sílí, protože ho pravidelně myju a má dobrou stravu, nic nedělá než chodí na procházky, tedy se to lepší s ním, že nekašle. Ale to víš, jak to je s tou nemocí, na podzim, nepůjde-li ven, bude stará mela. – Píš mi adresu Mazáčovu. – Do Bydžova samotného poslat nechci. Už jsem chtěla psát Šafránkovi, ale ty flanťáci jsou všickni stejní. Adolf tu byl ty dni, má se prý tuze dobře; je podučitelem v Radnici. Já nebyla doma, děti mu povídaly, jak se nám zle vede, a snad proto už víc nepřišel. Jel do Bydžova na pouť. – Dorinka také špatně vyhlíží. Kdyby se byla Palacká neb Riegrová zmínily, abych tam s Dorou přišla, byla bych ji tam nyní poslala, ale ony chtějí jen mě, a tak nevím také, kam ji poslat as na čtrnácte dní. –

Všecko je to jako zabedněný letos; že bych já ven mohla, není ani řeči, kde bych vzala peníze, a jsem také celá otrhaná. Ty černý šaty mám ošumělý a hedbávný se špatně slušejí k roztrhaným střevicům. Košile se mi také trhají, a s takovou garderobou nemože člověk mezi cizí lidi. Dorinka nepotřebuje šaty, ale as dvě košile, sukni a střevice, ta by snáze ven se vypravila. – Jak to s mým zdravím bude, to bůh ví, já se toho bojím; nemám žádné spaní, celou noc mě nejhroznější myšlénky pronásledují, že se div z toho nezblázním, a zbavit se jich nemohu. Ráno když ve čtyři v pět hodin usnu, potím se až hrůza; horečku mám každý den a tělo náramně mne bolí. Ty vředy se mně také ještě ustavičně dělají. Já se už dávno doktora neptám ani; koupat se jít nemohu, silnou stravu také mít nemohu, ven také nemohu a starostí mám co den víc, tedy jaké léčení. – Kdybych ty pohádky nepsala, nevím, jak bychom ty dva měsíce byli živi bývali. – Od Skřivana dostala jsem předešlý měsíc místo 7 f. 5 fr. a tenhle měsíc mi vzkázal, že nemá kdy se o to starat, že jede do Vlach, a že to už ty pány mrzí. Tedy nemám jen tu 5 f. od Palackých. – To jsou ty sliby, že budu dostávat 20 fr. a kdesi cosi. – Já nedám také ani dobrého slova žádnému z těch chlapů. – Bože, a co se vydá u těch Skři.... za zbytečné věci, ty děti co dostanou drahých daremných hraček a co peněz, ale pěkně se jim za to odslužují. Ten starší Otokar – má 7 dvojek, nebude dále v reálce příjmut; chce ho dát k Jungmannovic. Tam bude z něho teprv darebák. Až Ti budu povídat, co ten chlapec dělá, strneš. – To snad přece na našich dětech nikdy se nedočkáme. Jaroslav má dobré vysvědčení, vždyť on přece zkoušky dělal. A teď Ti musím psát, jakou starost jsem ty dni měla. – Já předešlou činži nedala, neměla jsem ji; prosila jsem domácí, aby mi počkali, že ji dám, jakmile budu moct. – Neříkali mi celé čtvrtléto nic. Já si myslila, že tu jednu činži dám, na to jsem chystala honorár od Šálka, a druhou že budu prosit, aby mi ještě počkali, a kvůli tomu nemínila jsem ani vypovědít. Ale oni mi neřekli ani slova a zadali po Jakubě ten den žalobu, dali mi právní vypověd

a pak mi teprv řekli, že jestli druhý den nedám obě činže, že budu pfendovaná a že budu muset 6 f. KM útrat platit. Proboha, kde jsem to měla vzít? Já myslila už, že si musím zoufat. V pět hodin ráno jsem usnula a to ještě jako na trní. Když jsem vstala, nohy se pode mnou třásly; šla jsem k dr. Fričovi, nebyl doma. Šla jsem k Staňkovic. Já beztoho špatně vyhlížím, to se mne lekli. Staněk nemyslil, že to bude tak zlý. V poledne šel sám k Fričovi a ten mu řekl, že *je* domácí *v právu*, když napřed platím, a že mně může věci zabavit. I povídala jsem jim tedy, jak mi je a že nemám na tu druhou činži, leč bych peřiny prodala. Staňková chudák, jak je energická, vstala, běžela k Fričovi, k Palackým a do 4 hodin měla jsem to pohromadě, ale mně nezbylo na živobytí ani vindry; Frič dal 10 f., Palacký 5 f. a 5 f. příspěvek a Staňková chudák ze svého 5 f. přidala, protože mi Šálek jen 20 fr. dal. – Já jsem to ale ani od Friče ani od Staňkové nepříjmula co darované. Ohéral s paní Düringsfeldovou chtějí překládat Babičku do německého a to chtějí u Bellmanna vydat. Mám dostat za odstoupení práva překladu 60 fr. KM, tedy jim to z toho oplatím. Palacký zrovna byl na odjezdu, kdyby jeho nebylo, nevím, kde bych to byla dostala. Psala jsem hraběnce, ale posud jsem nedostala odpověď; nevím, jestli mi co pošle. Také Taxise chci o něco prosit, vždyť bych já neměla nyní od čeho živa být a musela bych buď knihy, buď peřiny prodat. Když jsem domácímu peníze dala, poděkovala jsem se za jejich zdvořilost; tu mě litovali, a že kdybych chtěla, že bych mohla zůstat, že by ceduli strhli, já se jim ale poděkovala. Vždyť děkuju pánubohu, když budu odtud, ale jen kde dostanu byt a zač, a kde závdavek, a odkud potom činži ještě větší, neboť světlý a suchý byt nedostanu za 90 f., – a já raději kdovíco postrádám, než bych [byla] zase v takovém vlhku, to by mě i Jarouše pochovalo. – Něco snad dostanu z Koledy, poslala jsem tam překlad srbských pohádek. Kdybych jen mohla pracovat, ale ani nevěříš, jak je to v mé hlavě; sotva že to pracuju. Doma se ovšem polívám. Špott mne tam ustavičně zve, já bych ráda šla, ale lázeň koštuje 24 kr. KM, jakpak to mohu od něho často žádat? –

Udělal dost pro Dory a Jarouš tam má také ty obědy ještě. Nejvíc mě to bolí na ty saganský, že skrze tu holku pranic nepíšou; vůbec už mi dávno ani nepsali, mimo co Karel a Gustav, a to také je dost dlouho už. – Bože, kdyby ten tatínek nebožtík viděl, jak se mi často s těmi dětmi vede. Kdyby on byl živ, nebylo mi tak zle! – Na Hynků svátek koupila jsem za 5 grošů květin a Jarouš přinesl zeleného listí a udělala jsem věnec. Dory musela do francštiny, šli jsme tedy spolu a dali jsme vázané. Jarouš povídal u hrobu: „Však je mu tam dobře, kdyby viděl, jak se nám vede, také by ho to trápilo," – potom povídal: „No až já budu zahradníkem, to já budu Hynkovi hrob hledět." – To je druhý Hynek. To je moje jediná radost, že jsou ty děti tak citelný, ony by mi pomyšlení udělaly a všecko by mi daly, když vidějí, že není groše. Dora uštykovala tři límečky, aby si mohla sukni koupit, a vždy mi peníze, co za ně dostala, zase dala. Jarouš povídal dnes: „Mámo, počkej, já budu malovat do krámu obrázky, za sto obrázků dostal bych 30 kr. KM." (Ty černý dělat s barvami.) Povídal, že půjde do krámu Krečmarovi, ale že se stydí, Dora hned: „Nestyď se, já půjdu s tebou." – Nechám jim vůli. – Neříkej Cejnekovi nic o Skřivanovi; [– – –]

Liebe Schwester!

Ich habe Dich sehr gebeten, Du möchtest mir bald schreiben und mir wegen der Dory Antwort geben, aber Du hast es nicht getan, und eher bekomme ich von einem Fremden Antwort als von Euch Eigenen. Die Frau Palacky, wie ich Euch schrieb, hat der Dory versprochen, ihr die Reise zu bezahlen, wenn sie nach Sagan könnte, und da sie die Hälfte des Mais wegfährt, muß ich ihr Bescheid geben, ob ja oder nicht, denn sie geht auf Reisen. Ich dringe sie Euch nicht auf, aber es wäre mir eine große Erleichterung, wenn ich sie bei Euch hätte. – Für's erste bin ich ärmer als mancher Bettler, und so wäre mir leichter, wenn ich um eine Sorge weniger hätte. Für's zweite, wäre es ihr nötig, aus der Stadt mehr ins Freie zu kommen, und für's Hauptsache, daß sie auch etwas lernen möchte im Häuslichen und französisch sprechen. Ginge es mir besser, hätte sie genug zu tun zu Hause, aber es ist ein Elend, ich habe nicht so viel, um das Nötige zum Nähen und Stricken zu kaufen, und unsre Küche ist gar zu einfach, daß sie etwas lernt dabei. – Ich gebe sie nicht gerne von mir, sie war nie vom Hause weg, hat so ihren eigenen Charakter, eigene Erziehung, mit der Ihr vielleicht nicht übereinstimmen möchtet, aber ich wünschte es ihr zulieb, damit sie sich bischen erholt, körperlich und geistig, denn wir kränken uns allesammt genug. – Über den Sommer muß es entschieden werden, entweder vergehn wir in dem Kummer und Elend, oder wird es uns besser gehn –! Ich war die Tage bei dem Herrn, der die Eisenbahnbauten über sich hat, und der versprach mir einen Dienst für meinen Mann, den er kennt. Mein Mann muß lieber in die Pension gehn, und da bekömmt er 350 fr. – die können sie ihm nicht nehmen, wenn er dazu einen Privatdienst mit nur 400 f. bekömmt, so

können wir mit dem, was *ich* noch verdiene, leben; so geht es nicht länger. Ich soll nur von Kopfarbeit die Familie ernähren, – und in meinem Kopf spuken nur die bleichen Gestalten des Kummers und der Sorgen, wie ein schwerer Nebel liegt es mir auf der Seele, und ich kann nicht die schönen Gestalten, die mir die Phantasie hervorzauberte, ich kann sie nicht finden. Ich soll den Menschen Vergnügen machen, und die Menschen kränken mich dafür zu Tode! – Könntet Ihr in mein Leben hineinsehn, Ihr würdet auch liebevoller gegen mich sein, aber Ihr wüßt gottlob keiner, was es heißt betteln müssen; als Bettler bekommt die Welt für uns ein ganz anderes Ansehn, meine Freunde! – Ich weiß, Ihr könnt mir nicht helfen, und es tut Euch wehe genug, aber ist der Mensch unglücklich, dann ist ihm ein jedes liebevolle Freundeswort ein Balsamtropfen in die wunde Seele, ein Trost, den er höher schätzt als das Geld, das ihm mit gleichgültigen Herzen geboten wird. Ich habe eine Freundin, die ich jahrelang nicht gesehn habe, sie ist auch arm, kränklich, alle Sorgen liegen an ihr, und um ihre alten Eltern nicht zu kränken, trägt sie stumm eine Liebe im Herzen, die sie ins Grab bringt. Als sie hörte, wie es mir geht, schrieb sie mir gleich, einen herzlichen Brief, und von der Zeit bekomme ich beinahe jedes Monat von ihr ein Briefchen mit einigen herzlichen Worten, und dabei schickt sie mir einen Gulden; das erstemal schrieb sie mir dabei Jean Pauls Worte: „In der Freundschaft muß sein ein roter Heller wie Tausend Gulden, und Tausend Gulden wie ein roter Heller!" – Dies sind mir liebe Geschenke und liebere noch Worte eines treuen Herzens, das, in eigenen Sorgen begraben, meiner doch stets denkt. Darum tut es mir leid, wenn Ihr mir lange nicht schreibt, und mehr noch kränkt es mich, daß das eigene Kind meiner nicht denkt. Sag es dem Karl, daß ich nie gedacht hätte, er würde so gar keine Rücksicht auf seine Mutter nehmen, das bringt mir eine schlechte Meinung bei von seinem Gefühl. Daß er nicht Zeit hat, ist nicht wahr, hat mir Kodym schon zweimal schreiben können, in

der kürzern Zeit, hätte er auch für seine Mutter *in so vielen Monaten* eine Stunde ersparen können. Ich habe Euch allen vor den Feiertagen geschrieben, auch ihm, aber ich werde ihm jetzt nicht schreiben. Um Liebe bitten werde ich nie jemanden, auch nicht mein eigenes Kind. – Ich bin immer kränklich jetzt und auch der Jaroslav fängt wieder mit seinem Husten an – dabei wächst er sehr und wird mager. Es gibt mir immer einen Stich, wenn ich ihn ansehe, denn es steigt mir immer die trübe Ahnung auf, daß der Opfer noch nicht genug sind! – Also, liebe Schwester, spreche mit der Mutter, beratet Euch, und schreib *mir gleich* eine ausführliche Antwort. Ist es Euch möglich Dory hinzunehmen für eine Zeit, bis es mir besser geht, oder könntet Ihr nicht? Wenn ja, dann bestimmt die Zeit, *wann* und unter welchen Bedingungen. – Sollte ich sehen, daß es Euch beschwerlich ist, werde ich sie ja ohnehin nicht schicken. Aber Antwort muß ich haben, denn die Frau Palacký wundert sich ohnehin, daß ich sollte so lange von Euch keinen Brief haben, und glaubt vielleicht, ich ziehe es selbst so hin. Küsse der Mutter von uns die Hand, Euch grüßen wir alle herzlich; auch Deinen Bräutigam grüße und Kodym, und dem sage, ich werde ihm die nächsten Tage antworten auf seinen Brief. Leb recht wohl, und vergesse nicht zu antworten. Deine aufrichtige Schwester

Božena

Prag 5/8 57

9/8 57

Ale prosím Vás, Poldíku, čo robíte, že mi tak dlouho nepíšete? – Snad jste přece dostali Kňahyňu, Háfize, pohádky pro Koledu – a tu báseň? – Vždyť jste mi chtěl hned psát? – Co odkládáte; dělá mi to starost. – Mně lajete, když nepíšu, a sám nejste ani o chlup lepší než já. Vezmou ty pohádky do Koledy, jestli né, hned mi je pošlete, prosím Vás, aby se to tam někde nepohodilo; měla bych zbytečnou práci zase. –

Jsem tuze – tuze mrzutá a věřte mi, že takové živobytí déle vést nemohu. Vy nemáte pojmu, co já zkusím. Teď mi dali právní výpověd, že jsem hned první dni nesložila činži. Já zde platím činži napřed, jak to vůbec v Praze způsob, ale předešlé čtvrtletí o Jiřím nemohla jsem platit, nyní tedy měla jsem dát dvě. Myslila jsem, když jednu dám, že mi zase počkaj, chtěla jsem, kdyby mi to byli udělali, zase zůstat, ačkoliv je to mizerný byt, vlhký a pro nás pravý jed, ale oni, hrubiáni, ani mi nic neřekli před časem a o Jakobě mi dali hned první dni vypověd a žalovali. To byla sháňka, jednu činži dal mi Šálek, ale druhou kde vzít, já měla pár zlatých na živobytí a nic více. Tak mi jeden přítel půjčil 15 f., to ostatní jsem dodala a jsem bez groše. Nyní mám shánět byt, a nemám závdavek a byt na 100 f. – 120 f. ani k vidění, pomyslete moji ouzkost, budu muset snad na ulici bydlet od čtvrtroku – bůhví jestli co dostanem. A nyní nemám v domě groše, ti páni už omrzely ty příspěvky, mimo od Palackého 5 f. nedostávám nic. A k tomu ke všemu jsem tak slabá a churavá, že s velkou jen tíží pracuju; bojím se, že padnu do těžké nemoci, a co si pak ty děti počnou, to bůh ví. – Myslela jsem, že muž už přijede, vzal si dovolení sem a odtud chtěl žádat o pensí. Ale oni mu dovolení nechtějí dát, že by tam museli místo něho jiného dát. Tuze

ho tam chudáka týrají a není naděje, že by mu lepší službu tak brzy dali. Je to hrozná nespravedlnost, co se s námi děje; myslím někdy, že si už musím zoufat. A ta rota vlastenecká, ta mne hněte. Což oni vědí, jak člověku je, na těle i duši sklíčenému. Oni jen když mají břicha plný sami – pak se snadno káže jiným lidem: Pracujte, dělejte! Jim je snadno dělat! – Myslejí, sprostáci, když švec může s hladovým žaludkem botu ušít, že spisovatel může román ukovat. – Ach Poldo, kéž by mne Bůh už těch milostí zprostil! –

Co děláte Vy, co dělají Vaši, děti? – Marie zdráva? – Ráda bych Vám byla poslala Máj, ale nechci, dokud nevím, jak jste dostal ostatní vše? – Nyní budou Máchovy spisy také vycházet. Máchová poesie je pěkná, ale neutěšná, jak mi asi přisvědčíte. – Ale Poldo, profesor Hattala (kousavý to, ale kapitální chlap) vydá nyní na svůj náklad překlad Igora, to bude něco, to se potěšíte. Takový kus poesie člověka oblaží. To jsou obrazy, krásnější mnohdy než v Královdvorském rukopise. Ten bude vycházet v německém překladu s ilustracemi zase – ale jsou to krásné ilustrace! Mánes je dělá. Ta nahota nebude asi mnohým se líbit, ale pozdrav Pánbůh za ni! –

Píšte mi záhy. Buďte zdrávi. Líbám vás všecky.

Už jsem zase dvakrát nedostala Noviny? – Ráda bych věděla něco o tom posledním ději v Turecku – a bude-li vojna?

Prosím Tě, Lotinko, nehněvej se, nemohu zase dnes přijít. Mám jen jedny botky letní, a ty jsou špatný, a venku je bláto. To je příčina. – Tobě neostýchám se to říci, ale dále to neříkej. S úctou Tvá

B

225. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 14. srpna 1857

14/8 57

Milý příteli!

Bodaj ste zlú ženu dostal! – Cože mi tak dlouho nepíšete? – Já čekám na popis handělčanů, na článek od Vás pro Živu, a hla, ono nič! – Či slavíte líbánky (Flitterwochen)? – Už to veru do poraženia s vámi, Slováci; od žádného se nemůžu psaní dočekat! – Vy jste přece ještě byl hodný, ale už se voláko kazíte, co jste ženichem, ale není to pěkné, zapomínat pro lásku na všecky známé. –

Chtěla jsem také nepsat, až by vyšel první svazek pohádek, ale ten Mánes nás zdržuje s vinětou. Bude ale hezká; skupení Slovákův, ženy, muži i děti sedí okolo ohňa a starý Slovák jim rozprává. – Vůkol je les a v pozadí je vidět dvě chyže. Je noc. – Jen hleďte potom, aby to mělo také u vás odbyt, a hlavně mějte ty známé k tomu, aby mi posílali ještě nějaké příspěvky. Od Vás to žádat nechci, máte beztoho mnoho práce, ale pobídnouti jiné, to můžete. – Řekněte panu Ferjenčíkovi, že ho pozdravuju a že ho nechám prosit, aby mi sbíral také nějaké ty pohádky, jemu snad zbývá tolik času a co upřimný horlivý Slovák nebude snad váhat podati mi ruku k takovému dílu. A když by on nemohl, tedy nechť řekne jiným, a tak se snad přece nějaká pohádka i z vašeho okolí shledá. – Pan Chaloupka mi také ještě neodpověděl, a tudy si netroufám ani podruhé mu psát; ale říci byste mu to mohl a srdečně ho pozdravovat i paní Frušku. – A co dělají články, – ten majáles a ty myslivecké fígle? – A jak jste byl spokojen s překladem mým Medvědí polovačky? – Ta se líbila nemálo. Jen píšte zase brzy. – Slyšela jsem, že jste byl v Bystrici, Plošič mi psal. Dostal jste ten spis o handělčanech? S dychtivostí naň čekám. Jestlipak jste nemohl se podívat do Prahy letos? – Či nejedete nikam? Do Itálie, Chorvátska, nic? – Já si také dělala naději, že budu moct někam ven, ale okolnosti naše jsou posud

tak smutné, že se to stát nemohlo a nevím, kdy se stane. Bylo by mi toho tuze potřeba, neboť ty starosti a rozličné mrzutosti mne velmi tíží a na zdraví moje špatně působí. K tomu je Jaroslav můj churav na prsa a dr. Hamerník radí též jen ven! – Kdybych mohla s ním někam na salaše; – ale marná naděje letos, bude muset jen tu někde se zdržovat, a ačkoliv mu všade na venku lépe bude než zde v Praze, přece by potřeboval nejvíce lesního vzduchu [– – –].

Byla jsem neopatrná a vlila na psaní ingoust místo písku, odpuste tedy, že píšu na dvou listech, nechce se mi přepisovat.

17/8 57

Přiložený list byl právě hotov, když jsem dostala balík od Vás, knihu a list. Děkuju, děkuju velmi, a buďte ubezpečen, že do určité doby ji zase míti budete a beze vší poskvrny. – Ale snad ten pán, co ji měl, neupotřebil *pro veřejnost její obsah* — sice kdyby to byl opsal do novin nebo někam, byla by práce moje nadarmo? – Odpuste, udělala jsem Vám křivdu, že jste nepsal, – Vy chudáku jste zasypán prací. Ubohá Vaše riťka – a jak to bude, až se oženíte, – ej bystuže dadě! – Včéra když jsem knihu dostala, nemohla jsem již psát, dala jsem se do čtení – a v přiloženém listu vypsala jsem hned (co je červeně podškrtnuto), čemu úplně nerozumím. Ale to jsou zvláštní dialogy co do řeči i smyslu – ach já se srdečně zasmála – jsou to chlapi! – To ostatní dám si přeložit. – Článek od Vás ale myslím že nedám hned do tisku, ale až budu mít to přeložené, poněvadž by jinak to bylo temné, ale pak se to jedno s druhým vysvětlí. – Pan Šťastný se těší už na ty myslivecké *pravdy i lže*. – Polovačka Vaše se líbila velmi. Panu Purkyňovi vyřidím Vaši úctu. Vy si naříkáte na naše úředníci; oh milý Gusto, to já Vám věřím, to my všickni víme, že se do slovanských zemí, Polska, Slovenska, Chorvatska, Dalmácie, vždy nejhorší chlapi dávají, a málokdy se trefí, aby to byl poctivý národovec. – To je, milá brachu, politika, aby totiž vzájemná láska mezi námi nikým se nepovzbuzovala. Tím pak trpí celý národ a jeden proti druhému stává se nedůvěřivým. – Ach ono se děje mnoho, milý příteli, nad čímž abychom zplakali. Pro ty darebáky ale nechtějtež opovrhovati všemi a věřte, že byste se o jiném přesvědčil, kdybyste sem přišel a jádro národu poznal. – Až budete *moct*, tak tu špatu člověčenstva shoďte někam do propasti, aby hlavy srazili – – Myslím, že co nejdříve Vám pošlu ty pohádky a ještě něco. Dostanete

také snad obrazy k Živě, okolí Prahy – 24 obrazů za 1 fr., když Živu berete. – Jen mějte k tomu ty hochy, aby mi nějaké příspěvky poslali. P. Chaloupkovi pošlu okolí H. Lehoty a poznamenám, kde má kopat popelnice. Starožitnosti od Reusza vypisuju pro Archeologické památky. Má v tom mnoho zbytečného. – Políbte sestru i matku, Vás pozdravuje srdečně

B

[Adresa:] Wohlgeborn / Herrn, Herrn Gustav Zechentner / k. k. Bergarzt / in / *Bries* / (Sohler Komitat / in Ungarn) / pr. *Neusohl.* /

[Příloha:]

čuo by na druhiho prišlo, mala by aj *Katrla, aj s husliami robotu?* –
– taki je *nadrštÿeni, anÿi Dÿiwjak.*
– Tu len *áu* na Kram do Pánou. (Slabika ta *áu* často přichází?)
– že mu vraj *Czúzéger* málo *šichát* pri *Frúdloch* napísau –
„Basom a tyebe vraj *zanÿat?*
– ale nám nepokapali anyi jednimu *šichti.*
– tri *Skoke,* na tri *zmatačke* –
– *zavlačovanÿi* –
– a z našho *Bruotovho* šitko zobralo, ako by si hu vymietau od *Halnÿiska,* až po *pred Bezle.* Y len tye *Joche* sme museli novie *válať.* A vietÿe čuo to tam takie *sparušinÿ,* museu biť ozaj *zahybel,* keď si kceu abÿ tÿ ho nepohybalo –
– bola to *pomora čim* sme mi to len slobodili, a zase do *glaichu* spravili.
dingovnÿka: že by stie račej boli šitke tie *Puolepške prežiadali,* čuo nám na tu *lanÿašsku instanciu* prišli –
– rovučky novy *csapiň* som zlomiu ako som jedon *štampel šikoval* –
– Sekeru som do tretiho razu *vystrbil?*

– tu tÿi Breznaň hned na hrdle, *nadávaj na založnice, dye ho veznyeš,* tu ho veznyeš, len sa ty škrab, dÿe tya anÿ nĕsvrbí?
„puorčovina? (punčovina snad?) –

Dialogus II.

– pri tej *gabažiji*? – –
„ale je *zahybel* vaša Milost! – –
– len tak *vreli tye zapače*“
„išlo j⟨ako⟩i srdiečko, ak *riťka zo srvadke*?
„*czibra*? –
„tak saďiu od vás ako *pilni klát*?
„rovno na *komoru* – (strelil) – (na srdce?)
„*Mamuna* ma bola za pätamy? – no už je to *mamuna*? –
„a šak ste aj do *klina pustili kus*? (strachom)
„bolo nás tam šest na tej *odražky*.
„ako sa ti *závidělo*? (zdálo.)“ *luičal*?
„*bursa* medvedja? –
– chyba *áu obránku* otrhou“
„nakby já mu bol nĕbou mojími *Czáni klovi pošparhau*... –
„*Kotiuha*? – (pes suka?) –
„to ste už mali dva *Helpi na pobigačkach*
„*Kormaň* ty!“ –
– uchytím s lavice *tÿesličku*?
– Kurnasa. –

Dialog III. –

„nazumadžgala – –
„Bockyna, Slinkula, *Sprglala*“ Murga? (jaké to jména) –
„bursovať“ –
„hore pendlík Murga? – ukiaž nohe
– Tu ti *chlapi* pri nás (zbojníci ne?)
máš *jarke*, čuo sa jim *Chrbatÿ vozia*?
– potom si len zali jedniho *mrdliaka* a jednu jarku“ –
– chyba ako *zasipom Frudličkovie oberám blato*, vykrikně

ti ten stary: Bystuže dadě – moj dušu som viděl, keď si *v pendlíku k chlapovi lahla*, takto mi vlasy dubkom stávaly – (jak *to* rozumět?) –
Czvikoti – Prskoty – Glezge – Krivonose – Rybare velké i malé – Dodoke, které keď dodokaju, zimu znamenaju? – Bliske – Grlave Penice – ? – jaké jsou ptáci – připíšte buď německy, buď latinsky –

Prosím adresu *Ormise*? –

20/8 57

Milý muži! Že jsem Ti *hned* po obdržení Tvého listu a škatulky s vínem nepsala, to je vinen Garba. – Předevčírem ráno, právě když jsem Ti chtěla psát, přiběhne sluha z hotel Sachs, že je tam nemocný pán a že mne prosí, abych hned k němu přišla. – Myslila jsem si hned, že to Garba. Byl to on. Já šla hned, ale milý muži, tak jsem se ho lekla, že Ti ani říct nemohu. Dost bídně vyhlížel, když jel do lázní, ale když teď přijel, byl jako mrtvola a všecek vyschlý. Já myslila, že skoná tu chvíli. – Oni ho v Karlovarech nepříjmuli, a musel do Františkových Lázní. Tam ho dr. Cartelieri vyšetřoval a hned také nevěděl, co mu je; pro žaludek dělala mu ta voda dobře, ale ono mu vlastně v žaludku nechybělo, a proto přece navzdor tomu, že přestal dávit, dobře nebylo. Za několik dní vyšetřoval ho lékař zase a tu teprv viděl, že je to chyba v měchýři. – On nemohl močit bez bolesti a to žádný nevěděl a on nic neřekl o tom; vzali mu katétrem moč a odebrali půl umyvadla krve s matérií smíchaného. Trochu se mu ulehčilo, ale byl velmi slabý, a doktor ho měl k tomu, aby jel domů, musel si koupit katétr a naučili ho to samotného, jak by to měl dělat, aby si moč pouštěl. – Nejspíš viděl Cartelieri, že je nezhojitelný, a nechtěl, aby mu tam umřel, tedy ho, dokud ještě tolik síly měl, domů poslal. – Jel tamodtud ještě s jedným pánem, který se ho ujal (onen Valach zůstal v K. Varech), ten jel ale do Berlína; jel s ním Garba do Lipska, a pak musel chudák zpátky přes Drážďany na Prahu. On nebyl přece nikdy tak hloupý, ale to už tak v té zmatenosti a že nikoho neměl. První jeho bylo, když jsem k němu přišla, že nadával konduktérovi raubířů a zbojníků, že mu nedal ani vody; měl ustavičně žížeň náramnou, protože ho to ukrutně pálilo v měchýři. Naříkal si hrozně, jak ho v těch lázních odřeli. –

To ráda věřím; potřeboval 400 fr. KM a zůstalo mu, že sotva domů se dostane, a k tomu nejedl celý čas nic než čistou polívku, kávu a někdy kousek nákypu. – On sotva mluví už, pořád je studený, pamět chvílema zcela ztrácí a peníze ani nezná pořádně; – jak by chudáka neodřeli, když tak bídný sám se potlouká. – Jak jsem k němu přišla, prosil mne hned, abych mu pomohla, že si přiloží katétr. – Když si to udělal, vyšlo mu půl nočníku samé krve a matérie; ale já si hned myslela, že to je zle; on v bolesti tím katétrem sem a tam šmejkal v měchýři, ani pořádně najít to nemohl, ruce se mu třásly – div věru, že si měchýř neproštouchl. To bylo vinno vlastně, že se nebezpečenství života urychlilo, že byl sám; on to neměl přikládat jen jednou za den, a přitom málo jen pít, a on si to dělal každou chvílku, jak ho křeč chytla, a pil dost a dost. – Potom když se trochu odlevilo, chtěl ject s fiakrem, koupit jí kávový servis, že jí nic nepřinesl, a pořád na svém stál, a hnout se nemohl. Já mu to objednala všecko, poslali mu na výběr porcelán, také mu ho i na dráhu až do Vacova objednali, stálo to na šest osob 30 fr. KM – a že neměl tolik u sebe, aby to mohl zaplatit, odkázal to na expedici dráhy ve Vacově. – Já ovšem musela říct, kdo je a co vše, neboť on mluvit nemohl. Pak jsem mu šla měnit peníze pruské; tolary a fridrichsdór – 33 fr. 30 kr. KM. V Prusku si měnil 50 fr., a to ho ošulili o 11 fr. KM. – Chtěla jsem jí hned psát, ale on dokonce že né. Ráda bych ho byla přemluvila, aby se dal odvézt do nemocnice, bylo by mu to laciněji a lehčeji přišlo, a chtěla jsem jí psát, aby pro něho přijela, ale on ani slyšet né a jen domů a domů, doma že bude hned zdravý; chtěl ještě ten večér odject, ale nemohl vstát, že tedy do rána zůstane. – Měl pokoj až vzadu, veliký, žádný zvonec a dovolat se nikoho nemohl, tedy jsem mu navrhla, že mu na noc někoho pošlu; byl rád. Poslala jsem k němu Chválovou a večér šla jsem domů; řekla jsem jí, co a jak má dělat a aby šla pro doktora, kdyby mu bylo hůř. Já chtěla, aby k němu Lambl šel, ale on žádného nechtěl. – Ráno šla jsem k němu již v pět hodin, Jarouš se mnou. – Byl tam dr. Tieftrunk, Chválová myslila, že jí skoná k ránu, a tak

poslala, kdo nejblíže. Na štěstí znal Tieftrunk tak dalece tu nemoc; hned ale běžel pro svůj katétr, a řekl, že je ten tuze špičatý, co Garba má, a že strach, aby se ním neublížilo. Nebylo to ale Garbovi ani dobře, že prý si ho objednal z Vídně a že stojí 42 fr. KM. – Doktor na to nedbal, přiložil mu svůj, a to byl strach, co tu vyšlo matérie, ale dlouho to trvalo, měl náramnou křeč. – Potom se mu ulehčilo. Stolici také neměl 4 dni, tedy hned mu předepsal lék a zanedlouho dostal dvě stolice; ale zůstal ležet jako mrtvý. – Měly se mu dělat teplé koupele neb obklady, ale kde to v hospodě vzít, oni by ho beztoho byli nechali ležet nebo ho do špitálu přes moc odvezli, kdyby mě nebylo. – Doktor řekl, že nebude moct ject, že umře na cestě, ale on ani slyšet o zůstání, že večér pojede. – Já sedla a psala jí, a neřekla jsem mu nic. Když jsem mu věci pořádala, našla jsem v kapse v kabátě list od ní, kde se těší, že je tak zdráv; on jí ani nepsal, že mu je hůř a hůř, a nic nevědí, jak mu je a co se s ním děje. Myslila jsem, že přece to bude lepší, když to bude vědět a proň přijede, jestli živ do Vacova dojede; psala jsem jí pravdu. – Měl také ještě peníze stříbrné pruské v kapse v kabátě; dala jsem mu je do tobolky a spočítala, mnoho-li má, aby neměl potom na cestě nouzi, a chtěla jsem říct Fingerhutovi, aby zatim půjčil. Měl všeho dohromady 43 fr. a několik krejcarů; tedy jsem neříkala nic. Chtěla jsem mu někoho s sebou zjednat, by s ním jel až do Neuhäuslu, kde se chce u švagrové zdržet, ale on dokonce nechtěl, že pojede už sám. Měla jsem s ním hrozný kříž, to mi věř, a naběhala se jako vlk, že mi hodně na moji hlavu přitížilo, ale ráda byla bych i více udělala, kdyby jen mu to pomohlo; byl divný i na mě, když jsem mu něco domlouvala a na něco se ho ptala. Nevěděl nic, kde co má, ani pas, ani peníze, musela jsem mu to sama srovnat a být při placení. V hospodě musel dát 5 f. a nic nejedl, jen polívku a mléko jednou, doktorovi dal 5 f., Chválové 2 f. No ta je ale zasloužila, on si ji chválil také, že celou noc u něho stála. Večér v půl sedmé jsme ho v posteli ustrojily s Ch., já mu všecko uchystala do kapes, nechala jsem zjednat drožku, a tak jsme

ho do vozu dovedly, s podomkem. Na cestě si koupil polštář žíněný pod hlavu, vzduchový pod sebe, pak měl teplé kabáty dva; zima ono mu nebylo. – Doktor mu zaporučil pít, koupila jsem tedy zavařené ovoce a celtle ovocné a podobné věci na cestu. – Na dráze vedli jsme ho hned na lavice, já mu vyplatila ceduli až do Prešpurku, když jinak nechtěl, pak jsem mu věci vyplatila, což vlastně málo bylo, ale aby nemusel o nic se starat; a zatim stál u něho Jarouš. – Bylo mnoho lidu, musela jsem se tam protlačovat, a nemohl se mi už dočkat. Potom šla jsem s ním do vartsálu, kde všecek umdlen na židli klesl. – U vozů pak prosila jsem konduktéra proboha, aby vzal na něho ohled, že je tuze nemocen, a on také prosil: „Um Gottes Christi willen, lassen Sie mich liegen!" – To ovšem je těžko, ale já otevřela jeden vůz, seděly tam jen dvě paní, a tam jsem mu hned pomohla. Paní viděly, že pláču, ptaly se hned, kdo ten pán, a tak jsem jich prosila, aby se ho ujaly, a tu hned ta jedna vstala a on si mohl lehnout. – Když ležel, vzal mne za ruku a začal mi děkovat a slze mu tekly po tvářích. – „Grüßen Sie den Němec," šeptal ještě naposled. Já mu udělala kříž a šla jsem dolů. – Bůhví jestli živ domů dojede, já pochybuju; on musel cítit, že se hodina jeho blíží, proto pospíchal jen domů, aby doma umřel. – Kdyby to okolnosti moje dovolovaly, byla bych s ním jela; ale kde na cestu, a on sám tolik ani neměl. – Povídala jsem mu, že kdybys tu byl, že bys jel s ním, tu přikýval hlavou, že by byl rád. – Dvakrát se na Tebe ptal a po těch dětech se tak díval a s nimi se loučil jako otec; děti také plakaly. Jarouš když u něho stál, povídal mu, aby pozdravoval Julu a Jančiho, tak prý mu stiskl ruku a dal se do pláče. – Já ho nemohu ani z mysle spustit; chudák, on tuze mnoho musí zkusit. Kdo by si to byl pomyslil, že mu tak záhy budem moct takovou službu prokázat! – Tak neví člověk nikdy, jak koho a kdy potřebovat může, chudý i bohatý. – Nemohla jsem Ti tedy ani psát ty dni. Hrozny přišly celý, a pěkný, a Čejka měl z nich náramnou radost a pořád si to prý opakoval, že má hrozny až z tak daleka, první snad v Praze. – To mne těší, že jsme

mu tu radost udělali. – On je posud velmi špatný, chystá se do Roztok, ale že tu po několik dní prší, nemůže odeject. Článek jsem dala, druhý opíšu a dám též; podobného cos o tom Boleslavu je ve Varšavském deníku od jednoho Poláka, snad ten malíř? – Je tu Helcelet z Brna na několik dní, byla jsem s nimi (Hanušovic totiž a on) dvakrát na večeři. Také hodně sestár, ale dobře vyhlíží; je to dobrý člověk a milý, ten si také zůstává vždy věren. – Byt, milá brachu, posud nemáme, to je zlý, a také nemáme ani na výživu. – Kříž je to hrozný, jen kdyby to už s Tebou bylo rozhodnuto, tak na to čekám jako na boží smilování. Ze Slovenska dostala jsem ty dni kolik listů, všude mne zvou, dokonce Rárusovic a Plošič, abych přišla i s Jaroušem a třebas na půl léta. Kdyby to byl člověk všecko zjara věděl byl, byla bych si to jinak zřídila. No až napřesrok se tam jistě podívám, jestli budu živa a zdráva. – Jarouš také na Tebe čeká už; tam u té Vanderky se zeptáme na Mazáče; nevím kam s ním. On sice nevyhlíží špatně, ale také né dobře a má ustavičně rýmu. Adolf přišel z posvícení. – V Bydžově jsou zdrávi, Franc zůstává ve fabrice, Josef Vavřinků je doma, Francla je ve Vídni a Nany bydlí s nějakým zámečníkem a bude prý chovat. Bylo tam mnoho cizích na pouti. Je tam prý tak draho jako v Praze. – Zde je též velmi draho. – Heger Tě pozdravuje, řekl, žes měl dávno jíti pryč od toho. Nepomucký už dávno u nás nebyl, nevím, co dělají; na den na dva by tam ovšem Jarouš mohl, ale déle ne; ono je to divno u těch lidů. Mám strach, aby to s Tebou dobře vypadlo. Známí Tě pozdravujou, děti Tě líbají a já též. Kdybys jen už věděl, na čem jsi! Sbohem, buď zdráv!

Tvá

BN

Mého muže čekám co nejdříve do Prahy; celý rok je již v Korutansku, a posud mu nedali službu na 700 f., ač to má písemně, že takovou dostane, a referent ministerní *slovo čestné* mu dal, že první uprázdněné místo na 700 f. on dostane. Obsadili jich pět již, co je tam, a nedali mu žádné.– Ani ta amnestie slavná nic platná nebyla. – Půjde přece tedy jen do pense a nějakou privátní službu k tomu najdeme, neboť ze všeho patrno, že ho nechtí k větší službě připustit. To víte, jistá strana bude vždy přáti si, aby ty Slované čerti vzali; ale když je pánbůh s námi, kdo proti nám? – Máme už k tomu hodně tvrdé lebky, které vydrží pár ran, aniž by se rozdrvily! – Dokud ta věc skončena nebude, ani já nebudu se moct na venek vydat, což mne velmi mrzí, neboť mi toho je z mnohých příčin potřeba. Ale dá bóh zjara, to si zaopatřím pas a nějaké peňazí a hajde do Slovákov! – Plošič mi už nabídl, u něho abych se ubytovala na půl roku, že budu jako gazdina vládnout! – Chudák, vzal si na starost stavění oltára Cyril a Metuda, nevím, jak se mu bude dařit, psal mi skrze to a já mu radila, co myslím. Snad bychom mu zde též něco přispěli. – Já bych mu přála, aby si mohl vystavět oltář domácího štěstí a na něj si postavit hodnou, pěknou, milou ženu! – Idea zříditi slovenskú Matici je ovšem výborná a potřebná, pánbůh dej štěstí, ale nechť lepší účinkuje, než může nyní naše, která *nesmí* být, čím by vlastně měla a chtěla být, ale jak se líbí oněm lidem, kteří by rádi všecku osvětu a vzdělanost mezi lidem utlačili. Mnoho, mnoho bych Vám mohla povídat o všelijakých věcích, které se u nás dějí, a jak se jistá strana přičiňuje nás zničit, ale není v psaní k tomu místa –.

Dostala jsem také list od p. Tomášíka, školního rady v Košicách; chce něco v Praze vydat, k čemuž jsem mu

radila, a tudy se budeme starati o nakladatele. – Jestlipak Vy, Gusto, znáte Královdvorský rukopis? – Naši nejstarší a nejvznešenější poesii? – Myslím že ano, neboť je také již do všech europských nářečí přeložen. – Nyní jej znovu překládá jeden profesor do němčiny a Mánes dělá k tomu obrazy. To je rozkoš, krása, a je to dílo ryze slovanské, přála bych Vám to vidět; škoda že takové dílo drahé bude pro našince ! – Prosím, byste přiložený list odevzdal Ormisovi, já nevím jeho adresu a snad od Vás jistěji dojde; mohl byste i sám pár slov připsat. – Zdalipak by Bodorovič nemohl také přispěti mi něčím; psala bych mu též, nevím však, kde a čím je? – Co dělají u vás na fare? Jak se má Lojzka? – Nenechala paní ještě mystiky? – Vyřiďte moji úctu a Sámkovi domluvte, aby mi psal. A co děláte vy všickni, mamička, Petronka? – Jste zdrávi? – A jakou máte nevestu? – Jen ať je rázná Slovačka tak jako Vy a Vaši. Naveky ste mluvil, že se nebudete ženit, a zrazu Vás láska posedla. – Těším sa, až na Slovensko přijedu, že Vás uvidím kluka kolísať takého silného jako mladého medveda. Len mi brzy píšte a pošlete ten opis a něco pro Živu. Také Vás prosím, abyste se přimlouval o ty pohádky; vždyť to nic těžkého, u vás rozprávky sbírat. Jen ať je každý *právě tak* píše, jak je slyší povídat, žádné své rozumování ať do toho nevkládá. Buďte zdráv, pozdravujte srdečně matku i sestru i sebe. Vaše upřimná přítelkyně

B

Du warst so gütig, liebe Lotty, mir den Antrag zu machen, ich soll zum Essen kommen, wenn ich zu Hause nicht viel habe. – Auf Eure liebevolle Freundschaft sündigend, bin ich so frei, mich heute zum Essen zu melden? – Darf ich darum bitten? – Wir haben schon drei Tage kein Fleisch haben können, und heute habe ich auch nur einen Zwanziger, da hätten wir auch wieder wenig, wenn ich mitessen würde. Aber sei nicht böse, und wegen mir mache *nichts mehr*, es ist mir genug, wenn ich bischen von Eurer guten Suppe und Stückchen Fleisch habe.

Mit Achtung

Deine

BN

Prosím Tě, Lotinko, nehněvej se, že Tě obtěžuju, ale to víš, že se nemáme komu obrátit. Půjč jen as 40 kr., já Ti je zítra přinesu, Josef Fričů mi vzkázal, že mi přinese zítra 4 fr. Už kolik [dní] nemohu nic vařit než holý brambory, včéra měli jsme k večeři za 3 kr. chleba; muž je divný, už ho to mrzí, děti jsou smutný, a jak mně přitom je, to jen bůh ví. – Jarouš si naříká na píchání, chci zítra pana doktora prosit, aby ho prohlídl. Jestli bude pršet, nebudu moct přijít, Lotinko, to mi už odpusť, ale peníze Ti pošlu. – Dobrou noc! –

S úctou Tvá

B

Milý příteli!

Prosím Vás, můžete-li, *půjčte* mi něco, a nezlobte se, já si nemohu pomoci; – my byli ten měsíc beztoho živí hůř než žebráci. – Šálek mně bude muset něco dát, nyní jsme beztoho vyrovnáni, neboť dostanu ty dni 18. korekturu. – Musíte to ale potom sám spořádat, co jste půjčil, když jste dle Vašeho listu Vy a ne on na činži mně dali. –

Jestli můj muž záhy nějakou službu nedostane, abychom mohli být živi jen poněkud pořádně, potom přestane všecko moje psaní. – Já se obrátila již na všechny strany, odkudž by mi mohli pomoct, a odnikud odpovědi nedostávám. To, co bych při nejpilnější práci literaturou vydělala, stačí leda na výživu, kdeže činže, oděv a vše ostatní? – Myslete co chcete o mně, ale já upřimně Vám povídám, že jestli se to s námi záhy nezmění, nevydržím pracovat. Kdo by mne chtěl odsuzovat, musel by se dříve na mé místo posaditi.– Kdy bude muž tolik mít, aby mi mohl přispět, to bůh ví; – ze Zdic nevíme ještě nic, Lanna též nyní *prý* nemá proň žádného místa, a z Korutan dostal zprávu včéra, kamž si byl pro měsíční plat psal, že ho nedostane, že to již přišlo, že je pensio[ný]rován, ale na třetinu platu. – Nyní musí proti tomu rekurýrovat k ministerstvu, protože ti v Hradci mu nepočítají tolik let služby, co mu patří a co samo ministerstvo mu přiřklo. Zatim ale, než se to srovná, nedostane plat; a tak je to ustavičně, jedna bída druhou stíhá, že by člověk zoufal. – Buďte tak dobrý, pomůžte mi; můžete si to potom vzít zase od Šálka. – Já vím dobře, že potřebujete peníze jako já, ale to vím také, že když potřebujete, spíše

dostanete než já. Kdybyste si to mohl pomyslit, s jakým citem já koho oč žádám, Vy byste mi to nemohl za zlé pokládat. –

S úctou Vaše přítelkyně

BN

5/10 57

[Adresa:] Blahorodému / pánu, panu Josefu *Fričovi* / spisovateli na slovo vzatému / *zde.* /

9/10 57

Karle!

Ty to nezasloužíš, abych Ti psala, ale ještě jednou, a *sice naposled*, Ti píšu, abych Ti řekla, že nemáš trochu citu, že všecka Tvoje dětinská láska lichá slova byly – že jsi bezsrdečný, že jsi lhář. Čekala jsem od Tvého ledabylo naškrábaného listu, že budeš tedy psát, že se dovím příčinu Tvého nešetrného mlčení, ale Tys opět neměl tolik času, abys matce chvíli obětoval, a je to drahný čas, co jsi to psal. – Ty dobře víš, jak jsme sklíčení, jak nešťastný, a ono Ti nenapadne, za celičký měsíc jednou jen, sednout si a zeptati se: „Rodiče, co děláte – pozdravuju Vás a jsem zdráv" nebo cokoli říct, abys *dokázal*, že na nás vzpomínáš? Kdybys někde v Austrálii byl, bylo by to k odpuštění, když bys nepsal než jednou dvakrát do roka, ale těch několik mil, to není žádné výmluvy. Hanba je to, já se stydím, když se mě někdo na Tě ptá. – Ty mne dobře znáš a víš, že mne nic tak neurazí jako bezcitelnost, a dokonce u osob mně milých, co si mohu myslit, když Ti to ani jedinkráte nenapadlo – že mně děláš Tvou nešetrností žalost? – Že vůbec ani nevzpomeneš na domov; myslíš si: „Eh co mi je už do nich, však já se ve světě protluču, ať si oni dělají, co chtějí!" – Táta měl pravdu, když říkal, že jsi hrdý, lehkomyslný a že nemáš pravého citu. Nikdy, nikdy bych si to nebyla pomyslila, že se takového něčeho u Tebe dočkám, – a proto mne to tím více bolí. – Bože, co jsem já pro vás obětí přinesla, srdce bych s vámi byla rozdělila, jen aby z vás byli hodní, rozšafní lidé, nic jsem od vás nežádala než lásku; – pěkně jsi se mi odsloužil. Já pochybuju, že se toho kdy na Jaroslavu a Doře dočkám, ti chudáci se mnou trpí vše zlé a rádi by mi pomohli. Každičký krej-

car, který dostanou, mi dají, když je potřeba; nic jim to není zatěžko, že musejí chodit ošumělí, a jen po mně se dívají, abych neplakala a nestonala. – Ony vědí, co je zlé a nouze; vědí, že bych jim duši z těla dala, že mi není nic zatěžko, co dělám pro rodinu, a nedávají mi to cítit, že jim nedávám, co by jim patřilo, neboť mají z toho rozum, že trpíme nevinně a že bych jim ráda dala, kdybych měla. – Tak jako Ty nebyly by v stavu zapomenout – to vím. – Ty si myslíš, že nebudeš rodiče nikdy potřebovat, viď? – Ale jen abys nezmýlil, nebude to trvat ani rok a budou Tě potahovat na vojnu – kdo se Tě ujme? – Či myslíš, že je potom dost času na to, přijít teprv s prosbou? – To se velmi omýlíš, a neznáš v tom ohledu tátu, on říká již nyní, že se nechce k Tobě hlásit; když Ty nedbáš o rodiče, že on není povinen dbáti o Tebe, což je svatá pravda. – Nedoufej, že Ti ten, pro kterého jsi na svoje povinnosti zapomněl, že Ti ten lásku naši nahradí. Až jednou vzpomeneš! – Ty dobře víš, že jsem měla s mnohou Tvojí lehkomyslností shovívavosti až mnoho, i s Tvými chybami, že můžeš ke mně vždy důvěrně se obrátit, proč tedy, jestli jsi v něčem se provinil, neřekneš: „Matko, tak a tak, poraď mi nebo odpust." Tak by se patřilo od hodného dítěte. Řekni mi, když si vše rozpomeneš, co my zde vystojíme, že máme hladu dost, otrhaný že jsme a že schází všude, kam jen patříme, k tomu je Jarouš churav a já též, když si na to chvílemi vzpomeneš, nepoleje Tě var studu, že mi ještě zármutku přidáváš svojí nedbalostí a nešetrností? – Lituju toho, že jsem Tě v dobré vůli své poslala na místo, kde jsi ušlechtit se měl na duchu i srdci, a Ty zatim jsi zvlčel; – kdybys býval v cizině, byl bys nezapomněl na domov. – „*Kdo nectí matku a otce svého, tomu se dobře na světě nevede*", to je přikázání, které kdo nezachovává, vždy trestu dojde, pamatuj si to. Děti také na Tebe žehrají a divějí se, že můžeš takový být. Nyní víš moje mínění. Já bych se musela stydět, abych Tě měla snad prosit, píš; jednej, jak chceš. – Jestli nemáš citu pro nás a myslíš-li, že nás více potřebovat nebudeš, oželíme Tě i my; – ona příjde přece jednou doba,

kde se z Tvé lehkovážnosti probudíš, to doufám, jen aby nebylo pozdě, abys pak nemusel jen hroby rodičů hledat. – Bůh Tě naprav! Pozdravuje Tě Tvá zarmoucená matka. –

Poroučení na Kodyma. –

[Adresa:] Dem / Karl *Němec* / *zu übergeben.* /

Milý příteli!

Len se už na mne nehněvejte, že jsem Vám tu knihu skorej neodeslala, teprv nyní jsem dostala, kdo by to byl překládal, – a ten člověk dobrý je Slovák, jistý Mráz, který vystoupiv z theologie – (byl v Banské Bystřici) sem přišel studovat na profesuru. Profesor Hattala mi ho přivedl, že on mi to preloží. To je bída; zde ani ti páni nerozumí té uherské latině, žáden mi to nechtěl přeložit, že všemu nerozumí. – Tak jsem se na ně hněvala. Dobrý ten Slovák mi to preložil, ale už bylo nakrátko, tedy jen *Dějepis, Sústava handělčanů (a to né vše), Zvěř, Ptactvo, Stromoví, Ryby a Obilí.* Dialogy jsem si opsala sama. Tedy bych Vás velmi prosila, až nebude pan farár tu knihu potřebovať, kdybyste mi to dal někomu preložit, to, co je *červeným olůvkem* znamenáno. Já bych ráda od toho zaplatila. A ono to nemusí být *doslovně,* len vždy obsah, čo to je, a pak jména, a může to byť slovensky psáno. Snad někoho v Brezně najdete? – Já bych to ráda brzy sestavila, příjde to do Živy. – Ach co sme sa nasmáli té Anči a Zuze, a profesor Hattala tomu komodoru? To je kapitální nápad a pravý handělčanský! – A kde vzali ten název! – Hattala se tomu tak smial, až sa za boky chytal. – P. Purkyňovi jsem Vaše pozdravení vyřídila, a měl radost z toho, on má vždy potěšení, když ho mají ti mladí lidé rádi. Syn jeho Emanuel Purkyně, výborný botanik a suplent na gymnasium, oženil se a mají syna Otakara. Ach měl jste vidět toho starého děduška, jakou měl radost; těší se již, jak ho on bude učit, docela podle své metody. – Dostal jste také zeměpisní obrazy Čech, které k Živě patří? – Krejčí není s nimi spokojen; nyní byli v Šumavě, Purkyně též, a přinesli tamodtud 30 pěkných skizze krajin rozličných, ovšem vždy ze stanoviska geologického. – Malíř Herold, co s nimi šel, je prý

ale líný, nechtělo se mu na vrchy. – Vzpomněla jsem opět na Tibelyho a na vaše krásné krajiny, kdybyste tam tak někoho měli. U vás je to hrozná bída, že není žádného středíště a hlavy rázné. Škoda věčná Štúra. Do těch spolků a dědictví katolických, ať se to jmenuje Cyril, Vojtěch nebo Matěj, do všech není nic; ta Matice kdyby se zrodila, to by přece něco bylo. K tomu ke všemu vás, chudáci, tlačí to němectví a ta podlá úřednická sběř i učitelská. – Chudák Klemens dělal zkoušku z češtiny, u ministerstva se mu to nařídilo, an chtěl na Slovensko. – Udělal zkoušku, přišel do Žiliny na reálku, a oni tam neučí ani slovo česky ani slovensky, jen německy. – Tak Slováci nic neumí a snad ani do školy chodit nebudou, protože tomu nerozumí, a jen prý židi chodí. – Klemens sám, chudák, německy neumí, jak má učit? – Tak je to jen libovůle školních direktorů, tak to je v Baňské Bystřici také, kde je chlapec trestán, když promluví *slovensky*! – Ale pročpak se proti tomu neozve někdo? – K čemu máte noviny? – To, vidíte, je přece u nás líp, neboť se musí česky učit všude, kde není už oddávna německá škola, a proti tomu, kde by si učitel dovolil jinak jednat, veřejně se hned hlasy ozvou v novinách. Vláda neřekne nic, poněvadž je to zákon. Jen si vypůjčte od pana faráře poslední a předposlední číslo Musejníka, uvidíte, co se píše o školním vyučování a nač mají kněží a učitelé hledět. Vy sami, Slováci, jste vinní, že je u vás tolik neřádného cizinstva, proč je nekáráte a proti nim veřejně se neozvete; ta holota zkazí vám všecku mládež. Lépe by vám bylo, kdybyste nesli jho maďarismu, neboť byste v něm nikdy tak neutonuli jak v tom germanismu. Ty slovenské Noviny jsou také naničhodný. Takový články se mají přijímat; Škola a život, to je jiný, rázný směr, a já radila bych každému s takovou stížností k němu se obrátit, vždyť máme stejné zákony, co tedy u nás nesmí být, nemá být též u vás. Jen, kde takovou nešvaru uvidíte, dejte jim záušok. – Můj muž žije nyní zde, šel do pense. Má službu privátní slíbenou, jenže posud ji nemá, ale doufáme, že se to ten měsíc rozhodne. O pensí se také musí drát, chtěli ho

odbýt třetinou, kdežto mu patří polovic, a to také jen úředníci v Štyrském Hradci, a nikoli ministerstvo. To dalo mu dávno písemně, že slouží přes 25 let, poněvadž přestoupil od vojenského stavu bezprostředně ku kamerálu, a ti oslové v Štyrsku nepočítali mu 8 let vojenských. Musel tedy skrze to psát do Vídně. Zůstat v službě nechtěl a nemohl, leč by ho byli dali do Vídně, kde by samo ministerstvo o něm přesvědčiti se mohlo. Všude jinde ho měli za trestance a ty páni presidenti mysleli, že s ním mohou strkati, kam chtí; myslel si tedy, aby ho bozkali pěkně v riť, a odešel. Měl služby 700 f. – a z toho musel 100 f. dát na kaucí každý rok – no to sám žít nemohl; a kde já a rodina. Z literatury člověk málo vydělá, na lidskou milost je těžká věc – a o peníze je nyní nouze, že vypůjčit zlatý nemožno. Tedy se musel udělat nějaký konec. – Když tu službu dostane, bude mít 500 f., k tomu pensí 300 f., já také něco vydělám, tedy budem přece skrovně moct žíti. Jsem ustanovená, jestli jen poněkud budu moct, přijíti na jaro na Slovensko, dříve ale postarám se o dobrý pas. Já jsem letos velmi churavá a uslablá, Jarouš také s jeho prsami se zde zotavit nemůže, myslím tedy, že se tam uzdravíme a přitom budu já moct hodně vytěžiti. Plošič, ten dobrý chlap, mi nabídl, abych u něho byla, – nuž ale to by na delší čas být nemohlo, leč bych tam Jarouška nechala, poněvadž bych já se ráda více po Slovensku ohlídla. S těmi pověstmi je to už k zlosti; vytlačeno je již 10 archů a ten obrázek ještě není hotov. – Dali to do Lipska (Leipzig) rýt, a tak dlouho to nedělají. Jak to příjde, hned Vám je pošlu. – Z těch starožitností, co mi dal dr. Reusz a co jste mi potom poslal, udělala jsem výtah a dala do Archeologických památek: Posud nevím, jestli to sbor příjmul, ale myslím, že ano; to byla ale práce, raději bych novelu psala. Neříkejte to dále – ale raději chci Vašich článků dvacet překládat než jeho jeden. – S těmi pověstmi je to kříž, jediná Pepa mi poslala několik malých rozprávek; – a odjinud nemohu nic dostat. Reuszovci mi ani nepsali, ani Francisci, od něhož list nejvíce očekávám. Sládkovič mi

psal, ale raději by, aby se byly vydaly v slovenském nářečí. – Ono by to bylo všecko hezky a já bych to byla také ráda udělala, kdyby to jen šlo. A vždyť nejsou ztraceny; já je přeložila, a rukopisy pošlu zase Reuszovcům zpátky, a tedy když by to jednou mohlo být, aby se u vás vydaly, dobře, ale do té doby můžem je číst takto, a kdyby se měly ztratit, přece byla by menší škoda, když budou v češtině alespoň vydané, než aby ani nebyly vydané. A proto bych ráda bývala, kdyby mně byl každý ze svého okolí alespoň dvě tři rozprávky poslal, to není tak mnoho, a všude najde se někdo, který umí rozprávať a kdo by je uměl napsať, tak jak se rozpráví, beze všech preludií. – Psala jsem také p. Tomaškovi, školnímu radovi, do Košic, stranu jeho románu *Obchodníci*, radila jsem mu, aby ho po druhé vydal, protože vyšel jen první svazek. Tedy mi odepsal, že mi pošle rukopis a abych se tedy postarala o nakládatele, což ráda udělám. Píše mi také, že hodlá psáti romány *Matěj z Trenčína*, *Ctibor z Cimburka* a *Jiskra z Brandejsa*. Jestli tomu tak, tedy by o jednoho spisovatele slovenského bylo více, a věřte, co se beletristiky týká, že byste se ním všude chlubiti mohli. Jeho Obchodníci velmi Havlíček nebožtík pochválil. – Také jsem Loučkovi psala do Píly, aby udělal mi seznam svých [knih], rádi by tu koupili staré některé knihy, ale také nedostávám odpovědi, a tak to máte, lenoši ti Slováci, a kdyby nebyli tak dobří hoši, už bych se na ně rozhněvala. A co Vy robíte a co Petronka a staruška Vaše? – Zdrávi jste? – A či jste svobodný? – Eh až se oženíte a k tomu budete muset ještě tolik jezdit na koni, eh to ver z Vaší r.... nič nezůstane – – Ach ver stě něborák! – Pozdravujte aj pana farára balogského – dobrá to duše, musím se aj o ňom zmínit, jak dobre obsluhuje nemocných. Také na fare brezenské prosím moji úctu; či nemá Luisa volačo malého? – A co robí Chalupkovic v Lehotě? Ráda bysom mu poslala výkres, kde by měl na Hrádku kopat, – ale aj bysom ráda, čo by ma on dříve psal, vždyť ani nevím, jestli by rád, abych mu psala? – Do Musejníka ty balady také neposílá, a já to slíbila; – ani ten slovníček, vždyť bych

já mu rukopis hned zase odeslala. – Vidíte, oni ma přeci nemají tak rádi jako já je; ale Vy, Gustiku, jste hodný! – Kdybych měla hezkou a bohatou dceru, věru bych Vám ji hned dala; – ale ta moje Dora není velmi pekná, má jen to, co umí, a k tomu dobré srdce! – A věru je ten svět taký nyní, že je lepší být svobodným. Je zde krásných děvčat i bohatých, i vzdělaných, a přece málo takových, s kterými by muži šťastní a spokojení býti mohli! – To nynější vychování děvčat nestojí za čerta! –

Za vysvětlení slov, co jsem od Vás dostala, děkuju a přiloženě máte těch komisí zase rejstřík, ale že se toho nelekejte, a jen když budete mít v čas, to napíšte, vždyť já to nemusím hned míti. – Pan Špatný těší se zase na některé myslivecké lži – ten Dialogus II by se tam dobre hodil, ale je škoda, je tam dlouhý. – Dát ho tam i s komodorem – veru by měli z toho myslivci naši radost! – Pozdravujte aj Ferjenčíka. A či by on neveděl napsati voláku rozprávku? – Že ho nechám prosit.

Já doufám, že kniha pozdě nepríjde? Bude-li možno nechati mi to opsat, tedy Vás žadám o to, a ráda i zaplatím, ale nemůže-li to být, nuž to musí zůstat tak. – Co dělá Tibelyi? – A co dělá Vaše umění malířské – – co jste robil? –

Polibte mi Petronku aj mamušku! Od muže mám vyřídit pozdrav. Já též Vás srdečně pozdravuju a zůstávám

vždy Vaše upřimná přítelkyně

Božena

V Praze 19/10 57

[Příloha:]

1. Je *fludre* a *fládor* jedno? *fládrovo* drevo; je to jasaň? – Čo je *Griecpal*? *Rištanga*? *Zokle*? *Želban šplojsať. Zingholc*? – *Luon*? *Cuok*?
   Mläky, žumpy, traseniska? –
2. Prosím, kterak je to o těch Medvedách, otec Medved, syn Medved a pak medved (zvíře). Já to sice vím, ale Vy jste to povídal jako hádku nějakou, a to jsem nepa-

matovala dobře? – Dobře bych to mohla použít u popisu handělčanů. –

3. Pak napíšte asi dvě *krátké* jen zjevy z Vašeho lékařského života, co by ukazovaly ráz lidu. Ku př. jak jste mi povídal, že se Vám jednou handělčan opřel a nechtěl Vás poslechnouti, – až jste si naň zahřměl! – Potom jak jste mi také povídal, jak nemají žádný respekt před malými lidmi, a uváděl jste mi za příklad, že Vašeho předchůdce, který nebyl velký, poslouchat nechtěli. – Nyní nevím ale, zdali jsem se neomýlila v něčem, protož buďte tak laskav a opravte mne. –
4. V krátkosti opět mi povězte, na jaké nemoce handělci nejvíc trpí, ženy i muži, a jaké mají líky jejich domácí, když nechtí zavolati Vás. – Že se napíjou děchtě proti choleře, to vím! –

Naše adresa od 1/11 – je jiná, Fleischhauergasse. Nr 1360/II, 3. Stock. Ten týden se budem stěhovat. –

Vašnosti!

Nemohu opomenouti, abych sama nepsala a za pripovědke se nepoděkovala. – Učinil jste mi s nimi velikú radost. Přeložila jsem je již do pedagogického časopisu Škola a život. – Ani my Češi, ani pokud vím Moravané a Slováci nemáme podobných pripovědek, jako jsú ty, co jste mně poslali. Jak podivný a jak krásný, ušlechtilý je tu pojem přírody!

Tu o *jahodách* (smokvice) a o *hromu* jsem poněkud rozvedla, aby pro děti tklivější se stala. Slepirič stál mne dlouhého rozmyslu. – V rukopisu stojí: – „Ko slepirič strupene kače vidi, se tudi on močno razgerne a reče: Jaz budem pa takohud, da budem *skočil skoz i skoz človeka!*" – Skočiti (springen) máme i my v řeči, ale to by nebyl pravý smysl býval. Přeložila jsem to tedy následovně: „Když slepejš jedovaté hady spatřil, nadul se mocně řka: Já budu nyní tak zlým, že *projedu* člověka skrz a skrz," – (projela ho dyka /Dolch/, jehla projela mu prst, – bolest ho projela atd.). Nevím ale přece, jestli jsem smysl dobře trefila; račte sám rozsouditi? Je také u nás známa, ale jinak se povídá. – Proč ptáčkové jen do křesu pějou je velmi hlubokomyslná a líbí se mně nejvíce. Také ty hry jsou pěkné a podobnou jako „Železen most" máme též, jenže se trochu jinak hraje. Přeložila jsem také ze Bčely „Kačia králica" a z Novic „O fašenku in Vuzemu" též do Školy a života. – Jestli si, Vašnosti, časopis ten nedržíte, pošlu, až vyjde, alespoň zábavnou část. Ráda bych přeložila více pripovědek, co jsem ve Bčele četla, ale chybí mně slovník, mám jen *Murko od r. 1833* a ten není dostatečný. – O rojenicách četla jsem v Novicech a podivila se, jak zachovalá je posud tato pověra u vás, kdežto ji málokde již nalezne. – U nás se pamatují Sibyly prorokyně a posud jsou oblíbené báby hadačky,

které o ztracených věcech lidem hádají, nemoce zařikávají a p. Pak myslím, že ty babičky a kmotřičky v našich pohádkách, které při porodu dítěte bývají, štěstí a krásu mu udílí a život jeho chrání, též nic jiného není než vaše rojenice. Na Slovensku ale jsou doposud *věštice*, bydlejí obyčejně v lese a lid má před nimi velikou úctu.

Já nyní pracuji na pohádkách slovenských, z nichž některá vzláštní ráz má a na velkou starobylost okazuje. Až vyjde první svazek, budu tak smělá Vašnosti ho poslati. –

Pravila od Vašnosti sepsaná, jichž můj muž dva exempláry mi přinesl, nechala jsem jeden sobě, jeden dala jsem panu profesoru *Hattalovi*, který si jich míti přál. – Vydal nyní „Slovo o p[o]lku Igorově" s původním textem a překlad s vysvětlivkami; je to práce velmi důkladná. Řekl mi, že pošle též několik exemplárů Vašnosti. Jsou v Pravilách prirečia, poslovice a izreky jen *slovenské*? – Či jste jich překládali také z jiného slovanského nárečia? – Měli byste, Vašnosti, nějakou mluvnici sestaviti pro školy, zvláště menší, a čítanky sestaviti? – Školy je nyní hlavní věc, na ty se jedině zřetel obrací, mládež naše aby jiná byla, – v ní spočívá všecka naše naděje. Těším se velmi, až obohatíte, Vašnosti, literaturu slovanskou se sbírkou národních písní, pověstí, obyčejů a zvyků zilského kraje; vzláště na slavnost *křesu* se těším. U nás se ten večer též slavně slavíval, mnoho pověr při něm bylo a pálily se ohně, nyní se to dílem zapovídá a dílem zapomíná; jen v horách ještě tu a tam se slaví (*Jan*, pálení Jana). Na Slovensku ale zhusta ještě se slaví, mají i zvláštní zpěvy při tom. Chci také vydati malou sbírku dětských pohádek, hry a malé písně – ráda bych, aby alespoň z několika slovanských nářečí pozůstávaly; prosím, jestli, Vašnosti, ještě některou pripovědku neb hru neb píseň máte, abyste na mne pro tuto sbírku pamatovali. My Slované bychom se měli více poznávati, málo je mezi námi pravé vzájemné lásky; kdybychom se lépe znali, snad bychom se více milovali. Kde láska, tam Bůh, a když Bůh s námi, kdo proti nám! – To je i moje nejvroucnější přání, bychom byli všickni *jedno*, ale nedočkám se toho, to mne

však neodstraší alespoň dle mé slabé síly k tomu napomáhati. –

Již ale musím list ukončiti; nevím, zdali písmo to přečtete. Já se málo v cyrilice cvičila, mimo když se učím trochu v srbštině neb ruštině. Abyste písmu mému lépe porozuměl, vzala jsem k ruce Vaši azbuku – ale vidím, že z toho povstala hodná směsice. Přála bych, abychom každý azbuku znali, co se mne týče, já, jestli to jen přečtete, vždy chci tak psát a doufám, že čím dále, tím lépe to půjde. –

S upřímným přátelským pozdravem poroučím se do Vaší přízně a zůstávám

Vaše přítelkyně

Božena

Nech nás všech Bůh živí!
V zlatné Praze 21/10 57

Vašnosti!

Nebylo by divu, kdyby mne Vašnost co nezdvořačku, né-li co nevděčnici jste považovali, an tak dlouho opomíjím díky za dvojnásobný dar Vašnosti vzdáti. –

Příčina, která mne od toho zdržovala, byla pověst zde roztroušená, že, Vašnosti, hodláte Prahu navštiviti. – Velmi bylo by mne těšilo Vašnosti osobně poklonu svoji složiti a ústně se poděkovati, i s mojím synem. – Než teprv ty dni mně řečeno, že to byla lichá jen pověst o Vašnostinu příjezdu. Prosím tedy, neračtež ve zlé vykládati moje dlouhé pomlčení a račtež býti ubezpečen, že se nedostalo dobrodiní Vašnostino do rukou nehodných. Vroucně děkuju za prokázané mi dobrodiní a vždy budu s vděčným citem vzpomínati si na Vašnostinu ušlechtilou a dobrotivou mysl. –

Žehnejž Bůh mocnému duchu Vašemu, na dlouhá ještě léta, to přeje se mnou každý upřímný národomil! Líbám Vašnostinu ruku za články, jichž rázný hlas duše naše posilnil, ač snad mnohým nelibě zněl! –

Račtež přiložené laskavě příjmouti poděkování mého synka. – Nyní zdá se, že mu lépe s jeho neduhem; nekašle a nenaříká si na píchání, též má zdravější barvu. Na venku byl jen týden a pozdě již, ale já oň pečuji, seč jsem. – Dle rady lékaře neposílám jej do školy, ale aby se příliš nezanedbal, chodí do přednášek průmyslové školy české a do kreslení na reálce. Páni učitelové na naší české reálce jsou hodní muži, oni mu poskytnou, kde jen mohou, poučení; také z ohledu toho, že byl jeden z nejlepších žáků a vždy se mravně choval, začež Bohu díky! Mimo to posílám ho do německé průmyslné školy do modelování, dvakrát za týhoden. Má vůbec k takovým věcím a ku kreslení vlohy, a myslím, že byť i tomu se nevěnoval, nepříjde nazmar, čemu se člověk naučí. – Přání moje bylo, kvůli zdraví jeho, aby k hos-

podářství šel, ale ty rolnické školy mnoho stojí; nechť tedy jiné zaměstnání volí, až dá-li mu Bůh sílu a zdraví. –

Též od mého muže slušnou mám vyříditi Vašnosti úctu. Nemoha se dočkati v Korutansku slíbené vyšší služby, zadal o pensí a přišel zpět do Prahy, aby si tu našel k pensí nějakou službu privátní. Dobrotivostí p. dr. Friče, který mého muže mnohá léta již zná, dostal se záhy do cukrovny ve Zdicích, kdežto má dostati 400 fr. Pensí za 33letou službu měla by obnášeti 350 fr., nevíme však ještě, jak se to rozsoudí. – „Člověk míní, a páni mění!" – Je to ovšem nejistá naděje, než doufám v Boha, že nám přece jednou již trochu ulehčeno bude; byla to škola velmi trpkého utrpení, kterou jsme prošli ta poslední léta. Ale co Bůh dělá, vše k dobrému dělá; zdá se někdy trápení člověku nesnesitelným, až reptá, ale přetrpě to, shledá, že v bolestech těch zárodek ležel neocenitelných radostí! – –

Přejíc Vašnosti stálého zdraví, poroučím se laskavé přízni Vaší, zůstávajíc s uctivou poklonou Vašnostina

oddaná ctitelkyně

Božena Němcová

V Praze 25/11 57

5/12 57

Milý muži!

Posílám Ti přiloženě malou výslužku od svátku. Myslila jsem, že snad přece milé Ti to příjde, třeba jsi měl dobrou stravu. Ten rum koupila jsem od Fingerhuta, ale on nebyl tam, a tak dali Jaroušovi za 15 kr. tenhle, kdežto já dobrý chtěla a zadarmo. Ale on Ferda vaří bavorské a není celé dni doma, sice by mně byl lepší dal; nemohli jsme ho k čaji potřebovat. Na štěstí měla jsem ještě půl láhve, co jsem od Friče jednou dostala. Ten byl dobrý. Co s tímhle? Posílám Ti ho, snad samotný, někdy zrána lok, bude k pití. Šlenkrtka poslala mi zajíce, Mencl přinesl mi čaj a poslal pro bok k Primasovům, dostala jsem také suchary na talíř, a co nejhlavnějšího, ten cukr od Tebe. Ale nebyla bych přece mohla buchty upéct, kdyby mně nebyl přinesl od někoho k svátku 3 f., neboť od Bellmanna nemám posud ty peníze. To je zatracené už, já mám zlost, že bych je sprala. To víš, děti o čaj nestojí, a zajíček také nevydá nic pro všecky, tak jsem udělala pár buchet, ten kousek máme také nyní doma a mouka a mazání též draho nepříjde. Kdybych nebyla cukr měla, špatně by se mi bylo vedlo, neboť Mencl i Šlenkrtka pili každý šest šálků čaje. K čaji udělala jsem Menclovi sardelové máslo na housky a velmi mu to chutnalo, i zajíc; takového s omáčkou prý dávno nejedl. Ba i kousek koláče snědl. Byli jsme do 10 hodin pohromadě; také slečna Němečkova byla odpoledne u nás, ale večér záhy odešla. Přinesla mi hezký papírový košíček. – Tolik o hostině; následuje o nás samých. Ráno přišly mi děti přát, jen oustně přály mi pár slov, a Dora dala mi velmi hezkou necovanou šálu na krk z vlny a hedbáví (vypůjčila si na ni od Dorinky Hanuš.) a Jarouš velmi krásný obraz, co dělal ve škole, a Manka na pěkném papíře přání a bílý hrnek na smetanu, který jsem si jednou přálá. Překvapilo mne to

velmi, nic jsem o tom nevěděla. Vzpomněla jsem ovšem na jednoho, kterého více neuhlídám, a na druhého, který jako by zapomněl. Tu za malou chvíli, jak děti byly přály, přijde listonoš a nese tři listy, od Karla, od Bendla a od Vorlíčka. Bendl se sice k své vině zná, a čím se vymlouvá, je alespoň víře podobno. Vorlíček mimo přání sděluje mi s přiloženým parte úmrtí Jana Černého; po dlouhé nemoci umřel na krvotok plicní v stáří 49. Škoda takového muže! Nad Karlovým listem jsem se ovšem potěšila a celý den mi to okrášlilo, ačkoli je v něm mnoho, co rmoutí. Posílám Ti ho, ale zase mi ho hned pošli. Za jedno je v něm vidět, že je Karel sice dobrý hoch, ale přece velmi lehkomyslný a odklada. On si dělá ustavičně předhůzky, a přece se ani za stéblo nezmění. Podivný je ten sen o Hynkovi; je znát z toho, že si často myslívá naň a jak ho Hynek vždy napomínal v nemoci: Poslouchej mámu! Líbí se mi to, že se k svým chybám přizná; kdo chybu svoji uzná, ten není nikdy ztracen. Vidím ale patrně, že on přece jen tu Aidu má rád, a proto bych myslila, aby šel pryč ze Sagan. Chci mu to psát a zeptám se Fialy, kam by radil, aby šel, aneb jestli by o nějakém dobrém místě zde v Čechách neb jinde sám věděl. – Jakpak je to s rekrutýrkou a s tou knížkou; zjara mu vyjde čas, ne? S těmi věcmi mám strach, abych nemusela platit pokutu; smí-li se to poslat, měl se dříve zeptat. Bojím se toho věru. Píš mi, prosím Tě, stranu toho. Nám to přijde k dobrému, ale kdyby to mělo mnoho stát, nebylo by nám spomožíno, a naposled nebudu ještě ani mít peníze, abych ho vyplatila. Platí také naše peníze papírové v Prusku? Marie Tě pozdravuje, psala mi také, ale pár řádků jako obyčejně. Babička že je propuštěna z dohledu na prádlo a že má jen 8 Tl. Gnadengehalt a v zámku nezůstává. Proč, mi nepíše, jen že to závist lidu, osočování a že se to týká nejvíc dětí. Špatně prý babička vyhlíží a Aida také stůně. Víc nepíše, až prý dále. Jacq je zase s kněžnou pryč na 7 měsíců. Pánbůh tedy sám ví, co se to tam děje; ta zámecká spřež je samá intriga, není to žádný div, že matku vyštvali. Nyní ovšem Karlovi také odpadlo, když

si musí i prádlo platit; myslím tedy, že tam viděl zatim dost a že by se snad mohl jinám podívat. Kdoví jaké má známosti se šlechtici a vojáky, že dostal tak drahou knihu. Po pondělí budu mu psát tedy.

Jarouš mi udělal obraz, a sice hlavu mladého vojína v oděvu wallensteinských bojovníků. Je to velmi krásná hlava, vodovými barvami (akvarel) dělaná, a já se divila, kde to ten kluk tak hned pochopil. Mužák, jak jsem Ti psala, vzal ho do školních hodin na kreslení, a sice s II. třídou chodí. Dal mu několik vzorů, ale on vybíral nejtěžší a tak je vyvedl, že se Mužák divil, to prý je Hynek. Řekl mu tedy, že by mohl býti kreslířem, nabídl se mu, že mu ukáže malování akvarel, krajiny, hlavy a j. a j. a že ho naučí barvy míchat, a také ho začal již tomu učit. Jarouš ale, sotva mu to ukázal, už si vybral tu hlavu za vzor, a než se Mužák nadál, měl to hotové i barvami. Ani prý si ho nevšíml a jen mu potom na stínu něco vystavil; teď dělá krajinu. Dr. Staněk také chválil ten obrázek, a i Mencl, kterému se máloco líbí. Nyní ho vzal Mužák i do měřictví školního a dal mu k ruce jednoho chlapce, který mu má povědět předešlé přednášky. Domlouvá mu, aby se toho chopil. On je učí také takové vzory dělat, co paní k vyšívání potřebuje, což se ciframi vypočítává a znamená, a pak vzory na látky kartounu a r. Je prý to dle francouzského způsobu, kde jsou pro to velké etablissement. Povídal mu, že by mohl být pak ve fabrice někde kreslířem, a když by se jen trochu naučil, že i zde by si tam mnoho vydělal. Až by se trochu prý vyučil, že by se mohl u malíře Herolda docvíčit a pak že by mohl být v některé fabrice na porculán, kde se dobře platí. Když by i v modelování se znal, že by mu tím lépe prospělo. Já tomu tak dobře nerozumím, ale myslím, když je příležitost naučiti se tomu, aby jí použil, to nebude nikdy nazmar, a schopnost k tomu má velikou. V modelování též prospívá; poslední model, rožeň, má lejt do sádry, řekl mu profesor a akademik jeden, který tam dlouho už dělá; dává mu za něj 15 kr.; Jarouš ale ne, ani za 30 kr. že ho nedá, že si ho raději uleje a nechá v ústavu. Pozdravuje

Tě a líbá, i pana Bekla, a máte to brzo poslat, aby prý měl čas si to okreslit. Beklův bratr, co je zde, dělá překrásné fotografie; stojí prý si dobře, a zůstává v domě co Lambl. – Lamblovi je zase trochu lépe, také Čejkovi. Slovenské pověsti – vyšel první svazeček. Mám nyní co posílat. Ani nevím, co se o tom mimo Pražských novin [píše]. To je pravda, hloupě to udělali dost. Ten obrázek ho mnoho stál v Lipsku, a nyní ho [dává] na obálku a na tolik svazečků. Kdyby ho byl dal jen k prvnímu, ale dovnitř, byl by na bílém papíře krásněji vyhlížel a nebyl by ho tolik stál. Že jsou svazečky nedokončené, je též pro naše obecenstvo nemilé, to je ale jeho vina; já jsem mu také řekla, že neměl vyjednávat skrze druhou, třetí ruku, ale přímo se mnou, že by to lépe bylo bývalo. Má prý odbyt na ně. Ještě něco o Menclovi. – Byl u něho předešlý týden žandarm a vyptával se ho, jak je starý, jak jeho žena, jak se jmenuje a p. Když se ho ptal, proč to, vymluvil se, že prý skrze konskripci, a marné tlachy bez podstaty. Ale hlásil prý se u okres. úřadu, kde Mencl bydlí, jiného prý tam ale nevědí, co tím chtěl. Za dva za tři dni přišel k němu jeden od polic. úřadu (dle zevnějšku mu známý) a velmi tajemně a ve vší důvěře se ho vyptával, neví-li nic o tom, že má být v Karlíně kdesi ukryta zbraň, a že to v nynějších [dobách] je daremné, a kdo to má, že by to měl raději uklidit atd. Mencl nevěděl, co si o tom má pomyslit, drží-li ho za udavače, či ho chce chytit v něčem, či co. To se rozumí, že mu nemohl ani čeho povědĕti, co se beztoho jen v nějaké policajtské kotrbě vylíhlo. Je to [banda]. Já myslím skoro, abys na tu slavnost nejezdil, Mencl by to ovšem rád viděl, povídal, že to sotva jaké spojení s tím má, neboť ten článek v Pražských novinách že pochází vlastně od samého úřadu hořovického. Ale čert jim věř, že tam nikdo nebude pozor dávat; třebas hned jen kostelní slavnost to byla, oni přece ve všem něco hledají. Kdyby Tě tam viděli a jestli se jim Mencl zdá podezřelý a vědí, že jste známí, kdoví jestli nebudou myslet, že tam chcete nějakou propagandu zřídit; snad jich tam bude víc a dovíš se o tom také tolik, abys o tom psát mohl

a nemusel se tam blýskat. Mohl bys potom Menclovi se omluvit.

V neděli byl „Svatopluk a Rostislav" od Friče. Kdo tomu dobře rozumí, povídá, že jsou v tom jednotlivé scény hezké, ale celek je nepodařen, že není v tom žádná souvislost, že je to velmi rozvláčné a zběžné studium. Někteří to chválí. Byl dvakrát vyvolán. No, já jemu i starému tu radost přeju, přece lépe, než aby se to nebylo stalo. – Psaní nepřišlo žádné, ani z Korutan. Mencl, Šlenkrtka, Šumavský, dr. Čejka a Lambl též pozdravujou Tě. Co se zdraví mého týče, myslím, že to bude od nastuzení, neboť to cítím v celém těle. Měla jsem také křeče zase; divím se, že nevyhlížím špatněji. – Dnes tu byla ševcová; ona ty boty nemůže přece dělat bez míry. Máš si nechat vzít od nějakého ševce tam míru; můžeš říct, že máš tu u jednoho peníze a že si musíš nechat něco udělat. Dobře přes nárt a také jak vysoko chceš lýtko a jak v objemu. Potom Ti je hned udělá. Babičku Ti pošlu na druhou cestu; byla špatná cesta, nechtělo se nám na Malou Stranu. Líbáme Tě všichni. Buď zdráv.

Tvá

B

Posílám Ti tři povlaky na polštáře, aby se košík vyplnil, a budeš je dost záhy potřebovat.

7/12 57

Mrzelo mne to sice hodně, že jste nás, Václave, nenavštívil a že jsem Vám nemohla ani čáj udělat, ale odpustila jsem Vám to dávno. – Myslila jsem si, že jste našel milejší společnost a pohostění, a přála Vám to. Že jste u nás třikrát marně byl, je mi divno, neboť já věru málokdy vyjdu z domů. – Ten lístek ve dveřích našla Manka, ale ona myslila, že to někdo „*špásem*" udělal, a schovala si ho, až jí jednou napadlo ukázat ho. – S Jaroušem jsem si to věru ani nerozmyslila; já se tehdáž leckde ohlížela, ale chudák nebyl jen as 14 dní venku u jednoho sedláka, všude mi zmehlo. To víte, „na ubohého Makara všude kape". – Ale chválabohu, já ho hleděla, co jsem mohla, a tak mu alespoň není hůř. – Studenou vodou se posud ráno i večér myje, což je vlastně nejlepší medicína. – Do reálky nechodí, ale do průmyslové školy české do kreslení, lučby, strojnictví a j., pak do modelování k prof. Poppeovi, k Sv. Havlu, všecko zadarmo. Mužák ho vzal mimo to do školních hodin kreslicích a do měřictví. Velmi hezky kreslí, začíná také vodovými barvami malovat a v modelování ho profesor chválí. Nevím ještě, co z něho bude, a prozatim nechávám mu vůli; ať se učí, co chce. – Vymaloval mi k svátku velmi hezký obraz. – Dory chodí pilně do francziny a dělá prý pokroky, ale stydí se mluvit; již umí hodně vařit a hraje si na moudrou. Karel mi k svátku psal, po dlouhém čase. Přiznává se, že byl nedbalý, že ale na mámu nezapomínal –. Poslal mi k svátku Georgs Frauenbilder – a od Dorinky dostala jsem síťovanou šálu kolem hrdla a od muže kus cukru, abych si ten mizerný život osladila. On je kontrolorem ve fabrice na cukr, ve Zdicích, za Berounem. Posud ale nedostal plat, má jen byt, teplo, světlo a stravu na kredit. Cukr se posílá jen ustavičně do Prahy, ale peníze příjdou

teprv o nový rok domů. – Pensí ještě také nemá; chtěli ho v Štyrském Hradci ošulit, a tudy musel bezprostředně k ministerstvu, odkudž odpověd posud nepřišla. – Jsme tedy ustavičně ještě *na holičkách*; – já již šedivím starostí, milý Václave! – Také nejsem zdráva, nevím sama, co mi vlastně chybí; je toho mnoho. O stěhování jsem musela ke všemu ještě hodně nastydnout, neboť od té doby zkusím mnoho bolením hlavy a křečmi. – Na štěstí máme světlý, teplý byt, i jinak pěknější, až na to, že jsme v třetím poschodí. Vyhlídku máme na půl Prahy, slunce od rána do večera. Domácí paní je ta samá, co byl Vyšín u nich vychovatelem, „Frau von Bundschuh"! – Bože, kterak poetické jméno to je! – Nyní o jiném. – Přiloženě vidíte nejnovější plod mého péra; obrázek ten stojí mnoho, a není to na něm vidět. Mánes ho ovšem pěkně vyvedl, ale v Drážďanech ho zfackovali, až všem huby otekly. – A nebylo by to tak dopadlo, kdyby mne byli poslechli; já chtěla pěknou rytinu z toho a dát ji jen k prvnímu [svazečku] co titulní obrázek; bylo by to pěknější a nestálo ani tolik. Jinak je to skupení velmi podařené. Vytíštěno je již 10 archů, a budou tudy moci rychle vycházet. – Já nebyla věru k jiné práci, a ráda jsem, že se to s tím Šálkem nahodilo. – Napsala jsem také dlouhý článek pro Památky archeologické – a právě mám v práci malou povídku pro Posla – a článek pro Živu: „Drevorubári v pralesích gemerských". Mimo to jsem zase mnoho drobností napsala pro Školu a život – že jich ještě na kolik čísel pro budoucí rok míti bude. – K Ženě z lidu nemám doposud pravou chuť, dílem jsem mrzutá, že té naší bídě žádného konce není, dílem mně ta bolest hlavy vadí. Jak hodinu, dvě píšu, začne mi v hlavě hučet jako ve mlýně a potom jsem všecka pitomá. – Ale nechali chyb ještě v revizí, že se podivíte; dvě korektury mi posílali a revizí jsem nemohla dostat, až pak mi poslali tři archy najednou. Slovenčinu mi jednou vždy Hattala koregoval, ale nechali také řádně chyb, navzdor tomu, že je pokaždé vyklel. Já mám nyní tolik co dělat, že nemohu ani k čtení se dostat, až se mi věru stýská; po delší čas byla jedinou lektýrou mojí – Palackého

Historie, a to se člověk zmlsá, že se nechce číst nic jiného, třebas to i od Rittersberka bylo. – Známostí nových nemám, jen že u Palackých často zvána bývám, kamž i ráda jdu, tam člověk přece vždy něco moudrého slyší. – Josef Frič je zase ženat, to asi víte? – Nu, Anna Kavalírova je ovšem lepší partie – a jsou prý také oba nadmíru blažení. Já ji neviděla asi šest let, nebo osm, jak se dostali hoši do Komárna, a to mi zůstala v mysli bujná, čerstvé tváře – ale po svatbě když jsem ji viděla u Fričů, jsem se podivila – ona má prošedivělé vlasy – a je hodně stará. – No to nic neškodí, jen když jim poesie zůstane. Ullmannová je posud u nich, nevím, jak dlouho to bude dělat dobrotu.– Předešlou neděli se dával Svatopluk, byl dvakrát vyvolán. Někteří to chválí, ale někteří haní. Nesouvislost, rozvláčnost a povrchnost mu vytýkají, já to neviděla. Bude vydávat od Nového roku časopis Svět a domov – Školu i Život máme – ještě nějakou „Smrt". – Ale to až naposled. – Budete také psát do Světa? – Četl jste již od Sabiny román? Budou v Bibliotéce snad také Cikáni od Máchy? – Kdy Máchovy spisy vyjdou, posud nevím. S Koubkem je také komedie, nechce tisknout čtvrtý svazek, an prý nevyjednali jen tři. Bude to dlouho trvat. Čejka řekl, že konečně tak zle není, jen když je to nejlepší vytíštěno, ve čtvrtém že je beztoho nepatrná drobotina a překlady. Vorlíček Vám nepíše? – Poslal mi na Barunku parte Jana Černýho. Stonal dlouho a umřel na krvotok plicní. Škoda ho. Vorlovi se poštěstilo. Když se konkurs vypsal, přišel se poradit se mnou, má-li žádat a u koho hledat protekcí. Já mu řekla, aby šel k Štulcovi, že je přítel děkanů, že mu jeho rekomandace bude nejplatnější. Sama jsem mu dala list dr. Dlabačovi a Janu Černýmu. Štulc ho examinýroval stranu des römisch-christkatolischen, potom mu dal mravné naučení, list děkanovi a Vorel „spánembohem" odejel do Nymburka. Tam byl ovšem všude vlídně přijat, dílem co katolík a mravný člověk, dílem co Čech a překládatel Koubka! – Byl zván k lékárníkovům, u měšťanosty, líbal paním ruce, poslouchal jejich klepy, poklony dělal na vše strany, glacé ani nesvlékl,

navštivil Černohouze a vikáře a s veselou přijel do Prahy. Netrvalo to dlouho a poslal mi listek: „Jsem zvolen, vivat Nymburk!“ – A Hink také konkuroval! Ale „komu pánbůh, tomu všickni svatí“! – A o kom mám ještě psát; já ty hochy málo vidím. Štrauch snad patří do komptoáru redakce Pražských novin, a je pán? Gross zase sedává v budoáru pana Petříka! Pan Kolář je snad tím učitelem u Klamů ještě, dojíždí Kounicom, zkrátka „nur nobl“, a proti Vaclíkovi a Še[bkovi] jsou Palmerston a Girardin hadr! – [– – –]d řekl, nechtěla jsem psát do Pou[tníka – – –] Posla je příjemný co do oso[by – – – se] mi líbí; je praktický, [– – –]ý plnou bednu románů! Pan profesor Staněk je ženat, ale tuším, že přitom neztloustne. Riegrovic mají syna Bohuslava. Pan Mencl buší a dlabe a tloustne od čaje a piva. Paní Šlenkertka je stará, huba jí chválabohu nezamrzla, ale poctivá duše. Povídala nejednou o Vás. Mnoho řečí tu nadělala promocí knížete Taxise, ale ještě více jeho svatba. Bude-li šťasten s jeho miss Jenny Staendler – přeju mu to, jestli je ale opravdu koketa a jen z marnosti se ho držela, tedy lituju jeho a více matku. Patří mnoho lásky k tomu, když taková aristokratka dítěti vše tak dovolí a před světem ani to nezapírá. Ona jediná z celé aristokracie i rodiny byla na promocí i na svatbě. Ale co se tomu Rudolfovi jen líbilo! – Ona není prý vzdělaná, starší než on o mnoho, koketa, a k tomu ani krásná a má čtyry sestry na vdaní, mimo nejmladší všechny nehezké a chudé! – Jen zpívat prý umí! – Vystačí to? – On je pro všecko ztracen – přece to byla jen hloupost; možná že to sám záhy dost uzná. – Babičku překládá Ohéral do Erinnerungen, – čte mi vždy, když kus přeloží. No, ještě to projde. Kde napadne slovo neb sadu, že se to nedá přeložit, obejde to – ale vcelku to bude pěkný. Ilustrace k tomu dělá Quido Mánes, jsou pěkné, ale jak zase ty dřevotisky vypadnou, bůhví[. Chtějí také do pře]du moje poltré přidat, ale já se [malovat nedám, ti] by mne pokřtili! – A tedy k[oupejte se, koupej]te, mejte si krk hodně s[tudenou vodou, abyste nebyl] choulostiv, to je uni[versální lék proti všem] ne[mocem. Za přá]ní poníženě

děkuju, to já vím, kdyby přání hned skutkem byly, – byl by z Vás geniální abbé, já držela bych salón – a chodil byste ke mně, na čaj a cigára, ze všech čajů a cigár nejčajocigárovatější! – Již jsem Vám toho napsala zrovna dost, a z toho vidíte, že se na Vás nehněvám, neboť na koho se mrzím, tomu píšu málo nebo nic. – Ale ještě něco. – Polda mi dávno nepsal – neposílají pořádně List a on je ustavičně po komisích. – Je zase něco na cestě, nějaká Olga – nebo Olgar –; – toť je hůř než anglická královna. Kdyby měli na ně Velkou Británii, no hols der Fuchs, třebas nasadili trochu ancikristů, – ale to je chyba lávky! – Noviny budou od Nového roku větší vycházet, dá-li pánbůh a policie a Winiker! – Apropos! Je Honda Jurenkoic ženat? – Ublížil mi dost ten Honzík, ale já bych mu přece přála, aby dostal hodnou ženu a šťasten byl. On je přece jen poctivá dobrá duše – a věru i velmi poetická, ale takové okamžení jsou u něho výroční svátky, ale ostatní dni je jako ježek, kde se ho dotkne, tam píchá. Kdybyste mu jednou psal, pozdravujte ho. – Manky je posud u mě. Chtěla jsem, aby si hledala lepší službu, a zůstat bez služky; našla si tedy na Malé Straně dobrou službu. V pátek šla předešlý měsíc, a třetí den zase přišla s pláčem, že se jí stýská a že nemůže bez nás být, že vypověděla. Co jsem měla s ní dělat. Přišla tedy čtvrtý den ráno zase zpátky, a zůstalo to při starém. – „Stoße nie Liebe von dir, die Welt ist zu arm daran!" – myslila jsem si –

Ano, ano, také jsem se přesvědčila o tom divu, že Pospíšil zase již první svazky pohádek nemá. Ostatně se nebojím, že se dočkám třetího vydání, leda by umřel.

A nyní sbohem! Buďte zdráv! Děti Vás pozdravují. – Píšte brzy! – Vaše upřímná

stará přítelkyně

Bož.

V Praze 7/12 57
Velká Řeznická ulice
číslo *1360*

11/12 57

Velevážený pane a příteli milý!

Přiloženě odesílám tři exempláry Slovenských pověstí. Dva račte odevzdat oněm mým dobrodincům neznámým a jeden příjmete Vy, příteli šlechetný! –

Nevím, jak budete s těmi pověstmi spokojen; mnoho je ovšem, co by se jim právem vytknouti dalo. Již ta tískařská úprava; papír není dosti čistý ani tisk. Obrázek kreslil Josef Mánes, velmi čistě byl vyveden, v Drážďanech řezali ho do dřeva, též pěkně, ale zde ho při tisku hodně zamazali, jako obyčejně. Moje mínění bylo dáti slušnou obálku beze všech okras a obrázek ten jen k prvnímu svazečku dovnitř co titulní dáti. Ale Šálek nechtěl tomu rozuměti, a nyní sám to uznává, že by to bylo úhlednější a méně stálo jako takto. – Že jsou svazečky neukončené, není též namístě, a snad jen tím se to opraví, že to bude rychle po sobě vycházeti. Chyb tisku je také dost a omylů; já měla dvě korektury, ale revisí mi někdy dříve neposlali, až byly dva tři archy načisto již vytištěny a revisí nic platná. Tak se stalo, že zůstalo mnoho chyb. An byla v těch slovenských rukopisech kolikerá ortografie, prosila jsem profesora Hattalu, aby to přehlídl, což on ochotně udělal; ale na korektory poslal nejednou „sto paromů" – Měla jsem to vůbec chodění a mluvení, než jsem našla nakládatele. Já mínila vydati je v čisté slovenčině, ale na to se nechtěl nikdo vzíti; čistě česky psány byly by ztratily všechen pak původní ráz. Hleděla jsem tedy vyhověti oběma stranám, ponechajíc alespoň všechny zvláštnosti v řeči a původní mluvu v dialogu. Račte mi říci, jak jste s nimi spokojen. –

Mně se zde mnozí smějí se slovakismem; nechť se smějí, myslím si, to mne neodstraší. – Není to zištnost ani přepjatost, ale upřímná láska vzájemná. – Já poznala Slováky a vím, že jsou hodni, abychom si jich všímali. Tam je po-

kladů neocenitelných, a nikdo si jich nevšímá; příčiny toho jsou mnohé, a nemohu zde mluviti o nich. Však i Vy račte dobře znáti poměry, jenž na ně neblaze působí. „Co nám je do nich, my jich nepotřebujem, oni *nás* ale!“ – mluví mnozí. Eh, jsou to hrdé myšlénky těch pánů, my potřebujem jeden druhého; dobře tedy, abychom se poznávali, jeden druhého laskavě podporovali a k vzájemnému cíli pracovali. – Takovouto vynášivostí urážíme jich sebecit a pracujem do rukou té straně, která beztoho obchází jako lev řvoucí, číhajíc, kde by nás pohltila; která by ráda propast viděla mezi námi nepřestupnou! –

Přiloženě posílám ještě poznamenavky nářečí domažlického, které mně vždy ještě není dosti známé ve všech podrobnostech. Mám holku tamodtud, k níž otec dochází, a tu slýchám začasté cizé mi výrazy. – V Pohorské vesnici provedla jsem to lépe než v *Karle*, ale přece né úplně, což jsem schválně udělala; – však mnozí říkali, že i toho dosti. –

Vím, že podílu béřete na našem osudu, musím tedy dodati, že se nám o málo lépe vede. Ministerstvo slíbilo sice mužovi, když do Korutan šel, že první místo se 700 f. dostane, jakž víte. Ale za ten rok, co tam byl, obsadili pět míst, o něž žádal, a na privátní list, co psal Neuwallovi, na vlastní jeho nabídnutí, nepřišla také naděje žádná, ba štyrská direkce mu dokonce řekla, že nemá právo žádati o 700 fr., když má 400 fr., že musí po stu zvýšovat. – Co dělat tedy? Měl tam zůstat ještě asi rok o 300 fr. (poněvadž se mu na kaucí 100 fr. ročně stahovalo, měl vždy o 100 fr. méně) a pak snad teprv byl by dostal 500 fr. a bůhví za jaký čas 700 fr. Zadal tedy raději do pense, aby, dokud ještě trochu při zdraví, službu si vyhledal. – Lanna mu sice slíbil, ale nedržel slovo, nemá prý nyní nic, až dále, to je těžko čekat. Nahodilo se mu přičiněním dr. Friče dostati místo za kontrolora cukrárny ve Zdicích, prozatím na 400 fr., byt, teplo a světlo. Je to za Berounem. Bylo by to snad dobré, jenže posud nedostal ani krejcaru. Nyní se v cukrárnách vaří a posílá kupcům, ale peníze až o nový rok; v hotovosti tam kapitálu není, a tak musejí úředníci čekat. – To jediné, že může brát

stravu na kredit; ale chudák potřebuje také na sebe, neboť musí jezdit po dvořích a celý den býti na nohou po fabrice. Mně chtěl dát pensí, abych alespoň něco měla s těmi dětmi, ale bohužel přišlo mu sice zpátky rozhodnutí od štyrské direkce, ale jen třetina že mu patří, že se mu vojenská léta nepočítají. Pomyslete, on bezprostředně vstoupil, ještě byl vojákem a už prakticíroval u kamerálu, ministerstvo mu vždy již ty léta počítalo, totiž 8 let u vojenství a 25 u kamerálu – tedy 33, – a ti trulanti byrokratičtí to nenahlíží! – Bože, bože, kdybych jen o té rotě už neslyšela; lépe každému jezditi s kolečkem než býti pode jhem takových ztuchlých, zdřevenatělých byrokratů! – Musel tedy chudák zase zadati k ministerstvu; ale posud nemáme odpověd, a čekám na ni jako na boží smilování. Jestli to zase tak dopadne, nevím, co si počneme. Těch pár grošů honoráru nikam nestačí – dám-li je na oděv, není strava, a kdy činže přijde, je teprv bída. Dory chodí do francštiny a doma ji učím trochu literní a práce, a potřebovala by nyní právě mnoho. Jarouše chtěla jsem v letě ven poslat, je velmi slabý na prsa a lékař radil ani do školy ho neposílat. Roste velmi a je beztoho tuberkulosní. Lonský rok měli jsme špatný byt vlhký, to nám všem dodalo, ale nebylo bytu k dostání za lacinější peníz. Předešlé čtvrtletí bylo tu 150 rodin *bez bytu*! Najdete nyní po bytech po pěti – i šesti rodinách pohromadě v *jedné* světnici! Židi dostanuvše dovolení v městě se ubydleti, opustili Josefskou třídu a všecko se to do města vehnalo, přeplácejíce i o 100 fr. KM větší byty. – To způsobilo tu drahotu náhlou, ačkoliv se málo děje v tom ohledu vždy. Náhodou dostala jsem byt, v třetím poschodí sice, ale jasný, suchý, čemuž jsem hlavně skrze Jarouše ráda. Nechodí do reálky, ale do hodin průmyslové české školy, do kreslení a pak do hodin modelování, což učí profesor Poppe. – Jarouš má hlavně ku kreslení a modelování vlohy; nevím, jestli by s tím vyžil, leč v fabrikách, ale přes tu zimu nechť se tomu učí, nazmar to není. Já jsem též velmi slabá a trpím – neobyčejná mi bolest – na hlavu. Musím být velmi nastuzena, jak se domnívá lékař; starosti a nedůstatek

přispívá k tomu ovšem nejvíce. Těžce pracuju, jako nikdy; snad to jaro zase spraví. Karel je v Prusku posud, v Zahani, a živí se již sám. –

Děkuju Vám ještě jednou srdečně za vypomoc, přišlo mi to jako boží seslání, v největší potřebě. Těším se z toho, že jste i s rodinou Vaší zdrávi. Povídal nám Josef Staňků, jak milé jsou Vaše děti. – Moji srdečnou úctu Vám i Vaší choti a pozdrav dítkám. S úctou

Vaše upřimná

Božena

Velká Řeznická ulice čís. 1360.

239. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 14. prosince 1857

Milý příteli!

Přiloženě posílám dva exempláry „Slovenských pověstí", jeden pro Vás, druhý pro p. Sámka Chaloupku do Lehoty; mimo to přiložen obraz Prahy, který prosím abyste přijmul ode mě k milému upamatování. – Je to jeden z nejpěknějších pohledů na tu naši zlatnú Prahu (v které ale málo zlata!). Vlevo nahoře vidíte Hradčany, královský hrad, v pozadí věž svatovítskou. – Pod ním rozprostírá se Malá Strana dolů k Vltavě. Na Malé Straně pod Hradem viděti černý kostel sv. Mikuláše v slohu byzantinském. Malá Strana táhne se nahoru k lesnatému vrchu sv. Vavřince, jehož kostel na vršku stojí. Pod vrchem dole vidět Loretu, klášter, kde kapucíni jsou a onen známý poklad diamantový. – Vrch na pravé straně je Petřín, pod ním viděti skalnatý vršek, a to je starý Vyšehrad; nedaleko za ním Karlov, kde krásný kostel sv. Karla. – Od Vyšehradu dolů teče Vltava, dělíc Malou Stranu od Starého a Nového Města. Viděti dva mosty, Řetězový a slavný Kamenný, u něhož za branou, která na Staré Město vede, – socha stojí Karla IV. Hned za ní je klášter křížovníků a vedle něho universita, veliké to, nádherné stavení. Trochu více v pozadí celé skupení věží, od kostelů nazvíce staroměstských. Nejvýše ční věže tejnské, v němž jsou krásné památky ze starších dob; nádherná to stavba gotická. Stranou Řetězového mostu je ostrov Žofínský a uprostřed rozkošný ostrov Střelecký atd. Na Malé Straně je viděti mnoho starožitných velkých domů, to jsou domy staročeských rodin šlechtických, Švarcenberků, Černínů a j. – V průčelí hradu je viděti okno široké velmi, s kamenným pilířem, starodávní, které se od ostatních patrně líší; to je ono okno, z něhož r. 1618 – 23/5 Matyáš hrabě Thurn a Vilém z Lobkovic (kalvinisté a národovci) vyhodili dolů do hradního příkopa pány Martinice,

Slavatu a císařského sekretáře Fabriciusa, katolíci a chlapy jezuitský. – Byl to tehdejší dobu císařský kancelář. – (To je nejlepší a nejkratší proces!) Zde v té naší Praze věru každý kámen svou historii má, mnohdy velmi krvavou; ale krásná je Praha, to je pravda, dokonce zjara, když se vrchy okolo ní zelenají. – No, až příjdu k vám zase, pak Vám to lépe ukážu, kde co je, neboť myslím, že znáte Palackého Dějiny? Ale ještě lépe bylo by, kdybyste se přijel jednou sem podívati sám.

Nuž tedy přece jednou ty pověsti a pohádky vyšly, už to bylo k zlosti; a nyní ještě s nimi nemám radost. – Mánes tak krásně a čistě ten obrázek nakreslil a v Drážďanech řezali ho do dřeva, ale při tisku to zase tuze začernili a nečistě udělali; mají ústa jako opuchlá ty děvčata i šuhajci. – Já jsem chtěla zpočátku, aby se dala dělat ocelorytina a jen k prvnímu svazečku dala, obálka pak jen čistá, to ale nakládatel nechtěl, že by to přišlo příliš vysoko; a zatim ho to nyní též tolik, né-li více stojí. – Také to nedokončení mne mrzí, ale nemohu též za to, neboť to není spisovatelova starost; on myslí vydávatel, že si to lidé budou tím spíše kupovat, že budou *muset vzíti* druhý svazeček, když první vezmou. Chyb tisku mi mnoho nadělali v tiskárně, vždy opravovali slovenčinu jako češtinu; a přece jsem měla dvě korektury. Profesor Hattala byl tak ochoten a převzal korekturu slovenčiny; ten zná tiskaře prohánět, hned jim sto paromů do materi pošle, ale i jemu udělají chyby. – Píšte mi, jste-li spokojen s těmi pověstmi? Nešlo to ale jinak, bračeku, mělo-li to vyjíti! – Já pošlu ty dni Reuszovcům rukopis zpátky, aby to měli, když by to chtěli někdy později v čisté slovenčině vydat. Kdyby mi jen někdo chtěl ještě rukopis poslat, chybí mi ještě na dva svazečky. Co nejdřív vyjde druhý svazeček, mají deset archů vytištěných, mohou tedy rychle pokračovat. Čekám s toužeností na Váš dopis, stranu toho překladu ještě z historie balogské; prof. Krejčímu jsem řekla, že dostane článek o handělcích, a on nyní ustavičně běhá, abych mu to již dala, a Purkyňovi, když ho mám potkat, vyhnu se na deset honů, ten by mně

teprv vyhrešil. Běda spisovateli, jak slíbí něco redaktorovi a záhy mu to nedá, to sedí člověku neustále na hrdle jako zimnice. Ty mají nenasytný žaludek. Prosím Vás tedy pěkně, je-li přeloženo, oč jsem žádala, kdybyste mi to záhy odeslal *nefrankované*; dejte mi také vědět, mnoho-li povinna budu za ten překlad, já Vám to odešlu. Já si dělám mnohdy předhůzky, že Vás s tolikerými věcmi obtěžuju, kdežto jste beztoho dosti týrán svou prací, ale za jedno spolehám na Vaši dobrotu a za druhé na upřimnost. Já vím, že byste mi to řekl, když bych Vás již byla omrzela. Přiložený rejstřík *otázek* prosím zodpovězte jen krátce a dle pohodlí. A co děláte u vás? Jsou matinka a Petronka zdrávy? – A co Vy, máte mnoho pacientů? Chudáku, zkusíte zase nyní, nastávají Vám rozkošné exkurse na Bacúch, do Balogu atd. – A či jste ještě šuhaj svobodný? – A co dělají známí? Chaloupkové? – Ferjenčík? – V Lehotě? – Eh veru ako by to všecko pomrelo, ani vidu ani chyru není o nich. Dejte tam svazeček těch pověstí; že je všickni srdečně pozdravuju, vyřiďte, a že začasté na ně vzpomínám. Pan Sámko slíbil článek do Musejníku, o té staré baladě, slíbil tam dát úsudek, a kde nic tu nic, nemá se k tomu. Snad je chorý na oči? – A Ferjenčík, či nezná žádnou rozprávku? –

Jenom hleďte, aby se ty pověsti také trochu po Slovensku odbíraly; slovenský almanach Konkordii musím si vypůjčit, mají ho zde též.

Vaše *Polovačka* v Živě se tak líbila, že v jiném českém časopise, Poslu z Prahy, ji chválili, „jak hezký a zajímavě psaný to článek". – Purkyně se mne onehdy ptal: „No cožpak dělá váš Slovák, co umí ty medvědy střílet?" (Myslel Vás totiž.) –

Co se našeho postavení [týče], je to posud s malou změnou při starém. Pensí sice můj muž dostal, ale štejerská direkce upírala mu léta, že slouží 25 let a né 33, a na to dávali mu jen třetinu pensí, 200 fr. a několik zlatých. S tím ovšem nemohl být Němec spokojen, neboť on byl osm let vojákem, a poněvadž od vojenského stavu přestoupil do služby kamerální, a sice co praktikant, počítala se mu vždy

ta léta, a právě také nebyl praktikantem ani rok a dali ho na hranice za Einnehmra. – Ještě v rozsudku, po tom vyšetřování posledním, píše ministeriální referent z Vídně „in Anbetracht Ihrer dreiunddreißigjährigen Dienstzeit" – a ti hulváti tam v Hradci by ho chtěli tak odbýt! Tahle byrokratická rota a ta k...ská, to je ta největší špata na světě! – Musil tedy zase žádat k samému ministrovi; a to máte tak. – Odpověd ještě nemáme. Zatim je muž v jedné cukrárně, šest hodin od Prahy, na zkoušku. – Bude-li se jemu líbit a on jim, tedy tam zůstane. Dostával by 500 fr. KM, byt, teplo i světlo a snad i sladivo. – Jarouše [neposílám] do školy, poněvadž zdraví jeho přece jen slabé; chodí do přednášek průmyslové školy, do kreslení a modelování. Má velikou schopnost k modelování a malování krajin; nedávno dělal mi velmi pěknou hlavu a krajinu s vodovými barvami (akvarel). Purkyně je direktor té školy a nechybí v žádné hodině, velikou mu dělá radost. – Máť ta škola také mnoho žáků, učeníci, tovaryši i staří mistři tam chodí do přednášek. Přednáší se jim česká i německá řeč i česká literatura, strojnictví (mechanika), fysika, měřictví, stavitelství, zeměpis, lučba, kreslení i krasopis; směnkářství (Wechselkunde), počtářství, hlavně pro kupecké.

Profesor Krejčí přednáší mineralogii, ohledem na průmysl a hospodářství, přičemž jim i rozličné ty kovy, rudy i rostliny in natura ukazuje. – Dr. Grégr zase v ústavu Purkyněho přednáší pro ty řemeslníky „*o zvířatech a zvířecích látkách*" – zoologii, též ohledem na průmysl a hospodářství. V ústavu tom je nejlepší příležitost; tu jsou mikroskopy, tu krásné preparáty lidských i zvířecích těl, dílem z vosku, dílem v líhu složených, tu vycpaná zvířata, kostry a sbírka krásných obrazů i kněh. Co nejlepší, že se vše v české řeči přednáší. – Je to opravdu velmi důležitá škola pro naše řemeslnictvo. – Však to také Němcům dost v oči píchá a kněžstvu. Ti by rádi, aby přírodopis docela ze škol se vymýtil, že se prý z dětí stávají neznabohy! – Slyšela jsem, a to z jistých úst, že se ucházeli kněži u vlády o to, aby anatomické ústavy při nemocnicech zrušeny byly. –

Jestli se takového cos povolí, pak bude klesat jedno za druhým, až všechna přírodověda se vymýtí. Ale já doufám, že se to nestane, tak se vláda přece blamírovat nebude, ačkoliv se člověk u nás všeho nadíti může. –

Ale již jsem Vám toho napsala až dost. Prosím Vás jen, pište mi záhy; však ani nevím, jestli jste tu knihu dobře dostali, nic jste mi nepsali! Je to již kolik týdnů! –

Uctivý pozdrav panu i paní Chaloupkové (v Brezně), p. Ferjenčíkovi, a kdybyste se někdy shledal s respicientem Dvořákem od financů, řekněte, že ho pozdravujem. To je hodný chlap, poctivý, je Čech, ale né z těch darebáků. Študoval techniku, byl odveden k dělostřelcům a byl s sebou v Uhřích, kde zůstal. Po revolucí nemoha dále študovat, dal se k financům. Můj muž přijímal ho, tuším v Miškovci, potom šel za ním do Ďarmot; vůbec on mu pomohl k vrchnímu dohlížitelství, protože byl šikovný a hodný. Již je respicientem a je prý v Brezně, jak mému muži psal. –

Přesídlili jsme se, měli jsme vlhký byt. Nyní bydlíme sice až v třetím poschodí, ale máme dva světlý, jasný pokojíky a teplé. Ale náhodou jsem ho dostala. Zde je taková nouze o byty, že bylo toto čtvrtletí v čas stěhování 200 *lidí bez bytu*! Mezi nimi řemeslníci a pořádní lidé, né samá chudina. Najdete nyní v Praze byty o *jedné světnici*, že v ní 5–6 i 8 rodin bydlí, děti i staří, vše pohromadě. Je hrozná nouze o peníze, velké daně; nikdo nechce stavět, a k tomu ještě dovolilo se židům zůstávati v městě. Tuť se všecko to židovstvo vyhrnulo z jejich Žid. Města (Josefstadt) a přepláceli byty až o 100 fr. KM, jen aby se mohli dívat z oken na Roßmarkt – když drží vojáci parádu, a domácí páni nic nedbali na to, že jim židi zaneřádí byty, vypovídali nájemníkům dávným a brali židy napořád. Tak se strhl ten nedůstatek. Je to všude hůř a hůř. Polibte ručku Vaší starušce, Petronku i Vás líbám. Vaše

Božena

[Příloha:]

Píšete v popisu handělčanů beňušských, že se najdou jich obřady, totiž *krsty, pohraby, svatby, „na Jana, na Jakuba*

slavnosti, vjanoc a *velkonoc* i svátky *rusalné*" – že to v Kollárových Zpěvánkách; ale v Kolláru není mimo písní a některé hry nic bližšího o těch pověrách, a to, co je, *není udáno odkud*. Nevím tedy, co mohu handělčanům přičísti, abych nechybila. Nežádám, abyste mi snad vše popisoval aneb sbíral, ale jen mi tak *zběžně* udejte, mají-li některé *zcela zvláštní slavnosti neb obyčeje*, aneb-li stejné, jako jsou v Gemeru neb Zvoleni? – Slaví-li při pohřbu *kar* – dávají-li mrtvému *do ruky peníz* neb *za hlavu chléb*? – Slaví-li *svatbu jako v Horní Lehotě*? – *Co na Jakuba* atd. – Bylo by to k popisu tomu velmi důležité – zmíniti se alespoň zběžně o tom. Potom bych ráda věděla, kterak znamenají *čas*, an zajisté hodiny míti nebudou, nahoře v hore. – Ovšem dle slunce, myslím si, ale *jakou mají pro to terminologii?* –

Zdali pak *hvězdy jmenují též dle svého názvosloví?*

Jaký mají barometr? Či oblaka, či hory, či co?

V Historii domus jsou poznamenány dva druhy *brestu*. Ulmus *sativa*, ulmus *campestris*. Poslední má Presl v Rostlinopisu, ale první né. *Je v tom jaký rozdíl, či jsou pro jediný druh obě specielní názvy?* –

Salix helix (vrba zlatoličia) též Presl nemá. V Balogské kníze poznamenaná *salix caprea* (vrba devča) jmenuje Presl dle Linné – *vrba rakyta*. V Balogské kníze je *vrba rakyta* též, ale je latinským specielním jménem *acuniata* poznamenaná. – Dle toho byste tam měli dva zvláštní druhy vrb, *vrbu devču a zlatoličiu*. Je-li tomu tak a znáte-li je, pošlete nám jednou při příležitosti až zjara *z každé prútik a květ*, a máte-li dva druhy brestu, tedy z *ulmus sativa též*. Né pro mě, ale pro botanickou sbírku musejní. –

Jaká to bylina *lopačina*?

Zdali jmenuje se i u vás cynoglossum, Hundszunge, čes. užanka, – *somhla*?

rudné cesty? (v rozprávkách přichází – „šli rudnými cestami") –

Príslop, hora vraj v Orave, ale i jinde že jsú *príslopy*, či jsú u vás? A co je to?

sokorce, vrchole hor; či to pravda? –

kuzeň (kovárna vraj)? –

opariska, bahna v zimě nezamrzající. Kde jsou takové u vás?

mraznica, na níž drevotári kláty dolů spouštějí, či to pravda? –

maša, jak by se to dalo nejlépe vysvětlit? – (veliký stroj na vodě?)

mosor, jaké je to drevo? Robí se vraj z něho rozličné věci? –

Kiar. Tak se prý jmenuje vrch nad Jelšavou, kde se kope (Brauneisenstein) krevel. Rudu tu nazývá prý tamější lid *kiarnica*? – Já jsem o tom neslyšela tam ani zmínky. Snad to je *Železník*, né? –

Königsnase, vrch blízko Kriváně v Tatrách; jak *se jmenuje slovensky*? – Je na straně, co jsou lázně Šmeks. Mám hezkou pověst o něm a nerada bych ho německým jménem zvala. – Kde jsú *Šutrikovské* hory? –

Jamežna, Povrazník jsou *dvě hory* nebo *dědiny*? Či dědiny i hory?

Goldwaschwerkshalden? U nás rejžoviska. – (Zlato se rejžovalo; das Gold wurde gewaschen.) Hromady písku nedaleko břehů, kde se zlato rýžovalo, nazývají u nás halně. – Jak u vás? –

oprátka? Kus lesa k vystínání prodaný; naozaj? –

14/12 57. –

Velectěný pane!

Račte mile příjmouti pohádky tyto Vám známé; ráda bych je byla vydala zcela v slovenčině, ale nešlo to, a na radu profesora Hattaly psala jsem je konečně tak, jak jsou. Tiskaři udělali nám mnoho chyb v tisku; ačkoliv pan profesor Hattala, který mi slovenčinu koregoval, dost na ně hřešil. Mnohé slovo na jedné stránce dobře, na druhé špatně; mysleli totiž někdy, že to [může] jako v češtině býti, a libovolně si opravovali. Vůbec se staly mnohé chyby, neboť vydávatel Šálek byl dříve jen kněhkupec, a není zběhlý v tiskařských věcech, o čem jsem nevěděla, sice bych sama byla dohlížela. – Tím se stalo také, že jsou svazečky nedokončené, poněvadž jim na kolik archů rukopis dal, a neřekl, že budou malé svazečky. – Tedy tiskli napořád a potom se to již roztřídit nemohlo; – ale budou rychle vycházet. S obrazem též byla mýlka. Já chtěla ocelorytinu na bílém papíru jen k prvnímu svazku a dovnitř, a on mysle, že to bude mnohem více stát, dal dřevotisk a na obálku. Dřevotisk ten stál přes 100 fr. KM, nevypadl tak pěkně, jak by ocelorytina byla vypadla, a že ho nyní musí dát na každou obálku, bude ho to více stát. – Ku konci dám doslov a udám spisovatele slovenští jménem, i co mi dodalo pohnútku k překladu. – Rukopisy těch dvanácti pověstí poslala jsem Reuszovi zpátky, aby je měli, kdyby někdy v čisté slovenčině je vydati chtěli. – Po slovenských vydám srbské Vuka Karadžiće. Ráda bych měla ještě některé slovenské rozprávky, a nemohu nikde dostat; – jediná Pepa Szablakova mi dvě poslala. Prosím Vašnosti, jestli snad nějaké máte, kdybyste mi zapůjčil, já pošlu rukopis zase nazpět. „O Kovladu" od Vašnosti je také ve sbírce, a o Víťazkovi, co mi stará Katkula povídala. –

Jak, Vašnosti, s tou baladou do Musejníka? – Aneb jiný

některý článek z bohaté Vaší sbírky? – Já to již tehdáž redaktorovi oznámila a on mne často upomíná, doposud. – V literatuře naší vyšlo poslední čas několik zajímavých a vzácných díl. Nákladem Matice jmenovitě Dějiny Palackého, dílu IV. částka I., *Blahoslava Gramatika česká* – ve Vídni vydaná dle originálu ze čtrnáctého století. Profesor Hattala vydal *Slovo o p[o]lku Igorovu* v překladu i s původním textem a vysvětlívkami. – To je krása, ty obrazy a ta řeč! Šumavský vydává slovník všeslovanský, na němž dlouhá léta již pracuje; vyšel druhý svazek. – Rukopis královdvorský vydává se s krásnými ilustracemi našeho znamenitého malíře Mánesa, ve třech řečích, původní, německé a francouzské. – Veliká je také nyní otázka o to, zdali sv. Cyril psal kyrilici nebo glagolici? – Již o tom vyšla brožurka od profesora Hanuše a pan Šafarik též o tom píše. – Kdybyste si přáli míti některou z nadzmíněných kněh, prosím, račte mne považovati za svoji jednatelku zde; pošlu Vám to na p. dr. Zechentnera. – Mohla bych ještě mnoho zajímavého psát, nevím však, zdali bych i Vašnosti tím vděk přišla. Dala jsem do Památek archeologických některé popisy starožitností, co mi dr. Reusz poslal, a k tomu jsem napsala také o Hrádku hornolehotským. Není to ještě vytištěno. – Mluvila jsem také stranu toho s Krolmusem, který vlastně do praktičnosti náš nejprvnější starožitník. – On má oko v tom ohledu tak bystré, že jak na krajinu se podívá, pozná, kde jsou popelnice; o tom se již přesvědčili lidé, i Vocel sám i jiní. Když kam vyjede ven, tu se nejdřív ptá, jak se která studánka, který vrch a pole jmenuje a kde mátá. Pak si obhlídne krajinu a již jdou najisto; venkovští lidé mu také věří, ačkoliv se diví, jak on to může vědět. – Já mu ukazovala výkres, co mi poslal dr. Reusz o Hrádku, ale není dobrý. Jestli byste, Vašnosti, chtěl dáti si Hrádek vykresliti, ale pěkně znale a okolo něho aby byly všechny vrchy, pole, potoky a zvláštními jmény vyznačená od lidu místa poznamenaná, pak by Vám Krolmus navlas poznamenal na tom výkresu, kde máte kopat. Vezměte okolí Hrádku na půl neb 3/4 hodiny cesty v okruhu, kde vše

poznamenejte. – On nemyslí, že nahoře kopat, ale dole. – Jestli, Vašnosti, líbo, učiňte tak, pošlete, a já Vám to potom odešlu. Čtouce onehdy *Památky jelšavské*, z nichž jsem si cosi poznamenávala, našla jsem v připojených artikulech muraňských, v kapitole IV., „*svěcení a zaklínání kdejakých, jakožto sól, oves, oheň, svíce hromničné, voda, víno, zelina lopačina*“? –

Kapitola V. „*V pátek velikonoční nechať žádný a nikde dreveného špalku k podobenství člověčí tváře vyrytého neklade*, ani *ať se po žitech a oziminách na rolích netoulají, ani žádné obchody nech nezachovávají.*“

IX. „Jestli něco farář proti některému sousedovi učinil, tedy nemá před právem městským anebo dědinským obžalován býti, než před ešprytom? Aniž se má *právní znamení na faru a na školu dávat?*“ –

Jestli Vám toto vše vědomo, prosila bych velice, kdybyste si neobtěžovali mně to vysvětliti. Ještě i to slovo *biršágem*, myslím maďarské, a pak co znamená *po turecku volati?* –

Jak se daří se zdravím, zvláště oči? – A co paní Vaše robí! Nesčíslnikráte vzpomněla jsem již na její milou úslužnost a přívětivost. – A Katuška je u Vás? – A stará Vaše služkyňa, žije? A Katkula? – Dá-li mi Bůh zdraví, však se zase k Vám podívám někdy. Pozdravujte všecky mnohokráte. S nejsrdečnějším přáním, abyste byli zdrávi, zůstávám

Vaše upřimná

Božena

Bož. *Němec.* Fleischhauergasse, Nr. 1360/II, moje adresa, kdyby jí Vašnosti třeba bylo.

I

Vyšla hvězda na kraj něba,
zasvítila do pou sveta,
něbola to hvězda jasná,
ale bola paní krásná.
Postretla se tam s anjely.
„Čo stě smutní, něveselí?“ –
„My sme smutní, něveselí,
čo sme Krista něviděli.
Neviděli, neviděli,
ak vo čtvrtok pri večeri,
kod chlieb lámau
a nám dávau,
i svatú krú nám píť dávau.
„Tot chlieb jeztě a krú píte
a na Krista pamatujtě.“ –
Kod to Židé zaslyšeli,
Pána Krista ulapili.
Robili mu ťažké muke.
Privedli ho kroz tri ruke,
svatú krú mu vycezali
a na kríž ho pribíjali.
„Něboj ty se, matka, ďábla škaredého,
a já těbe pošlem anděla svatého,
dvanást apoštoluov, já buděm trinácty,
buděš mezi námi
ako ten mesiačok
mezi hvezdičkami.“ –

Píseň tuto slyšela jsem od jedné ženy, rodičky z Dobšiny, v Gemeru, a doslova jsem ji opsala. – Nezdá se být celá?

Zdá se mi, že ji Kollár nemá ve sbírce. – Bude-li Vám s ní posloužíno, nevím, jinou nemohu nalézti.

II

Následující píseň slyšela jsem od téže Gemerčanky. Zpívala ji monotónním hlasem velmi zvolna – jako by ji odříkávala. –

Viem já jednu horičku* velmi vysokú
a v tej horičce sú tam tri hrobe.
V jednom hrobe Panna Maria leží,
v druhom hrobe svatý Ján leží
a v treťom hrobe Kristus Pán leží.
Pred Pannou Mariú sviece horia,
pred svatým Jánom orkony hraja,
pred Pánom Kristom růža vykvětá.
Z tej růžičky klášter vystavený
a z toho kláštera ftáček vyletuje. –
Nie je to ftáček, je to syn boží. –

Zcela tak zpíval mně ji i jeden Trenčan, jinde jsem ji neslyšela a Kollár ji také nemá. Podobnou ale našla jsem v Ruských národních písních Sacharova, díl I, str. 133–134. – Mezi *obrjadnými* je následující píseň maloruská:

A u pana Ivana, da na jego dvore,
stojalo drevo tonke, vysoke,
tonke, vysoke – listom široke.
Iz togo dreva cerkovka rublena;
a v toj cerkovcě stojat tri prestoly:
na pervom prestolě – svjateje Rozdvo,
na drugom prestolě – svjatogo Vasilja,
na tretem prestolě – Ivan Krestitel'.
Svjateje Rozdvo – nam radost' prineslo,

* Vyrozumívá se les.

svjatyj Vasil' – novyj god prines –
Ivan Krestitel' – vodu perekrestiv. –

III

Pojníky. Vyrabovali Turci r. 1678, jak to protokol městečka dosvědčuje. Tehda či jiný čas odnesli i jedno dítě. – Matka dítěte po letech nevědomo či volně či nevolně dostala se do služby důstojníka tureckého v Séčanech, jež Turci v držení měli, za chůvu. Kolísajíc nemluvně pána svého, které se velice na ztracené její dítě ponášelo, počala mu takto žalostně zpívati:

Hajaj, buvaj, mladuo Turča,
aždaj si ty moja vnouča.
Keď Pojníky rabovali,
moje dieťa s sebou vzali.
Albert, Albert, miluo dieťa,
či eště kdy uvidím ťa,
mal na čielci kalinuočku
a na buočku malinuočku.

Pán její, mladý Turek, slyše tu píseň, vzchytil se ze sedadla a ukázal jí nadzmíněné znaky. Jiné okolnosti dosvědčily, že to její oplakávaný syn. –

Mezi Ruskými národními písněmi od Sacharova v dílku 4, str. 398 až 401, v písních *kolibelních* se jedna zcela s touto slovenskou pověstí srovnává, s tím jedině rozdílem, že v ruské písni dcera matce unešena byla. –

Po goram, goram,
po vysokym,
po razdol'icam,
po širokym,
tut ogni gorjat
negasimije,

zly Tatarove
tut polon děljat.
Dostavalasja
tešča zjatju v plěn;
on otvez jeje
k molodoj ženě.
„Ach i vot tebě,
moloda žena,
polonjanočka
s Rusi Russkaja!
Ty zastav' jeje
tri děla delať:
čto i pervoje,
to ditja kačať,
a drugoje-to
tonkij kužel' priasť,
čto i tretije,
to cypljat pasti." –
„Ty baju, baju,
moje ditjatko!
Ty po batjuškě
zloj Tatarčenok,
ty po matuškě
mil vnučenoček:
věď tvoja-to mať,
mně rodnaja doč';
semi lět ona
vo polon vzjata.
Na pravoj rukě
nět mizinčika.
Ty baju, baju,
moje ditjatko!" –
Kak uslyšala
tut Tataročka,
ona kinulas',
ona brosilas'
na běly ruki,

k svojej matuškě:
„Ach, rodimaja
moja matuška!
Vybiraj sebě
konja lučšago:
my běžim s toboj
na svjatuju Rus',
na svjatuju Rus',
našu rodinu!“ –

IV

Balada O krásné Katarině v Kollárových Písních a tatéž pověst ve sbírce pověstí od B. N. z Gemeru srovnává se s ruskou baladou ve sbírce Sacharově, díl pátý i str. 312–314 – v oddělení písní *bylinních*, pode jménem *Roman*, s tím jedině rozdílem, že v slovenské baladě otec dceru Turkům prodá, aby se z vězení vysvobodil, a v ruské bratr sestru. –

Na zelenym carinočku
pili Turki gorěločku,
pili, pili, podpivali
a Romana podmavljali:
„Oj Romane, Romanočku,
prodaj sestru Olenočku;
za koniki voronyi
i za sědla serebnyi,
za uzděla šovkovyi
i za stanli zolotyi,
za talery nesměrenny.“ –
Prijšov Roman do domočku, } doslovně
skloniv na stol golovočku, } jako v slo-
daj gadaje si dumočku, } venské.
či prodati Olenočku. – – –
„Oj Oleno, sestro moja!
Pomoj dvory mostovyi,

zastel' stoly kedrovyi,
pomoj miski serebnyi
i ložočky zolotyi." –
Vyšla ona na poddvor'e
i divit'sja v čiste pole:
„Oj Romane, Romanočku,
ščo to v polě za dymove,
či to vorly kryl'jami sja b'jat',
či ovčari z turmy gonjat' –?" –
„Oj Oleno, sestro moja!
Ni to vorly kryl'jami sja b'jat',
ni ovčari z turmy gonjat':
leš to Turki i Tatary,
a vsi tvoi suť bojary." –
Do světlicě chutko vpala:
meč vchopila, šuju stjala. – –
„Oj Oleno, sestro moja!
Na ščo ty sja urodila,
na ščo sobě šuju stjala?"
„Lučše tutka pogibati
než s Tatarmi probuvati!" –

V

V Ruských národních pěsních od Sacharova v oddělení *Pěsni udalya*, str. 148–149, sv. 4, je píseň o děvici, jedoucí na loďce po řece Volze s bratrem esaulem, atamanem svým poljubcem a dobrými molodci. – Sen její podobá se snu děvice v písni *Růže* v *Královdvorském rukopisu*. –

„Po sredi lodki krasna děvica,
jesaulova rodnaja sestrica,
atamanova poljubovnica;
ona plačet, kak řeka l'jetsja,
v vozrydan'i slovo molvila:
„Ne choroš-to mně son prividělsja,

už kak by u menja, krasnoj děvicy,
na pravoj rukě, na mizinčekě,
raspajalsja moj zolot persten',
vykatilsja dorogoj kamen' –" atd. –

VI

V Ruských národních písních Sacharova, sv. I, str. 129 a 130, mezi *koledními*, jedna je, která poukazuje na pověsti slovenské *Král času* a *O dvanácti měsíčkách* ve sbírce B. N. – Zní následovně:

Za rěkoju, za bystroju, oj Kaljudka!
Lěsa stojat' dremučije,
vo těch lěsach ogni gorjat',
ogni gorjat' velikije,
vokrug ognej skam'i stojat',
skam'i stojat' dubovyja;
na těch skam'jach dobry molodcy,
dobry molodcy, krasny děvicy
pojut pěsni kaljuduškě;
v sredině ich starik sidit,
on točit svoj bulatnoj nož;
vozlě jego kozel stojit." –

To je celá a poukazuje na nějakou slavnost. Srovnejte ji s těmi svrchu podotknutými pověstmi. –

1858

7/1 58

Milý Václave! Nevede se mi lépe než Vám, chřípkou jsem začala a to trvá už kdovíjak dlouho a nechce mne to opustit. Nyní se mně dělá nežit v nose; – jakkoli mám dost veliký nos, přece mi ho zalehl – a takové mám bolesti od toho v celé hlavě, že ten neřád ani za to nestojí. I tvář a pysk mi opuchly. – Neočekávejte tedy dlouhý list, dokuď jsem tak mizerná, – je to věru k zlosti. – Před svátky byla jsem ustavičně churavá, i když jsem Váš list obdržela; – šla jsem ale přece stranu těch listků – myslila jsem to jest, že mi to Zillinger udělá zatim, ať u něho všecko brávám. – Ale nešlo to, Zillinger je mrtev a vdova jeho má v krámě jednoho, který sice vše vede, ale ten to nechtěl udělat. Já ale neměla věru ani zlatku zbytečnou. – Chtěla jsem Vám to psát, ale vtom přišla do toho Šumavského nemoc a smrt. Tak jsme byli tím omámení, že jsem ani nevzpomněla; to víte, Marketka a Josef nevěděli si rady, tak jsem tam leckdys zaskočila a o Štědrý den předvečer šla jsem s pohřbem až k bráně. Zima bylo, pršelo, a to jsem nastydla velmi. K večeři byla Markytka u nás a přijel také muž. Mně ani už nechutnalo. Druhý den byl Ně... u Mencla a já u Palackých, ale musela jsem hned po obědě domů, lehla jsem a ležela přes celé svátky, s ošklivou chřípkou, která panuje v Praze epidemicky a tak, že lidé na ni mřou. Bělák přišel, abych mu napsala nekrolog, a tak jsem se zase přece musela vybrat z postele ven. Bude v Poslu; já jsem ho považovala v tom jen co člověka a přítele – co spisovatele a pedagoga beztoho jiní ho vylíčí. – Při Poslu vyjde také jeho podobizna, – jenže byl již mrtev, a tak snad nenajdete živý jeho výraz. As 50 exemplárů dal Bělák udělat na krásném papíře, také mám jeden. – Ztratili jsme mnoho ním, ať si mluví kdo chce co chce; – slovník, jestli zůstane zdráv,

Rank dodělá, ono je manuskriptu dost hotovo a to ostatní už ví, vždyť s ním zároveň pracoval – – To je bůhví znamenitý hoch, ten Rank – jakých on si vědomostí dobyl a tak pracně, a ta jeho pilnost je železná! – Při tom všem psaní doma pracuje už půl léta u Erbena v archivu; a Erben si ho velmi chválí. Má 1 f. KM na den; ovšem že chudáci ničehož nazbyt nemají, myslí tedy, že aspoň s tou zlatkou živobytí vytlukou, a tedy nasadí noc. – Bylo za něho zvláštní rekviem v Podskalí a v Emauzích držáno, první od Podskaláků, druhé od emauzáků zřízeno. – On musel dávno cítit bolest, ale že třebas si toho nevšiml; v sobotu mu už nechutnalo, v neděli šel k Pěkným k obědu, také prý skoro nic nejedl, večér z hospody šel časně domů, ráno v pondělí už nevstal; celý den mu bylo zle, odpoledne začal plivat krev, celou noc zle, ráno zavolali kněze, zavolali ještě Hamerníka také, a v 9 1/2 byl v Pánu. – Umřel docela s vědomím, ještě dal všem sbohem, Josefovi řekl: „Slovník se dokoná" – a to bylo jeho poslední slovo. Byla to dobrá, poctivá duše česká! –

Tak jsme měli špatné svátky, a smutné. – Do Lumíra jsem to poslala, a dnes ráno o té Soběslavi; on[i] jsou někdy chlapi v těch redakcích. Můj muž dal do Novin článek o okolí bělácké, velmi zajímavý, a oni neřádi to ještě nedali, za čtvrt leta, – a jindy dali hned každou zprávu, zač je žito a zač oves a jaké je povětří. – Co se týká humoristického časopisu, vím tolik o tom, že měl vycházet co příloha k beletristickému časopisu Svět a domov. – Redaktorové měli býti Sabina a Frič a Kober nakládatel (a snad i redaktor před světem). – Ale slyšela jsem, že se mělo zase něco o tom šustnout, nevím tedy; posud nevyšlo nic. – O tom táborském časopise jsem neslyšela a Posla od Otavy neviděla posud. – Básně Hálkovy mají být (čili je to jedna?) pěkné, alespoň se tak všeobecně mluví, zvláštní ráz, – já je teprv chci si zaopatřit. Také Neruda vydal básní svazek, které jsou též dobré. – Pan Pfleger s prvními ovšem propadl. – Vy byste si měl také vybrat nějakou látku k větší básni –

třebas humoristické? – Vy máte tak krásný verš, máte fantasie dosti, máte hluboký cit a humor, znáte historii, znáte i život z dosti rozličných stran – tedy bych se o to pokusil? Frič s [jeho] „Rostislav a Svatopluk" propadl [navzdor] tomu, že ho vyvolali. Co dělá [Puškin? Měl] byste ho vydat v jedné kn[íze celého, myslím,] že by nyní na to byl nejlepší čas. – S Máchovými spisy se to nechce nějak hýbat. – Povídá se také o vydání spisů Langerových. Svazek čtvrtý Koubka myslím už nevyjde, ale veliká škoda prý nebude, poněvadž to jsou samé překlady a ta Frédrova komedie. – Když ten Bellmann toho mnoho má. Pan Ohéral chodí ke mně s překladem Babičky a Mánes s ilustracemi. – Už je polovic hotovo, ale v samých Erinnerunkách se mnoho vynechá, protože by to bylo do kolika čísel, ale Bellmann ji vydá o sobě co kníhu a ty ilustrace přidá. – Ale,Václave, nebude to přece jen česká Babička! – Mě to také dost mrzí, že jsem nemohla zase letos dáti tu „Ženu z lidu", – ale proto ji dostanou; jakmile se mi trošku líp povede, pustím se do toho. – Já nemohu to žádnému říci, jaký já mám kříž, ale kdo by při mně žil, viděl by nejlépe; já nechci být hodna svého jména, jestli by který ze spisovatelů na mém místě více napsal, ba jen tolik. – Musím se ještě ustavičně nuzovat sama; s pensí to není ukončeno, co vlastně pro mě určeno, a muž také nemá ani tolik, co potřebuje; je zle o peníze, [mn]oho platu, a tak jsou úředníci fabričtí vždy posle[dní, který]m se pár zlatých dostane. Jinak by tam byl [spokojen. – Dor]lička umí už vařit perfekt, jen kdyby bylo [z čeho. – Jarouš cho]dí pilně do modelování a hezky kreslí, [něco z něho přece bu]de, ale matematik žádný. Paní Šlen-[krtka je vždy stará, pan] Mencl tloustne! Všecko vesměs Vás [to pozdravuje. Karel také ps]al a je zdráv. Polda mi dávno nepsal a [já mu chc]i také co nejdřív psát. Podruhé víc. Pozdravuje Vás srdečně

B

Jestli by Vám ten pán na ty listky dal, pak Vám mileráda hned je obstarám. – To víte, jak to u mn[e chodí.]

23/1 58!

Milý Karle! Já se divím, že mi nic nepíšeš, kdežto jsem Ti přece psala zároveň s Marii a Aidou; mně se všecko zdá, že Ty zase nebudeš psát až za rok jako obyčejně. – Skrze ty věci píšu Marii, kterak to poslat máte, ale pošlete to tedy jistě, né abych měla potom u pana kmotra hanbu. – Milý Karle – pan Šumavský umřel! Už ho neuvidíš. – Na Štědrý den měl zrovna pohřeb velmi slavný, protože ho měl každý rád. Umřel na zapálení plíc za tři dni. Pokašlával a přitom se nešetřil a nedbal, až to přišlo náhle a bylo pozdě. – Malovali ho mrtvého a redaktor Posla z Prahy vydal jeho obraz, já jsem psala jeho životopis. – Je ho tuze – tuze škoda. Nyní bude Josef pracovat na Slovníku sám, na tom chudáku nyní všecko leží. Karel je v technice. Jsou všecky zarmoucení. Já tam byla poslední dni a po pohřbu vzala jsem Markytku k večeři; táta přijel také domů, ale už pozdě. Já jsem při tom pohřbu nastydla a také se ulitovala, a na sv. Štěpána jsem lehla a ležela jsem kolik dní. Táta musel zase zpátky za tři dni. Potom mi bylo trochu lépe, a o Tři krále dostala jsem nežit dovnitř nosu – s kterým jsem zkusila velikých bolestí a tři noci nespala, – a tak mi ustavičně něco je. Jarouš také zase ležel a Dora má také silný kašel a chřipku, co je teď nemoc snad po celém světě, – snad i u vás je? – Jestli bys ji dostal, jen zůstaň dva tři dni ležet a hezky se vypoť, jak se to zanedbá, dostávají lidé i zapálení plíc. Jinak se nám vede vždy stejně špatně – pensí posud nemáme, co nám patří, táta je sice v té fabrice, ale není tam mnoho peněz, a tak nepřichází s nimi do žádného pořádku, kdyby se něco lepšího trefilo, raději by šel jinám. Tak na mně vždy leží všecka tíže a starost, že někdy nevím, kde mi hlava stojí. Pracuji do noci, abych jen vždy pár grošů dostala, a přece to nikam nestačí. – Jarouš dostal od p. Vinařického

zimní kabát; chodí pilně do kreslení a velmi pěkně už maluje barvami. Je ale tuze slabý. – Těch slovenských pohádek vyšel již 4. svazek – pak jedna novela v Poslu z Prahy– mimo jiné větší menší články – a objednané práce mám, že nevím ani, kde mi hlava stojí. Jak jste strávili svátky? – Na Štědrý den pili jsme na Tvoje zdraví! Dostala jsem pár zlatých honoráru, tak jsem z toho přece udělala večeři, koupila jsem Doře štuclíky a rukavičky, když nemá štuc, a Jaroušovi penál, tři barvy po 8 kr., dva štětce a vestu. Já dostala pěknou lampu k studování od jedné známé paní Amerikánky, která je tu na návštěvě a velmi mne ráda má. – Tak když mi budete ty věci posílat, pošli nějaké semena, nemusí jich být mnoho, ale něco pěkného pro Pepu Szablakovu do Báňské Bystřice – ona mi již lecco milého prokázala, a tudy bych jí to ráda poslala. Do zahrady aby byly ty květiny; a máš-li nějaké cibulové květiny, jacinty – tacety a p. Jestli pošleš p. Fialovi něco, dej to zvlášť, ale jen né mnoho, a pak pamatuj na Feslovku a broskvový stromek! – Na ten způsob né, raději nic. – Já jsem psala Marie adresu na ty věci a poslední dni tohoto měsíce musí to být v Žitavě. Jestli ještě něco máš, co bys chtěl poslat, pošli si – ale né mnoho a nic, co nesmí přes hranice, dokonce nějaké zapovězené knihy, *to né*! – Ten frak jestli můžeš ještě potřebovat, neposílej, Jarouš by si ho musel nechat předělat a to by nestálo za to, leda jestli Ti je malý a nenosíš ho, pak ano. – Píš také skrze tu službu, jak to je, zůstaneš-li nebo né, či co míníš dělat? – Nenech to na poslední chvíli, a píš, co chceš dělat. Jarouš Tě pozdravuje a líbá a Dora také, máš jí psát, jestli nemáš ještě tobolku, že by Ti jednu udělala. – Když by to po této příležitosti přes Liberec šlo, tak bychom Ti později něco poslali každý; snad přece bůh dá, že to už s námi bude lepší, a pak bych Ti přece nějaký groš mohla poslat na něco potřebného. Nyní budem mít zase nové peníze, Vereinsmünze, – které budou platit v celém Německu i ve Francouzsku jako u nás. – To bude líp. Pozdravuj všechny známý. Je Kodym posud v Muskavě? – Babička je přeložena v Erinnerunkách, jsou k ní čtyry ilustrace. – Že

jsem jim při tom pomohla, dali mi předplacení na jeden exemplár. Jsou velmi laciné. Každý měsíc svazek, v každém svazku dva pěkné obrazy – čtyry archy tisku, povídky a leccos jiného a celý rok i s poštou 2 f. 40 KM. To je pagatel. Mohla by se Marie předplatit. Ty slovenské moje pověsti se rozposílají až do Lipska, Drážďan, Hamburku – až do Paříže. Šálek tiskne jich 4000. Po[d] křížovou obálkou poslala bych vám to i nekrolog Šumavského, ale když nevím, jak to je na těch vašich poštách. – Tak tedy jen hleďte, abyste ty věci poslali včas. Táta Tě také líbá, ale máš psát. Podhorský je už tovaryš a je u Kollára, který má krám od Pachlové. Christina je vdaná, má Turka kloboučníka, co ji dříve již chtěl; pak šel do Vídně a letos se vrátil a najal si tam v domě krám a vzal si ji. Druzí naši známí jsou zdrávi. – Já Tě líbám mnohokráte a přeju si jen to, abys mi psal a že jsi zdráv. Nějaké kříže má každý člověk!

Bůh Tě opatruj. Tvá upřimně Tě milující máma

BN

Šetř si jen zdraví, prosím Tě za to, a nekuř mnoho, raději obětuj ty peníze svému žaludku, než že to tak marně prodmycháš a na zdraví si škodíš. –

Píšu Marii, žes mi psal skrze ty věci a já že jsem Ti psala, abys je tam nechal, až Ti budu psát.

[Adresní přípisek na zapečetěném listu:] *Dem Karl.*

23/1 58

Milý muži!

Tys mi dal hezkou komisí s těmi dokumenty. Předvčírem jsem tam s tím šla; jeden starý pán mi to vzal, prohlídl a tři kusy, mezi tím Diensteid, mi vrátil, že to musí být šestikrejcarovým kolkem okolkováno, a od té zadací listiny abych opsala nadpis (totiž to, co příjde navrch, když se arch složí, aby se vědělo hned, oč se uvnitř jedná), že mi to podepíšou, ale numero že mi nemohou [říct] – to že je potvrzení. – Tedy jsem zase šla domů, koupila jsem tři kolky šestikr., dala je na to, ten nadpis opsala na půlarchu, ale včéra jsem tam nemohla jít, tedy jsem šla dnes. – Dala jsem to zase tomu starému, ale byl tam ještě jeden; – prohlíželi to a ten druhý povídal, že ta poslední žádost Tvoje také musí mít kolek 15 kr., ten starý povídal, že ne, poněvadž ministerstvo ty dokumenty žádá. – „Ano," povídal ten druhý, „on ale zároveň také prosí, a to musí být štempl." – Poslali to k referentovi; a ten vzkázal, že to musí mít 15 kr. kolek. „Ich wollte Ihnen helfen," povídal mi ten starý, „aber man weiß jetzt nichts, wie man das Stempelgesetz verstehen soll. – Es steht ausdrücklich ‚Dokumente, welche vom Ministerium verlangt werden, unterliegen keinem Stempel' – und es müßte dieses auch nicht deshalb gestempelt werden, daß man zugleich bittet, aber jeder versteht's anders." – Tak tam musím zejtra zase jít. – Já bych to proklela, jsem beztoho celá churavá, ledva že se vleču, času nemám ani chvílky, píšu už celý týden skoro do dvou–tří hodin přes půlnoc, jen abych zase pár grošů dostala, a pohádky také musím zase psát, potřebujou rukopis, a k tomu nemáme jen pár krejcarů, a ještě takové daremnosti. Kdybych jen už neslyšela ani o těch neřádných úřadech. Mohl jsi mi také psát, že to musí mít kolek, mohla jsem si alespoň cestu uspořit. Bekl myslím že tu službu nebude moct vzít,

ono je s tím spojená i vinopalna, čemu on nerozumí. Chce prozatim zůstat trochu zde – a hledat si nějaké zaměstnání. Včéra tu byl celého půl dne a s Jaroušem kreslil a přinesl mu ještě dvě svoje mapy. To je věru tuze dobrý člověk; nelituje prý, že odešel. – Pozdravuje Tě a nechá prosit, když by na něho přišlo psaní, abys mu ho adresoval na jeho sestřenici „*Obstgasse, Zum weißen Pudel, 761*", ale pod jeho jménem. Povídal, že Tě lituje, žes tam zůstal sám, že se Ti bude stýskat. – Prádlo jsme Ti předvčírem dali k Bunzlovům, ale nevím, jestli ty fůry ho vzaly, snad ano. Jednu noční košili tu máš, spravíme ji trochu, ale ta šmizetka je na hadr, až dostanu peníze, koupím Ti asi na dvě. Nyní nastává činže – na to dříví bych také ráda něco dala, protože budem pomalu hotovi s ním, – a kam se člověk obrátí, tu jsou výlohy. U hraběnky jsem byla, ale také stonala, a tak jsem s ní nemohla mluvit, což mne velmi mrzelo; byla by mně jistě něco dala. – My jsme všickni churaví, Jarouš je už celý týden doma – a ležel čtyry dni, kde jsem ustavičně dávala obklady, a ani do huby nevzal. – Měla jsem strach, i Lambl se bál, aby z toho zas něco nebylo. Ale čtvrtý den se hodně potil a bylo mu potom líp; celý nos a pysky má osypaný a špatně vyhlíží, naříká si na bolest nohou. Nekašle ani nemá rymu. Dora ale má tuze silnou rymu, takže chudák každý kašel opláče, jak jí hlava bolí. Také s tím ležela. Kam se člověk podívá, tam lidé stůňou. – Mně zase pysky se vyrazily a v krku bolení mám posud, ale nesmím na to dbát. – Chceš-li, píš Daňkovi, já bych tam některý den šla. – S tím neodkládej, říci to těm Tvým pánům; slyšela jsem, že jsi prý dvakrát se jinak podepsal, že prý to dělalo podezření *zde* (nevím kde a komu), že bylo podezření, jako by to měl býti klam, a prý skontrýrovali kasu? – Jen s nimi skrze to promluv co nejdřív a řekni upřimně, jak to bylo, lepší přiznat se k slabosti, jíž každý člověk podlehnouti může, než zůstat v podezřelém světle. – Jak to nyní slyším, prý vlastně na Krejčovou přímluvu u Vojáčka a Vojáčkovu u Skály a Macháčka jsi tam přišel – na Friče by byl prý Skála nedal, a také prý ho mrzelo, že jsi pod dohlídkou,

z čeho si Macháček nic nedělal, ale oni prý na Vojáčkovo slovo všecko dají, a proto také, jak se to Vojáček dověděl, prý ho to mrzelo tuze a poslal schválního posla k Krejčímu s tou zprávou a poptávkou, co v té věci činit. Krejčí povídal, že oni nechtěli, abys tam navždy zůstal, ale abys nabyl cviku v tom vedení, a tuze ho to mrzí, žes takovou hloupost udělal. – On nechtěl ani, abych Ti to říkala, ale ať to víš, nepotřebuješ to dále povídat, co a jak. Já povídala Beklovi, aby jen řekl, jak to tam je. – Dostala jsem list od Plošiče a prosí mne skrze ty stoupy – jestli nemám ještě nějaký výkres; zeptej se starého pana Sklenáře na to. – Má už nakoupeno na sto centů kostí a rád by je stloukl, on s tou kyselinou myslím přece neumí manipulovat. Udělejte mu to tedy, a dobře mu to popíš. Půdu tam má hlinitou. – Buď tak dobrý a udělej to brzy. – Mladý Sklenář nebyl ještě u mě, oni mají teď bály na starosti. Jsem také zvána k Riegrovic na domácí bál, že ale nejdu, to se ovšem samo sebou rozumí; našinec má jiné bály. – Ty boty si ovšem musíš nechat udělat tam, kdo by Ti tu dělal bez míry. – K Havlovi, jestli zítra nepříjde, pošlu v pondělí stranu kalhot Jaroušovi a ten kalmuk. – Mencla málo vidíme, má mnoho co dělat. To jsem Ti snad psala, že jsem dostala od Aignerové (Amerikánky) pěknou lampu k psaní. Není velká, ale pěkná, elegantní. Olej k pálení je za 18 kr. KM libra, ale ona nespotřebuje mnoho. Příjde to o něco laciněji než svíčky, jenže se lepší při ní píše. – Jsou to vídenské lampy, nyní všeobecně užívané, za 3 f. KM. Kdyby bylo hojně oleje. – [– – –]

Vážený příteli!

Potěšili jsme se vydáním Vašeho díla o historii literatury české, již s interesem zvláštním čítám. Dovoluji si přiložiti Vám tuto některé zvláštnosti a známky z podřečí českého, jež nazýváte východním. Beru varianty tyto hlavně z podhoří krkonošského, z krajin někdy snad českochrvatských okolo Semil a Vysokého, toho cípu, kde československá řeč nejdále na sever, až na hranice slezské sahá.

1. Pravidelné užívání změkčené formy v nom. masc. pluralis a různění od akusativu: hoši – hochy, bratři – bratry, velikáni – velikány, vojáci – vojáky; krásní,velcí, mnozí, mužští, ano i čtyři muži – čtyry ženy. 2. Vyslovování infinitivu: platiti, čekati, aneb aspoň vždy platiť, čekať. 3. Časté vokalisování, jako: *le*nu místo lnu, Ka*be*šovi místo Kabšovi, s*e*rdce, h*e*rnýček (hrníček), p*e*rkénko. – Ve mnohých slovích užívají vokálův plnějších: č*a*kal místo čekal, seď*a*l a viď*a*l místo viděl a seděl; já su (místo jsem), oni *sú*, pak ch*cu* a ch*cou*, kapl*a*, berl*a*. Místy zas užší vokály berou: t*ý*le místo tele, c*í*ra místo dcera, venk*y* atd. Zajímavé příklady rozvádění *í* v *ej* jsou: nom. pl. velcej muži, vy jste hezcej hoši, muzcej místo mužští. K uvedeným *borka* a *hora* přidávám ještě *luka* a jinde neslýchané *lesa* – za *lesa*. Ke *kauka* a *děuče* ještě *lauka* a jiné v Krkonoších; ale mezi lidem místo děvče nejobyčejněji *ďuče*. Snad mi ještě něco připadne, hodno-li Vám toto poznamenání pro budoucnost. Při nářečí středním zdá se mi ještě pamětihodné: gen. pl. fem. hol*ách*, moc sestr*ách*, kteréž připomíná gen. tentýž Ilyrův a není snad pouhá chyba; gen. pl. bratr*ůch* a podobné

místo *-ův*; deklinování dřívíh*o*, znamenít*o* – gen. Mnoho chutě k další práci. Müller Vám vyřídí něco ode mne. Jak je s nedělní školou? Nedejte tomu usnout.

Sbohem!

Vaše s úctou

BN

V Praze dne 3. února 1858

Milý muži! Posílám Ti tuto prádlo, 3 košile a noční, tu jednu noční jsme Ti spravily, – dva límce, šátek, ručník, 2 páry punčoch, šmízetku. – Máš zde ještě 2 límce a 2 páry punčoch, co Ti pošlu s neděle. Nechtěla jsem Ti dříve psát, až jsem to uchystala a oběhala. – Jarouš dostal od Taxise kalhoty letní, kabát dost pěkný ještě pervienový, vestu špatnější už a kravátel, který Ti posílá, poněvadž on beztoho nenosí kravátle, a je pěkný. Peníze ale žádný nedostal. – Ze Sagan posud nic nepřišlo, ani list, jen Aida psala, ale o tom se nezmiňuje, jedině že Karel špatně vyhlíží a že půjde pryč, poněvadž kněžna lidi v zahradě zmenší, či snad direktor, bude při všem o dva méně a to trefí mladší spomocníky. A kluk ten Karel, domů nic nepíše, aby něco řekl skrze Fialu, co chce dělat, je nedbalec. A myslím, že bude mít asi dluhy ještě. To je kříž. – Dora ležela skoro týden, ale ty dni je jí už líp a byla už zase v hodině. Ale musela užívat chinu. Jarouš také zase chodí na hodiny. – Já nejsem nemocná, ale zdráva také ne. Už čtrnácti dní, co nejdu před 2 s půlnoci spát, práce mám hrůzu a peníze žádné. Činži jsem ovšem zaplatila hned první dni, protože jsem si to už tak nechávala u Šálka, – ale z čeho žít, ani vindry od nikoho nevidím, mimo co jsi mi tu 5 fr. poslal, která mi přišla vhod. Teď ševcové také musím dát ještě 6 fr., ona jde z Prahy – a pak do zastavárny také asi 3 f. a potom je hned člověk v bryndě, když beztoho jen vždy těch pár zlatých mám. – Havel Ti to udělá s neděle první dni (budoucí týden), také se mu špatně vede chudákovi. – Arnolda zase odvezli onedejšní týden, je internýrován do *Běláku*! – se 400 fr. KM. Plácal mnoho, vykládal v hospodě francouzskou politiku a ukazoval příliš zřejmě, jak by se byl z podaření toho atentátu těšil – U Friče jsem byla – ale jdi mi s ním, já vždy

říkám, že je při něm mnoho marnosti a prázdných plánů. – Já mu řekla vše, ale on, že prý se nemáš čeho obávat, že oni Tě nedají pryč – že to neudělají jemu k vůli – a ten Jesch z Hořovic že se beztoho nyní dostane pryč, to že se nemusíš bát, a že je Skála divný sice, ale hodný, a že buchhalter také není zlý, a když Tě má starý Sklenář v protekcí, že je dobře. – Zkrátka oni to nevěří, mluv jim co chceš. Bekl to také říká všude, ale to není nic platné. – Píš jen, píš ale také Daňkovi, a sice bych myslila spolu také Josefovi, kdoví jestli by něco nevěděl někde, nebo otec jeho. Já bych tam šla do Karlína. Píš také Šestákovi o honorár za ten článek, nebo ať nám dá Noviny, dareba, Bělák řekl, že může za něj dát 10 f. KM, že beztoho nic kalého mimo toho neměli. – Moravské noviny vychází ve větším formátu, ale také mi Hansmann posud neposlal. – Mluv jen, prosím Tě, se Sklenářem, ať příjdeš s nimi co nejdřív do pořádku a [aby] neroznesli Tě. Bekl kreslí pilně a začasté příjde, tuhle jsem ho pozvala na čaj. – Ale nemáme už cukr – to je hůř – a dříví už také. Musela jsem do ohrady už jednou poslat, ale v prvním někdy ani netopíme, tak nám slunce do oken pere. – Posílám Ti také Musejník a Historii literatury, jsou tam Husovy listy, Posla ještě nemám. Chceš ty dva svazky Erinnerungen? – Pohorskou vesnici mi pošli, beztoho ji nepotřebuješ? – My trávíme špatně masopust. Dnes mám pět grošů, jestli Bělák mi nepomůže, budeme mít pěkné ostatky. Děti Tě líbají srdečně, i já. Píš nám zase brzo. – Pospíchám, aby fůry neujely.

Tvá upřímná

BN

13/2

19/2 58

Milý táto! Tvůj list, prádlo i cukr jsme obdrželi a pěkně děkuju. – Ale s těma fůrami nemohla jsem nic poslat. Havlovi jsem právě před chvílí Manku poslala, aby to jistě ten týden udělal. Posla a Erinnerungy bych Ti byla poslala, ale teprv jsem včéra Posla dostala. – Dostaneš ho s ostatním.– Bekl byl včéra u nás a pozdravuje Tě. – Stranu té služby ve Vosově by to bylo ovšem hezké, já se někde poptám Vrťátky, jestli by ten nevěděl, kam jít. – Jarouše tam pošlu, ale až bude mít předělaný kabát, ten modrý má nadranc, aby měl pořádný na sobě, když ten svlékne. Se Skálou, kdyby ho vzal, to by mohl ject, ale s fůrama při takové zimě to nejde. Ty dni je tu zima až hrůza, a my právě nemáme dříví. – Já, milý muži, den jak den musím sedět do noci, do 2–3 hodin. Tolik práce mi dali, že nevím, kde mi hlava stojí; – jsem ale dost zdráva přitom, čemuž se divím věru, neboť málo jím a špatně. – Jsem ráda, že ten cukr máme, nebo ten čaj je to jediné, co mám, jinšího beztoho nic nejím celého půldne. – Ale co Ti povím, že ten váš cukr nesladí mnoho a že je řídký. – Párkrát jsme zde koupili cukr a ten byl tak tvrdý jak kámen a sladký dost. – Ze Sagan ještě nic. – Musím s Fialou promluvit. – Dusbabovic mají zase syna – tedy už čtyry děti. To si to až mnoho vynahražujou. – Pan kmotr Hegr Tě pozdravuje a máš prý být rád, že jsi se dostal pryč, on prý by hned šel, kdyby mu dal Lanna tolik, co má. – Předevčírem umřel dr. Semerád, trefil ho šlak; zítra bude mít pohřeb. Toho není škoda, ale Slavík chudák, toho jsem litovala. Pro jiné se ožebračil a nyní ho nechali umřít u Milosrdných. Je také mrcha ta Havlová! – Tak to na světě chodí. – Líbáme Tě i děti i já. Buď zdráv a píš

brzy. Pošli kvitancí; – beztoho nemám groše a musím ten měsíc do zastavárny zaplatit a ševcové dluh. – Jak Havel šaty pošle, hned Ti to odešlu! – Tvá upřimná

Božena

20/2 58

Liebe Schwester!

Ich hätte Dir gleich auf Deinen Brief geantwortet, aber da Du eine entschiedene Antwort wegen Otto erwartetest, so mußte ich deshalb erst nachfragen. Den Daněk, sein Bruder ist Maschinenfabrikant, zu dem bin ich gegangen, aber wie ich es zum voraus [wußte], so ist es. Zum Maschinenbauer braucht er die Realschule, dann muß er vier Jahre lernen, 100 fr. KM erlegen und sein Bett haben, wenn er in der Fabrik etwa wohnen kann. Das zweite Jahr, ist er gut zu brauchen, bekömmt er schon etwas Lohn, was dann steigt. Die Bedingungen sind überall. Das ist freilich, wie ihr seht, schwer, wäre das nicht, hätte ich auch vielleicht den Karl oder Jaroslav dies lernen lassen, denn die Maschinisten verdienen sich ein enormes Geld. – Was auch eine Schwierigkeit wäre bei dem Otto, daß er nicht mehr nach Böhmen [gehört], er könnte nur einen Aufenthaltschein haben und müßte sich in ein zwei Jahren stellen, würde er dann assentiert, so nützte ihm das alles nichts. Und wer weiß, ob ihn jemand annehmen [würde], als noch zum Militär pflichtigen, denn in Östreich sind kuriose Gesetze und die Polizei hat ihre besondere willkürlichen; und daß man gleich auf ihn ein Augenmerk hätte, das ist gewiß, denn ich müßte ihn gleich melden, und ich selbst stehe unter Polizeiaufsicht. Dann könnt ich ihm nicht Quartier geben auf lange, und gar, wenn mein Mann hier wäre, denn da muß selbst die Dory auf der Erde schlafen, weil wir nicht soviel Platz haben. Die Kost könnte er auch nicht bei mir haben, denn ich wohne bis bei dem Viehmarkt und die Fabrik ist im Karolinental, also gute drei Viertelstunden voneinander, und die Arbeit in der hört um 11 1/2 auf und um 1 1/2 fängt es an. – Die Kost könnte die Mutter nicht erschwingen, unter

7 fr. KM bekommt man kein Mittagessen monatlich, und das ist nicht zum Sattessen. – Im Hause nimmt nun keiner einen Studenten unter 20 fr. KM, wo man frühere Jahre 10–12 gezahlt hat und bessere Kost dafür bekam. Was aber Dienst anbelangt bei einer Herrschaft, da ist in Prag keine Aussicht und dann kenne ich auch in dieser [Zeit] Niemanden, der jemanden brauchen möchte. Unlängst hat ein Banquier und ein Baron Bankerott [gemacht], da sind über 100 Diener dienstlos geworden; für manche Alte haben die Herren sich verwendet, aber viele sind noch ohne Brot; das wissen Sie, solchen gibt man immer die Vorhand. – Prag ist in dieser Hinsicht nicht Wien, wo man viel leichter einen Dienst bekommt, da viel Menschen zusammenströmen. Wäre ich ledig oder hätte ich keine Kinder, ich ginge nach Amerika oder Rußland, da sind Aussichten für ein Frauenzimmer und gute Dienste, ohne daß man ein Sklave ist, wie es in Europa der Brauch ist. Ich glaube, es wäre doch besser gewesen, der Otto hätte das Handwerk ausgelernt oder ein anderes anfangen – es ist jetziger Zeit nichts übers Handwerk und er kann nur so gut in dem Feld fortkommen. Ich habe es Euch geschrieben, daß der Otto in eine Realschule gehen soll, und wenn es nur zwei Jahre gewesen wäre – und dann hätte er können Tischler oder Schlosser werden – oder dergleichen Handwerk. Als solcher hätte er auch in einer Maschinenfabrik Arbeit bekommen können und den Bau der Maschinen kennen lernen, ohne dafür zahlen zu müssen. – Diese Handwerker werden in diesen Fabriken sehr gut gezahlt und überall bekommen sie Arbeit. Unlängst ist ein Tischler aus Amerika gekommen, der im Jahre 1848 hingereist ist, und brachte sich 20 000 fr., er war sehr geschickt und ist noch ausgebildeter zu Hause gekommen. Mit meinem besten Willen kann ich in dieser Hinsicht nichts tun. Was Dich anbelangt, ist es anders, Du als Frauenzimmer müßtest Dich halt mit uns fretten, wie es ginge, wir haben manchmal gar nichts, so müßtest halt auch zufrieden sein. Ich habe halt das gemeint, daß Du Dir vielleicht etwas mit

Nähen unterdessen verdienen könntest, ehe sich ein Dienst treffen würde, wenn es sollte länger dauern. – Wie Du aber glaubst, daß Du erst aufs Gewisse kämst, davon ist gar keine Rede, ehe Dich jemand nimmt, wird er Dich sehen wollen, das kannst Du Dir denken, und wer kann denn wissen, wenn ich Dir schreibe, ob Du dann gefällst, es ist also immer aufs Ungewisse. Gibt man es in einen Anzeiger, kostet jede Anzeige 30 kr. KM, das kann man auch nicht lange halten, und wenn die Leute nachfragen, wollen sie auch diejenige sehn, die sich anbietet. – Ich glaube gerne, daß Du Deine Sachen gut verstehst, aber es sind hier auch Mädchen in Menge, die sehr geschickt sind in allen möglichen Arbeiten und bekommen auch nichts, am ehesten verdienen sie sich noch mit Putz und Kleidernähen auf eigene Hand. – So habe ich in der Nachbarschaft zwei Schwestern. – Ihr Vater war beim Fürsten Schwarzenberg als Portier und starb voriges Jahr plötzlich. Nun haben die Mädchen Niemanden, die eine ist 17, die andere 15 Jahr. Der Vater war schon in Pension. Vermögen war keins, jetzt waren sie Waisen. Die ältere ging zur Fürstin, aber die Herrschaften schränken sich nun in allem ein, sie bekamen einen kleinen Gnadengehalt 40 fr. beide jährlich. Die ältere lernte Putz und fing auf ihre Hand zu arbeiten, da sie hübsch arbeitet, hat sie schon hübsche Kunden, und so leben sie in einem kleinen Stübchen beide, nicht gerade gut, aber doch sind sie vor Hunger geschützt. – Könnte ich Euch helfen, ich würde es von Herzen gerne tun, aber ich selbst bin wie eine Bettlerin; die Pension haben wir noch nicht, mein Mann, der bekommt in der Fabrik kaum, was er braucht, und nur weil er sich in der Manipulation des Zuckers ausbilden will, ist er dort, sonst hätte er sich schon müssen was besseres suchen, denn ich kann meiner Seele schon nicht lange es aushalten. Zubuße bekomme ich nun von Niemanden, denn es ist furchtbare Not, selbst den Reichen geht es schlecht, die Steuern fressen alles, und wer leidet darunter als der arme Stand? Der Zins steigt fortwährend, da die Hausherren auch viel Steuer zahlen

müssen, und nie waren vielleicht in Prag so viele Afterparteien wie heuer. Ich zahle 112 f. KM und habe zwei kleine Zimmer im dritten Stockwerk. Und das muß ich alles mit der Feder verdienen, und ein Glück ist es, daß ich wenigstens Verleger finde, wenn ich etwas fertig habe, ja daß ich kaum lange [warte], aber es ist halt doch nicht mehr als auf die Kost und Zins und Holz. Auf Kleidung darf ich nicht denken, und wenn ich sehe, wie alles in Fetzen schon ist und daß wir mit der Dory jede nur ein Kleid haben zum Tragen, und auf Wäsche, dann weiß ich nicht, wie das enden wird, wenn nicht bald eine Hilfe kommt. – Tag für Tag sitze ich bis zwei Uhr nach Mitternacht, das ist meine Schlafstunde; dazu eine schlechte Kost nur zu Mittag, von Jausen keine Rede und abends bischen čaj. Ich wundere mich nur, daß ich noch so gesund bin, es ist ein Wunder und Gott selbst stärkt mich. – Du würdest bei mir wenig Gutes haben, aber ich weiß, daß Du es so annehmen möchtest, wie es sein kann. – Der Karl, der macht mir ein schweres Herz mit seinem Leichtsinn; ich kann ihm nicht helfen, hat er Schulden, muß er trachten, sie zu bezahlen; ich schrieb ihm, wenn er fortgehe, soll er mir schreiben, ich hätte getrachtet, daß er wo einen sicheren Dienst bekommt und nicht in der Welt herumlauft ohne Arbeit, aber er schreibt nicht. – Ich bereue, soviel ich Haare am Kopfe habe, daß ich ihn nach Sagan schickte, er hätte sollen unter einen strengen Herrn kommen; ich dachte es ihm gut, und er hat es mir schlecht gelohnt. – Aus dem Jaroslav, wenn ihm Gott die Gesundheit schenkt, wird ein braverer Bursch. – Das ist das schwerste Leid erst, wenn einem die Kinder am Herzen fressen.

Wie wehe es mir tut, daß ich der Mutter nicht helfen kann, das weiß ich am besten, aber wer kann fürs Unglück, unsre Familie ist halt unglücklich. Ich weiß, Ihr werdet glauben, ich will für Euch nichts tun, aber glaubt, ich habe Freunde genug, das ist wahr, aber wenn ich in Not bin, weiß ich von keinem, höchstens von solchen, die so wie ich

arm sind. – Man lobt mich, man liest gerne, was ich schreibe, darf ich um nichts kommen. Ich küsse Euch alle tausendmal sammt meinen Kindern, und schreibt mir bald. –

Eure aufrichtige

Betty

Ich bitte, gebe *gleich* den Zettel dem Karl und er soll *bald* antworten.

Tak Ti toho kluka posílám – ale jen, prosím Tě, ať se nenastydne a potom ať něco nejí, co by si zkazil žaludek. – A pak nesmí dlouho zůstat, aby nezmeškal mnoho hodin, musí se přece buď k tomu kreslení nebo modelování odhodlat. Bekl myslí, že by z něho byl šikovný modelér; až ho budeš domů posílat, tak zase raději při nějaké příležitosti, aby nenastydl na cestě. Prádlo vám pošlu ten týden, také jemu, nepraly jsme předešlý týden za jedno skrze peníze a za druhý, že byla Manky na bále. Jestli by nepřijely v sobotu fůry, tedy vám pošlu košile po poště. – Havel to ještě neposlal, ale ten týden jistě. – Tak se tedy mějte rádi a Jarouš ať si neumaže kabát. Sbohem! Bude se mi po klukovi stýskat. –

Božena

25/2 58

Nemohu Ti jinak psát, Karle, než že se na Tě mrzím. Co jsi mi psal, že chceš něco poslat, když to nebylo ani pravda, – jak vidím. – Já psala panu kmotrovi, on mně k vůli chtěl to převézt přes hranice a teď Ty nic neposíláš a Marie také ne, a mě necháte v ostudě. Co si pomyslí pan kmotr o vás a co o mně. – Mohl jsi nepsat, že co poslat chcete, a já bych se byla nezmínila. – Také jsem Ti posledně psala, abys psal panu Fialovi anebo mně pár řádků, kdyby o nějakém místě věděl, kdybys chtěl jít pryč, – ale Ty jako bys měl bůhvíco, nedbáš o žádného, Tobě nejsou rodiče nic a nikdo nic. – A nyní píše mi Aida, že musíš pryč a že máš dluhy? – To je hezká věc, a Ty přece ještě jsi takový lehkomyslný a neřekneš člověku, abys o radu požádal? Nač se spoléháš, proboha Tě prosím, a co zamýšlíš dělat; kterakpak chceš jen ve světě projít s takovou povahou? – Bylo Ti třeba kouření, bylo Ti třeba kupování zbytečností? – Neměl jsi pamatovat na dál; co Ti to nyní bude platný, musíš to prodat. Při skromnosti jsi mohl dobře vyjít. Co jsem se Tě naprosila, nekuř – ne, nic nedbáš na svoje zdraví, a až Ti bude 24 let, bude z Tebe mrzák, jestli se jich dočkáš, mohu si myslit, jak Ti to slouží, znám Tvoje plíce lépe než Ty. – Vzpomeneš, Karle, vzpomeneš na matku, ale bude pozdě – ale ona musí ta doba přijít na Tebe, že bys rád matku poslechl, že bys za jediný můj pohled půl života dal, že příjdeš k poznání, nikdo na světě že Tě tak nemiloval a milovat nebude jako matka. – Jestli já Ti nemohu nic dát, to by v Tvé poslušnosti a lásce nemělo vadit, na sta dětí, že jim rodiče docela nic dáti nemohou, ba že je i oni živiti musí, jako znám mladého malíře akademika, který chudák při svém studování ještě starého otce živí malováním obrázků a skoro otrhaný chodí. – A přece ho má rád a váží si ho. –

Já jsem, věř mně, všecku naději a důvěru v Tebe ztratila; byly doby, kde jsem si myslila, že budu mít z Tebe radost a že se budu moct s Tebou pochlubit, ale už jsem ty naděje všechny pochovala – tak Tě považuju jako ztraceného.– Myslila jsem, že si dáš říct, – ale všecka moje řeč je jako nic; za hodinu se Ti to všecko vykouří. Já lituju a nepřestanu toho litovat, že jsi přišel do Sagan, chtěla jsem Ti ulehčit a zatim Ty jsi se zkazil. No možná, že bude nejlepší pro Tebe, jestli Tě odvedou, alespoň se můžeš stát člověkem pořádnějším, když si neváží svobody a tolik povahy do sebe nemáš, abys nad sebou panoval. – Kdybys myslel na něco vážnějšího, nebyla by Ti do hlavy přišla hloupá fantasie a neobtěžoval bysi děvče s hloupou žárlivostí, která se Ti jen smát musí za Tvůj nerozum. Tys otrok zvyku, a budeš toho pykat; člověk nemá se hned na vše věšet, a byť i viděl, že je to ke zkáze, přece toho nenechat. – Ale je darmo, že Ti to píšu, Ty si toho beztoho nevšimneš; tak tedy alespoň dej vědět, co chceš a kam chceš jít ze Sagan, a jestli Ti na tom záleží, tedy píš Fialovi a já mu psaní dám a poprosím ho; a piš, co se s těmi věcmi stalo, jestli si je zase nechali anebo jestli jsi je prodal – nebo co. – To by snad Marii nebylo zabilo, kdyby je až do Žitavy vyplatila byla, třebas bych jí to poslala. – Nám se vede ustavičně stejně špatně. Táta je sice v té fabrice, ale nemají také žádné peníze a táta ještě nedostal, co tam je, jen asi pár zlatých, co si boty koupil. Bude se muset jinde ohlednout. Pensí ještě nemáme, a příspěvky ani jediného krejcaru, jen co si já vypíšu; vydávám ty pohádky a to je moje jediné štěstí, sice bysme byli hladem už pošli. – To ale na víc nestačí než strava, činže a nyní topivo, a šaty a ostatní kde vzít, jsme jako hadrníci. – Té pense se už dočkat nemohu. Kdybych tu měla, tak bych Ti byla nějakou maličkostí přispěla, ale já sama z toho, co vydělám, nemám, ani abych si mohla svačinu udělat. – Ani už od Palac. nemám, protože každý myslí, že má táta službu a že máme pensí, a já nechci už nikoho prosit. Jarouš má ještě obědy, a chudák, aby mohl chodit do kreslení, prodává kresby a za ty peníze kupuje si

barvy. Že pan Šumavský umřel, to jsem Ti psala v posledním listu? – Až ze Sagan půjdeš, hleď, ať dostaneš dobré vysvědčení od Teicherta, bude Ti všude dobře sloužit. Táta Tě také pozdravuje a děti též, radosti z Tebe ale mnoho nemáme, to sám uznat musíš. Dej Bůh, aby se Ti dobře vedlo, já bych Tobě i sobě to přála. Buď zdráv a *piš hned*, abych věděla, co mám panu kmotrovi psát. Pozdravuj Marii. Líbám Tě s zarmouceným srdcem! Tvá

matka BN

26. února 1858

Vašnosti!

Neračte se mrzeti, že Vás zase obtěžuju, ale nevím si jinak poraditi. Již tomu čtvrt léta, co jsem psala panu Vukovi stranu dovolení k překladu srbských pohádek. Řeklo se mi, že je v Bukarestu u Miloše, a já tam psala. – Nedostala jsem ovšem odpověd, poněvadž, jak jsem teprv nyní se dověděla, pan Vuk tam jen na krátké navštěvě byl. – To mi dr. Rieger řekl a radil mi, an adresu jeho nikdo zde neví, psáti a list poslati paní Kollárové, k níž prý často chodí. – Poněvadž ale adresu paní Kollárové také nevím, píšu Vašnosti a doufám, že mi prokážete tu službu a panu Vukovi list přiložený odevzdáte neb pošlete. – Já musím to brzy vědět, jestli mi dovolení dá nebo né. Řeklo se mi, že si bude asi dělat vymínky a sotva zadarmo mi to dá, ale potom bych nemohla překládat; literatura je nyní moje jediná výživa, a poněvadž mi nakladatel ani za slovenské, jichž jsem přece více než polovic sama sesbírala, mnoho nedává, tím méně za překlad. – Kdybych ještě i s tím dělit se měla, potom bych zadarmo pracovala, což v mých okolnostech udělat nemohu. Já mohu beztoho na dobré svědomí říci, že víc než deset spisovatelů z lásky pro dobrou věc učiním, nedbajíc na užitek. – Tak to i s těmi pověstmi; Šálek tiskne 4000 exemplárů a z prvního tisíce neměl již před měsícem ani jediný exemplár. – Rozposlal to po celém Německu, Rakousku i do Paříže; dostal také již z Paříže, z Itálie a Lipska komise. Sám říká, že má dobrý odbyt, a mně dává 10 f. za arch. Korektury musím sama si obstarat, což mi mnoho času ubírá (a ještě mi chyb hodně nadělají), na obrázek, který nevypadl, jak jsem chtěla, musela jsem 20 fr. KM přidat, a tak mne všude šidí. – Nebyla bych si pomyslila, že se budou tak čísti i po Čechách. – Nyní se to zase s 5. svazkem opozdilo, dostali mnoho kvapné práce

v tiskárně a nemohli všemu dostačit. Příští dni vyjdou dva najednou. –

Nám se posud tak vede, jak se posud vodilo. Muž je sice v jedné cukrárně za Berounem, ale mají tam mnoho nepořádku a nikdy peníze, jsou začátečníci a nemohou ani úředníky platit; musejí vše brát na kredit, tak i muž. Má dostat 400 f., posud ale nedostal nic, a tudy, byť i rád alespoň pár zlatých mi dal, nemůže. – Jsou to dva majitelové, jeden je hodný, rázný člověk, druhý ale úzkostlivý a mrzí ho, že je muž pod policejní dohlídkou, nevím tedy, jak dlouho tam bude moct zůstati. – S pensí též to není ještě ukončený, ačkoliv muž již třikrát zadal. – Tak jsme ještě ustavičně v takových bídných okolnostech a já dokonce jen na to péro odkázaná jsem se vším. – Tu stravu a činži přece vytluku, ale kde jiné potřeby; bylo by již na čase, aby se to všecko skončilo, neboť nevím, kam to s námi příjde. Zdá se mi, že nám nezbyde konečně nic jiného, než abych příjmula návrh jíti do Ameriky za učitelku do české kolonie ve Wisconsinu, jakkoli se nemohu s myšlénkou tou spřátelit.

Račte prosím, Vašnosti, list panu Vukovi zapečetit, bojím se, aby na poště neohledali dva listy v jednom; beztoho mne posud mrzí, že jste měli skrze moji lehkomyslnost mrzutost. Pozdravení srdečné na Vaši milou rodinu! Poroučejíc se do Vašeho přátelství zůstávám oddaná

Božena N.

V Řeznické ulici číslo 1360. –

252. VUKOVI STEFANOVIĆI KARADŽIĆOVI – 26. února 1858

Vaši blahorodí!

Předpokládajíc, že Vaši blahorodí literatura česká známá jest, domýšlím se, že snad i moje jméno Vaše blahorodí znáti bude, ačkoliv jen skrovného místečka v ní zaujímá. – Mimo několika povídek, obrázků to nejvíce ze života našeho selského lidu, obírám se spisováním národních pohádek, sbíráním písní, obyčejů a pověr.

Nyní vydávám sbírku pohádek slovenských, dílem ode mne samé při mém pobytu v tamější krajině sebraných, dílem z rukopisů mně tamodtud zaslaných. Po těchto slovenských ráda bych přeložila sbírku od Vaši blahorodí vydaných, српске народне приповијетке, jestli mi totiž právo k tomu od Vaši blahorodí dáno bude. – Neučiním to z materielního ohledu, což by také v naší literatuře marné bylo, neboť kdo se české literatuře věnuje, musí to činiti z lásky k věci, nedoufaje ani užitku ani slávy! – Já to činím jedině z ohledu slovanské vzájemnosti, ráda bych, abychom se vespolek více a více seznámili a se milovali, a protož chci krajany moje s krásnou národní poesií bratrů Srbů seznámiti.

Prosím tedy Vaši blahorodí snažně, abyste mi dovolení k tomu dopřáli; jestli pak Vaše blahorodí prosbu moji neoslyší, žádala bych uctivě, abyste, Vaši blahorodí, si neobtěžovali dáti mi právo k tomu písemně.

Od paní Petrovičové, rozené Jungmannové, mám vyříditi Vaši blahorodí i slečně uctivou poklonu.

Poroučejíc se do laskavé přízně Vaši blahorodí, zůstávám oddanou ctitelkyní.

Božena Němcová

V Praze 26/2 58
Řeznická ulice čís. 1360/II.

[Adresa:] Jeho blahorodí / pánu, panu *Vukovi Karadžićovi*, / spisovateli věhlasnému / ve / *Vídni*.

Tuto posílám prádlo, co zatim nejvíc potřebujete, ale mohla se ta útrata uspořit, kdybych byla věděla, že fůry přijedou. Ani si nemohu pomyslit, co myslíš, muži, že mi nepíšeš, jak se tam Jarouš dostal. Já tu mohla uschnout do rána starostí, jestli se nenastydl, když tak v noci mrzlo, a už je tam čtyry dni a žádný nepíšete – to je hezky od vás. – Už se učitelové po Jaroušovi ptali, kde je, nenechávej ho tam dlouho. – S neděle pošlu všecko prádlo, hotový je, ale víc nemohu na poštu dát. Co dělá Jarouš, pořád si myslím, jestli mu něco není, že nepíšete. – My jsme zdrávy a zítra jdeme do divadla na *Grille* (Diblíka), já to Fričovi opravovala, a on mi poslal dva lístky. Ze Sagan věci poslali, pro Doru šaty, pro mne mantilku, pro Jarouše frak, vestu a kravátl a něco pentlí.– Pan kmotr píše, abys mu jakýsi dluh tu vymohl u jedné vdovy, ale já to za Tebe spravím. Líbám vás oba a Jaroušovi posílám ten 6 kr. dluhů. – Zaplatil jsi *čtyry* neb *pět* rát už na ten dluh?

Sbohem, piš *hned.*

Tvá upřimná

27/2 58 B

254. JOSEFU NĚMCOVI A SYNU JAROSLAVOVI – 3. března 1858

List Váš jsem obdržela, na nějž jsem ale také už s toužebností čekala. – To já věřím, že se Jaroušovi tam líbí a že se lepší má než doma. – Nechť si tam tedy ještě pár dní zůstane, snad přes neděli? Proto posílám mu ještě košili a punčochy, ale jestli bude ještě příležitost, mohl by ten týden prádlo poslat, aby měl také co obléci, až příjde domů. – My jsme tak dalece zdrávi, jen nám peníze vždy schází. – Já musím pracovat jako o překot; s těmi pohádkami se to také někdy zblázní, abych celý den jen korektury přehlížela, a tak skoro každý den do dvou hodin sedím. – Palackého Ti posílám zatim I. díl, budeš-li chtít, i druhý Ti pošlu na druhou cestu, je to těžké pojednou. – Ten Havel je také rozklada, poslala jsem mu zase v neděli listek po Langhamrovi a vzkázal zase, ten týden jistě že to bude, – tak nevím, bude-li slovo držet, dnes je středa a ještě tu není nic. – Ten klobouk bude v sobotu a příjde od něho 3 fr. šaj.; ale Chvála už doklepal. Dala jsem ho Turkovi, co má Podhorských; ten Ti ho udělá pořádně. – Skrze ten dluh bylo to tak. Jeden úředník řekl, že máš ještě jednu rátu platit, a druhý, že nic, – i tak se pak dívali do nějakých starých špargálů a tam stálo, že jsi platil už 5 rát. – Tak tedy zůstalo ale při tom, že je zaplaceno. – Však, bože, člověk neví beztoho, kam to dříve dát. Já nemám kouska střevíců zase, Dora potřebuje šaty jako sůl a já kabát. Ty šaty od Marii musela si dát do presu a fleky vypucovat, pak budou hezký. – Pak měla sukni v barvě, od Staňkové co jednou dostala, – od té také hned přišlo 1 f. 12 kr., a ještě nemá zas kabátek – a to je na vše strany. –

Abych Ti něco nového psala, to Ty také víš. – Velkého hluku tu dělá příjezd Vojty Náprstka. Matka dává po kolik dní už chudým jíst, na poděkování. Každý o něm mluví

a div že se na něho nejdou lidé dívat. Je ale ten starý pudivítr, jaký býval. Viděla jsem ho v neděli v divadle. Dal nám Frič dva listky – tak jsme šly, a ten Diblík je vskutku roztomilý. Dobře to Frič přeložil, všecko použil, co jsem mu dala, – a dobře se hrálo. Zkonfiskovali poslední číslo Školy, ale pro formální chybu – Rohlíček musí platit pokuty as 200 fr., protože se mu to již po třetí stalo, a ten svazek bude muset tisknout ještě jednou. Bekl u nás nebyl, co Jarouš odjel, a Mencl také ne, ani paní Šlenkertová. Oni vědí také, že mám co dělat, a já se nezlobím. Psaní také odnikud. Skrze ten Vosov nemohu se ničeho dovědět, leč jestli Krejčí bude něco vědět, kam se obrátit. Jestli Ti vypoví, tedy se jen háj o svou věc, a když to máš jisté, tedy si něčeho hleď a ohlížej se, dokud jsi tam, abys nemusel potom zase půl leta sedět na holičkách, to víš beztoho, v čem jsme. Já nevidím nyní krejcaru od nikoho, mimo těch pár zlatých, co si vypíšu a co ta pense je. –

Tedy jen ať se ten hoch šetří, a když bude trochu pěkné počasí a dobrá příležitost by se trefila, pošli ho. – Já Tě líbám, i Dora, buď zdráv a piš zase brzy. Tvá

BN

Pane Jaroslave! Ty prý už o nás nedbáš? Lepší se Ti líbí běhat po Zdicích než po pražských ulicích. Máš pravdu, máme tu bláta až dost. Byly jsme v neděli v divadle, já a Dory jsme dostaly listky od Friče, Manka byla na galerii. Pan Bekl tu ještě nebyl a já nemohu nikam chodit, to víš, že mám mnoho práce. – Tvoje kreslení máš pěkně všechno v pořádku uloženo a knihovník je vždy v pořádku, co jsi pryč. – Holčičku Ti máčím každý den, abys neměl nač naříkat. – Jen se šetř, abys nenastydl. Prádlo pošli domů, abys měl čisté, než přijdeš. – Posílám Ti dva šestáky, abys měl na diskrecí, když jdeš na Tvoje turistické cesty. – Ráda se podívám na ty Tvoje skizze. Kdybys tak na Valdek mohl – tam mnoho nedělá zima a leto, protože jsou kolem jehličiny, ale že je to přece jen vzdálené od Zdic, a nejsi k tomu zaopatřen šatstvem;

a z té strany, co se tam může ject až skoro k hradu, nedá se kreslit, to bys musel naproti k lesu. Řekni tátovi, že nemáme cukr, že máma s tím čajem mnoho spotřebuje. – Dora Ti posílá hubičku a Mance se prý stýská, nemá ji kdo zlobit. – Pan Vidu a pan Veverák se Ti poroučí. – Buď zdráv a píšte. Líbá Tě Tvá

mamrlička.

Ty podvlíkačky nejsou k správě, ale na cestu je můžeš vzít přes druhé ještě.

Ty máš 1 košili, 1 pár punčoch, fusfecy – a ty dlouhý punčochy si vezmi na cesty a přes ně ty klocy. –

Pak máš dva šátky, jeden zmačkaný.

Dostala jsem suchary od paní Aignerové, posílám Ti dva.

Milý muži! Dnes ráno dostala jsem Tvůj list a divím se, že nemáš prádlo, já to už dala, prádlo, list, I. díl Historie, ve středu ráno v osm hodin k Bunzlovům, poněvadž v úterý nám řekli, že ve středu ráno fůry přijedou. Jestli nepřijeli, tedy to tam je a musím ráno poslat, aby to nezapomněli dát. Jarouš tam má také prádlo, a špinavé, kdyby neměl přiject v pondělí, ať pošle. Já nejsem proti tomu, aby tam ještě nezůstal, a doktor také řekl, že mu je to zdravější než zde být, ale když by zase mnoho zameškal, a Tebe tam také stojí to jídlo více. Chce-li si tedy ještě pár dní přidat a chceš-li ho tam, tedy ať zůstane, ale ku konci druhého týdně by přece už mohl být doma. – Bekl u nás ještě nebyl, co je Jarouš pryč, on snad bude mít práce mnoho. Má také ty Erinnerungen; zítra pro ně pošlu a snad je s sebou dám, né-li, tedy až v pondělí. Ale s tím kloboukem je to brynda. – Včera poslali Turkovic ke mně učeníka i s kloboukem, a že co mají dělat, že klobouk nechce pořádně chytit barvu a že tuze chlupatí, že nejsou v něm zaječí chlupy, ale mnoho bavlny, že nebude pěkný. – Já ovšem jsem viděla, že je ošklivej, někde modrý, málokde černý flíček, tedy ráno jsem tam šla a on povídal, že by ten klobouk za to [nestál], že by museli kůži, pentle a všecko na něj dát jako na nový a že by byl ošklivý, a dokonce kdyby zmokl. – Povídal, že chceš-li, Ti nechá černý nebo hnědý plstěný klobouk za 2 f. KM (on je jinak za 2 f. 30 kr.), ale ten abych si nechala, že to nebyla pěkná plsť, a takový že nestojí za barvu. Tedy *piš hned*, co máme dělat, a chceš-li si na něj ty 2 f. dát, tedy pošli si a já Ti ho dám v pondělí na poštu, to nebude snad tolik dělat. – Myslila bych, že by to [bylo] lépe, dát za pořádný 2 f. KM než 3 fr. šajnů a mít přece jen neřád; – potom bysi třebas se zlobil na to. – Havel snad v neděli se

přištrachá, už se věru na něj zlobím, třikrát jsme tam [šli], to není pár kroků. – Mencl tu nebyl, ani nepamatuju, snad se zlobí, ale nevím proč. – Kober bude vydávat velké dílo, encyklopedii českou, co chtěl tenkráte Palacký, aby Matice vydala, a proč vystoupl. Bude to veliké, drahé dílo, Rieger je redaktor, a bude mnoho spisovatelů při tom účinkovat, také chtějí mně nějakou úlohu dát. Ale ještě se o tom veřejně nemluví, ačkoliv již Kober koncesí má; mám to od Palacký – Předevčírem byl u nás asi po roce zase jednou Štulec – přišel všecek nadšen – skoro s pláčem děkovati mně – Já poslouchala, co to vyleze, zač mně chce děkovat. – Ejhle, on četl teprv nyní Pohorskou vesnici a do nebe ji vychválil, že je nade všecko, co jsem kdy psala, první český [román], a vedle toho všecko smeť, co v Bibliotéce vyšlo. Bude o tom psát v Blahověstu a šel ode mě do *hospody*, kde o tom veliké řeči vedl, – co mně zase Standler řekl. – To je fantasta, ale jediný člověk, který Pohorské vesnici rozuměl, to je pravda, a proto mě to těšilo. – Tak tedy buďte zdrávi, pospíchám, čeká korektura. Jaroušovi píšu při prádle – dostanete to, jestli to nemáte – Sbohem. Líbám Vás oba.–

Vaše

BN

5/3 58

Pošlete nám *cukr*.

Nehněvejte se, Václave! Kdybyste věděl, jak jsem zapřažena do práce, odpustil byste mi, že jsem Vám tak dlouho nepsala, jakkoli vůle moje byla hned Vám odpovědíti. – Věřte mi nebo ne, ale já nepřijdu ani na krok z domů, leč co nevyhnutelně, co nemůže jiný vyřídit. – A doma pracuju celý den a každou noc do dvou hodin. Mám tak několik článků rozepsaných a ty pohádky mi dají mnoho práce, ani to psaní jich jako korektura, neboť ji třikrát dostávám a ještě je chyb až hanba. K těm srbským bude nové písmo. Já si nemyslila, že bude takový odbyt na ně; ale když sám Šálek říká „Der Absatz ist sehr gut", tak to musí být pravda. Ta chasa malá zde v Praze žvástá ustavičně slovensky. – Až budou všechny, dá také Šálek část svázať, jako bývají ty německé básně, skvostně. – Už jsem si na to dávno myslila, a když jste onehdy skrze toho Puškina psal, tak jsem s Šálkem mluvila – a on by nebyl od toho, jestli nebudete totiž žádat mnoho honoráru. On totiž se bojí, že by neměl na báseň takový odbyt, ale chce se pustit do české literatury. Kdybyste mnoho honoráru nežádal a chtěl si ho v kníhách vybrat, myslím, že ho dostanu na špek. Bylo by to na začátek, snad potom, když by viděl, že je odbyt, jiného cos by také tiskl. Tedy si rukopis prohlídněte, kde co je, vypilujte, píšte vyjmínky a já s ním pak už doopravdy promluvím. Řekla jsem, že mu to přinesu. – Neřeknem nikomu o tom, až to bude jistý, pak to slavně oznámíme a já se postarám, aby se to roztroubilo. Ostatně se chválí Puškin sám a Vy co překládatel jeho jste dosti dobře znám. Tedy jen, Vašku, se k tomu mějte. Snad byste nemusel hned vše najednou poslat, Plenníka, Fontán – Mazepu – a co máte. – Já bych tak ráda byla, kdyby to vzal ten židák, jako by to moje bylo, věřte mi, je to už skrze tu vzájemnost. A v těch časopisech

se to ztratí, ale co kniha (– a on by to musel pěkně vydat) – dělá to hned jiné oko. – Tak se Vám ten Dobrý člověk líbí? – Nu já mám také radost s tím pantátou. Ale prosím, počujte, čo Vám idem rozprávať, – po dlhom času prišiel k nám pán Štulec! – Ej bystu svete, či som sa čudovala! – A děkoval mi, že jsem mu velikou radost udělala, a oči mu stály stlpkom! (v sloupu) nadšeností! Dlouho jsem musela čekati, než jsem vyrozuměla, že četl teprv v neděli *Pohorskou vesnici*, – a ta ho celkom zdrobila, takže nemeškaje hned v pondělí ke mně přišel, by mi pověděl, že je Pohorská vesnice nad Babičku, že je první český román a ostatní vedle toho že je všecko smeť, a dokonce Sabinovo Blouznění. – Bude psát o české beletristice, a to byla příčina, že se pustil do čtení, i hlavy bolení mu vykurýrovala ta Vesnice. Já ale měla radost, poněvadž mi to nikdo neřekl, a opravdu, Pohorské vesnici žádný dobře nesrozuměl; já ji také stavím výše Babičky, i co se osob a ideji týče. Ten dialekt jediný vadí, ale není chybou. – Posílá Vám Polda Noviny? – Jsou větší, pište mu nějaké zprávy. Humoristi mají hezký list, elegantní, jen aby hleděli mít také vždy humor. – Hálek je chlapík, ten by se Vám líbil. Neruda je trpký a mě nezahřál. Ten Lešetický patří tuším do spolku Štul. Kolář chce být snad českým Mickiewiczem, ne? – Ani ho nevidívám. Vorel také nepíše, je pán už. – Frič nedostal na Svět a domov dovolení, to si můžete myslit, když stojí v čele „Frič et Sabina" – a program dle toho, že jim ukázali dvéře.

Tak se ta literatura nějak vzmahá jako houby po dešti – ale bohužel je v ní málo hříbků! Hálek a Neruda a snad jich ještě několik budou vydávat almanach, k prospěchu Čtenářského spolku, také jim musím něco naškrábnout. Ještě jedna velká novina literární. Kober bude vydávat encyklopedii, kterou aby vydávala Matice, Palacký chtěl, a která vinna byla jeho vystoupnutí. Už má Kober dovolení a Rieger bude redaktor. Bude to za dvě léta hotové a skvostně vydané a příjde to na 28 f. KM. Neříkejte zatim [o tom], dokud to není veřejně, poněvadž to ani v Praze ještě nevědí, mimo

v kruhu Plc. – Chci Vám tím jen udělat malou privátní radost. – Druhá novina, že bude vycházeti politicko-beletristický týdeník pod redakcí pana Müllera (překládatele Andersenova Improvisátora, kterého jste, Vašku, nám zanesl). On žil vždy ve Vídni, je dosti zámožný, je *čistý* jako boží slovo (před okem Páně), a tudy dobře poslouží za plášť redaktora! – Ten lístek máte přiložen. –

Nám se vede, jak vodívalo vždy. Němec je ve Zdicích, ale což, když se mu nepořádně a málo platí, nemůže mi nic dát, a pensí *ještě* nemáme! – Příspěvků ani vindry. Tak jen to péro moje musí se starat! – Ten Hanuš, to je pěkný, ah věřte mně, Vašku, já to říkala, že zevšední, jak se ožení. – Co tu bylo ideálů, co plánů, a nyní je z něho šosák, zrovna jako ta Tvoje Anna. – Já bych Ti to přála, abys mohl s lehkým srdcem se jí vysmát – a tak se nad tím sprostáctvím povznést jako třebas jen já. Já nad tím nepláču ani se nesměju, ale lhostejné mi je to všecko – a když mi napadne, jaký jsem v tom neb onom ideál vidívala, myslím si: „O Leda, was für eine Gans bist du gewesen!" – Prosím Tě, jestlipak stojí Anna za ten Tvůj vroucí cit, za tu poesii, za všecku svatou věrnost, kterou jsi jí dochoval !– Neházej perle sviním! Oddej se múze, která nechť je Tvůj ideál! – Heine sám povídá: „Es gibt kein Ideal" – a Jean Paul též krásně pověděl: „Die Liebe, von der wir träumen, nach der wir uns sehnen, bleibt immer eine ewige Sehnsucht!" – Já si ji, tu Annu, sama vždy pěkně líčila; ale *jestli* byla ideální, tedy to nebylo přirozené. – Nemáš čeho litovat. – Pomysli, ta ideální Žofie Rottova – chodí tam Podlipa – a povídá se, že z toho bude partie! Oh děvčata, děvčata ideální, vzdělané! Jak je začne píchat vdávadlo, je jim každý honza dobrý, jen když vidí, že si ji vezme! – Spokoj se zatim; snad i Tobě kvítek někde kvete, který Tě vůní svojí oblaží, kdy se toho ani nenadáš. Přátelství ovšem nemůže člověku tak zcela tu lásku vynahradit, jako ku př. já bych Ti nemohla Annu vynahradit, ale ta jistota, míti někoho, o kom jsem přesvědčen, že mne miluje vždy stejnou upřimností, beze všech ohledů, ať jsem krásný nebo

ošklivý, to také za něco stojí, že né, Vašku? – Ty pohádky, milá brachu, Pospíšil posud nemá a já na ně také čekám. Dostala jsem hezkou lampu, s takovým bílým sklem, není velká, ale elegantní. Večér když sedím pak v pokoji teplém, lampička mi pěkně svítí, při ruce šálek čaje, tu se mi staví před oči ty milé obrázky, tu hezké děvče, tu nějaký pantáta a šuhajové a zakleté kněžny a šarkani a tatošíkové. – Když pak odbije 12 – a 1 – i 2, pak zhasnu lampičku, vlezu do postele, a tu mi do očí svítí ta velká stříbrná lampa – až se mi zavrou, a někdy jsem už ospalá a myslím si: „Světe, kuš!" – Jarouš je ve Zdicích na pár dní. Dorlička len vždy parle france – a pozdravuje Vás. Paní Šlenkrtku málo vidím a Mencl má mnoho práce. Pozdravujte buláky, aby mi napsali nějaké pohádky z jich okolí, umí-li, do té české sbírky. – Pozdravuju Vás co nejupřimněji a píšte brzy. Mně to splácet nesmíte, u mě není nedbalost ani lenost vinna.

Nedivila jsem se tomu, že se stal z Hanuše skrblík, to tak všude se ukazujou extrémy. – Či není Hahn-Hahnová jeptiškou? –

To je smrad židovská! To bude pěkně zmačkaný to prádlo, a právě tenkráte bylo čisté. – Jarouš tam má také košili a punčochy i onuce, aby si vzal přes punčochy na cestu; potom dva šestáky a dva suchary. – Včéra přinesl Havel kalhoty a vestu; vesta se mi nelíbí, ale kalhoty jsou kapitální; stojí 5 f. 30 kr., on to prý jen Tobě tak lacino dělá. Vesta nevím, povídal, že mi přinese konto; dala jsem Jaroušovi ten kabát předělat. Až budeš mít peníze, pošli mu, on se má chudák zle. – Posílám Ti s sebou Die Primatoren Prags – dostala jsem je od Erbena. Pěkný to dar. – Ono jich není mnoho tíštěno a je drahá. Pěkné je vydání, prosím Tě, nepůjčuj ji nikomu a *neumaž* ji; já nyní číst nemohu, a tedy ji posílám, až ji přečteš, *hned* mi ji pošli; – také Pohorskou vesnici a I. díl Erinnerungen. – Ten Bekl bůhví kde chodí a co dělá. Já tam dnes zase poslala, a zase nebyl doma – a u nás také ještě nebyl; sice bych Ti byla už poslala ten II. díl. – Jak mi je přinese, pošlu je pod křížovou obálkou. – Jen ať se Jarouš dobře zaopatří, až pojede domů, – to já věřím, že se mu nebude chtít domů, to se [ne]bude tak mít. – Dobře že mi pošleš kus, věru bych nemohla ani čáj pít, a nevím, co bych potom večeřela. To je ale pravda a snad jsem Ti to psala, že ten váš cukr není tak sladký ani tvrdý jako od kupce; – mnohem je řidčí. – Také svíčky aj olej příjde nám vhod; já ho dost spálím, ač lampa spoře hoří, – protože sedávám denně do jedné i dvou hodin. –

Nyní pošlu hned k Bunzlovům s těmi kalhotami a vzkážu jim, že jsou hodní za to obstarání. – Když tam člověk zrovna neciví, tak to nechají ležet, oslové. Na ten klobouk si tedy můžeš poslat, on Ti Turek vybere nějaký dobrý, ale píš, či černý či hnědý. – Skrze tu komisí panu kmotrovi řekla jsem dr. Riegrovi a poprosila ho, aby se o to ujal on;

ono to není pro ženskou a lépe to Rieger bude moct spořádat. – Když tedy Skála mluví, že příjdeš k hospodářství, tedy nemyslí dát Tě pryč? – Když Ti tolik dají jako ve fabrice, bude Ti to zdravější, než máš, dokud bys něco nedostal. – Líbám Vás oba; jak věci dostaneš, *hned piš.* – Dora Vás také líbá. – Vaše upřimná

BN

Zase Vás, milý pane Mencl, jednou [musím] obtěžovat; dlouho se mi to nestalo, abych bez vindry zůstala, tak s těmi pohádkami a jinými články přece to živobytí protluču, ale dnes nemám groše a teprv zítra dohotovím rukopis, za nějž zase pár zlatých dostanu. Buďte tak laskav a pomožte mi s zlatým. – Jarouš je už čtrnácte dní ve Zdicích. Ani Vás vidět není ani slyšeti o Vás? – S úctou Vaše

Božena

10/3 58. –

14/3 58

Milý muži! Jarouš přišel v pátek před osmou; celý uhříčený, protože ten paklík nesl a hůni. Dobře vyhlíží, ale stýská se mu po dobrém jídle a po všem tam u vás a hned by zase šel. Já bych mu to přála, ale když to přece jen nemůže být, on by tuze zlenošil. Povídal ale, že prý on přece do Zdic půjde, třebas Ty tam nebyl, že půjde k panu buchhalterovi. – On [o] tom s velikým zalíbením mluví, až se Bekl zlobil; – ale Jarouš nedbá: „Já ho mám rád a mně se líbí, ať si ho má kdo rád nebo né, to mně do toho nic není." – To je kluk! – A to mi do noci povídá, o všech z fabriky a jak je co, on tam zná každý kout a šafáře Merhouta chválil, a také prý mu šafář svěřil, co se dává koňům pro hříběcí, – a takových rozličných pranostik si domů přinesl a o starožitnostech se dověděl, že by si toho jiný nevšiml, a upozornil prý šafáře Merhouta, aby dal pozor, kdyby něco našli, protože tam prý vykopali popelnice, ale je rozbili. – Menclovi se líbil kostel hořovický, co vykreslil, a musí mu ho udělat, i radnici; litoval, že to nevěděl, že by ho byl do kostela poslal skrze nějaké znaky. – Také Bekl chválil výkres Točníku a divil se, že to vydržel v zimě kreslit. Jarouš mně ale povídal: „Jo, to já se s tím tak nepuntičkuju jako pan Bekl, a přece to mám jako on." – Má také už od Mencla práci, nějaké znaky. – Také zdický šafář prý ho zval, aby k němu přišel, třebas Ty tam nebyl. – To je pravda, oni ho mají lidé všude rádi. – Povídal, kdybych já také v Zdicích byla, že by si byl na Prahu ani nevzpomněl. – Mně se zdá, že Tě hodně strava stála, když jste tak jedli, mohli jste mít snad také 1 1/2 porce dost? – Po obědě že by se mu ještě nestýskalo, ale kdyby prý jen tu strojenou večeři měl každý den a pivo. – Nechal tam punčochy u Tebe, jeden pár krátkých

a jedny dlouhý roztrhaný, co jsem mu poslala, aby si na cestu přes jiné vzal, tak to pošli při prádle. – Klobouk Ti zítra pošlu i kalhoty; – tuze jsem se zlobila, poslal Havel dnes konto, a pomysli si, za tu vestu Tvoji 3 f. KM – pak od předělání Jaroušova kabátu 4 f. 30 kr. KM a nedal na něj ani knoflík, pranic, ani ho neobracel, protože byl celý dobrý, jen od práce; za tu černou vestu, co mu na vánoce dělal, od práce 1 f. KM a 12 kr. za knoflíky. Za ten zimní kabát 16 fr. KM. Zkrátka celé konto, za Tvoje všechny věci a správky, 54 f. KM. To je potom laciný krejčí! – Píš mi, mnoho-li jsi mu Ty dal, – abychom věděli. Tak jsem se nad tím dopálila a řeknu mu to také, že si nechá víc platit než jiný. – Také na Tebe jsem se rozhněvala skrze ty knihy – copak to všecko půjčuješ po té fabrice, a dokonce panu Skálovi, to je věru hřích takovému člověku půjčit knihu, který si ji může koupit, a potom dokonce Historii. To není kniha, která se hned vyčte, a když ji pak kolik lidí v rukou smolí, ušpiní se, a já je mám jako zlato – protože je to náš poklad a koupit to víc nemůžem. – Pak ji také leckdy potřebuju sama. – A když tam máš německou, k čemu ještě českou? A platna jim není, máme jen dobu husitskou – to víš, že oba díly první Ti vzali. Vypůjčit je mám; nevěděla bych kde, to není žádný takový blázen, aby půjčil takovou knihu z domů. Mencl nepůjčí jinou knihu, neřkuli tu. Posílám Ti dva díly a ostatní ať si přečtou anebo si ji koupí. Z těch pánů ve fabrice si může každý knihu koupit; a pan Skála si ji může od Macháčků vypůjčit – beztoho že je v Matici, a není-li, je to dost hanba. – Chtějí se Čechy jmenovat, ať věc podporujou, jinak nakašlat na jejich vlastenectví. – Jak máš co přečteného, pošli mi to hned, I. dí[l] Erinnerungen, Musejník, a jak přečteš Primátoři, také je hned pošli, i Výbor, ten beztoho nečteš, a já z toho nic nečetla ještě. – Jestli to bude ušpiněný, tak Ti na mou duši nic více nepošlu. – Také Pohorskou vesnici pošli, to beztoho pro ty lidi není. – Kdybys těm lidem nemluvil o tom, že to máš, tak by Ti o to neříkali, a když by to chtěli, koupili by si to. – Když já některému chudákovi půjčila knihy, které nemají velké

ceny, to jsi mě vždy káral, že si to nechám umazat, a sám na to nedbáš. –

K Šestákovi půjde Jarouš zítra, však on mu beztoho nic nedá. – Za ten cukr Ti děkuju, jsem mu ráda, i tomu oleji; je to přece každý den pár krejcarů méně vydání. – Ten olej bude mi trvat as 14 dní, jestli ho je 2 libry. – Když Jarouš tu nebyl, měly jsme chléb půlzlatový zrovna osm dní, a když Jarouš doma je, máme ho tři dni. Ty svíčky je škoda pálit jen k blikání, schovám je jen pro šití, nebo já pálím pro sebe jen lampu. Sedím večér sama v pokoji, ledaže Jarouš u mě čte nebo kreslí, Dora je raději v teple, a já v pokoji jen ráno topím a večér se topí napřed; jen když byly zimy, musela [jsem] si předvečér nebo v devět hodin zatopit, protože bych nevydržela dlouho sedět. – Tak jsem od toho nevyspání a ustavičného myšlení jako zmámená a tuze bych si přála pár dní jen mít svobodu a proběhnout se někam, ale nejde to, tolik práce na mě ještě čeká, že si nesmím ani den přát k oddechu. – Dovolení od Vuka mám beze všech vyjmínek a těší ho to, že chci jeho povídky překládat. – Školní rada Tomášek z Košice mi také psal, a pošlou mi pohádky rusínské. – Šálek si chválí odbyt – ale, neřád židovská, aby mi přidal, to né. – Při těch slovenských věru mnoho nemám, a to proto, že mne mnoho ty korespondence stojí a ty exempláry, a musím to dělat. – Ty srbské nedám jen nejznámějším, tak mi mnoho odpadne. – Chtějí mluvit někteří, jmenovitě Nebeský a Čejka, s Kobrem, aby vydal moje všechny spisy, jmenovitě vesnické povídky, co jsem psala, a že bych některé zase zdelšila a opravila. – No, jestli to udělá, tak bych přece z toho něco měla, ale ten rok to nemůže být, kdyby i chtěl Kober. – Jednou budou děti mít přece po mně památku, protože ty pohádky ještě několikrát vyjdou, to se vždy čísti bude, dokud na světě děti budou. Grimmových vyšlo již za jeho živobytí čtrnácté vydání, kdežto mají Němci v té literatuře až dost materiálu. Potom i ostatní, co jsem napsala, nepodlehá času, poněvadž je to opis národních mravů a života, který se vždy študovat bude a zajímat, a snad v pozdějších dobách více než nyní.

Až civilisace mnoho a vše setře, pak se budou ohlížet po kníhách, kde by prameny našli k studium národopisu; – a pak snad mnohý bude Boženu citovat. –

Na svátky snad příjdeš do Prahy? – Doufám, že nepůjdeš ze Zdic, oni snad se přesvědčili, že Tě mohou potřebovat a také snad Tě v hospodářství upotřebí, což Ti k dobrému bude a zdravé; mezitím se snad přece něco hodí. Jestli tam zůstaneš, možná že se tam, až bude teplo, také podívám asi na dva tři dni. – Tu fabriku Jarouš vymaluje, on na to pamatuje panu buchhaltrovi. – Nechce se mu ráno vstávat, že prý tam spal do 10 hodin; a já myslila, že se tam naučí časně vstávat. Ráda bych také Doru někam poslala, potřebuje to chudák. Copak Karlovi s vandrbuchem bude? Snad nyní mu už vyjde? – Líbáme Tě všecky a piš brzy. – Jak dostaneš věci. Tvá upřimná

B

Prádlo Ti v pondělí nemohu poslat, ten týden jsme nepraly, až v úterý.

Prosím Vás, pane Mencl, pomožte nám, byť jen v maličkosti, Šálek nebyl doma – a nemáme ani krejcar ani kousek chleba. –

[Adresní přípisek:] Menclovi.

18/3 58

Milý muži! Posílám Ti tedy přání dětí, i Karla, poslal je včéra na mě. – Píšou Ti děti jen tak přímo od srdce; Jarouš plakal, když to psal. Ptala jsem se ho, proč psal, že není zdráv, a on mi povídal: „Jo, ty nevíš, jak mi je, co jsem doma, píchá mne a bolí mne hlava." Je to kříž, kdybych ho mohla jen někam poslat po velkonocích, poslala bych ho věru – ale k Tobě, to nejde, stojí Tě to mnoho, a konečně by to dělalo oko těm lidem tam; musím se ohlédnout po nějakém faráři. – S Karlem je kříž, jak uvidíš z listu jeho. – Možná že ty naši trochu přilhali, ale trochu lehkomyslný je Karel též. – Já nevím jak radit? – Byla jsem dnes u Fialy, ten mi řekl, před čtrnácti dněmi že měl místo v Sychrově, ale nyní neví o ničem, a povídal, že by Karel nejlíp udělal, kdyby šel do Berlína, – to že by mu potom dělalo oko a teprv že by se mohl zde ucházet o dobré místo. Zde že nedostane v těch malých zahradách dobrý plat a že se mu v těch zahrádkách ani nebude chtít být. A také skrze vojenský stav že by to lépe bylo, kdyby jim na oči nechodil. – Já nevím tedy, co mu psát. Půjdu k hraběnce, jestli mi něco dá, tak mu pošlu, aby si mohl ten dluh zaplatit, a něco na cestu. Také někdy kus šatstva snad vyprosím. – Musíme mu přece nějak pomoct, on by v stavu byl udělat hloupost. – Já nemám ovšem sama nic, ale co dělat. Ve Vídni v císařské zahradě dostal by také místa, ale mají tam málo platu. Budu mu psát a piš mu Ty také, co by měl dělat. Ta knížka vandrovní snad ještě na rok platí? – Bože, já se hrozně bojím s tím vojenstvím o něho.

S těmi šatmi Tvými je kříž, raději kdybysi to byl dal tam udělat; jestli ty kalhoty nebudeš moct nosit, tedy je můžeš dát Karlovi, až bys mohl jiný si koupit. – Ten klobouk ale myslím že budou muset schválně dělat, neboť

nemají ani jednu střechu širší. To budeš asi 30–40 kr. přidat muset. – Prádlo k neděli dostaneš. – Pošli také Posla s sebou. Macháček byl u Fričů a chválil prý Tě tuze, že Tě mohou dobře potřebovat. – Staňková chudák leží už nepřestajně od vánoc a teď se jí provalila ještě ke všemu tvář. Bekl Ti snad psal, – povídal to alespoň. – Panu buchhalterovi že se tedy také nechám „unbekannterweise" poroučet – čili po česku, že mu službu vzkazuju. –

Přála bych Ti to nejlepší, kdyby se to vyplnilo, ale tak musíme přát, abychom alespoň zdrávi zůstali a ještě hůř aby nám nebylo. – Pamatuj na nás a píš tedy zase brzy. Tvá upřímná žena

Božena

27/3 58

Milý muži! Odpust, že jsem Ti hned na Tvůj list neodepsala, – chtěla jsem dříve s Fričem mluvit a nebyl doma až včéra odpoledne. – Dala jsem mu ten opis, a velmi ho to překvapilo; celý zčervenal při čtení a povídal: „To jsem neočekával, vždyť tu byl Macháček před sv. Josefem a nic neříkal? – Vězí za tím jen špina – ale nutit se to nedá." –

Já řekla také, že jsem vlastně proto ani nepřišla, jen abych mu to řekla. – Prosila jsem ho, kdyby se něco jinde trefilo, aby pamatoval. – K Vrťátkovi jsem šla, ale je v Blatné. Až sem příjdeš, budeš pak moct leckam si jít, to víš, já nyní nemohu; ale kam chodím, všude jsem se zmínila. – Bekl také se divil, myslil, že Tě přece nechají. – Je dobře, že Bekl tu je a napřed povídal, že tam nevydržíš a jaký tam pořádek, sice by Ti to nevěřili. – Je to sice malá škoda, ale jestli dlouho nic nedostaneš, bude to velká. – Rieger povídal, jak sem příjdeš, abysi šel k městskýmu hejtmanu a upřimně s ním stranu té dohlídky promluvil; vždyť přece sakramenti nebudou chtít zabít. – Prádlo Ti tedy už nepošlu, a na ty knihy nezapomeň. Máš tam také Posla. –

Postel beztoho s sebou vezmeš, bude to zase kříž s ležením. – Mohl bys ještě kousek cukru vzít, teď se nám to už netrefí. Bylo tu krásně, čtyry [dni] jsme netopili, a zase po dva dni chladno a chumelice. – Dnes jsme zase zatopili. Od Šestáka nedostala jsem posud nic, neřád je. – Mencl zve Tě na svátky. Karel mi nepsal. – Byl tu nějaký aufséhr skrze podepsání těch 25 f., co Ti strhli, žes to zaplatil. –

Zdrávi jsme – a ostatní uslyšíš, buchhalter dostane ten obraz, už ho dělá Jarouš. Pozdravujem Tě všickni a ukaž těmtam záda. – Tvá

B

[Adresa:] Herrn / Herrn Josef *Němec* / in der Fabrik / in *Zdic.* /

30/3 58

Milý Karle! Byla bych Ti hned psala po tátovém svátku, ale čekala jsem, že mně budeš psát, jak jsi tátovi řekl. Ale Ty nepíšeš, a tak musím sama psát. – Naříkáš si tátovi, že jsem Tě hubovala a že naši klepy nadělali. – Kdo je ale vinen? Když Ty celý rok nepíšeš, nemám se já právo ptát jiného? – Či by Ti bylo lhostejně, jestli se o Tebe starám, kde jsi a co děláš, či žíješ či ne? – Mně se zdá, že by Ti to líto bylo, – a tak i mně. Proto jsem se ptala jiných, když Tys nepsal. Ostatně není tak velká nepravda, co psaly; že kouříš, to je jisto, že jsi mnohou zbytečnou věc koupil, to si mohu myslit, že jsi do A– se zamiloval, myslím, také že nebude vymyšleno, je-li, tím lepší pro Tebe. Když jsi tedy viděl, že se Ti křivda děje v mém psaní, mohl jsi odpovědít a říct: „Matko, tak je to, a né tak." – Dobře víš, že ani Marii ani Aida, když píšou, o ničem pořádně se nezmíní, je to jen o nich samých, ale v jakých okolnostech jsou, to se nikdy nedovím. O tom, že babička ze zámku, jen tak mimochodem se zmínily. Co já tedy mohu vědět. O Ottovi psaly před časem, že je v Berlíně, tu zase vojákem, a zase by ho chtěly za mašinistu dát. Já se v tom ani nevyznám. Myslila jsem vždy, že Ty mi alespoň to povíš, ale Ty jsi od nich se naučil *nic* v psaní psát anebo dokonce nepsat. S tím vojskem byla hodná hloupost a také zase jen neupřimnost. Můžeš být rád, že nemusíš jít, však s tím bude ještě dost starosti, až to příjde. – A jak to stojí s službou, Ty nepíšeš, jestli máš vypovězíno a kdy půjdeš, nic jasného? – Šla jsem na Josefa k Fialovi a řekla jsem stranu Tebe, on mi řekl tolik: kdyby to byl věděl před čtrnácti dněmi, že bys mohl byl do Sychrova, nyní ale že neví o ničem, až snad později. – Mínil ale, že by Ti radil, abys, když tam zůstat nemůžeš, buď do Moskavy neb Berlína šel, dokonce kdyby Ti dal Teichert

dobré vysvědčení (což na každý pád hleď, abys dostal), – pak když budeš dvě tři léta v cizině, že můžeš už pořádné místo dostat, poněvadž to zde dobrým certifikátem je. – Pak řekl, že by se Ti nyní zde nelíbilo v takové všeliké malé zahrádce, protože bysi tu nikde nedostal tolik platu. – Tak si to tedy rozmysli a hleď, kdybysi někam přišel, kde bysi zase při štěpářství a při zelenině byl, abys i v tom odvětví pracovati mohl. – A nyní stranu Tvých dluhů. – Mnoho-li to tedy dělá v našich penězích, co jsi dlužen? – Píš mi to. Potom co bys nejvíc od šatu a prádla potřeboval, ačkoliv myslím, že od prádla všecko? – Nám se ovšem také tak [vede], já ani děti nemáme kouska dobré[ho], ani obuv, ani šaty, a o domácí potřebě prádla ani řeči. Táta je v tom též tak. Pensí posud nemá, ani kaucí 70 f. KM stříbra mu posud nevrátili, v té fabrice neměl jen stěží tolik, co potřeboval pro sebe, a nyní po sv. Josefu dostal výpověd. Dílem že se jim špatně vede a uskromnit se chtějí, dílem že je táta pod dohlídkou a že se bojí, aby na ně policie skrze to nelezla. – Tak je zase beze všeho; ale doufám, že dostane záhy zase místo, už jsem skrze to mluvila s několika. Příjde na svátky domů a už tu zůstane. – Tak nyní celý ten čas, co je táta z Korutan, já jen od literatury žíju, už mně ta milost lidů se zhnusila, neřekla jsem žádnému a oni mi beztoho nedali mnoho. Ani z jediného místa nemám příspěvek. Co mi dobře dělá, že přece v nouzi malý útulek je, to vydání pohádek slovenských a srbských, tak přece na tu stravu naši mizernou a tu činži vydělám, ale víc nic. Nemohla bych Ti já ze svého nic dát, ale přičiním [se], abych to buď si vzala napřed, a něco snad dostanu příspěvkem, jakož i některé šaty, jen jestli by to pro Tebe bylo, – ale nechť je jak chce, já přece řeknu. Dá pánbůh, nějak to stlučeme. Dříve ale musím vědět, zůstaneš-li tam, či kam půjdeš a kdy máš odejít; a *to mi hned píš*. – Že bychom Tě rádi viděli, to si můžeš myslit, mně se o Tobě tuze často zdá a vidím Tě vždy velikého, ale bledého vždy. – Ale vidíš, přece by to nemohlo být, kdybys si do Berlína šel, abys sem přijel, je tu skrze to asentýrování a potom policii i útraty. Kdybych

já zbytečné to měla, přijela bych tam, ale je to tam teď zcela jiné a já to také zbytečné nemám. Jsme chudáci, milý hochu, všickni! – To jediné máme letos, že jsme ještě tak dalece zdrávi, při vší té bídě a nouzi, kterou máme, a že já celé noci psát musím. Dora se učí francouzsky a Jarouš chodí do průmyslné školy. Já bych ovšem i táta nejraději ho dali k hospodářství, ale stojí to mnoho, nemůžem to udělat, mašinistou je slabý, bude tedy nejspíš modelér. Ty mají také dobrý plat ve fabrikách a leckde je potřebují, i pro sebe dělat mohou. Má k tomu zvláštní schopnost, jako i krásně kreslí. Jen kdyby s těmi plícemi byl v pořádku, ale je to s ním tuze nejisté, hned je na hromadě a zase vyhlíží dobře. A jak Ty máš se zdravím? – Nebolívá Tě na prsech – anebo jinak necítíš se nezdravým? Jen, když nastane zase teplo, se koupej, ta voda studená je přece jenom zlatý lík pro člověka slabého na prsa neb plíce. Pan Šťastný se oženil, ale chudák nyní ustavičně stůně a už čtvrt roku, a myslím ani za rok učit nebude. Je veliký souchotinář. Prof. Rozum umře také, na každou chvíli čekají. – Rank Tě pozdravuje, slečna Hlavsová, Podhorský, který jde s neděle do Vídně do díla. Palacký mladý slíbil mi, jestli do Berlína půjdeš, odporučující list na profesora v botanické zahradě; a sám také často tam bývá, i Šafařík mladý. Jen mi tedy hned píš, co a jak myslíš. Prádlo Ti také nějaké seženeme. *Jen, prosím Tě, si nepolož psaní za zádaI* – Děti Tě líbají srdečně; já pozdravuju všecky. Babičku chudáka, kdybych mohla, věru bych si ji k sobě vzala. A cože se Aida nevdala, když to už mělo být. Divné je mi to také s ní s těmi ženichy. – Líbám Tě mnohokráte a do ochrany boží poroučím. Tvá upřimná matka

Božena

30/3 58

Euer Wohlgeboren!

Bitte höflichst, wenn mir auf Abschlag des Honorars mit 5 f. KM aushelfen könnten. Mit Achtung

B. Něm.

265. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 30. března 1858

30/3 58

Milý příteli!

Mnoho, mnoho štěstí! Nech Vám bůh dá aj Vaší ženě dobrého zdraví, nech Vás nic nesmúti, a k tomu asi šest peknych chlapcův! Veru sa těším, že ste se preca už do stavu manželského pribrali a že ste dobrú a milú ženu dostali! Už nemůže [být] většího štěstí na světě než podařené manželstvo a vetšího pekla jako nepodařené, keď jeden hat – a druhý čihy táhne, ale nesprežné koně. – Veru sa těším, až zase na Slovensko prídem, Vašu paňu poznať! A pročže matka i sestra osobitno bytují – není místa myslím v Brezně, že? – Pozdravte všech, prosím. Tedy se Vám povesti líbí? – Nuž to mne těší, keď nemohly být už původní řečí psány, lépe je tak. Těším se na tu novou sbírku Škultétyho, ale sa bojím, že to zase nebude na dobrých pevných nohách stát, keď na to zase len sbírají. Nejlepší kdyby to byli někomu dali k vydání, ale to bude obtíž i při tisku i posílání, jako měl Rimavský, a zase to nikdo neuvidí, dokonce u nás v Čechách. – Za ten opis děkuju a prosím, když Vám zase chvíle zbyde, abyste na mne nezapomněl. Jestli ten člověk preložit to nemůže, tedy mi to už platno by nebylo, poněvadž [musím] ten článek tento měsíc hotový míti, tedy kdyby přece, už to ani neposílejte potom, když budu některé notice potřebovat, budu Vás prosit o ně. – Kebyste věděl někoho, kdo by mi některé pověsti handělské anebo jen tam od Brezna a Boci napísal, veru bysem Vám byla velmi povděčná, keď aj sprostě napísaný by byly, len když tak, jak lid povídá. – Copak dělají v Lehotě? – Veru som se nenazdála, že mi pan Chaloupka ani len řádeček písať nebude; ani rukopis nepošle, čo slíbil do Musejníka, ani mi neodpověděl, jak se mu pověsti líbily, a nic, ani tu baladu neposílá. – Pozdravujte ho. Ale či Vy snad neposíláte ten exemplár jeden brezenskýmu Chalúpkovi? To by byl

omyl! – Plošic něborák byl zle churav! – Měl dostat jinde faru, ale on nešel, ač prý lepší byla, ale Bystrica bola by pridaľeko! –

A či se Vám líbila Praha? Byla bych Vám pěknější poslala, ale nemáme celú Prahu pěkněji udělanou, jen tak jednotlivé kostely, hrad a památné stavení. Protože je celá, je také formát tak dlouhý. – Ale je tu krásných obrazů a dost lacných – ten nový barvotisk (Farbendruck), to jsou krásnější než akvarely, a vše dostanete, krajiny, svaté, genre – co chcete. Také překrásné rytiny a fotografie, celé drážďanské museum, všechny obrazy jsou fotografované, a také né draho. – Jen peníze keby byly. Píšte mi zase brzo – a bude-li co opsané, pošlete.

Líbejte všeci, ženu i matku i sestru. Pozdravujte upřímných Slovákův. Vaše přítelkyňa

Božena

266. HANUŠI KOLOVRATOVI KRAKOVSKÉMU – počátkem dubna 1858

Hochgeborner Herr Graf!

Ich nehme mir die Freiheit, beiliegendes Buch Eu[er] H[ochgeboren] zu übersenden. – Es ist der erste Teil Slowakischen Volksmärchen, teils von mir selbst während meines Aufenthaltes vor zwei Jahren gesammelt, teils mir zugeschickt. –

Es ist ein teilweiser Erfolg meiner Reise in die Slowakei, die ich vor zwei Jahren mittelst Unterstützung E[uer] Hochge[boren] unternehmen konnte, teils von mir selbst gesammelt, teils mir zugeschickt durch Bekannte. – Noch ein Teil wird nachfolgen; aber alle die gesammelten sind nicht der hundertste Teil von dem, was noch unter dem Volke ist, zu sammeln wäre. – Jede Gespanschaft hat ihre eigenen Gebräuche und Sitten, ihre eigenen Absonderungen, ihre eigenen Beschäftigungen, wie auch die Natur, in der sie leben, mit sich bringt. – Weiteres, was ich über die Slowaken gesammelt und erfahren, wird teils im künftigen Bande der Museumzeitschrift, teils in der Živa und über die Waldbewohner und Holzhandlungen in den Sohler Hochwäldern in der Živa. – Ich hätte es wohl lange schon in Druck gegeben, aber kummervolle häuslichen Kümmer und Sorgen und eine längere Kränklichkeit verlängerten meine Arbeit, was für mich am traurigsten ist, da mein Mann eine geringe Pension hat und ich größtenteils meine Familie von dem, was ich mit der Literatur verdiene, selbst ernähren muß. Dies ist auch Ursache, daß ich mir nichts ersparen [konnte], um eine zweite Reise zu machen, in andere Komitate, um mehr noch zu sammeln, – was mein innigster Wunsch, da ich jetzt weiß, was für Schätze in der Čechoslawischen Bevölkerung vergraben liegen, derer sich selten jemand dort annimmt, und teils daß ich meine [– – –]

18/4 58

Milý Karle!

Že jsem Ti hned nepsala, byla dvojí příčina, za jedno a nejhlavněji Jarouškova nemoc; víš, že je chudák slabý na plíce, poslední čas mnoho kreslil, do modelování chodil, pak byl ve Zdicích u táty, kde snad to těžké jídlo mu škodilo, a na dva dni byl u jednoho spolužáka v Skrchlebích, tím se snad ušel a dostal zrovna o svátcích zapálení plíc. – Posud leží a není z nebezpečenství; mám o něho strach. A když by i přece z toho vyšel, bude to zase rok trvat, než se mu trochu ulehčí, aby mohl dále pracovat. – Já jsem jako blázen, pracovat mám a nemohu, celé noci nespím s ním a myšlénky moje rozděleny jsou mezi ním a Tebou. – U p. Fialy byla jsem čtyrykrát, než jsem ho zastíhla, a to ještě jsem s ním nemohla mluvit, až táta k němu na Žofín šel. Je výstava květin ty dni. – Pravil tátovi, že to sepíše, ale že nyní není mu to možná, až za pár dní; těšilo ho to a bylo by mu to milé bývalo. – Nyní ale ovšem to nebudeš moct poslat, leč jestli chceš poslat jen *to nejnovější* a nečekat na jeho katalog a sepisy. Máš prý, jestli to pošleš, do nějaké škatulky to dát a dobře zapakovat, a adresu na J. Fiala a Vereinsgarten* in Prag. – Dělej, jak chceš, ale útraty si nedělej žádné. – Pan Fiala myslel, že by nejlépe pro Tebe bylo do Erdmannsdorfu? Tam že bys i zelenině i v pěstění ovoce se vycvíčil. – My Ti ale v tom radit nemůžem, Ty nejlepší sám musíš vědět co a jak. – Abych Ti mohla něčím přispět, o to jsem se již starala, a právě dnes, kdy Tvoje psaní přišlo, i já Ti psát chtěla, jak věci stojí. – To víš, milý Karle, že je to nyní s penězi bída, než člověk groš dostane, i kdyby si ho hned vydělal. Chtěla jsem Ti psát, abys dal prvního výpověd a že bych Ti do 15/5 peníze poslala. No

* a napsat, že „*s květinami*"

ale když je to nyní takové, že by to místo v Sanssouci tak dobré bylo a Ty pryč musel, tedy budu hledět, abys nanejdéle do 28/4 peníze dostal, možná že i dříve. – Já si je zatím vyzdvíhnu, a když mi pan hrabě Kolovrat, jemuž jsem psala, něco pošle, nechám to zase sobě. On myslím že mne neoslyší, poslala jsem mu knihy. Více ale než 20 neb 15 tolarů Ti, milý Karle, nebudu moct poslat; s tím si musíš pomoct. Jestli Ti to zatim někdo udělá, tedy si dej napřed některé věci udělat; tolik dostaneš, tedy si to rozpočti a kup si, co nejvíc potřebuješ; až budeš na místě, pošlu Ti zase něco a budeš si to moct i tam zjednat, co budeš nevyhnutelně potřebovat. S těmi kníhami to udělej tak: zapakuj je a napíš adresu jako předešle „Heinrich Schramm, k. k. Hauptzollamtseinnehmer in Zittau" – a nech to ležet u Marii neb babičky. Já budu psát panu kmotrovi do Liberce, aby mi to převezl, a jestli to udělá, tak budu psát do Sagan, aby to poslali, anebo po jiné příležitosti se ohlédnu. Ten frak ale prodej, jestli ho dokonce nosit nemůžeš, Jarouš ho nosit nebude, nesluší se to ještě pro něho a snad přece za něj něco dostaneš. – Jestli za ty časopisy něco bysi dostal, aby to za to stálo, také bys je mohl raději prodat a jen knihy si poslat; za pac je ale dávat nemusíš. Já půjdu také k Šafaříkovům, mladý Šafařík je znám v Berlíně, aby Ti dali listy odporučující. Mladý Palacký tam často bývá, a když budem vědět Tvoji adresu, zajisté Tě navštiví. Co se týká mého obrazu, ten Ti nyní poslat nemohu, protože nemám peníze, to víš, že je to zde dražší, malý obrázek stojí 2 f. KM. Až budu moct, pošlu Ti ho na nové Tvé stanovisko. – Dora Ti udělá střevice, ale na vše to musí být čas, neboť nyní máme bídu ve všem a já nevím, kde mi starostí a zármutkem hlava stojí. – Tvá noha mne také trápí, dle všeho budeš skrofolézní a tamější krajiny nejsou zdravé pro ten neduh – ani Sagany, ani okolí Berlína. Jen se, prosím Tě, Karle, šetř; to je ošklivá věc, že to máš na té kosti, může se Ti kost nakazit a jsi mrzák do smrti. Poslechni mě; každý den ráno vymej si a tušuj studenou vodou nohu, pak si rozcupuj starý kousek plátna na šarpie, pomaž jelením

lojem, kterého dostaneš kus za 3 kr. v apatyce, a do rány polož. Přes to mokrý, dobře vyžmutý klůcek a přes něj suchý a teprv to zavaž. Tak se Ti bude rána čistit a zapálenina se nechytí toho. Táta to také dostal, když z Korutan přišel, a tak si to zahojil. Měl kolik dír do nohy. V letě nyní se jen s tím pilně koupej, a kolikrát za den můžeš, tolikrát si to vyčisť; ale neškrab, ani mnoho na to nesahej. Dělá mi to veliké žalosti s Vámi, děti, že nejste žádný zdráv; a prosím, jen nekuř a raději si kup místo cigáry někdy sklenici dobrého piva a jez jen od masa. Od mouky a mléka není Ti zdravý při té nemoci. Já bych Tě věru raději v jiné krajině viděla než tam; rosteš a potřeboval bys zdravější vzduch; – bojím se, abys tam, kde budeš dokonce jen sám na sebe odkázán, nestonal a mrzákem se nestal. Co se Aidy týče, to pust, milý hochu, z mysle – a přemůž, jak jen můžeš, – to nevede k ničemu, než že zbytečně mysl trápíš a tím i tělo, kdežto bys nyní myšlénky svoje k jinému obraceti měl. Ona Tě nemiluje, jak Ty snad myslíš, a pochybuju, že by snad Ti to ukazovala, za tak lehkomyslnou ji nedržím; dobrotu její nesmíš brát za více. Já vůbec pozoruju neblahou pro Tebe stránku v povaze Tvé, že se Ti záhy ženská zalíbí; Tys hoch ještě co do let, a zamiloval jsi již dvě osoby, což u muže a mladíka *pevné povahy* nikdy není. Přílišný takový cit neblaží člověka; Ty poznáš ve světě ještě mnoho krásných, ušlechtilých a dobrých děvčat, budeš mít třebas i příležitost s nimi obcovat, – bude tedy mysl Tvá poletovat od jedné k druhé? – Necháš-li se hned každým očím omámit a zvykneš-li hned na každou, že Ti těžko bude se loučit, – málo radosti, ale více žalosti zkusíš. Člověk může míti mnoho přátel, může cítit i velikou náklonnost k člověku, může i zvyknout někomu, že se mu zdá cit ten láskou, ale opravdivá láska je něco jiného. – Tu musí být rovnost smýšlení i citu, stejná vzdělanost, obapolná důvěra neobmezená a svoboda. Taková láska ale není a nemůže být u mladíka, jako jsi Ty, nezkušeného, který je teprv na počátku všeho umění a vědění, který sám ještě neví, co chce. – Ty máš jen myslit na Tvoje zdokonalení, na umění Tvoje,

abys čím dříve něčím se stal a se smělým čelem někdy děvče o lásku požádat mohl. To jsou nyní jen fantasie ničemné, které Tě odvracují od toho, co je a musí být hlavním směrem Tvého života. – Chraň se i budoucně míti s ženskými spolek, já Ti to radím upřimně, protože znám Tebe i ženské, a chraň se dokonce vstoupit s kterou v *užší spolek*; tím bys zavázal celý svůj život. Chraň také tělo svoje a drž se čistě, jen tak můžeš někdy hodným se stát hodného děvčete. To dokážeš nyní tím, když se budeš upřimně zabývat jen Tvým uměním a přísnými myšlénkami a čtením. Poslechni mě, nikdo na světě tak rád Tě nemá a mít nebude jako já; co Ti radím, radím Ti né pro mne, ale pro Tebe. – Táta je doma, službu posud nemá a je velmi mrzutý. Velmi se na Tebe zlobí, žes udělal dluhy a zbytečné věci si kupoval. Povídal, že Ti pošle 5 f. KM, abys měl na cestu, víc že nemůže; – ovšem že on víc nemůže, ale když chce člověk něco udělat, musí se starat; k tomu ale táta není. Co bych já měla říct, když musím z těch pár zlatých, co vypíšu, nás čtyry živit, neboť nedostávám už asi 9 měsíců žádné příspěvky, – co bych měla já říct? Když já se starám, měl by se táta také trochu o to vzít, ale je to kříž, milý hochu! Já se také mrzím, že jsi zbytečných dluhů si udělal, ale myslím si, že touto škodou zmoudříš a považovat to budeš jako za vyučenou a že si vzpomeneš často, jak těžký je groš. Já bych ráda, kdybych našla nějakého dobrodince, který by Tě alespoň s málem podporoval. Uvidíme; mně samotné, dokud jsme v takových okolnostech, není to možné, a bůhví kdy se nám líp povede. – S tím vojskem to nech, buď rád, když nebudeš muset k němu jít. Otíka bych ovšem nebyla poznala, ale každý říká, že jsme si podobní, já myslím, že je Josefu podoben. Mohla by mi maminka, Aida, Gustav i Marie a Jacq poslat takové podobizničky, když nejsou drahé, a snad i Ty svou máš? Bylo by mi to divné, kdyby tomu tak nebylo. – Jaroušek chudák Tě také pozdravuje, a že abys mu ty barvy tedy poslal; bože, to dítě dělá mi strach. Dnes je mu zase hůř, včéra bylo mu lépe. Podhorský Tě pozdravuje, šel ten týden do Vídně. Pan Mencl,

Šlenkertka Tě pozdravují. Také Hanušovic Tě pozdravujou, jmenovitě Eminka, s kterou jsem onehdy na kus cesty šla. Je to nejen hezké, ale i vzdělané a hodné děvče. Jestli ty květiny pošleš p. Fialovi, tedy mu píš přitom a nezapomeň se děkovat za jeho všechna dobrá napomenutí; ono ho to bude těšit. Mohl bys mi poslat s sebou trochu semen, k setí do zahrady pro Pepu do Slovenska, něco pěkného, né ale mnoho. My Tě všickni líbáme, a čekej *list druhý co nejdřív*! Já Tě poroučím do ochrany boží. Tvá milující

matka. –

Nevím nic, co Ti táta píše, ale spolehej na mě, jestli já Ti nepomůžu, táta ne, to víš.

A nepíš podruhé německy, to by bylo mezi námi nepřirozené, a cvik potřebuješ i v české řeči, což Ti přece musí být první! –

27/4 58. –

Milý Karle! Co mohu, to Ti posílám; mínila jsem ještě jednou tolik Ti poslat, ale kdybych se rozběhala, nemohla jsem si vypůjčit. Na neštěstí ani paní hraběnka ani Taxis tu nejsou, Kolovrat ještě neodpověděl a s druhými není nic. – Na štěstí jsem dopsala povídku malou *Chyže pod horami* – a za tu dostala jsem, co Ti posílám. – Nech Ti to Bůh požehná, je mně milejší, že Ti posílám peníze, co jsem si vydělala, než vyprošené. – Víc ale nemohla jsem z honoráru vzít, protože je činže a ze žádný strany nic není. – Byla bych radší bývala, kdybys byl jinám přišel, tam v Potsdamu a Sanssouci bude asi draho, kterakpak tam s 10 flor. vystačíš? – A bojím se i o Tvé zdraví, to není krajina pro Tebe. – Ale už je pozdě, jdi tedy s Pánembohem, kdož ví, k čemu Ti to nebude dobré; ale kdybys neměl se dobře, co se zdraví týče aneb jinak, nevaž se tam. Co bude mého možného, chci pro Tě udělat; já se ucházím, abych Ti odněkud podporu získala, dokud táta zase nějakou službu neb pensí nedostane. – Jen hned, jak tam přijedeš, *piš, kde jsi, a pořádnou adresu.* Já pošlu ty střevice, a co se ještě shledá, do Žitavy, pan kmotr mi to převeze tam a dá to na poštu v Žitavě pod Tvojí adresou. A mně zase vezme ze Žitavy ty knihy sem. – Jaroušek, milý Karle, je posud nemocen a tak je špatný jako tenkráte u Geitlerů – vyhazuje silně a dr. Lambl říká, že nestojí za něho. – Vidíš, co já mám ustavičně za starosti a bolesti; jestli mi ale Pánbůh toho hocha vezme, nevím, Karle, – jak dlouho mámu mít budete. Mám už dosyta těch křížů. – Pozdravuje Tě a máš být zdráv, a děkuje Ti za ty vzory. – Prosím Tě, Karle, jen si šetř zdraví, pan doktor také řekl, abys mastě zahodil a jen to dělal, co jsem Ti psala, se studenou vodou. Poslechni tedy, to víš, že dr. Lambl šikovný lékař a že zná Tvoji náturu. – Táta se mrzí,

že jsi dluhy dělal, a skoro nechtěl, abych Ti co poslala, dej si tedy, Karle, pozor nyní, nekupuj nic, co nemusíš nevyhnutelně mít, a knihy raději si vypůjč, neboť knihy drahé jsou a nic za ně nedostaneš, když je prodat chceš. – Táta se také zlobí na Marii, že Ti ani starou košili dát nechtěla, kdyby měla srdce, řekla by Jacquovi, on by Ti zajistě něco dal. A babička také vyprat Ti už mohla, to by je už nezabilo; no já se jim poděkuju. – Na květinové výstavě jsme nebyli, byly prý tam jen kamelie nejvíc. Já nemohla od Jarouška odejít a táta nechtěl jít Fialovi říct. – Bendl je v klášteře spokojen a pozdravuje Tě, též Hansmann. Jura se oženil a je lékařem v Březnici, dostal bohatou, ale hluchou ženu. – Pan Šťastný je na smrt nemocen. Pan Rozum umřel na souchotě. – Slečna Žofie Rottova vezme si dr. Podlipského. – Pan Mencl dělá jen lustry a stal se tím znamenitým. Paní Šlenkertka je vždy stejná. U Špottů je veliký ústav na pískové lázně, a děti se jim rodí dost, mají už pět a brzy šest. – U Hanušů vše zdrávo a pozdravují Tě. O Pilzovi ani zmínky, bezpochyby že k nám nesmí. Marie slouží u Šlosrů a nevidíme jí žádný za celý rok. – Pan Vorlíček je v Nymburce na hlavní škole prvním učitelem, co mé radě děkuje. – U Fialů je vše zdrávo, Ema si vzala profesora Nováka do Olomúce. Anna je doma a Eda je jako úborek a prohání se po zahradě. – Zahrada společenská má jiný plán zase. – Albert po vyučení učil se řemenářství, ale zase se vrátil k zahradnictví; je starý blb. Krejčovic Tě také pozdravují; starý Čulda umřel přednedávnem; – také slečna Hlavsová Tě pozdravuje. – Ten můj obrázek Ti pošlu až později, až budu mít nějaký groš; máš-li svůj, pošli mi ho, ale útraty zbytečně si nedělej. – Zde vyšlo mnoho nových knih zatim, i básní, i já jsem mnoho napsala za ten čas. – V Sanssouci uvidíš mnoho umělecké krásy a můžeš se vzdělat. Půda tam někdy slovanská, ovšem dávno zněmčená. – Tedy, Karle, buď zdráv a jdi šťastně po dráze Tvé dále a hleď, abys získal si vždy a všude úctu hodných lidí. Bůh Tě sprovoď! Táta Ti přeje též šťastnou cestu, líbá Tě i my všickni. – S penězi hleď abys vystačil, jak jen můžeš,

a dluhy *zaplať nejdřív!* – Píš hned, jak na místo příjdeš, a pár řádků třebas i ze Sagan. – Ty knihy nech u Marii, ale spakuj je. Líbám Tě mnohokráte v duchu. Tvá upřimná

matka. –

269. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 7. května 1858

7–5–58. –

Milý příteli! Říká se, že „*líbánky*" či „*medové dni*" jen první měsíc trvají, ale u Vás hádam budou celý rok trvat a snad i déle. – Ale byste přece jen neměl tak zlenošit byl a na celý svět zapomínat u té Vaší Emilie! Měl byste aj přátelům kusčok své lásky popřát, len tak chvílku, když Emilka při Vás není. Nuž to byste si měl vzpomenout, že jsou i v Praze lidé, kteří by zase jednou rádi od Vás něco čítali a slyšeli, jak se Vám v tom novém stavu vede a či jste zdrávi a tak všelicos !– A když Vy nic nepíšete, musím já psát, a ráda bych něco lepšího a veselšího, než mám před sebou. Ale cože, když se vede zle, nemůže se říct, že se dobře vede. – Jaroslav se mi o velkonocích těžko rozstonal. Znáte, že byl již dávno na prsa slabý, nyní ještě i silně roste – chodit musel přece do hodin – ven na zdravý vzduch málo, nuž to nemohlo jinak být, než že to zase vypuklo, dostal silné zapálení plíc a posud leží a je velmi slabý. Tři týdně jsem mu dávala dnem a nocí studené obklady na stranu, dokud mu píchání nepřestalo. – Ale kašle a to mi dělá starosti. Doktor říká, jen ven. Jestli seženu tolik peněz, abych mohla na Slovensko, pojedu k Plošičovi, on má blízko salaše a se stravou se snad nějak srovnáme, jen dostanu-li pas – a bude-li Jaroslav tak silen, aby mohl ject. Né-li, tedy musím zde v Čechách s ním někam, ale nemáme žinčicu. – Ve fabrice, co muž byl, přestali dělat, je tedy zase bez služby a těžko co pořádného dostat. S pensí není to ještě v pořádku, jako všecko u nás račím krokem jde. Letos hodlá na Slovensko také profesor Krejčí se podívat s malířem Heroldem a Řezáč, redaktor Školy a života. Prosím Vás, píšte mi! A jak ty vypísky? – Nemáte nic, já bych je *velice* potřebovala! Pozdrav milé paní, matičce i sestře i Vám. Vaše

Božena

Milý pane redaktore!

Přicházím k Vám jako k upřímnému příteli a prosím, kdybyste mi podobnou jako onehdy službu prokázal. Je mi to hanba, říkat o těch pár zlatých, co ještě dostanu, dokonce když na to ještě čekati museli, ale ty bídné moje okolnosti mne bohužel k mnohým věcem donucují, které se citu mému příčí. – Dostala jsem od Hálka 15 fr. a obrázek Chyže pod horami bude as 1 1/2 archu obnášet, nepříjde tedy již mnoho, ale potřebuji peníze jako sůl, a protož chci Vás prositi, kdybyste jim chytrým způsobem na ruku dal, že je potřebuju, ale jako by to jen Vaše mínění bylo. – Mám činži platit, ševcová, která nám kolik let pracovala, jde z Prahy, musím jí 6 f. KM dluh dát, služka chce na šaty, do zastavárny interes 3 fr., v domě ani krejcar, a nemocného, který by posilu potřeboval. – K tomu, bohužel že tak říci musím, ani jediného člověka, ani v domácnosti, abych mohla říci: „pomoz mi nést", v ničem. – Skrze vinu faktora v tiskárně zdržel se tisk pohádek, a když jsem přišla ty dni k Šálkovi, nechtěl mně dát napřed. Kdyby se bylo tisklo, byl by zatim jeden svazeček vyšel, jeden vysázen byl, a tak by mně byl musel na činži zase dát, což si vždy stát proto nechávám. – Já nemám napřed nic, než co jsem za exempláry dlužna, 15 beru, 15 dostávám, což mi vždy odpočítá. – Nedal mi tedy napřed nic, a tak mám novou starost s činží. – Chci k Nebeskému, ale on mi také nebude moct asi víc než 10 f. dát, protože když jsem viděla, že ho do tohoto svazku nedá, jsem ho nedodělala posud. Psala jsem na dvě místa o malou výpomoc, ale sotva co dostanu. Kdo rád dá, ten má dost jich, a kdo nerad, tomu těžko říct. – Neslušné je to, že Vám s takovými psotami se svěřuji, činím to proto, abyste mne nedržel za lehkovážnou, jak mne mnozí drží, kteří za onoho času někdy, za času slavných sbírek pro

českou spisovatelku, s cenou mázu piva přispěli, ale zato si přiosobovali právo nad mými vydajemi účty vést. –

Prosím, spalte list ten! –

S úctou a šetrností Vaše

upřimná

BN

8/5 58

Máte-li při ruce, buďte tak laskav a půjčte mi 1 f., a jestli *Vám* dá Hálek peníze, zrovna si to nechte.

25–5–58

Milý Václave!

Nevím, jak se stalo, že jsem to odpoledne teprv, když jsem Vám pohádky odeslala, rukopis Puškina dostala, mrzelo mne to, poněvadž jsem hned psát nemohla a do pohádek mohla jsem to připsat; ale byly už odneseny. – Byla bych Vám ty dni tak jako tak psala, ale dříve jsem nemohla, za jedno skrze Jarouška, potom mám práce plné ruce, a také abych Vám mohla říci jak s rukopisem. – Tenkráte, když jsem s ním stranu toho mluvila, byl zcela volen, když jsem mu řekla, že byste nežádal mnoho honoráru a v knihách nazvíce si ho vybral. – Nyní, když jsem mu tedy rukopis, jak sám byl žádal, [dala], neřekl sice, že to nechce vydat, ale že nyní nemůže – že nemá peněz. Dost jsem mu domlouvala, ale on vždy jen, že nyní nemůže, chci-li to ještě nechat a po nějakém [čase] přijít, že by mu to potom možno bylo. – Dílem je pravda, že nemá peněz, neboť nemohu ani 5 fr. od něho dostat; nechávám si u něho vždy činži stát, a to mně nemohl posud dát. Příčina je to, že zvětšil sklad, nový hudební zřídil a nyní mu po lipském trhu směnky vypadly. – Jak to tedy mám udělat? – Chcete s tím ještě čekat, nebo se mám zeptat Kobra nebo Domenikusa? – U tohoto by mohl Čejka dobře působit, s nímž bych promluvila. – Ale až budete psát, píšte přece jen, mnoho-li žádáte honoráru, to je potom jedno, co si za to vezmete. O rukopis, kdybyste ho tedy nechal ještě ležet, starat se nemusíte, to víte, že je u mě dobře schován. – Nyní o literatuře. Ta se u nás rodí, zvlášť básně, jako prašivky - houby neřeknu, neboť některé houby jsou dobrý, chutný, ale to se nemůže říci o všech básních českých. Básně Nerudovy, Hřbitovní kvítí – jsou dosti hezké, je to trochu heinovské. Hálkův Alfred zavání tuze Máchou, ale má krásných i svých myšlének, bujnou fantasii, ale potřeba

mu ještě i uhlazenosti řeči a vůbec ráznosti. – Ale to ostatní, Pfleger, Lešetický et comp. je smeť a vrchol všeho neřádné básně a balady, co Lešetický nyní vydal, to je ta největší sprostota a samý čert a peklo. No to se podivíte. A Lešetický je suplentem místo Rozuma, pokorný služebník Marešův, přítel Štulcův a nepřítel všech přepjatců – on prý ukáže Čechům, jak se mají dělat písně a balady, na základě národních pověr! – Věnoval je Čelakovskému – to je na mou duši ironie, div aby se v hrobě neobrátil! Ještě vyšly některé básně, od Košína tuším, ale všecko slabé, mdlé. – V próze je to také tak; – Sabinovy romány chválí Frič, ale nikdo jiný, já je nečtla – ty ostatní naši spisovatele znáte beztoho. – Na sv. Jana vyšel jarní almanach *Máj*; titulní obraz je podobizna Máchova, kterou obdělali ze sv. Jana Křtítele, někde u Litoměřic nebo kde, jemuž byl Mácha modelem. Ale ta podobizna je nejpěknější ze všeho! Je to rázná, krásná tvář, zvlášť oko a čelo! – Škoda ho! – K tomu je životopis jeho. Básně jsou od Friče, Hálka, Nerudy, Heyduka, „paní Fričové", Žofie Rottové (nevěsty dr. Podlipského), od Mayera a j. Některé jsou hezké – ale v mnohých jsou jen šibe[ni]ční fantasie. (Růže na Kriváni je moje idea, kterou jsem Fričovi sdělila dle národní pověsti slovenské.) – Próza je též míchaná, velmi dobré a špatné. Od Friče Všední život není vlastně nic. – Přívozník od Hálka sprostá řeč (à la Pravda), Notice novinářské od Nerudy dobré, vtipné. Kříž nad Petřínem – a Znovuzrození (od Karolíny Světlé, tuším Hálkového ideálu) – také ne mnoho. – Fantasie mladého děvčete, ale není to jádro! – Četla nejspíš Tyla, ale sloh si neosobila. Od Jana Palackého popis Sydenhamu – a od Boženy Chyže pod horami, národopisný obrázek, který se prý chválí, jak p. Rieger řekl. Ale tolik chyb tisku je v ní, co Boženu mrzí, ku př. místo byštu (bystu), Hola baba – hola Baba, o votochu – na votochu, portičku – partičku, zámky a kraje – zámky a kroje, bílé její tělo – bílé její čelo. – Národní pohádka od K. E. Miletínského (vulgo Erbena). Vydání je sličné, menší je než Lada a Perle. Barák je redaktor dle jména a že dal na to 400 fl.,

co zase Dominicus na se vzal, – vlastně je to ale Hálek, Neruda etc. – Frič. – Ta slečinka, co jste ke mně poslal, mě vždy v sukni natrefila, ačkoliv včéra odpoledne tu byla. – Nikam jsem nešla a já jsem ráda chomót. Jarouškovi je líp, už byl jednou na procházce, ale je velmi slabý. Dorinka mele pilně francinu. Karel je v Sanssouci v královské zahradě za pomocníka. Můj muž je od velkonočních svátků již zase doma, protože přestali ve fabrice pracovat a málo peněz mají. – Hledá si něco jiného. Já se mrzím, starám, pracuji, bídy mám dost – a radost žádnou ani naději, že by kdy lepší bylo. – To je moje živobytí. – Půjdu někam ven letos, musím s Jarouškem, nevím však ještě kam. Polda mi dávno už nepsal; ale Moravské noviny jsou dobré. – Chci mu ty dni psát. – Starý Opic umřel, to bude nyní flóra okolo Prahy mnohem bujnější! – Tedy pište brzy zase a buďte zdráv. – Pospíchám. Máj stojí pěkný 1 fr. 30 kr., v obyčejné vazbě 1 fr. Vorlíček tu byl o svátcích – frak, glacé – a pravou profesorskou tvář! – Děti Vás srdečně líbají i můj muž Vás pozdravuje, taktéž Šlenkrtka. Pan Mencl je jako bečka a dělá výlety. – Teď jel do Teplic se podívat (a chtěl si koupit svazek vurštů, protože prý by tam třebas nic nedostal, když se mnoho lidu sejde) – pro Vás jen to píšu – on je mimo to hodný chlap – ale – ale –

Vaše stará B

Panu redaktoru Máje!

Když jste u mne povídku pro Máj objednali, řekli jste, že mně dáte za arch 20 fr. – Na můj dotaz, mnoho-li as rukopisu chcete, řekli jste 1 1/2 *archu*, a byť i o jeden dva listy více bylo, že vadit nebude. – Znáte, že se nedá látka spisovatelská dle míry neb váhy odměřovať, aby nebylo ani více ani méně, – tak se i Chyže pod horami – delší stala, než jsem mínila. Jeť tisku dva archy bez dvou listů, za něž mi přijde 37 fr. 30 kr. Na to jsem dostala 25 fr., přijde mi tedy ještě 12 fr. 30 kr. – Prosím, kdybyste to co *nejdříve* zapravili, neboť jsem u velké nesnázi.

S úctou

Božena Němcová

19–6–58. –

273. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 24. června 1858

V Praze na Jana. 24–6–58.

Milý příteli!

Kdybyste Jánko byl, přála bych Vám dnes, přála bych Vám dva kluky naraz, ale že nejste Jánko, přeju Vám čím skuoreji jednoho, aby Vám k uplnému štěstí nic nechybělo. Dá pánbuoh, že bude aj to! Děkuju srdečně za list i příspěvek k historii handělčanů, je mi to velmi vítané: Živu *hádám už máte*? – Byla to jen hloupost expeditorova, který nevěděl, či to má poslat nefrankované, an jste mu nic skrze to nepsali, ani vykázaných na porto 36 kr. neposlali. Až podruhykráte pošlete *na mě* peníze a já Vám to zapravím, abyste to hned dostali. –

Milý příteli, poslední časy byly zase pro nás velmi smutné; nevím věru, cože to s námi, že nás tak neblahý osud nepřestává pronásledovati. – O velkonoci rozstonal se nám Jaroslav na smrt. Dostal silné zapálení plíc, a beztoho od mládí na prsa slabý, byl u velmi velikém nebezpečí. Tři týdne jsem nepřestajně, aniž bych se svlékla byla, studené obklady mu dávala, až to píchání pominulo, neboť znáte, že nyní doktoři krev nepouští ani pijavice nesází a jen studenými obklady léčí, přičemž pacient alespoň tak neseslábne. – Když mu píchání přešlo, dostal ošklivý kašel a vyhazoval silně. – Ležel přes dva měsíce; nyní ovšem zase chodí i po venku, nekašle, dost se zase studeným koupáním sílí, ale cože, měl by přece jen ven a zůstati venku celé léto, ale stojí to peníze a těch není. – Já jsem od té doby také ustavičně churavá; né abych ležela, ale cítím se náramně slabá a bolí mne v játrách, potřebovala bych také zdravý vzduch a trochu ulehčení těch starostí. – Muž byl v cukrárně jedné, as tři hodiny od Prahy, dostával 400 fr., ale cože, byl tam čtvrt roku a přestali pracovat, nebylo peněz. –Nyní je od velkonoc doma, a jakkoli se uchází o místa, seč jest, nemá doposud, co by přece k obstání bylo, neboť vše se

příjmouti nemůže. Od té pensí živi býť nemůžem, to leda jemu stačí – a tak vždy a vždy jen na mě všecko čeká. Pracuju od rána do pozdní noci – sotva ven vyjdu – co se naškrábu, než arch napíšu, a potom dostanu za to pár zlatých, na které ještě čekati musím. – Celý rok a celé jaro jsem se těšila, že se k vám na Slovensko letos podívám, dobrý Plošič mne zval, abych jistě přišla i s Jaroslavem a že kvůli nám o jednu krávu více koupil, a že jestli nepřijdu, zaplatit mu ji musím! – I mysliła jsem jistě, že budu moci jecť, už skrze toho chlapce, neboť myslím, že by se tam uzdravil, celou zimu jsem se o to starala, abych pár zlatých sehnala na cestu, ale uspořit není možná, stěží to stačí, co vydělám, vypůjčit není nač a pan Darmodal umřel a nezůstalo potomků. – Kdybych byla německá spisovatelka a řekla kněhkupci, aby mi dal na cestu, že všecko, co napíšu, jen jemu dám, zajistě by to udělal, jako to v Němcích a v Anglicku nezřídka se stává, ale naši nakládatelé nemají té energie. Jsme bídáci, milý Gusto! Všeliké ty trampoty byly vinny, že jsem ještě o handělčanech do Živy nepsala; ale se už k tomu mám, a prosím Vás, jestli tam zase pro mne něco máte, kdybyste mi to poslali. – Chci vůbec vše, co jsem po Slovensku viděla a slyšela, a některé ty pověry a obyčeje, zkrátka vše bych v malých obrázcích podala a v osobité kníze, tak se mi to rozpráší v těch časopisech a je to pro mě škoda. – Bude nyní vycházeti *Konversační slovník*, při němž nejčelnější spisovatelé se zúčastňují. Dr. Rieger je redaktorem. – Bude to dílo potřebné, ale také nákladné. – Nyní se to zase v literatuře hýbe, ale jenže je mnoho planého. – Starý náš táta Purkyně stane se jak slyšet rektorem magnificem. – To je neunavný duch! – Celý den jen pracuje bez ustání. – Co on má těch zkoušek a přednášek, a nevynechá den, aby nebyl v průmyslové škole večér, kde je direktorem, a nyní mu chudákovi ještě ten zlatý řetěz na hrdlo pověsí s povinností figurovat při každé promocí! – Ty Vaše pozdravení ho těšily. – Umřel mu vnuk malý, kterého měl velmi rád; hrál s ním jako dítě. – Pověsti dostanete 8–9 najednou, 10 bude poslední, ale mi chybí dvě

pověsti, abych měla dost. – Či nemá pan Ferjenčík volákú? – Vždyť on tuším také Rimavskému psal? – *Alespoň jednu,* když né dvě. – Chaloupkovi jsem psala též, i on mně psal. Poslal tu starou píseň, dala jsem ji do Musejníka. – Nemáte v Brezně staré památky žádné? – Máte starý kostel, né? A co po městě? Měl byste někoho k tomu mít, aby se to sbíralo, a dejte to do Památek archeologických, co Matice vydává, jako Živu. – Chtěl vás letos profesor Krejčí s malířem Heroldem navštivit, Krejčí co geolog a Herold co malíř krajin, aby se podívali na tamější kraje. – Krejčího zajímá zvlášť čedičové středohoří Buku. – Ale slyšel Krejčí, že tam letos cestuje společnost geologů od vlády poslaných, nechtěl jíti, aby se mu to nepokládalo za vtíravost, an též do Buku jdou. – Nechali to na druhý rok. – Tedy jste se už v tom manželském stavu hezky usadil; pravda, že jen tenkráte hezký, když trvají, jak píšete, medové týdny až do smrti, když ale zpočátku med a potom jed, – to je nič! – A či zase letos cestovat budete, máte s kým? A mamuška a Petronka, čože robí, či jsú zdrávy? Škoda že nemohu k vám zaject letos! No musíme čekat času jako hus klasu! – A cože pan farár balogský, má zase pěknú kuchárku? – Že službu vzkazuji, i panu Chaloupkovi brezenskému aj Frau v. Chaloupka. – A či má ještě Visionen? Věří ještě na Geistererscheinungen? – A pan Tibelly píje, či maluje? – Nachže jich všech pozdravujte, aj pana Ferjenčíka. – A Vašu milou ženu líbejte odo mňa, veď ono jí bude milejší od Vás bozkání než napsané, ingústem pošpiněné – od neznámých úst. – Těším se, že mi budete záhy psáť. – Můj muž aj děti aj já Vás co nejsrdečněji pozdravujem! Vaše upřimná přítelkyně

Božena

V Praze 25–6–58

Stala se mi nehoda; když jsem měla tři stránky napsané, převrhla jsem na list kalamář. Jedna půla zůstala čista, bylo mi ji líto přepsat, tedy na samých kusech psaný list posílám.

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn, Herrn Gustav *Zechentner* / k. k. Bergarzt / in / *Bries* / (Sohler Komitat) / in Ungarn / pr. *Neusohl.*

Velectěný pane a příteli milý!

Mile překvapil mne list Vašnostin; myslelať jsem, že jste na Boženu již pozapomněli, a ono tomu jinak. – Odprošuji Vás tedy. – I já kolikráte myslela jsem, či ty listy někdo nelapá, neboť i z jiných stran mi psali a listy mne nedošly. – Nuž ale nyní je to zase v pořádku. –

Předně tedy o záležitostech literárních. Psali jste mi, abych tu píseň paní Jeřábkové do almanachu dala; – odpuste – dala jsem ji do Musejníka. Za jedno je to vzácná památka a v takové beletristické knížce by se ztratila a nedošla náležitého uznání a povšimnutí, za druhé by se tak věrně neodtiskla, jak si přejete, to já znám ze zkušenosti. – Myslím konečně, že nejste slibem paní Jeřábkové zavázán; ona také nouzi o rukopisy míti nebude, ačkoliv bych přála, aby alespoň některý ze Slováků do našich listů psal a při literatuře se zúčastnil. – Píseň bude v čtvrtém svazku Musejníka, poněvadž třetí již skoro dotištěn.

Čís. 2. Nápis na zvolenském zvoně mínili jste abych panu Šafaříkovi ukázala, ale starý pán je nyní často churav a skoro jako hypochondrický, ani rád návštěvy nepřijímá; šla jsem s tím k Hankovi. Jak se na to podíval, hned řekl, že je to písmo převráceně lito; znamená to *Ave Maria, gracia plena* – ostatních pět liter je stažené *ora pro nobis.* – Ukážu to ještě Erbenovi a pak dám do *Památek archeologických.* – Věřím ráda, že mnoho písemních památek staroslovanských po Slovensku bude; bylo by záhodno ohlédnouti se po nich, jakož i po památkách řecké cirkve. Alespoň zmíniti by se mělo, kde a co doposud je, aby v zapomenutí a k zmaření časem nepřišlo. – K tomu hodí se velmi dobře časopis ten archeologický. – Dala jsem do něho také zápisky o starožitnostech slovenských, kteréž mi od dr. Reusze k volnému upotřebení dány byly. – Sestavila jsem to; neboť měl v tom mnoho o starožitnostech Němců severních, jež k věci ne-

patřilo. Bylo to ve dvou svazcích a velmi se to starožitníkům líbilo i přání vzbudilo, aby se více po Slovensku sbíralo a v každém kraji alespoň jednoho muže, který by si to na starost vzal. – Také Hrádek hornolehotský jsem popsala (ale já sama) a k tomu přidala. – Snad račte časopis ten znáť? – Jestli né, povím krátce, že vychází pomocí Matice, čtyry svazky šestiarchové v osmerce, s třemi rytinami při každém svazku, čtyrykrát za rok. Údům Matice dává se za roční předplacení 1 f. 30 kr. KM; kdo není údem, za 3 fr. KM. Vychází již třetí rok. – Vydání je velmi čisté a úpravné. – Píšte mi, Vašnosti, *máte-li ho či nemáte*? – Chci tam nyní dát popis Svaté Hůrky u Radváně, pokud a co o tom jsem dověděla se. – Přiloženě posílám nástin Hrádku, jakž ho syn můj dle Reuszového výkresu obkreslil, ačkoliv se mi ten nezdá být věrný. Na červeně naznačených místech míní Krolmus, jehož jsem se stranu Hrádku ptala, že byste měli kopati, alespoň v tom okolí. – Pravil mi, že na vrchu vždy jen obětiště bývá, ale při dole, zvlášt kde voda je, že bývá pohřebiště. – Též na jména polí, vod, studánek, vrchů pozor dává, a na místa, o nichž lidé mluví, že tam straší, že vidívat tam černého psa, kobylu bílou a podobné věci, – na takových místech když kope, nikdy nadarmo. – V teorii je Krolmus přepjatý, ale v praxi není nad něho, věru on zdaleka pohřebiště pozná, jak by je čul. – Udělejte si tedy, Vašnosti, dle toho nějaký plán a kopejte. –

Čís. 3. Co se týká slovníčku slovenského, mluvila jsem stranu toho s panem Nebeským, redaktorem Musejníka, a on řekl mi tolik: když by Vašnosti zpracovati ho chtěli, abyste tak učinili, sem ho zaslali a že by ho Matice vydala co zvláštní knihu. – Tolik vyřízuji a sama prosím, abyste se, Vašnosti, po chvílích v práci tu uvázal, neboť je to věru velmi potřebná věc a Vašnosti nejsnadněji k vyvedení, an již sbírky k tomu máte. –

Jestli jste, Vašnosti, nečetli, co Hanuš napsal z ohledu otázky hlaholsko-kyrilické, mohu tím posloužiti, a sice: I. *Sv. Kyril nepsal kyrilicky, než hlaholsky.* – II. *Zur slavischen Runenfrage, mit besonderer Rücksicht auf die obotriti-*

schen Altertümer, so wie auf die Glagolica und Kyrilica. – Píšte jen, či to žádáte, a pošlu to, když Vás otázka, s níž si nyní mnohý hlavu láme a lámati bude, zajímá. – Študuje zde Slovák, který vystoupil z bystřického semináře, i velmi naříkal, jak se i mezi kněžstvem katolickým, a dokonce v seminářích, maďaromanie vzmahá, podporovaná od biskupů, – a co národního, že se utlačuje, a ve školách němčina a jen němčina! V Bystřici, jak slyším, děti ani slovensky promluviti nesmí; a to české učitelstvo, z desíti jeden poctivý, lidé, kteří u nás té nejmenší vážnosti nepožívají, ti se u vás roztahují! – Však to u nás není lepší, máme my také zlých vředů, které nás bolí a tlačí při každém pohybu. – Naše novinářstvo je nanicovaté, ani za mak samostatnosti nemá. – Nejlepší, nejspravedlivější je Österreichische Zeitung. – Warrens redaktor je hodný chlap a list jeho má vážnost i u vlády. – Ostatní se řídí dle větru, kam fouká, tam se obrátí; všickni ponížení služebníci.

Co nejdřív Vašnosti 8.–9. svazek pověstí odešlu. – Mrzí mne, že je tisk tak nečistý, ale za to já nemohu, jaké písmo nakladatel poručí, takové dají v tiskárně, a na neštěstí měli to drobné písmo staré už. Mohu si mysliti, že nejste, Vašnosti, s tou slovenčinou spokojení, ale já to o své vůli nedělala. – Rukopisy dvanácti povídek, co mi poslali Reuszovci, byl skoro každý jinak psán, Rimavského pravopis jsem také dát nemohla, a proto žádala jsem pana Hattalu, aby mi v tom nápomocen byl, kterak a podle jakého pravopisu slovenčinu psát, aby tomu i děti snadno rozuměly, poněvadž lektýra pohádková nazvíce do rukou dětí přichází. – Kterak mi to pán Hattala udal a zpočátku i koregoval, tak jsem to nechala. – Je také mnoho chyb tisku, poněvadž sazeči ustavičně s češtinou si to pletli a nejednou i po korektuře zase zmátli. – Ráda bych ještě 10. svazek, aby liché nebyly, a nemám už jen čtyry malé pověsti; mnoho stejných variantů a stejných s českými nerada bych dala, a proto se mi nedostává rukopisu. – Jednu mám od Reusze, Svetovládný rytír, velmi pěknou, ale není dokončená, tedy ji nemohu dát. – Vašnosti s tím obtěžovat nechci, ale stará Chrbantierka

bude jistě některou ještě vědět a Katuška by mi snad jednu neb dvě napsala, jak je ona povídati čili lépe „rozprávěti“ bude. – Avšak si nechci ničehož předpisovati, může-li to byť, bude mně milé, nemůže-li to byť, musím hledět, abych doplnila svazeček *doslovem*, v němž říci zamýšlím, co mne k tomu přivedlo, pověsti ty vydati, od koho a kde jsem je sebrala. –

Za vyjasnění rozličných těch obřadů velmi Vašnosti povděčna zůstanu. *Má mládež některé zvláštní písně, když jdou na oziminy?* – V Trenčíně na Jiřího den chodí *děvčata jen* na oziminu i do lesa, volající: „Húr, húr, svatý Jur, nedávaj mně vdovca, ale daj mládenca“, – a jedna druhou vozí na kolečkách a říkají: „Kdě mňa vezeš?“ „Na oziminu, abys bola narok gazdinou!“ – A v noci pozdě přijdou domů, přinesou trní a chrastí a to naházejí před dveře mladým šuhajům, kteří zase ráno na baby číhají, aby jim to odnosily. Dala jsem nyní do Musejníka obrázek z Uher *Ďarmoty a jeho okolí* a chci nyní pomalu sestavovat vše, co jsem na Dolení zemi i na Slovensku viděla a sebrala, v jednotlivé obrazy a vydat to co samostatnou kníhu. – Budu Vás, Vašnosti, o Vaši poradu mnohdy muset prositi a doufám, že mi neodepřete, když se na Vás obrátím? Těšila jsem se celý rok, že letos na Slovensko se podívám, ale naděje zmehla, jako tak mnohých jiných nadějí. – Pensí mého muže 350 fr. stačí pro něho, jak živobytí zde drahé; – službu privátní těžko dostati. Byl nyní ve fabrice na cukr, ale přestali pracovat, a musel tedy s jinými vystoupit. Nyní hledá službu u společnosti železodražní, an je to tam nejjistší; nevíme ještě, jak to dopadne. – Tak leží vše na mých ramenou, vlastně na mé hlavě, co vydělám pérem, to máme, od toho žijeme; kdo zná stav české literatury a skrbci nakladatele, snadno pomyslí, jaký as literát vede život, a dokonce musí-li se o kolik hlav starat. – Ale což platno, i vo Vjedni ludia bjední! – Zjara rozstonal se nám k smrti syn nejmladší; beztoho slabý na prsa, dostal zapálení plíc a ležel přes dva měsíce. Je mu zase lepší, ale měl by ven. Proto byla bych ráda na Slovensko jela, Plošič mně nejednou psal, abych

u něho třebas rok byla, – ale cesta, a dokonce za dvě osoby, mnoho stojí a peníze jsou drahé. – Musíme tedy čekati, až dá Bůh lepší časy, a těšiti se zatím vzpomínkami! Nezapomenutelné zůstanou mi doby, které jsem na Slovensku strávila, zvlášt pobytí ve Vašem milém domě, kde jsem se jako doma cítila. – Tak živě vidím před sebou dům váš se všemi Vámi, jak v něm řídíte, jako bych Vás tu měla před sebou! I na tu starou mačku kolikráte jsem vzpomněla, či ještě žije? – Mnohonáctekráte šla jsem v duchu s Vámi k babičce – jíž dej Bůh lehké odpočinutí – na Březinu, na Hrádek, na salaš, kde jsme tak nemile baču překvapili. „Eh tri sta bohou, – pán farár!" Jako bych ho slyšela! Kdožpak vzpomněl ve škole na Boženku? – Jsem tomu ráda, že tam mám jmenovkyni, alespoň ta blízká Božena připomene někdy na vzdálenou! – O provdaní slečny Luisy psal mi dr. Zechentner, nyní také již vážný manžel! –

Právě mne navštivil p. Hattala; i ukazovala jsem mu Vašnostin list a četla, co o Igoru píšete. Pravil, že by i jeho přání bylo, kdyby to lépe mohl objasnit, ale původní rukopis shořel, a tudy jen opisy jsou; a těm původním opisům ani mnozí Rusové nerozuměli a chybný na mnohých místech smysl podložili. – Všeobecné mínění je, že p. Hattala nejjasněji Igora podal; však to tuším v předmluvě k Igoru, jestli ho máte, praví, proč nebylo možno více ho objasniti. – Dal mi pro Vašnosti dva sešity *Mnich Chrabr*, – které pošlu s pověstmi pod křížovou obálkou. – Mám také vyříditi od něho uctivý pozdrav. – Četl mi kritiku proti Šemberově *Historii literatury* – je ostrá. Bude v Musejníku.–

Vyřiďte prosím pozdrav všem, kteří si na mne vzpomínají, zvlášt pak srdečný pozdrav choti Vaší a Katušce. – Škoda že je Praha tak daleko, mohli byste ji na čas sem dát. – Odpuste, že jsem Vám toho tolik napsala; – víte, ženská se nezapře! –

Buďte zdráv a pamatujte na mne! – S úctou a šetrností Vaše upřimná přítelkyně

Božena

V Praze dne 30–6–58

Milý příteli!

Pozdravuju Vás. List, knihu i *peníze 3 f. 36 kr.* jsem obdržela. Druhý den šla jsem předplatit p. Kozelnickyho na Posla z Prahy. – Předplácí se za celý rok i s poštou na 10 svazků 3 f. 20 kr., *na půl léta za 5 svazků 1 f. 40 kr.* 10. juli vyjde šestý svazek, první druhého půlletí. – Když jsem přišla do Museum, abych Vás a p. Čipkaje na Živu předplatila, pravil mi domovní, že jste *oba na celý rok předplacení na Živu,* že jste 6 fr. KM poslali a že se tu nejednalo o nic jiného než 36 kr., které se přiráží na porto, když si ale porto sami platit chcete v Brezně, také dobře. – Údům Matice dává se Živa v předplatní ceně 1 fr. 30 kr., s poštou 2 f. 6 kr.; – kdo není údem Matice, platí na celý rok 3 fr., s poštou 3 fr. 36 kr. KM. *Půlletní* předplacení se na Živu *nepřijímá.* – Budoucí dva svazky pošlou se Vám pod jednou obálkou, můžete platit každý polovic. – Po zaplacení předplatného 1 f. 40 kr. na Posla zbylo mi 1 f. 56 kr. – Mám Vám je poslat, či co s nimi? – Na předplacení dvou exemplárů Živy by to bylo i málo. – Píšte tedy záhy, abych věděla dle čeho se spravovat. – Snad jste chtěli Živu pro někoho jiného na Vaše jméno? – Za pověsti srdečně děkuju; jsem tomu ráda a těším se z toho, že chtějí Slováci ve sbírce pokračovat, více se těším z toho než Slováci nad mojím vydáním, jak z předmluvy vidno. – Ráda bych věděla, proč by to mělo Slovanstvo znectit, že *Češka* vydala a do bratrského jazyka přeložila pověsti slovanské, jež Slováci ještě vydané nemají?! – Pročpak se neozývají o to, když *Němci* pohádky slovenské do svých sbírek shánějí, které také ještě nikde tištěné nejsou ve – sbírkách Slováků? – Ida z Düringsfeldu, německá jedna spisovatelka, cestovala dvě léta v Dalmácii, sbírala pověsti, pověry,

písně lidu, obyčeje a letos to vydala ve zvláštní kníze. Dalmatinští vlastenci všude jí byli nápomocní a ze sbírek svých jí pomůckami přispěli; pranic se tím necítili uražení, že Němkyně o nich vydá, co by sami vydati měli; a u té Němkyně je to pouze industrie. Mě pohání vyšší účel k sbírání národních poesií než industrie; užitek, který mi z prácí spisovatelských vyplývá, je po čertu skrovný, dokonce při pověstích, to mně ale nevadí při dalším u věci té pokroku. Zdá se mi ale, jako by i mnozí Slováci mysleli, že to byla jen industrie a že jsem je, po česku pravíc, oklamala. – Mínění moje, jak sám víte, nebylo zpracovati je tak, ale nechati je slovenské, když se ale báli nakládatelé vydati je skrze odbyt, zpracovala jsem je dle rady profesora Hattaly a mého zdání a přidala k nim i oné, co jsem sama sebrala i dostala z Bystrice a odjinud. – Všech je 65, od Reuszovců 11, Rimaveského sbírka 10 obnáší, je tedy *mých nejvíc*, co jsem sama sebrala. – Sbírku tu byla bych vydala, i kdybych nebyla od Rimavského dovolení k překladu ani sbírku od Reusze dostala, ale později, až bych byla více ještě sebrala. A abych si vydala slovenské pověsti, když je sama seberu, neohlížejíc se na to, či se to Slovákům líbí nebo ne, to mi ani císař pán nezabrání, to je svoboda spisovatelská, použíti a sebrati, kde se co dá. – Já psala Reuszovi, že nemožno, abych je v slovenčině vydala, že je tedy přeložím a původní rukopis jim pošlu, aby je měli, kdyby je chtěli někdy v původním jazyku vydat. To jsem také udělala. – Tím, co praví v předmluvě: „jen z té jediné příčiny že je vydávají, protože já je vydávám a aby svět nemyslil, že je nechtějí neb neumí vydat," – tím si neudělali páni vydávatelé velký kompliment. Když vyšel první svazek Slovenských pověstí od Rimavského, to bylo v r. 1845 – od té doby uplynulo 12 let; proč si nevzpomněli páni spisovatelé a sběratelové pověstí, že by to byla svatá jich povinnost a ke cti jim sloužilo, aby je vydali, za celých 12 let? – Či jim bylo třeba čekati na takovou pohnútku? – Či to nejsou ti samí spisovatelé, co tehdáž byli? – Či jste vy narodomilcové slovenští tak skrblí byli, že jste nechtěli

rok po roce alespoň na jeden svazek obětovati, když se už nakládatel nenašel? – Či jsou lepší časy? – Všecko je to, jak to bylo, ani ta zlá léta neuškodila, jen energie chyběla. – Ale nyní, když jsem já vydurila zaprášený poklad a zapomenutý z Reuszové komory a použila ho, nuž se zdá Slovákům, že je to pro ně nečest! Co nejdřív vyjde i 10. a poslední svazeček pověstí (pošlu Vám tři pojednou); v tomto posledním dám doslov, kde vysvětlím, jak a kterak jsem k těm pověstím přišla a proč jsem je tak a nejinak vydala a odkud kterou mám, abych se i já před světem ospravedlnila. – Chtěla jsem to dát do Světozoru, ale profesor Hattala mi to vymluvil, že vraj to Slováci len tak hrubě povídali, ale to tak nemyslí! – Po slovenských budou následovat srbské, slavonské, korutanské a rusinské a snad i ruské některé. – Dostala jsem rukopisy, také *netíštěné* ještě, z Korutan a Slavonska. – Nehněvejte se, že Vám trochu nahněvaná píšu, Vás se to netýče, Vy mne znáte, že mně Čech jako Slovák a že si vážím a miluju vše, co u vás dobré a krásné, jako své vlastní a takový znik a zdar ve všem přeju Slovákům jako Čechům. – Píšu to jen Vám a později budu jen Reuszovi psát, až jim pošlu poslední svazečky pověstí, – které si oni asi vyobracali na vše strany a potom za pec hodili jako nějakou planou smeť! – Řeč je v těchto pověstech čistější než v Rimavském, a přála bych, aby měly hodný odbyt; jak ten není, musí každé takové podniknutí v zárodku zhynouti. Budu hledět, aby se i zde předplatitelů sehnalo. –

Jaké to jídlo *demikát*? – Letěl jako *blyskavice*? Hvězda, či blesk, či Irrlicht? – Listy naše se minuly posledně; či jste dostali můj? –

Jak je u vás povětří? U nás sucho, takže v některých krajinách žádná pšenice nebude. Žito se povedlo, proto ale na múce i pečivu připlácí. – Dobytek již tu zimu v mnohých krajích hladem kapal, letos bude ještě hůře; kde jsou piščité půdy, tam není pražádná úroda. – Jste zdrávi všickni? – Pozdravujte všech, aj mamušku, Petronku, aj ľubou Vaši ženu, aj sebe samého; *píšte, co s tím 1 f. 56 kr.!*

Pozdravuje Vás i můj velkomocný, ale málomožný pán. Buďte zdráv! Vaše

upřimná přítelkyně

Božena

6–7–58

[Adresa:] Sr. Wohlgeboren / Herrn, Herrn *Gustav Zechentner* / k. k. Bergarzt / in / *Bries* (Sohler Komit. Ungarn / pr. *Neusohl* / *Bries.*/

276. KATEŘINĚ LAUERMANNOVÉ-PETROVIČOVÉ – 11. července 1858

Drahá Katinko!

Prosím Tě, vzkaž neb napíš mi adresu na p. knížete, a přidej spolu, *smím-li už psát*. Nehněvej se, že Tě obtěžuju.

Tvá upřimná

Božena

11–7–58

[Adresa:] Paní / K. *Lauermannové.* / *Zde.* /

P. dr. Hanušovi. Redaktoru Kritische Blätter. –

Dostala jsem ty dni opět jeden svazek pověstí slovenských *darem*; an mám jednoho dosti, posílám zase Tobě jeden v dar. – České pohádky jsem Ti lístkami proložila a leckdes něco připsala, mimo co napsané bylo. – Nevím, bude-li to moct tak zůstat. – Až vyjde nyní 10. svazek mých pověstí, mohl bysi zmíniti se ještě o nich v Kritische Blätter a spolu o těch nových slovenských. Ale nepohaň mne, kde bych to nezasloužila; užitek z toho beztoho nemám, alespoň kousek uznání. – Za tisk a špatný papír ale švihni Šálka, on to zaslouží – – špinavec. – Ale dříve nepíš nic, až po vyjití 10. svazku, kdybys i chtěl se zmínit. – Kritiku Ti přinesu *co nejdřív*.

Božena

13.7.58

V Praze dne 19. července 858

Milá paní švagrová!

Pozdravuju Vás srdečně i pana švagra a děti Vaše a děkuju za přátelskou hostinnost, kterou Jaroslava u sebe chováte a ještě chovati chcete.

Ačkoliv jsem tomu ráda, že zůstal, obávám se přece, aby se Vám nestal obtížným, neboť si mohu myslit, že budete až nazbyt prací zanešení. – Děkuju také za laskavé pozvání na pouť; ráda bych přijela zajisté, kdyby mně všelicos nevadilo, anebo kdybyste bydleli ve vesnici. Zde v Praze mohu celý rok v jedněch šatech chodit a nikomu to nebude divné. – Cizí si mne nevšimnou a známí znají moje okolnosti; tak to ale není venku. Kdybych přišla k Vám, věděli by lidé hned, kdo jsem, a zajisté si mne všímali, a lidé soudí vždy více podle zevnějšku, jak člověka vidí, za to ho mají. – Na parádu jaktěživa jsem nedržela, ale spořádaný slušný oděv je patřičná věc; bohužel ale my ty poslední nešťastný léta zrovna říci na mizinu přišli ve všem. Mnoho věcí muselo se v čas nouze prodat, muž chudák sám sotva živ byl z toho, co měl, můj výdělek také nestačil na všecko, a tak jsme se pomalu ze všeho strhali.

Když někdy groš zbytečný se dostal, musela jsem na děti pamatovat, aby čistý šat měly, když spíše než já mezi lidi jíti musely a do školy. – Kdyby můj muž nebyl dostal pár zlatých kauce, co mu za ten rok odtáhli, nebyl by si také k pořádnému obleku pomohl. – Já zůstala naposled a nevím, kdy pár zlatých seženu, abych si nejpotřebnější zaopatřila. – To víte, paní švagrová, doma zakryje se všecko, ale když člověk mezi lidi příjde, musí brát na ně ohled. – Píšu Vám to proto, paní švagrová, abyste nemyslila, že snad pro jiné příčiny přijeti bych nechtěla. Ráda bych jela, a bylo by mi toho velmi potřeba, neboť jsem od starostí, zármutku rozličného a od namahavé mojí práce velmi se-

sláblá, že byste mne ani nepoznali. – Jestli se budu moct spořádat, možná že bych na pár dní přijela do Bydžova a potom Jarouše s sebou vzala, ale nevím –.

Za tu dobrou bábovku velice děkuju, to jste mi trefila, paní švagrová, do chutě, tu já radši než koláč, a zajisté dvě léta, co jsem jí nepekla. Ještě jednou Vás všecky pozdravuji, zůstávám Vaše upřimná švagrová

Božena Němcová

Mějte mně za zlé nebo ne, já se musím na Vás zase obrátit skrze ty peníze, když mně přátelé Vaši nic nedávají. – Vy jste mi slíbil, že mi k tomu dopomůžete, abych čekala, – a čekala jsem dost dlouho – na moji potřebu. – Zítra ráno mi jde služka domů, musím ji vyplatit a nemám v domě mimo pár grošů. Prokažte mi tu službu a založte mne těmi několika zlatými, Vám je snadněji čekat než mně, anebo mi dejte poukázku na Domenikusa? – Já to musím mít, neboť nevím kam se obrátit. – S úctou

Bož. Němcová

V Praze 22–7–58

[Adresa:] [B]lahorodému / [pánu pa]nu Josefu *Fričovi* / [na slovo] vzatému spisovate[li] / *zde.* /

31/7, na Hynkův svátek.

Milý Karle!

Neměla bych Ti vlastně psát, neboť Tvoje povinnost to byla, psát nám, nežli jsi ze Sagan odejel, aneb alespoň hned z Potsdamu, to snad uznáš, že jsme si tolik lásky od Tebe zasloužili. Či to děláš ze vzdoru, že jsme Ti neposlali tolik peněz, co jsi potřeboval? – Já nevím jinou příčinu, neboť tolik času Ti zbyde zajistě, abys pár řádků napsal a odeslal. – Kdybych se byla mohla o ty peníze obejít, byla bych Ti zajistě více poslala, neboť jsem si to dobře rozpočetla, mnoho-li bysi asi potřeboval, ale nedostala jsem ani ty peníze, co jsem Ti poslala, než vidouc, že mi nikdo je nepůjčí, pracovala jsem po kolik nocí, abych udělala novelu malou, za kterou jsem těch 15 fr. dostala. Jarouš byl zrovna v nejhorší nemoci, a v strachu a ouzkosti jsem to pracovala; když jsem Ti peníze poslala, nezůstal mi krejcar v domě, až jsem si zase na živobytí vydělala, neboť jsme ani pensí ještě neměli, ani táta groše neuspořil v té fabrice, když musel všecko na dluh brát a draze platit, neboť ta fabrika špatně stojí. – Posuď tedy, jestli jsme Ti mohli víc poslat, přece znáš naše okolnosti a víš, že se nám líp nevede, neboť když se *nám* lépe povede, budeš i *Ty* o tom vědět, – my na Tebe nezapomínáme, jako Ty na nás zapomínáš, – a já vzpomínám vstávaje léhaje na Tebe a kolikráte pláču nad Tvojí bezcitelností, táta se ale hněvá a není divu. Ať my Ti pomoci můžeme nebo ne, jsme přece Tvoji rodiče, a když by se Ti zle vedlo, přece jen k nám útočiště vezmeš, a žádný Tě na světě tak milovat nebude jako my. – Kdyby nás to neštěstí nebylo potkalo, bylo nám všem líp, proto ale i v těch bídných okolnostech udělali jsme pro Tebe co možného. Jeť ve světě tisíc opuštěných sirotků, kteří nikoho nemají, jen Boha a sebe, a tisíc dětí, které rodiče do světa pošlou bez groše, neptajíce se více

po nich. – A příkladů je dosti, že se z takových dětí znamenití lidé stali, lepší než děti boháčů. – Že je nouze zlá, to já vím ze zkušenosti lépe než Ty – neboť kdybych sama [byla], nebolelo by mne mnoho, ale bolí mne vidět i jiné trpět, a nemohouc jim pomoci. – Já také nebyla všeličemu zvyklá, však víš, že byť i né přebytek, přece nouze nebyla, najedli jsme [se], měli jsme v čem chodit, což nyní říci nemůžem. – Já mám dvoje šaty, jedny chatrný střevice, košili ani jednu dobrou, a klobouk ani nemám letos slaměný, jen co jsem v zimě nosila, tak mám chatrnou garderobu, že ani vyjít nemohu. – Ale já si z toho nedělám mnoho, jen kdybych zdravá byla a vy. – Táta také sotva jen co si kabát koupil za ten čas, co byl v té fabrice, nebyl by také mohl ani ven jít, a on přece musí, aby dostal zase nějakou službu. Předešlý měsíc přišlo to teprv skrze tu pensí, dostal táta na rok 350 fr., od toho nemůžem být. Já co těch pár zlatých vydělám, také to nikam, a pak jsem nyní velmi slabá a churavá od těch ustavičných trampot a zármutku, takže nevím, budu-li moct dlouho pracovat tak namahavě jako dosud. – I žádal táta na kolik míst, také do Pardubic k dráze, nevím tedy, zdali kde co dostane. Prozatim dostal ty dni nějakou práci pro hraběte Kolovrata, revizí starých počtů, za což snad pár zlatých dostane; bude to delší čas trvat. Jinak je ale táta zdráv. Že Jaroušek nebezpečně stonal, psala jsem Ti do Sagan, měl zapálení plíc a ležel 10 neděl, co jsem vystála, můžeš si myslit, a pak zase, než se zotavil. – Je už tři neděle venku v Bydžově. Do reálky chodit už nesmí, a chce být modelérem; velmi pěkně kreslí i modeluje, chodil už k Poppovi, ale s nemocí se to přetrhlo. V zimě dostal od p. Vinařického kabát zimní a na léto kalhoty a kabát od p. knížete; pak má ten frak, co jsi mu poslal od Fingerhuta, dala jsem mu nový límec a dělá v něm pána. Kdyby toho nebylo, byl by chudák také otrhán zůstal. Dora je zdravá a mluví již hezky francouzsky. Napřesrok bude chodit do učitelského kursu, aby mohla někde za učitelku později. Tak má ještě nejlepší, hezky šíje i šaty začíná se učit, pomahá začasté u Hanušů a za to

dostane leckdys něco, na šaty, kabát, klobouk... Eminka Hanušova je už od máje v Triestu u tetičky a zůstane tam asi celý rok; když se loučila, vzkázala Tě také pozdravovat. – Pepíček šel k hornictví. Dorinka je zase z Vídně doma. – Také Tě pozdravuje Podhorský, šel na vandr a dělá nyní v Budíně v Uhřích, protože nedostal ve Vídni práci. – Já jsem psala Marii do Sagan po Tvém odjezdu a ona mi odpověděla, že jsi vskutku prvního odjel, že jsi peníze dostal, že jsi ale se zlobil, že Ti to bylo málo, strýc že Ti přidal 5 tolarů a košile že Ti dala dvě. – Knihy, psala mi, že jsi u ní žádné nenechal ani což jiného. – Myslím tedy, že jsi to všecko prodal; inu když jsi peníze potřeboval, dobře jsi udělal, ale kdopak Ti koupil ty české knihy, či jsi je vzal s sebou? – To šatstvo někdy bychom Ti přece shledali, alespoň něco, ale jak to poslat, přes hranice, to by přišlo výše, než zač by to stálo, dokonce do Potsdamu. – Ale psala jsem stranu Tebe knížeti o měsíčný příspěvek, alespoň něco, ale aby to jisté bylo. – Mimo to mi jeden známý slíbil, že se několik složí, aby pár zlatých každý měsíc sehnalo se, – z toho místa mám to myslím jisté. – Já Ti doposud nemohu ničím velkým přispět, dokonce penězi, ale co Ti vyprosím, to dostaneš, avšak dříve ne, dokud nebudu mít od Tebe odpověď, kde jseš a jak se Ti vede, a pravdu mi nepovíš spravedlivou. Já myslím, že si to od Tebe zasloužím za moji starost a lásku. Až mě nebude, rád bys pak mne vyhrabal mnohdy. Píš mi také upřímně, jak s Tvým zdravím, máš-li tu nohu zahojenou a jak Ti to tam slouží k zdraví? Mně se to nic nelíbí, že Ty dostáváš ty boláky tak, a ráda bych Tě [viděla], hochu, tuze ráda, děláš mi mnoho starosti i se zdravím i co se povahy týče. Neuskutečnil jsi důvěru, kterou jsem v Tebe skládala, a jestli co do zaměstnání Tvého, tedy ne co do synovské lásky! – A s tím kouřením, to Ti také nepřidává zdraví, ani to svědomité, při malých Tvých příjmech na vlastní škodu tolik peněz do větru vyfoukat. Do Společenské zahrady málo přijdu, květinová výstava nebyla letos valná. Pan Fiala se na Tebe ptává. Eda je už hodný kluk. U Krejčů mají zase Ivana. –

Pan Šťastný je posud venku a nebude snad moct ani více přednášet. Je slabý na prsa. – *Žofie Rottová má dnes svatbu s panem doktorem Podlipským*; divně se to na tom světě motá. Píš mi všecko, jak to máš se stravou, spaním, vše. – Mnoho krásného uvidíš a uvidíš tam velký svět (nyní tam přijede královna anglická), ale přece bych Tě raději jinde viděla. – Snad abys později raději do Erdmannsdorfu šel, ne? – My bydlíme, kde jsme bydleli, a za okny mám před sebou thuju, juniperus, akubeu, břečtan i kurkuligo, co jsi Ty přines, a je to vysoké, bujné všecko. Dnes byli jsme na hřbitově, musíme nechat hrob obložit. Barvínek je posud na hrobě, ale mnoho pokradli ho. – Zde je velmi zle mezi lidem, i šlechta přichází na mizinu velkými daněmi; letos i úroda není valná pro velká sucha na jaře a nyní zase mnoho prší, tak na všem připlácí, proto také, milý hochu, [k] nikomu nemohu se obrátit než sama na sebe, každému je zle a peněz nikde. Budeme mít nyní i nové peníze, 1 zl. bude mít 100 krejcarů – a budou platit v celém Německu, my ale ztratíme zase při tom a jen pro kupci a peněžníky to bude výhoda. – Rank Tě také pozdravuje, živí se tak chudák s Marketkou dosti bídně, nebo musí ještě dvě léta psát slovník zdarma, protože dali už Šumavskému za něj peníze napřed. – On to nyní Rank sám vede. Dali tedy mu za to, aby mohl být živ, službičku při magistrátu, je u Erbena za písaře a má 1 fr. na den. Karel se od nich oddělil po smrti Šumavského, chodí do techniky a živí se od hodin, to je hlava nevděčná! – Já jsem dohotovila nyní 10. svazeček slovenských pověstí a začnu překládat srbské. Nemám z toho žádný jiný užitek než činži, kterou nevím kde bych sehnala jinak. – Na živobytí musím zase jinak, menší články, abych vždy groš dostala. Také nyní v Musejníku mám článek *Uherské město*. Tuze ráda bych na krátký čas alespoň ven, neboť jsem velmi slabá, ale že nemám šaty ani peníze, musím se toho zase odříci, ačkoliv by mne strava venku nic nestála. –

Psal jsi už do Sagan, myslím, že spíše na Aidu jsi vzpomněl než na mámu, viď? Toho blouznění jsi měl nechat,

měl jsi povážit, kdo Aida je, kdo Ty; jestli tak lehko všude chytneš, Karle, pak bude s Tebou zle ve světě a stane se to Tvým neštěstím, neboť já lépe znám ženské než Ty a vím, jak býváte za blázni držáni a s jakou koketérií líčenou Vás svádí, až svedou a zhubí. – Věř matce a buď moudrý! – Ráda bych Tě viděla a my všickni; Jaroslav bude o málo tak velký jako táta, což je právě jeho neštěstí. – Dora je už jako já. – Táta vyhlíží stejně, já ale špatně, podivil bysi se. – Až budu mít zbytečný groš, pošlu Ti podobiznu moji, a až Ty budeš mít pár grošů, dej se dagerotypovat, nebude to tam drahé. Líbáme Tě všecky srdečně a já v duchu Tě k srdci přivinujíc zůstávám Tvá milující

matka.

B. N., Fleischhauergasse Nr. 1360

Prosím Tě, kdybysi tu nohu ještě snad otevřenou měl, poraď se s nějakým šikovným lékařem, každý Ti rád poradí, prosím Tě za to, abys konečně nedostal hnití kosti a mrzákem nebyl.

V Praz[e – –]

Vašnosti!

Nemohu opomenouti, an muž píše, listek přiložiti a do laskavé paměti Vašnostiné se odporučiti. – Jakož i my na Vašnost vzpomínáme, tak rovněž myslím, že Vašnost někdy i na nás se rozpomene. –

Těšila jsem se, že Vašnost napíšete článek o *Kresu* do Musejníka, ale doposud se nestalo. – Bezpochyby že máte, Vašnosti, svoje příčiny k tomu, snad i mnoho zaměstnání, ale doufáme, že to přece napíšete? Slavnost *Žegnanie*, jež jsem do Musejníka dala, jak mi to muž dle udání Vašnostina zaslal, velmi se líbilo, nejen v Čechách, ale i v Moravě, kde již navrhovali, také slavnosti že by se zavésti měly, pro ušlechtilý jich ráz. – Kdybyste, Vašnosti, češtiny tak mocní nebyli, píšte jen slovinsky, co se popisu týče, by se zčeštil, ostatní beztoho v původním jazyku zůstati musí, jako názvy a písně a p. Slavonci také slaví *Kres*, na Slovensku jmenují slavnost tu *Jana páliť*, *Vajáno*. – Jen se, Vašnosti, ujmete práce té a vše sbírejte a hned píšte a vydejte; – nikdo lépe než Vašnost k tomu se nehodí; a kdyby tam u vás se nemohlo vydati, vydá se zde. – Já jsem již [právě hotova] s slovenskými pověstmi, nyní bude následovat překlad srbských, některých chorvatských a slovinských. Také mám rusínské slíbené v rukopise. – Slovinské nemám ovšem jiné, než co jsou v Bčele od r. 1852, a ty malé, co mi, Vašnost, jste poslali, které jsem přeložila do časopisu Škola a život, – ale proto přece do sbírky dám. V 4.–5. čísle letošního *Nevenu* jsou pověsti krásné ze staroslovinskoga bájesloví od *Trdina. O stvoření světa, člověka, o potopě a o svetim Kurentu.* – Jestli, Vašnost, Neven neračte míti, píšte a já to Vašnosti pošlu. – Dostala jsem zajímavé věci ze Slavonie o vílách, na které lid doposud velmi věří. – Děvčata chodí tam *s Ladou*! – Prosím, Vašnosti, kdybyste mi věděti dali,

kde bych ještě některé slovinské pověsti najíti mohla; Bčely bych snad z Museum dostati mohla, ale jiné knihy nevím. – Chci také vydati dětské pověsti, zpěvy a hry – pro věk od 6–8 až do 12 roků, a sbírám pomůcky, poněvadž chci, aby to všeslovanské bylo. – Od Vašnosti také mám krásné příspěvky, ale když byste, Vašnosti, zase něco měli, co by se do takové sbírky hodilo, račte na mne vzpomenouť! –

Zdažpak, Vašnost, četli jste o důležité nyní mezi učenci otázce *Či psal Kyril kyrilici či glagolici*? Nemáte-li, co se o tom psalo, mileráda Vašnosti to pošlu, též *Slovo o p[o]lku Igorově*, vydané s vysvětlením od profesora Hattaly, jestli to neračte mít. Přejíc Vašnosti stálého zdraví a těšíc se na odpověd, poroučím se do laskavé přízně Vašnostiné, zůstávajíc ve vší úctě oddaná

Božena

Vašnosti!

Osměluji se odporoučeti do Vašnostiné přízně odevzdávatele tohoto listu, výtečného malíře Jaroslava Čermáka, který pro svá studia po slovenských krajích cestuje a mne žádal, bych ho na některé známé odporučila, kteří by mu radou nápomocní byli. – Pan Čermák je malíř historický, žák nejznamenitějšího malíře historického Gallaita, Francouze. – Obrazy jeho jsou nejvíc z české historie, a velké získal si jméno, zvlášt v Belgii a Francouzích. – Nyní chce dělat studia na Slovensku a snad i Dalmatsku, neboť je našinec a dokazuje to i ve svém umění. – Odporučuji ho Vašnosti i co vzdělaného mladíka a co syna velmi ušlechtilé matky. – Ráda byla bych před dvěma léty, když jsem na Slovensku byla, do Liptova a Sv. Mikuláše se podívala a Vašnosti při té příležitosti navštivila, ale nucena nepříznivými okolnostmi musela jsem plán změnit a z Gemeru domů se vrátit. Dá-li pánbůh zdraví, tedy budoucí rok chci navštivit zase slovenské kraje a upřimné Slováky, mezi nimiž jsem užila mnoho krásných chvíl. –

S úctou a šetrností poroučím se do Vašnostiné přízně a prosím ještě jednou o přátelské přijatí mladého umělce a národovce. – Zůstávám Vašnosti oddaná služebnice

Božena Němcová

V Praze 22/8 58.–

[Adresa:] Jeho blahorodí / důstojnému pánu, panu M. M. *Hodžovi*, / evang. faráři / v / *Svatém Mikuláši* / (v Liptově). / (Szent Miklosz / in der Liptau.) /

Velevážený pane a příteli!

Velmi mne překvapil dar vložený v listu Vašnostiném a ještě více dárce! Díky mu a též i Vašnosti za laskavou vzpomínku! Naučila jsem se poslední léta věřiti v průpověd lidu: Když je nejhůř, pomoc nejblíž! – Když jsem v největší nouzi, že nevím kam se obrátit, tu mne Bůh obmyslí a z takové strany, že bych se pomoci odtud nenadála! –

Neračte se prosím ani dosti málo znepokojovati, že jste mi Dějiny literatury české neposlali; věru jsem se takového daru za moje nepatrné knížečky nenadála, ale když mne knihou Vaší poctíti ráčíte, bude mi to vzácný a milý dar, a s libostí v ní budu čítat, navzdor Hattalově nenávisti plné kritice. Nejlepší důkaz ceny díla Vašeho je druhé vydání v tak krátkém čase a obliba čtenářstva. –

Na rozbroje v naší literatuře dívám se nemile; i já jsem za kritiku, ale za spravedlivou. – Nechť rozebírá kritik dílo nožem anatomickým, ale okem znalým, myslí nepředpojatou, ať neodhodí celé krásné tělo pro některou na něm mrvu a pod štítem kritiky nechť se nekryje zášť a nenávist osobní. – Bohužel že to u nás často tak bývá! –

Proti Hanušovi je i zde náramná rozhořčenost a všeobecná; je to boj politování hodný! – Že Nebeský nyní brožurku proti němu vydal, budete již asi vědět a mít ji; je v ní H. tak zostuzen, že by, jak se říká, ani pes kousek chleba od něho nevzal! – Ale přísnou kritiku všech jeho díl a kritik má N. přichystanou, když by na tuto odpověděti měl. – Han. to zasloužil, ale paní jeho lituju.

Okolnosti naše se tak dalece změnily, že máme pensí 350 fr. – Ale od toho jedině živi býti nemůžem, a proto hledá si muž nějakou privátní službu, kterou ale doposud nenalezl. – Já jsem letos churavá, už mne starosti a bídné ty okolnosti příliš skličují, neboť vidím, že se z toho nikdy

nevyberem, leč až by ty děti něčím byly. – Karel je nyní pomocníkem v Sanssouci v královské zahradě, ale malý má plat; Jaroslav chce být modelérem, má veliké vlohy pro kreslení, a Dorinka se učí francouzsky pilně a napřesrok ji chci dát do učitelského kursu. Je dobrá, trpělivá, umí pěkné práce ruční a má schopnost k přísnějšímu učení. Já chci ject ty dni do Lobkovic k paní Palacké, abych přece trochu čerstvého vzduchu užila a pak že mne to nic státi nebude. – Ten týden vyjde snad 10. svazek slovenských pověstí a poslední té sbírky. Pošlu potom všecky tři Vašnosti. – Pozdravuji srdečně paní choť i dítky. Budou asi již veliké?

S největší úctou a šetrností zůstávám Vašnosti oddaná přítelkyně

Božena

V Praze 27/8 58

Milý příteli!

Nevím, v čem hledat příčinu, že mi tak dlouho nepíšete? – Či se hněváte, že jsem trochu na Slováky dudrala? – Ej vždyť jsem já měla pravdu, ale já jsem neřekla veřejně, co Vám v listu. Ten týhoden vyjde poslední svazek a potom pošlu všecky *tři poslední* najednou, už jsem si myslela, že jestli to o pár dní dříve máte nebo ne, však Vy je asi beztoho nečtete. Napsala jsem doslov v posledním svazku, ale jsem tam jen řekla, jak jsem k pověstím těm přišla, a jinak Slovákům ani za mak neublížila. –

Jestli ještě u Vás není, tedy přijde najisto znamenitý malíř náš Jaroslav Čermák, o němž jsem Vám povídala a psala, jaký je hodný člověk, jaký umělec. – Jen mu, prosím Vás, ukažte, co by přál, některé hezké originální ideály, kroje, máte-li malby staré v kostelích, a potom ho odporučte zase na známé. Já mu také dala listky na známé, ale od Vás to bude mít větší váhu. – On zajistě lid váš bude umět ocenit, a když on obraz z vašich krajů vystaví neb z vašich dějů, budete mít slávu po celé nejen Francii, ale Europě.

Co děláte? – Co Emilka? Žádná naděje na „eja popeja – hajaj- buvaj!" – Já jsem churavá a mrzutá nad celým světem. – Zjara ale uteču z té Prahy. Pozdravuju Vás i Vaši ľubou ženušku i starou mamičku s Petronkou.

Buďte zdrávi a píšte Vaší upřímné

přítelkyni

Boženě

1. září 858

26/9 58

Milý příteli!

Nevím už, co si mám pomyslit, že mi tak dlouho - dlouho nepíšete? – Či se hněváte, či nejste doma, či stůněte? – Či Vám žena brání? – Nevím věru, co o tom souditi mám! – Posílám Vám tři svazky pověstí a s desátým je sbírka ta ukončená. – Přečtěte si v desátém ten doslov, a uvidíte, jak jsem Slovákům vymluvila, a jestli se proto hněváte, tedy se zase udobřete. –

Nuž přijel už k Vám malíř náš? – Já jsem ho k Vám odporučila, protože znám Vaši přátelskou hostinnost a že jste milovník umění! – Ukažte mu jen originální váš lid, nikdo na světě netrefí ho tak zobrazit jako on. A mimo umění je i rázný chlapík a Slovan, jakkoli už mnoho let ve Francouzích a Belgii žije. – A co děláte ustavi[čně], co žena Vaše, matuška, sestra? – Vždyť jste mi nepsal, jak te[h]dy, když jste se oženil, už jste mohli všeci od té doby pomret. –

Plošič mi nedávno psal, i to, že Gočár školním radou – a že Slota farárem se stane na Hůrce. – Eh dobre by bylo, keby více takých radův bylo na Slovensku jako Gočár, ale Slotu já už nelúbim, nebo je veliký katolík a podlízavý chlap, a není poctivý Slovan. – Plošič chudák nemá také žádné štěstí, a ten by toho zasloužil v plné míře. –

Pan Špatný Vás pozdravuje a posílá zase jeden svazek Zábav; hezký obrázek je ten Medvědář, ale v té slovenčině udělal kapitální chybu, nevím, kdo mu to tak pěkně ten handělský výraz vysvětlil! – Však jsem ho za to hodně vyhrešila. – Takhle kdyby se p. Čermák k Vám trefil na medvědí polovačku, to by byl pěkný obraz pro něho! – Potom mu ukažte gajdoše, to je též originální figura, a zvlášt Dětvana! V Brně, kam jsem ho též odporučila, dávali mu ke cti besedu, což ho, jak slyším, velmi těšilo. –

Byla jsem také letos na několik dní venku, na statku Palackých v hezké krajině, ale to je všecko málo pro mě a mnoho mi neprospělo, – kdybych raději mohla byla k vám si zajecti. – Žijeme v té Praze jako zakletí ptáci v úzké kleci, „i ubijou tě i plakat ti nedají!"

Dostáváte Živu pořádně? – Píšte, jestli ne? – A co s tou zlatkou a několika krejcary, píšte! –

Psala jsem Vám také v předposledním listu některé otázky? – Nehněval jste se? – Já vím, že ne, – ale prosila bych Vás, jestli byste mi zatím některé alespoň vysvětlil, poněvadž právě o těch vašich lesích píšu a některé ty věci potřebuju. – Přiložené pověsti prosím kdybyste p. Chaloupkovi odevzdal. – Pozdravte všech dobrých, milých známých a píšte *brzy*! Vaše upřimná

B

Pozdrav od muže; je v Praze, revidýruje počty od kolika roků z panství hraběte Kolovrata. – Je to mrzutá práce a nevynáší mnoho, ale přece lepší než nic. –

Prosím Vás, jestli pan Čermák ještě u Vás, dejte mu přiložený list, né-li, tedy ho za ním pošlete, beztoho budete vědět, kam jel. –

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn, Herrn Gustav *Zechentner*, / k. k. Bergarzt / in / *Bries* / (Sohler Komitat).

Milý příteli!

Velmi jsem se ulekla nad zprávou o těžké nehodě, která Vás potkala. Vezmi čert už prase, vozy, seno i kury, ale ta Vaše izbička, té je škoda, která se nedá, a snad nikdy, nahradit, alespoň za dlouhý čas! A či Vám i ty obrazy, co jste sám maloval, shořely? A či také některé *důležité* spisy a knihy? – Co se dá nahradit, to se dá i oželit konečně, ale co se nedá nahradit, to se těžko postrádá. – To jste měli chudáci pěkný začátek manželství, takovou škodu a leknutí! – No, dá pánbůh, že si to zase všecko seberete pomalu. – Co se týče mých listů, těch Vám ještě napíšu, než umru, že s nimi budete moct celou izbu oblepit. Jestli Vám shořely také některé knihy z těch ode mě, pošlu Vám je, a jestli potřebujete některé medicínské, dostal byste je zde u antikvárů lacino a pěkné. – Co se týče minerálické sbírky, budu Vám co možno nápomocná, jen píšte, co byste si přál. Já jsem s Krejčím, s asistentem mineralogické sbírky v Museum, známá, a tak bychom Vám něco sebrali zase. – Slovenské minerálie se Vám snad také nahradí a z Chorvat pomůže pan švagr. – Ovšem, co jste měl vzácné věci, nedá se tak snadno najíti v druhém exempláru. - Pan Chaloupka v Lehotě má také minerálie, i já sama jsem si některé kousky vzala; on to beztoho nepotřebuje, mohl by Vám to dát. – Však my něco sebereme, a kdybych zjara přece na Slovensko přišla, přivezla bych Vám je s sebou. –

Divno že pan Čermák k Vám nepřišel, snad se obrátil z Bystrice v jinou stranu, snad do Dětvy, a příjde později k Vám. – Bylo by Vám to ovšem těžko nyní, pohostit ho, ale on by zůstal beztoho v hostinci, jen kdyby měl přítele, který by mu radou byl nápomocen, o to se mu hlavně jedná. – A či shořela ta ulice, co se jede na Balog? – Či na Bacúch? – Či k Bystrici? – A kterak vypukl oheň? – Tak

mně Vás je věru líto, že nemohu ani zapomenout na tu Vaši nehodu. Já byla nejednou při ohni a vím, jak to je hrozné; jednou měli jsme již také všecko z domů vynešeno, ale nás oheň nedošel, strhali vedlejší střechu, a tak nemohl dále. – V Praze se není co bát ohně, a byť i hořelo, neshoří jen v domě jednom nábytek, a to jen kde oheň vyjde. – Hned je pomoc a vždy se rychle oheň zahasí. Tuty dni navštivil mne Slovák, jistý Borbis, theolog, který jde do Lipska na studie. – Rázný chlapík; je z Liptova rodič. – A co dělá Vaše žena, asi se také polekala? A co matka a sestra, jsou v Brezně? Štefán Daxner je prý také ženat; vzal si bohatou Rusínku a je nyní v Užhorodě, tak nám Borbis pravil. – Také mi sdělil, že se o to jedná, aby protestanti zřídili v Šťávnici čistě slovenské gymnasium, kde by se německá a maďarská řeč *jen co obligátní předmět* přednášela. – Mimo to i novinu tu, která mne i muže mého dojala, totiž že Janko Král z úřadu sesazen. Byl služným v Trnavě. – Divý jako vždy, měl tak jakési sváry s úředníky vyššími a ti ho potom žalovali a za tou příčinou byl propuštěn. – Co nyní ubohý počne, ženu má, dvě děti! Jakkoli je divý chlap a veliký cynik, je přece poctivý chlap a básník váš největší. Škoda ho bude, jestli se zkazí! – Je mi ho velmi líto! Povídá se prý o tom, že ho chtí Maďaři upotřebit co redaktora časopisu, kterým se prý chtějí přiblížit k Slovákům a ve kterém se prý mají zastávat interesy Slováků i Maďarů proti vládě. Tomu ale nevěřím dosud, a Král by také nebyl člověk pro to, né že by to nedokázal, ale on nemá žádný takt, kterého je takovému redaktoru třeba. *(Ale nemluvte o tom dále!)*

Přiloženě napsala jsem některé otázky a prosím, kdybyste tak někdy při příležitosti a při dobré chvíli mi je zodpověděl. – Je to nyní ve Vašem rozpoložení mysli a nepohodlných okolnostech mnoho žádáno, ale nemusí to hned všecko být. – Jestlipak dostáváte Živu pořádně? – Také starý Purkyně Vás litoval, že jste pohořeli.

Můj muž pracuje na revisích jednoho panství, jenže mu to mnoho nevynáší. Jaroslava dovedla jsem ty dni do

malířské akademie, chce být modelérem, aby se tedy v kreslení dokonale vycvičil. –

Pozdravujte Vaši rodinu a ženušku Vaši namísto mě pobozkejte. Také úctu moji na faře vyřiďte. Ach to se asi paní Chalúpková polekala? A či ještě věří na duchy? –

No, pozdravujem Vás srdečně a píšte brzy; adresu Vám posílám. Vaše upřimná přítelkyně

Božena

V Praze 13/10 58
Řeznická ulice (Fleischhauergasse)
číslo *1360*.

[Příloha:]

1. *Paromova skala*, je to Bergkrystall? –
2. *O duze* (Regenbogen) co se praví mezi lidem u vás? Na Dolení zemi se povídá, že „píje duha z jedné studánky, a kdo by u té studánky stál, že by ho vypila" –
3. Jaké mají u vás *choroby stromy*? –
4. Či roste i u vás *huba*, čo se s ní zapalují fajky? – A či *na buku*? –
5. Jakže se jmenují *mechy, co na stromech rostou*, jako třebas ten *suchý dlouhý mech, co na konárech visí*? –
6. Či vidíte kdy *severní zář* a při jakém počasí? A jak to jmenují handělčané? –
7. Co říkají o *padání* hvězd?
8. Jmenují u vás blesk *jasná strela* a *paromova strela*? – Rusíni u Miškolce říkají studený parom a ohňovitý parom (když blesk zapálí).
9. Když stojíte v Brezně na rynku, na kterou stranu světa leží Balog? –
10. *Nebožjec* keď vinde nad nás, půlnoc znamená. – *A či ho skuorej nevidět? A z které světa strany vychodí?* –
11. *Kosci a Kuriatka* zapadajú proti *ránu. Či ani těch skorej nevidět?* –
12. Vuoz sa vykrúti ráno na vrch – pravo nad nás. *Nad Breznem?* –

13. Slaví se svatby handělčanů jako v Horní Lehotě? –
14. Prosím o krátkou charakteristiku handělčana, abych jim v ničem neukřivdila při popsání jich. –

Toto vše psala jsem Vám již, ale beztoho že Vám to s listmi shořelo, a proto opakuji a prosím ještě jednou, abyste mi to po chvíli pohodlně vysvětlil; – poněvadž to už musím do Živy dát, abych měla pokoj. Když byste si čeho z Prahy přál, jen pište, to víte, že Vám stojí[m] k službám.

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn, Herrn Gustav Zechentner / k. k. Bergarzt / in *Bries* / (Sohler Komitat) / pr. *Neusohl.* /

I/II

Nehněvejte se, že Vám Puškina tak dlouho neposílám; ležel u Dominicusa, a ten nebyl doma, když jsem tam po obdržení Vašeho listu šla. – Nyní teprv jsem to dostala – neboť ti ostatní o tom nevěděli. – Povídal, že by to vydal, ale kdyby věděl, že bude odbyt, – poněvadž jsou básně ty již známý z Lumíra, Lady a Musejníka. – Odbyt nemůže člověk ovšem žádnému ujistit. Snad lépe pochodíte v Písku – on má také špatný odbyt na Máj a ztratil na vydávání české literatury. – Já překládala posledních čtrnácte dní Tartüffe, Pešková si ho chce vzít za příjem – a Fingerhut pro jeho bibliotéku. Je to proklatý kus práce. – Mnoho se pro divadlo muselo vynechat a ještě nevím, jestli jim to policie dovolí. Vyšla báseň satirická od Nerudy – *U nás* proti nové literatuře a lecčemu jinému. Nejvíc dostává Malý a Lešetický. Je to dobré. – Také brožurka nějaká hanušo-nebeskovská měla vyjít, ale nevím jak a co – neviděla jsem ji. Hálek píše dráma Alexej z ruských dějů – a vydá co nejdřív Večerní písně. Humoristické listy budou vycházet ale pod jiným jménem a co beletristický list na způsob Gartenlaube. Politický list, co měl týdně vycházet a na nějž měl již Müller koncesí nejspíš a již také vše si hotovil, nevíme, bude-li nyní vycházet, neboť se Müller rozstonal a není naděje na jeho uzdravení. – Hrabě mi psal, ale nepředal se. – Nám se vede vždy stejně – mizerně dost. Jarouš chodí do malířské akademie a spolu do modelování a jsou s ním profesoři velmi spokojení. Že se Vorlíček ženit bude a plechatýho Červinky dceru si vezme, to snad víte? – Snad že už je ženat. O Hansmannovi neslyším nic. – Pozdravujem Vás všecky.

Buďte zdráv a pište zase jednou.

B

V Praze. Na den Dušiček 2/11 58.

Milý Karle! Neměla bych Ti sice psát, když Ty pranic o nás nedbáš, ale nechci nelaskavost spláceti nelaskavostí. – Pozejtří je Tvůj svátek, píšu Ti tedy a přeju, aby Ti Bůh zdraví dal a duši Tvoji chránil ode všeho nepravého a zlého. Lepšího Ti nemohu nic přát. Překládala jsem pro paní Peškovou divadelní kus z německého, Tartüffa od Gutzkowa, jestli to znáš, dostanu za to 25 fr.; i pospíchala jsem si, abych to měla záhy hotový a peníze dostala, z nichž jsem určila 5 fr. KM Tobě k svátku, – ale jak se mi nikdy nevyplní, nač se těším, tak se i tu stalo. – Musí se totiž každý kus k censuře dát, a teprv jestli ho censura propustí, smí se dávat, tak i Tartüffa, a tím se to zdrželo, neboť leží na policii někdy třebas tři neděle a divadlo nemůže tedy dříve kus vyplatit, dokud neví, je-li dovolen. Možná že za několik dní peníze dostanu, ale čekat jsem nechtěla, abys nemyslel, že jsme na Tvůj svátek zapomněli. Peníze ty dostaneš ale, jakmile je obdržím, a možná že se i něco více přistrádá, abys měl malou vypomoc. Věř mně, milý Karle, já bych Ti ráda pomohla, kdyby mně to bylo možno, ale my stěží sami vyjdeme s tou malou pensí a mým výdělkem. Příspěvky již dávno od nikoho nedostáváme, protože je nyní tuze mezi lidem zle a každému. Všecko je dražší, daně větší, a nyní máme nové peníze, při kterých je zase ztráta, tak to je, milý hochu, čím dále tím hůře. Táta je doma; měl práci nyní, revisí počtů hraběte Kolovrata, ale je to velmi pracná a mrzutá práce a málo za to a potom trvala jen čtvrt léta. Při fabrice nemůže nic dostat, je všude síla mladého lidu, techniků, šikovných realistů, kteří mají všude přednost. – Chce se nyní ucházet o místo u některého advokáta; ti platí písařům 1 fr. KM na den, a to by vlastně bylo nejlepší. – Je náramně mrzutý a já, to víš, nejvíc

přitom zkusím, na mě přijde vina za všecko. – Dorinka je silná a veliká jako já. Chodí už druhý rok do francštiny a hezky už mluví francouzsky. Napřesrok bude chodit na Malou Stranu do preparandy ženské, aby se za učitelku vzdělala. – Jarouš chodí od kursu do malířské akademie; tuze pěkně kreslí a přitom i modelovat se učí. – Na nějaké řemeslo byl by slabý; to je nejlehčí, a když bude šikovný modelér, může být dobře živ. Chtěl býti také zahradníkem, ale já jsem tomu nechtěla; za jedno neměl k tomu takovou schopnost jako Ty a za druhé je přece mnohem slabší. Byl zjara na smrt zase nemocen, sotva že se z toho vylízal; tím zmeškal zase školu, v letě potom poslali jsme ho do Bydžova, kde byl osm týdnů, a táta tam byl šest týdnů s ním. Zato zase jsem já nemohla nikam jít celé léto, což mně bylo na ujmu zdraví i výdělků. – Teprv v říjnu na začátku byla jsem šest dní na statku Palackých v Lobkovicích, protože pro mě poslali, abych se trochu zotavila. – Vyhlížím dost špatně, milý Karle, a stárnu hodně, což při mých starostích není divu. – Všecka starost na mně leží, když nejsou peníze, musím já je zaopatřit, vem kde vem, a přitom pracovat a ještě hubu poslouchat. Kdyby to nebylo o ty děti, já bych dávno byla šla někam sloužit a také by si mě paní Palacká k sobě vzala, ale dokud nejsou děti zaopatřeny, musím trpět. – Ty mi také děláš starosti; denně vzpomínám na Tě, co asi děláš, jsi-li ještě na místě a jsi-li zdráv a jak se Ti vede. A tak každý večér, než usnu, vzpomínám na Hynka a na Tebe a opláču vás oba. – Byli jsme dnes na hřbitově ráno, donesli jsme mu tam věnec a svíčičky jsme pálili, také za Tebe jsme mu jednu postavili, jako vždy děláme. – Ta Tvá noha mne také trápí, jestlipak to máš zahojený? – A jakpak se Ti vůbec vede; já si to nemohu nikterak vysvětlit, proč Ty nikdá nepíšeš? Jsi tam již půl léta, a posud ani řádky! Jen si to rozvaž, co si můžem myslet o Tobě, jaká to nevážnost rodičů a lehkomyslnost! A také se musíme stydět za Tebe, když se lidé ptají na Tebe a my nevíme co říci, kdežto přece nejsi kraj světa. – Já vím, že jsi Aidě již kolikrát psal, a co Ti může Aida být

proti matce? – Není-li Aida lehkovážná, tedy se Ti musí v duchu vysmát anebo Tě politovat, neboť si žádná rozumná holka v jejích letech neudělá známost s mladíkem takovým nezkušeným, a dokonce se synem sestřiným, kterému by nikdy více býti neměla než upřímnou přítelkyní. – Když jsi z domů šel, měl jsi docela jiné předsevzetí a nadála jsem se, že budeš upřímněji na domov pamatovat! – Já vím, že Tě to mrzí, že jsme Ti nemohli více pomahat, ale proto bys přece jen neměl zapomínat a rozvážit si, že bychom Ti rádi pomohli, kdyby možno bylo. – Kdyby se Ti dnes něco stalo, kdopak se Tě ujme, kdo zastane než rodiče? Nevíš, co za Tebou stojí a nebudeš-li nás co nevidět potřebovat. – Já myslila, že mi na to psaní, co jsem Ti psala, odpovíš, a Ty nic; říkává se, když se člověku dobře vede, že nedbá. Já bych Ti to od srdce přála, aby se Ti hodně dobře vedlo, ale myslím, že to nebude valné a že by Ti pár grošů každý měsíc přišlo vhod; proto jsem se už leckdes skrze to ucházela a mám také slíbeno něco, ale od Nového roku teprv. – Jakpak to bude s pasem? Zjara Ti vyjde. – Píš skrze to; táta myslí, že si ho budeš moct nechat u vyslanectví podepsat, – aby se nemuselo zde žádat a o Tobě zmínka činit, poněvadž Ti pomalu čas přichází k stavění. Ale už jsme na to mysleli a táta Ti bude psát jak a co, kdyby to k tomu přišlo. Ale Tys míval tlustý krk a potom ta rána na noze, snad by to také prospělo, ostatně se nemusíš bát, nějak se to přece spraví, jenom když budeš mít od Tvých pánů dobré vysvědčení, že jsi se pořádně choval. Rádi bychom Tě viděli, tuze rádi, ale také se bojím, kdybysi přišel sem, že bys tu třebas uvázl. Až budeš vzdělán více, možná že bys do Rus mohl se dostat, kde mají zahradníci výborné platy. – Nyní Ti musím některé noviny psát. Josef Fričů je zase internýrován, jako byl pán Havlíček v Tyrolsku – tak dostal se on do Sedmihradska. – Policie dává pozor na každé slovo a on byl neopatrný, tak ho odvedli. – Karel Frič byl v prázdninách v Berlíně a v Sanssouci chodil celého půl dne – bylo nám to líto, když se vrátil a povídal o tom. Nevěděli jsme, že tam jede. – Pan Šťastný byl tuze

nemocen, je mu nyní lepší, ale nemůže učit. Pan profesor Rozum umřel na souchotiny. – Krejčovic Tě pozdravujou, mají tři děti, čtvrté na cestě. – U Špottů mají také novou Hedvičku, a nové pískové lázně v zahradě. Hlavsova se také na Tebe ptala; ztratila už všechny zuby. – Podhorský dělá v Peštu. – Že se Eminka Fialova vdala, to víš, vzala si jistého Nováka, úředníka u dráhy v Holomúci. Za půl léta přišla domů i s ním, protože on skrze nějaké partyky do vyšetřování přišel a nejspíš i vyhnán bude. – U Fialů slehla a nyní odjela k jeho rodičům ven, protože se nemohla s Fialovou srovnat. Edík je kluk hezký. Pan Fiala se trápí nad Emou. – Zahrada je docela jinak zřízená a zvětšená až nahoře do samé špice. Pan Preusler také umřel vloni. O Pilzovi neslyším, ani o Marii. – U Hanušů všecko zdrávo. Eminka je doposud v Terstu u tety. Mají také nyní velké vydání, když to dorůstá. Pepíček je v lesnické škole. – Pan Mencl leje nyní pěkné sochy a vůbec jen takové práce dělá, ale nemá také nikdy peněz nazbyt. – Šlenkertka je zdráva a také se hněvá, že nepíšeš, vždy, když přijde, ptá se: Psal už Karlíček! – Bendl tu byl o prázdninách, je z něho hodný theolog. Jurenka vzal si v Březnici sládkovu dceru a je tam doktorem, ale se mu prý dobře nevede, protože není šarlatán a že od chudých nic nebere. – Vorlíček je učitelem prvním v Nymburku a vzal si plechatého Červinky dceru, bohatou. Také pan Hynk Tě pozdravuje, byl letos u nás. Donát se dostane za hospodářskýho na 400 fr. k Švarcenberkovi, za půl léta už. Jeníček Dlabačů je také při hospodářství a pan Černý umřel. Ty dni dostali jsme ty kníhy ze Sagan. Ani mi dříve nepsali a jen to poslali; pan kmotr se dostal za amtsdirektora do Trutnova, na štěstí byl ale ještě v Liberci, sice kdovíkam by byly kníhy přišly. A Marie mi psala, že tam žádný jsi nenechal, snad o nich nevěděla. Za ty Frauenbilder Ti děkuju, jsou pěkný, Eine Seele ale bylo pro Aidu, jak vidím? – Je to hezký kus, – zpočátku slabý. – Děti zvlášť měly radost z obrazů. Illustrierte Welt, dva půlročníky, a 2 Gartenlaube. – Potom Zschokkeho 14 svazečků – a od 15. chybí polovic. Budeš to mít schovaný.

Pinzle ani barvy nebyly při tom. Prosím Tě tedy, Karle, piš jen co nejdříve, vždyť to nemusí být mnoho. Vázaného 5 fr. dostaneš, snad co nejdřív. Táta Tě také líbá, ale psát Ti nechce, až Ty psát budeš. Líbám Tě srdečně a do ochrany boží Tě poroučím. Tvá Tě milující

matka. –

Feslovku už nemají Haasovci. – Chodíváme okolo a vždy na Tebe vzpomínáme. Je to tam pěknější.

To ti povídám, piš!

Milý Karle! Obdržela jsem oba Tvoje listy a potěšila se, že tedy přece jednou chybu svoji napraviti chceš, jen drž slovo. Byla bych Ti hned odepsala a 5 f. spolu poslala, ale myslela jsem, že by to snad lépe bylo, abych Ti zde za to něco koupila, co potřebuješ, a tím jsem otálela, až zase druhý list Tvůj přišel. Abys byl upokojen, píšu Ti napřed, než věci dostaneš. – Mám tu pro Tebe uchystané tři plátěné košile, dva páry plátěných podvleček, tři páry silných nitěných punčoch a černý frak, co jsem prozatim od Riegrů a Krejčů dostala. Také mám teplý kabát, který budeš moci do práce upotřebit. – Já Ti koupím pár barchetových podvléček, košili, vlněných pár a pár bavlněných silných punčoch a pár nitěných dostaneš, abys měl 6 párů dobrých. Dostaneš šálu na všední den a černou atlasovou a noční střevice; od táty vestu na všední den, od něho. Ještě mám ze dvou míst slíbeno šatstvo, nevím ale co; je to těžko, když Ty jsi tak veliký, zrovna na Tebe dostat trefný šat. Nového Ti nesmíme nic poslat a i to starý jen jako Reiseeffekten, které za Tebou posíláme. – Myslím, že Ti to bude milejší, než abys to měl tam koupit, ono je to všecko dobré a pěkné a můžeš to užít. Budeš mít přitom i pár grošů peněz, abys mohl si někdy přilepšit. V pátek nebo v sobotu to odešleme, a jestli budeš muset sám pro to si poslat, budu Ti psát. Až k vánocům Ti zase pošlu pár grošů, a když bychom se později zase dověděli, že by někdo jel do Berlína, dali bychom mu zase něco s sebou. Od šatstva dostane se spíše něco než peníze. Já bych Ti ráda pomohla, to víš, milý hochu, a když budeš hodný, najdu snad přece někoho, kdo by Ti měsíčně něčím přispíval. Jen doufej. – Vidíš, my nemáme také, a já nebyla nikdy tak špatně zaopatřená na zimu jako letos. Dora také nemá teplého nic pře[s] sebe

a Jarouš [má] jedny špatný kalhoty a kabát od lonska, ale dobrý. – Ale jen když jsme zdraví, tak se to nějak předrží. Jarouš musí dvakrát za den do Akademie (do Klementinum) a třikrát týdně večér do modelování k Svatému Havlu, dost se také naběhá a vymrzne, ale učí se rád a tuze krásně už kreslí, jen proto ho direktor příjmul, neboť měl mít dle statut celou reálku. Ono je to těžko s ním, k těžkému řemeslu není a k zahradnictví bylo by to ještě tíže s ním, on by to třebas všecko tak nesnesl jako Ty, a kdoví jestli by on tak záhy za vyučenou dostal. – Co modelér může jít i do fabriky, kde jsou dobře placení. – Dobře se nemáme taky, milý hochu, ale přece každý den k bramborům kousek masa, ačkoliv málo dost; ráno máme kávu a večér chléb a nyní brambory, někdy trochu piva, ale nyní nevím, jak to bude s tou drahotou, neboť máme nové peníze a na všem se přirazilo. – Ráda bych s Tebou to jídlo sdělila, kdyby to mohlo být, a leckdys vdolek Ti poslala, třebas byl černý, on by Ti chutnal. Inu milý Karle, musíš už míti trpělivost a myslet, že to je k Tvému dobrému a že zato zase více než jinde se vzděláš. Já jsem, věř mně, plakala, čtouc o dobrotě pana Fintelmanna. Pánbůh mu zaplať, co vám dobrého dělá. Já mu chci psát a děkovat mu, že Tě v nemoci ošetřovat nechal. – Ta Tvá noha mi dělá starost, to není nic dobrého, a dokonce když máš zase vlhký byt. Dejte si břečtan na zeď, ten táhne vlhko – anebo postav ocet na místce na teplé místo. – A jestlipak se mýješ studeně, to by Ti dělalo dobře, ovšem v zimě je to nepříjemné, ale zjara to začni, vidíš, to jedině Jarouše zachránilo. – Když budeš mít nyní střevice, tedy se zuj, když příjdeš domů, a drž si nohy v teple a nos ty vlněné punčochy. – Co děláme jinak a o některých věcech, na které se ptáš, Ti budem při věcech psát, také děti a táta Ti budou psát, i p. Fintelmannovi já psát budu. Prozatím Ti jenom sděluju dvě zprávy; předně, že umřela onehdější týden paní Skřivanová po krátké nemoci, a Kodym že se stal vrchním zahradníkem na statku jednoho lorda, který má překrásný park míti v Curychu blíže Bodamského jezera ve Švýcařích. – Jel skrze Prahu, ale nebyl

u nás, začež není hodný. Více o tom v druhém listu. Gustav mi psal sáhodlouhé psaní o všech, čemuž jsem ráda, neboť jsem o nich ani nevěděla, stěžuje si, že mu nepíšeš, ani babičce. Piš mu. Piš také jednou mně o saganských. – Chudák babička na stará léta musí se teprv nuzovat. Zatím tedy sbohem a buď zdráv. Líbáme Tě, a já v duchu Tě objímajíc zůstávám Tvá

matka.

[Adresa:] *Prag.* / Herrn, / Herrn Karl *Němec* / in Kondition bei dem königlichen Hofgärtner Herrn Fintelmann in / *Potsdam* / *(Neues Palais).* /

29/11 58, večér. –

Milý Karle! Chtěla jsem Ti dnes ty věci odeslat, táta sám šel s tím do celnice, kde se vše udat muselo, co se posílá, ale když potom na dráhu dáti to chtěl a odvážit to nechal, neměl balík jen 17 lb, a proto nemohlo se to vzít co *Fracht*, ale muselo by se dát co Eilgut, a tu by od toho přišlo mnoho dovozného platu. Chybělo ještě 4 lb, a bylo by se to vzalo za Fracht; to se nemusí mnoho dát, alespoň o mnohem méně. – Já bych za to konečně zaplatila ráda, ale odtud platí se jen až do Bodenbachu a z Bodenbachu musíš platit dovoz Ty – jedná se tedy o to, abys Ty neměl tak velké útraty s tím. – Vzal to táta tedy zase domů a dáme do toho zlatový chléb, který bude as tolik vážit, aby to vzali co Fracht. Jedná se ale o to, že chléb ten zde již oznámit nemůžeme, poněvadž jsou již Frachtbriefe a deklarace napsané v celnici a přepsat se nemohou; zde to přehlížet ovšem již nebudou, ale u vás v Postupíně na železnici to budou přehlížet. Až tedy dostaneš oznámení, abys pro ten balík si přišel na železnici, musíš tam jít sám, protože to budou nejspíše prohlížet, jako se to u nás děje, tedy řekni hned, že tam je v balíku také kus chleba, „daß Dir die Mutter auch ein Stück Hausbrot beigelegt hat, was aber im Amte in Prag nicht angezeigt wurde, da es erst später zugelegt wurde, daher nicht in dem Frachtbrief erwähnt wird". – Tak to musíš říct, abys nemusel platit snad pokutu anebo my zde potahováni nebyli. – Snad ti páni úředníci u vás nejsou tací pedanti jako zde a pro kus chleba nebudou dělat rámus. – Řekni jen, že jsem *proto* ten chléb přidala, aby ten paklík těžší byl a co Eisenbahnfracht dáti se mohl, abychom Ti útrat ušetřili. – Chtěla jsem to již v sobotu poslat, ale neměly jsme punčochy dopleteny, a odpoledne již se v celnici věci do Pruska nepřijímají, ani v neděli. –

Máš tedy v tom balíku *6 košil, 4 páry podvléček, 7 párů punčoch, 3 šátky kapesní, 3 kravátle, 1 šálu, 3 vesty, 1 šmízetku, noční střevice, 1 frak, 1 letní kabát, 1 zimní do práce.* – To vše jsem Ti z většího dílu od dobrých lidí vyprosila; je to sice z většího dílu nošené, ale můžeš to dobře ještě potřebovat. Byla bych Ti to ráda všecko vyprala, ale nebylo už k tomu času, vyprala jsem jen tu novou košili a šátky, protože se nic nového poslat nesmí. Nyní Ti povím, jak a kde co máš a od koho, jen si to dobře pamatuj. – Dvě plátěné pěknější košile a tu, co je u ní knoflíček žlutý, máš *od Riegrů*, potom ty tři páry bílých nítěných punčoch a ten černý frak, který jsem Ti sama spravila. – Ty dvě vesty s knoflíčkami žlutými, jeden pár podvléček a tu šmízetku máš od jisté paní *Doubkové*, ty knoflíčky jsem Ti dala já u košile i u vest. – Tu modrou vestu, která Ti bude asi veliká, a pak tu bavlněnou, tuze škrobenou košili máš od *Fingerhuta*, poslal sice ještě jednu, ale ta by Ti byla malá. – Dej si tu košili ale dříve vyprat a nedávej ji tak škrobit, je to škoda na prádlo. – Tu jednu plátěnou nejšpatnější a dva páry podvléček máš od *Krejčího*. – Tu košili nos zatim do práce a na noc, abys neroztrhal tak ty, co ve dne nosíš; to je velmi dobře, zvykni tomu a ušetříš mnoho košil, ani je tak neušpiníš, když se budeš na noc převlékat, k čemuž těch starých košil upotřebit můžeš. – Ten zimní kabát Ti posílá *pan Šlenkert*, poděkuj se mu krátce v mém psaní, jsou to dobří lidi, ani mi ho nechtěl dát, že je špatný, ale myslím, že Ti dobře poslouží do zahrady. Ten černý kabát dal mi pan *Vrťátko*, myslím, že Ti bude dobře, a je pěkný čistý, šetř si ho na léto. – Paní *Palacká* dala mi 5 fr. a paní Lauermannová 2 fr. Za to koupila jsem Ti tu košili perkálovou, jaké se tu všeobecně nosí, jsou hezké a pěkně se perou. Šetř si ji. Potom jsem Ti koupila na ty barchentové podvléčky, tři šátky, černý atlasový kravátl na neděli, kartounový na všední den. Ty dvě staré šály přidala jsem a ještě dva páry punčoch, myslíc, že i to Ti vhod přijde. Dora uštrykovala Ti střevice, jaké jsou nyní v módě pro mužské a velmi pohodlné. Byla bych Ti je dala podšít, ale bála jsem

se, že by Ti potom byly třebas malé neb velké. Dej si k nim podešve udělat a po straně „überstehny" i napřed, a budeš moct v nich za sucha i do zahrady. Ony se táhnou podle nohy. – Byla by Ti udělala tobolku na cigára, ale už nestačil čas, snad až tam někdo pojede. – *Střevice máš vstrčené v rukávech zimního kabátu, atlasový kravátel máš v té bílé škrobené košili vnitř*, protože jsme se báli, že to *nově* vyhlíží. – *V jednom páru nitěných punčoch máš v papírku zaobalený stříbrný pruský 42gr.* peníze nesmí se tak posílat, ale nechtěla jsem je dát do psaní. Ve vestě a v kabátu máš kousky tkanic, nitě, knoflíčky a bílou vlnu na správu punčoch, kdyby se Ti roztrhaly. Těch 5 fr., co jsem Ti chtěla k svátku poslat, přidala jsem k těm 7 f. a z toho jsem Ti, jak jsem již podotkla, to nové koupila, bavlnu a vlnu na punčochy a na tu správu, a co mi zbylo, to jsem Ti vyměnila v pruské peníze a posílám Ti to – 2 tolary a ten stříbrný 42gr. v punčoše. – Ráda bych byla ještě kalhoty sehnala, ale nebylo možná; kdybys byl malý, to bych byla spíše dostala nějaké, ale velkých je málo mezi mými známými. Nové koupit, víš, že se zase poslat nesmí. Když ale nebudeš muset od prádla si nic koupit, ani vestu, ani letní kabát, budeš si moct snad ještě něco k těmto penězům odložit, abys měl na obův a kalhoty. Snad k Novému [roku] že zase pár grošů pro Tebe dostanu. Snad by Ti byly milejší bývaly peníze než ty věci za ně? Ale když jsi [psal,] že všecko potřebuješ, myslela jsem, že to bude přece lépe a laciněji Ti přijde, když Ti to zde pořídíme. – Tys chtěl místo 5 fr. obrázek můj; to by byl ale, milý hochu, luxus v našich okolnostech, a ode mě by to bylo bláznovství, abych Ti poslala svoji podobiznu namístě potřebných věcí. – Já bych Ti udělala ráda tu radost, a nemůže to být, dokud se nám trochu lépe nepovede, leč by mne malíř Mánes, s kterým jsem známá, černě vykreslil, abych Ti to mohla do listu vložit. – Doufám, že mne nevypustíš z paměti, jako já Tebe nevypustila. – Na můj svátek, kde snad právě ty věci dostaneš nebo již mít budeš, přilepši si a vzpomeň na mne, já vzpomenu také na Tebe i na Hynka. – Rádi bychom Tě viděli, milý Karle, ale co je

dělat, když není prostředků, abych se k Tobě podívala, a Ty také k nám nemůžeš, nechtěje se vytrhovat z místa, kde tolik získáš. – Také bysi, milý hochu, mnoho radostného doma neviděl; to víš, starostí máme dost a málo dobrého, a kdyby i to, netrápila bych se, měli jsme se dost zle, jak nejlepší [víš], hladu a nouze, ale byl pokoj v domě a snášeli jsme to trpělivě, ale co je táta doma, jsou staré sváry. Co vydělám, dám na domácnost, a je to každý měsíc hezkých pár zlatých, a přece to není tátovi vhod a musím každý den křiky poslouchat, jako bych já na všem vinna byla. – Kam by stačilo těch pár zlatých pensí při nynější drahotě, kdybych neměla i já něco si vydělat. – Táta si také mimo to něco měsíčně vydělá, ale to on si nechá pro sebe, ledaže v čas nouze pár zlatých na stravu dá. – Kdyby nebylo Dory a Jarouše, já bych byla již z domů odešla a sama se živila, vždyť bych já to ani nespotřebovala, co si vydělám, kdybych mohla s pokojem pracovat, ale ty děti opustit nemohu. – Aby ale těm předhůzkám konce bylo a aby táta viděl, jak se svými penězi vyjde, stravuju se od 25. sama a táta si hospodaří sám. – Musela jsem Ti to všecko sama obstarat, ani krejcar mi na nic nedal, jen že šel do celnice a že psal panu Fintelmannovi. Já jsem mu také pár řádků připsala, dej mu to s uctivým poroučením; já jsem plakala čtouc o jeho dobrotě k Tobě. Jen ho poslouchej. – Vidíš tedy, milý hochu, že mám velkých starostí; Jarouš dělá mi také radost, učí se hezky modelovat i kreslit, direktor ho chválí. – Je teď zdravější a bezmála tak velký jako táta. Dora byla by hezká holka, kdyby neměla ty fleky v tváři, je skoro větší než já. – Umí hezký práce a mluví francouzsky dost hbitě už. Chodí každý den od 9 do 12 do ústavu francouzského. Pan Čejka platí jí hodinu, sice by se nebyla tomu učila. – Jarouš nemá už obědy, ale zato dostane tu a tam kousek šatu, co mu prospěje, jinak nevím také, chudák, jak by do té akademie chodil. Dora zase někdy dostane od paní Hanušové na šaty neb jiný dar, protože jim pomahává šít šaty. – Ostatně musím já jim zaopatřit, táta by si toho šlaka všiml. – Já nyní [k] málokomu jdu,

nejvíce ještě k starým známým, k Palackým, kde někdy u oběda bývám, k Staňkovům, Krejčovům a j. – Sestárla jsem velmi; – dokud táta doma nebyl, pracovala jsem více, ale teď mi je těžko, protože nemám upokojenou chvíli; avšak proto přece musím, abych měla co dosazovat a nahý jsme nechodili, já beztoho pomalu na mizině budu s mým šatstvem a Dora chudák také není potřebně na zimu zaopatřená. – Co jsi pryč, napsala jsem deset svazečků slovenských pověstí, – do Koledy napsala jsem povídku *V zámku a v podzámčí*, kterou jsi snad četl ještě doma? – Do Poutníku *Chudí lidé*, obrázek malý. Do Posla z Prahy, co zde vychází, povídku *Dobrý člověk*, která se velmi líbila, do almanachu *Máje Chyže pod horami*, obrázek ze Slovenska. Potom větší menší články do Musejníka, do Školy a života. Román pro Bibliotéku jsem ještě nenapsala, protože jsem nyní tak velmi roztržitá v domácnosti, ale musím nyní se k tomu zase přičinit. Také jsem přeložila *Tartüffa* od Gutzkowa, bude ho dávat Pešková k svému příjmu. Znáš ho? Je v Němcích známý. – V práci mám překlad srbských pověstí, povídku, článek pro Živu o slovenských dřevorubařích – a j. a j. v. – Budoucně budu Ti psát ještě literární noviny. – Že čtete díla klasická, líbí se mně, zvlášť Lessinga, Shakespeara, Goetheho, čeťte také Historii Rottekovu – Gervinus, z přírodozpytců chválila bych vám nadevšecko Schleidner, *Studien*, *Die Pflanze* – potom Tschudiho. To by vás zajímalo i poučilo ve vašem umění. Storch píše hezky a je i co člověk zajímavý charakter. Z beletristů schválila bych Ti Angličana Boza, kterého v překladu dostanete, Smidta a j. Vůbec co se beletristiky týče, je anglická literatura nade všecky. – Až budeš mít pokdy, popíš zevrubně pěstění broskví a vína a dej k tomu výkresy, i kde se to začalo, já bych to dala do Živy, Krejčí si to žádal. – V Museum dělá se z té zahrady botanická zahrada; mladý Purkyně ji zakládá a pravil, že by si přál, abys tu byl a mu radil. – Byla jsem u pana Fialy, ale nebyl doma, až podruhé Ti budu psát, co říkal. Ten chudák Nademlejnský dostal se odtud do Uher za pomocníka do Pápy a tam dostal

horkou nemoc a umřel. – Rodiče div se nezbláznili. Hanušovic Tě pozdravujou, Eminka je doposud v Triestu. Podivil bysi se, jak ty holky vyrostly; Podhora, jak jsem Ti psala, je v Pešti. Děti budou Ti psát podruhé. Nezmíňuj se v listu, co jsem Ti psala o tátovi; to už, milý hochu, víš, jaký je, a jiný nebude. – Píš mu také pár řádků, on má zlost, když jen mně píšeš. – Až ty věci dostaneš, tedy hned piš, jak jsi to obdržel, a v mém psaní piš poděkování všem zejména. Piš také, jestli Ti to všecko je vhod. – Těším se, že budeš držet slovo a častěji mně psát. – Až budu s mladým Palackým mluvit, řeknu mu skrze ten list. – Nezapomeň na ty Talutmauern, a mohl bysi i jiné zvláštnosti popsat ve vaší zahradě. Pozdravuj Tvoje přátele a úctu vyřiď p. Fintelmannovi. Táta i děti Tě líbají a já Tě vroucně líbám a do ochrany boží poroučím.

Tvá máma BN

Abys nemusel v psaní teprv hledat a přehled při ruce měl, píšu Ti to ještě jednou:

košil – 6
podvleček – 4 –
kap. šátky – 3 –
punčochy 7 –
kravátle – 2 –
šály...2
vesty – – 3
šmízetka – 1
dom. střevi[ce] – 1
frak – 1
kabát let. – 1
zimní – 1
V škrobené košili bílé – uvnitř *černý kravátl.* –
V rukávech zimního kabátu *střevíce.* –
V jedněch nitěných punčochách *42groš.*
V kapsách šedé vesty, letního kabátu, fraku a zimního nitě, tkanice, knoflíky a vlna – a pečítko. –

Paní Šlenkertka se vždy na Tebe ptá. – Také pan Krejčí Tě pozdravuje; pan Šťastný je dosud na venku. Byl tu předešlý týden císař, zdržel se tu as 14 dní i s císařovnou a byl také v reálce české a vyslýchal děti česky. Máme nové peníze, ale ne pro dobrotu, je při tom ztráta; šesták platí jen 10 nových krejcarů, krejcar dobrý jen 1 $^1/_2$ nového, a tak je při všem ztráta trojník, což při sumě do roka mnoho dělá. Staré šajnové peníze už neplatí. Tím je všecko dražší, takže jen za rohlíčky k snídání o 6 fr. KM ročně více platit musíme. Také se bouřili skrze to lidé leckdes, i ve Vídni. Čím dále tím hůře. – Vidák je zdráv, ale mrzouš je už. – Květiny nemám nyní, jen co jsi mi Ty dal. Thuja je už hodně vysoká, břečtan okolo okna se vine, kurkuligo letos kvetlo. Aukuba jako koš – juniperus košík, kaktus jako bachoř a ten starý hibiscus od kořene vyrazil a pěkně roste vzhůru. Máme slunce celý den a mnoho v letě. Pan dr. Lambl Tě také pozdravuje.

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn, Herrn Karl *Němec*, / Gärtnergehilfen im königlichen / Garten / in / *Sanssouci* / (Preußen) /

291. GUSTÁVU KAZIMÍRU ZECHENTEROVI – 28. prosince 1858

28/12

Milý příteli!

List Váš mě velmi těšil, neboť jsem nemyslila jinak, než že jste buď již někde zmrzl, nebo se dal na pokání a o bezbožné Boženě nic vědět nechcete, což by nebyl div, an v klášteře bydlíte! – Nuž ale když jste zatím robil tak pěkné cigánské básně, musím Vám dlouhé Vaše mlčení prominout. – Ale cože toho hlavatého Deutschböhma, pošlete ho na medvědací polovačku jako toho Němce! Ej, však i my tu v Čechách máme takých lidských potvor, takých mrzáků na duši i na těle, co nezaslouží, aby je zem nosila! I na ně dojde! – Nejdříve tedy skrze ty kovy – Špatný by Vám to zaopatřit nemohl, za jedno tomu málo rozumí, za druhé je skoro celý den v úřadě a za třetí má jen tolik, co je skrovně živ, a co mu zbyde ze 600 fr., to s utrhnutím sám sobě obětuje na vydávání a zpracování Slovníku řemeslnického, kterého vydal již tři svazky. Ty Zábavy myslivecké vydává též na své útraty. Bratr jeho je forstem u Schwarzenberka, velmi vzdělaný a zkušený myslivec, a otec jejich byl též myslivcem u knížete toho. – Odtud datýruje se vědomost Špatného, co se myslivectví týče, a láska jeho k tomu, sám ale je tichý, dobrosrdečný úředník, který ani kůřeti neublíží, veselý ale a žoviální člověk a horlivý Čech. – Rád by, aby všecky řemesla, obchody i umění česká názvosloví měla, a to ho přivedlo na myšlénku sepisovati slovník řemeslnický, a by i myslivci nějakou zábavu v české řeči měli a výrazy rozličné německé se odnaučili, vydává ty Zábavy myslivecké, ale honorár platit nemůže. – Já s ním ale promluvím, možná že by Vám přece s některými kovy posloužiti mohl, an mnoho známých má. – Kdo ale kovům rozumí a příležitost nejlepší má Vám žádané zaopatřit, je prof. Krejčí, spoluredaktor Živy, – a k tomu jsem hned šla, neboť jsem mu již dříve byla o Vaší nehodě

povídala a žádala ho, aby Vám, co se minerálií týče, vypomohl. – Šla jsem tedy k němu, když jste mi psal, a dala jsem mu poznamenané od Vás soli. – On byl hned ochoten, že Vám je zaopatří, – ale dříve je nedostanete, až ku konci ledna, poněvadž se musí teprv po nich u obchodníků podívat, kteří podobné věci pro museum a školu zaopatřují. – *Johanit* ale nedostanete, neboť v Museum je jediný exemplár a nikde jinde k dostání, leč by se schválně z Jáchymova objednal, a tu by stál malý kousek 10–12 fr. KM. Proto ho nikdo nemá. – Také z ostatních solí, mimo alaun z Černíku, nemají žádnou v Museum, a sice proto, že se každá záhy zkazí a vždy čerstvé objednání mnoho stojí; jsou ale k dostání. V reálce používají se k učení sole umělecké – s nimiž by Vám mohl Krejčí ihned posloužit; jsou jako v přirozeném stavu a nezkazí se, proto je mají pro školy. – Jak je potom dostanu, pošlu Vám to ihned po poště, jak jste si přál. – Když byste chtěl něco psát do Živy, přijali by to rádi, jen něco přírodního – ale proto se nemusíte ostýchat a můžete, kdykoliv co potřebujete, psát; Krejčí také řekl, že Vám milerád s kovy poslouží, s čím jen bude moci, a on není člověk, který jinak mluví a jinak myslí. – Tedy byť jste i nic nepsal, přece Vám rádi posloužíme. – Mohl byste třebas i něco takového napsat, co by se do jiného časopisu hodilo, něco národopisného, neboť Živa platí sice 20 fr. za tištěný arch, ale na její arch, 16 listů velký, vejde se šestnáct listů psaných, papír velkého formátu a mého drobného písma. – Mimo Lumír je to největší formát a v poměru k jiným nejmenší honorár. – Já jsem dala jim ale nyní přece také článek, dávno slíbený. – První polovice vyjde v 1. čísle Živy na 1859. – Pojmenovala jsem ho *Kraje a lesy Zvolenské stolice* a podala jsem stručný přehled celé stolice, řídíc se v tom, dílem co jsem sama viděla, dílem od Vás a p. Chaloupky slyšela, a některé věci použila jsem z Zipsera a Čaploviče. O handělčanech přijde ale hlavně v druhém oddělení. – Nevím, jak se Vám to bude líbit. – A či ste ničehož nepočuli, kde všadě malíř Čermák jezdil, a či ste mu ten list nemohli zaslať? – Psal z Paříže,

kam direktně z Dalmácie jel, že kdekolvěk už po světě cestoval, nikde tak hodných a poctivých lidů nenašel jako v Slovensku a i v Dalmácii. Ale ho na Slovensku také žandáry stíhali, kamkolivěk šel, a to proto, že on s francúzským pasem jel a že všude dobře lidem zaplatil a je obdaroval. Mysleli tedy, že je voláky emisar. – Má, jak píše, krásné študie ze Slovenska a bohda že brzy uslyšíme, jak se Pařížané a Belgičané diví Slovákům! Já mu také domlouvala, aby k Vám jel, vědouc, že se mu tam bude líbit. – Škoda že jste ho nepoznali, je to švarný šuhaj v každém ohledu! – On a Mánes jsou naší chloubou, nejen co malíři, ale i co do charakteru! Přála bych Vám vidět Mánesovy ilustrace ke Královdvorskému rukopisu, Záboje, jak zpívá v lese shromážděnému lidu a k boji je vyzývá a jak vítězí nad Němci! Ty postavy krásné, ten čistě slovanský kroj, ty krásné tváře! – Ta pakáž německá závidí nám tu drahou starou památku a rádi by nás o ni připravili – ale nyní se jim zatne žíla, aby kušovali navždy. – Však asi držíte také Slovenské noviny, budete tedy vědět o té hádce a že se od vlády poručilo, aby státní návládní zavedl při proti redaktoru Tagesbotu Kuheovi (židu), který to dovolil tam dát. Musí vyzradit, kdo to psal, bude trestán a ztratí koncesí na časopis. Však byl jednou čas, aby tomu byl konec, neboť už dávno ti Němčourové proti tomu brojili, že je to falešné. – Palacký jim ale také vyhováral, a to vlastně rozdmýchalo všeobecný jásot z naší strany a vztek z protivné, neboť teprv na Palackého články upozornilo se i ministerstvo a následkem toho přišel onen rozkaz. – Oni jsou vůbec Němci rozjítření, že se Slovanstvo ze všech stran zdvíhá a pokračuje kupředu, – tu Černá Hora – Multánsko, tu zase nyní Srbové si Miloše zvolili, a což teprv Rusko! Ten velikáš, ten obr! – To bude co nevidět nejsvobodnější stát, jakož už dávno nejbohatším je. – A jak se podobá, budou mít sněmovny; na onu námitku šlechty, že nemá cár právo sám jediný v záležitostech osvobození od nevolnictví rozsuzovati, nýbrž sněm národní, nejspíše že král přisvědčí a svolá sněm, alespoň nebyl proti tomu. – Píšete mi stranu toho časopisu?

– Co vím, to Vám povím a spolu poradím. V Moskvě vychází již po tři léta vědecký časopis *Beseda*, který na zřeteli měl a opisoval záležitosti Slovanů. – Obnášel každý rok as 30 archů a měl svou redakcí a velký kapitál. – Ředitelstvo jeho jsou vzdělaní lidé, jedním slovem panslavisté. – Letos bude se mimo časopisu Beseda, jehož vyjdou tři velké svazky do roka, obsahu vědeckého, vycházeti ještě beletristický list *Parus* (to je plachta lodní, Segel). Do toho budou se přijímati životopisy znamenitých mužů, národopisné články a obrázky, malé povídky, básně – a p., ale nota bene, všecko jen ze *slovanského* života. Z redakce činí se vyzvání na všecky *bratry Slovany*, aby k tomu přispívali, abychom se tak *vespolek poznávali, poznáním se blížili* – a tak prý, co sbratřené národy, s literaturou naší všeslovanskou do boje proti jiným národům vstoupili. – Politického se nic nepříjme (chytráci). Každý ať píše v svém nářečí, v redakcí Parusa jsou překládatelé všech slovanských řečí znalí, slovníky a vše, co třeba. – Honoráru se platí 40 rublů za tištěný arch. – Máme tu ohlášení i agenty, ale vše pod rukou, to víte. – Kdo se chce na Parus předplatit, bude se mu pravidelně posílat, jen ať píše (je udána adresa, kterou se Vám bojím psát). Chcete-li tedy, pište jen mně a já zeptám se na patřičním místě, mnoho-li se platí, – a pak bych Vám to vše obstarávala. Chcete-li tam něco psát, tedy mně to pošlete, já Vám to jistě obstarám. U nás se musíme přece jen bát, oni ti špiclové na vše pasou a hned by se mohl dostat člověk, kam by nerad, dokonce kdo v službě císařské. – Já budu také psát *obrazy ze života lidu* – ale nepodepíšu se mým jménem. Je tu o muže, neboť se u nás nahoře všecko čte, co se tam do časopisů odtud píše. – *Ale je to přece jen znamenitý úkaz a utěcha. – Gusto, bratře, – když si rozvažuju naši budoucnost v takovémto spojení – tu zapomínám na všecku* svoji starost a vejskala bych radostí! – Mnoho mnoho bych *Vám měla co povídat* – ale tomu papíru se *nesmí vše svěřit* – já se beztoho bojím – jen ho hned spalte – čert nespí. Copak dělá Vaše milá žena – a či nemáte ještě nic malého – eh bude to šuhajík jako tata,

čo bude medvedy strielat! – Pozdravte ji srdečně i mamušku a Petronku; a kdeže jsou, či v Brezně u Vás? A co Samko Chaloupka? Povězte mu o Parusu a že ho pozdravuju a proč mi nepíše. – Jeho *Väzeň* je v Musejníku a zajistě že ho již má. – Však se mi ten Borbis též nelíbil, a do nebe chválil Hurbana. – Bude to asi voláky talafúz! – Ale chodí ke mně dva šuhajci, hodní hoši, Zverina, malíř, Trenčák, a Vansa, učitelů syn z Píly, výborný pianista, který tu ve prvním ústavu hudebním za učitele je, dobrý plat má, dobře se chová a švarného šuhaje představuje a přitom Slovákom je. – Zverina dělal lonský rok do výstavy hrad Trenčín a slovenského vozku, ale *výborně*, – letos dělá *baču* a *gajdoša*. – Můj Jaroslav chodí také do akademie malířské, budou-li schopnosti jeho růsti, zůstane historickým malířem, né-li, tedy modelérem; má ale veliké vlohy. – *Ještě Vás prosím, kdybyste mi přiložené otázky zodpověděl jen krátce*, ale prosím velmi, čím *nejskuor*. – Ráda bych také věděla, jak jste list můj dostal. Až Vám ty sole pošlu, přidám to *ruské vyzvání*. – Nehněvejte se, že Vás k Vaší práci ještě já obtěžuju, ale dám Vám nyní pokoj nadlouho!

Pozdravujíc Vás srdečně zůstávám

Vaše B

Šťastný a veselý nový rok!

EDIČNÍ POZNÁMKY

Třetí svazek *Listů* Boženy Němcové obsahuje dopisy z let 1857 a 1858, v úhrnném pořadí listy č. 196—291. Pocházejí z období pro autorku plného důležitých událostí osobních, rodinných i literárních.

Kromě zařaděných listů se zachovaly z těchto let dvě dopisové obálky, k nimž nám dosud dopisy chybějí; text na obálce prvního dopisu, adresované Terezii Panklové a datované poštou v Praze 31. března 1857, zní: *Wohlgeboren / Frau, Frau Therese Pankl / im Dienste der Fr. Herzogin von Sagan / in / Sagan (Preußisch Schlesien)*, na obálce druhého dopisu, adresované Karlu Němcovi a datované poštou v Praze 21. listopadu 1857: *An / den Herrn Karl Němec / Gärtnergehilfe im herzoglichen Garten / in / Sagan / in Preußisch Schlesien / frei.* Dále se zachoval první koncept dopisu chystaného počátkem dubna 1858 Hanuši Kolovratovi Krakovskému; protože neobsahuje nic podstatného navíc proti znění, které je zde obsaženo v listu č. 266, otiskujeme jej pouze ve vysvětlivkách k tomuto listu.

Některé z listů zařaděných do III. svazku byly dosud známy jen z opisu nebo z otisku (často nepřesného a neúplného), např. oba dopisy psané Samu Chalupkovi, které tu po prvé můžeme otisknout podle originálů získaných r. 1953 pro literární archiv Národního musea (část listu č. 274 byla tak po prvé otištěna v 52. svazku Národní knihovny — B. Němcová, Národopisné a cestopisné obrazy, 1957; viz tam též poznámku na str. 323). O poměru naší edice k vydáním předcházejícím podávají podle potřeby zprávu bibliografické údaje u jednotlivých listů. Některé listy se nám podařilo datovat anebo přesněji zařadit dokonalejším rozřešením nezřetelného data nebo prověřením okolností, o nichž je v dopisech zmínka; v některých případech byl nově určen adresát.

Texty tohoto svazku korespondence jsme připravili podle týchž zásad, jimiž se řídí vydání uměleckého literárního díla autorčina a jež jsou podrobně popsány zvláště ve svazcích IV—X těchto Spisů. Povaha rukopisných pramenů si ovšem v jednotlivostech vyžádala speciální řešení; tak např. autorčiny výpisky v příloze k listu č. 226 (str. 126—128) otiskujeme bez jakýchkoli úprav, s výjimkou rozdělení ojedinělých slov napsaných v originálu dohromady.

Dopisy určené ve velké většině členům rodiny nebo blízkým přátelům jsou psány zběžně, bez zřetelného pisatelčina kontrolního čtení. Některé z nich jsou částečně poškozeny. Vedle dopisů psaných v chvatu jsou však i dopisy po všech stránkách propracované, zvláště dopisy význačnějším adresátům. Opravili jsme především věcné chyby a omyly v psaní jmen (mimo případy, které uvádíme níže), v citování pramenů i v údajích biblio-

grafických a v hranatých závorkách [ ] jsme doplnili na potřebných místech podle smyslu a podle dohadu jednak slova, která autorka při psaní zřejmě vynechala a která jsou nezbytná, nebo slova nečitelná, jednak slova, která je třeba doplnit, protože rukopis byl poškozen (např. utržením okraje listu); o tomto druhém případu informuje vždy poznámka v popisu listu na příslušném místě vysvětlivek.

Vlastní autorčiny škrty a úpravy textu, vzniklé při psaní přestylisovávání nebo doplňováním, neuvádíme; bylo by to úkolem vydání s úplným kritickým aparátem. Nahodilé chyby, které neodpovídají celkovému obrazu autorčina jazyka, opravujeme bez poznámky, často s oporou v jiných dokladech buď v tomto svazku, nebo v ostatní korespondenci B. Němcové. Jde tu především o kvantitu, v některých případech též o měkkost souhlásek, jejichž písemný záznam v dopisech není vždy bezpečný a jednoznačný. Jinak neměníme jazyk autorčiny korespondence.

Ponecháváme tedy původní kvantitu, můžeme-li prokázat její existenci (jistá potíž je tu často se čtením znamének kvantity u písmen *i* a *í*), zachováváme též doložené kolísání (např. *přijde — příjde, úterý — uterý, večer — večér, zatím — zatim*), upravujeme však kvantitu v slovech jako *barvinek, duvěra, churáv, naklonnost, ryt, smyšlení (podst. jm. slov.), tata, učitelove, útery, o velkonocí, zavisí* na *barvínek, důvěra, churav, náklonnost, rýt, smýšlení, táta, učitelové, úterý, o velkonoci, závisí*, dále v tvarech zájmen a přídavných jmen ve výrazech jako *je to prakticky, má samy výborny, na ty kosti* na *je to praktický, má samý výborný, na tý kosti* (podle jasných dokladů na jiných místech), v doplňkovém tvaru *poznamenany* na *poznamenány* (173), v 2. p. množ. čísla typu *u Lamblu* na *u Lamblů*, v obecném 2. p. množ. podst. jména lid *ta milost lidu* na *ta milost lidů* (236, podle jednoznačných úprav *u těch lidů*, 133, *tak hodných a poctivých lidů*, 310), v 3. os. množ. jako *museji, nedaji* na *musejí, nedají*, ve jménech *Kamaryt, Londyn, Manes, Mraz* (143), *Šalek, Trenčin*, na *Kamarýt, Londýn, Mánes, Mráz, Šálek, Trenčín* (ponecháváme však *Marketka*, 187, *Vráž*, 79), — dále upravujeme slovenské podst. jméno *kůry* na *kury* (288) a přejaté slovo *kravatel, kravatle* na *kravátel, kravátle* (198, podle *kravátle*, 306).

Také kvalitu samohlásek a souhlásek zachováváme, pokud je spojena s výslovností, např. *dřevenět, zdřevenatělý; odpověd, paměť, zášť; sprostáctví, knězský;* kolísání *zvlášť — zvlášt*. Upravujeme formu *zajiste* na *zajistě* (podle doložených případů); vedle toho je i forma *zajisté* a také *zajísté* a *zajistě)*, ojedinělé *smět* na *smeť* (podle jiných dokladů), *krečmi* na *křečmi* (160), psaní *švakr* na *švagr* (v korespondenci je doložena i forma s -g-). Kde není psaní předložek *s, z, se, ze* spojeno s významovým rozdílem, upravujeme podle nynějších Pravidel (např. *ze* všeho jsme se ztrhali m. *se* všeho... strhali); předpony upravujeme jen tehdy, jsou-li neslabičné, zatím co slabičné ponecháváme (např. *sestárnouti*). Ve vazbách typu *vzíti s sebou* doplňujeme předložku *s*, která bývá vynechána.

Zachováváme tvary jako *nečeťte* (2. os. množ. rozkaz. způsobu), příd. jméno přivlastňovací *Jaroušů* a 2. p. množ. přivlastňovací *Vavřinků*.

Upravujeme však shodu ve větách *slovenské Noviny jsou naničhodný* m.... *naničhodní* (144) a *oni prý na Vojáčkovo slovo všecko dají* m. *ony*... (195).

Mimo případy obecně charakterisované jsme provedli textové úpravy na těchto stránkách:

57: Jak si *vlastně* upíra představuje m. ... *vlastní*...;

92: kdyby mně bylo *zle*, — což dá bůh tak *zle* nebude m. kdyby mně bylo *zlé*, — což dá bůh tak *zle* nebude;

146: co Petronka *a* staruška m. co Petronka *na* staruška (též podle spojení na str. 170 a 259).

Číslice v textech dopisů jsme většinou podle dnešní zvyklosti rozepsali slovy, pokud bylo jejich čtení jednoznačné (číslici *4* jsme nahradili na potřebných místech tvarem *čtyry*). Podobně jsme rozepsali i mnohé zkratky, často méně běžné, např. isolované *doktor* ve větné souvislosti místo *Dr.*, *profesor* místo *pfr.*, *pfsr.*, *profes.*, *pane* místo *p.*, *Frau* místo *Fr.*, *ku př.* místo *k. p.*, *2 páry* místo *2 p.*, *a podobné věci* místo *a p. věci* (132), *exempláry* místo *exp.* (164, 168). Dobové označení tzv. konvenční měny *CM* (Conventionsmünze) měníme na *KM*.

Interpunkci jsme doplnili na místech syntakticky nutných, jinak jsme upravovali jen tak, abychom neporušili autorčino členění; zachovali jsme přitom i všechny zvláštnosti podání leckdy útržkovitého, charakterisovaného zejména hojným užíváním pomlček. Interpunkci s pomlčkami jsme zachovali také v datech. Zkratky měnových jednotek píšeme důsledně s tečkou *(f., fr., zl., kr., Tl.)*.

Texty psané kurentem nebo azbukou přepisujeme latinkou, ať jde o citáty, o slova ojedinělá nebo o celé dopisy.

Písně na str. 179 — 184, které si Němcová opsala ze Sacharovovy sbírky Pěsni russkago naroda (5 sv., 1838—1839), otiskujeme podle tohoto pramene a přepisujeme podle návrhu transliterace cyrilského písma do latinky, otištěného ve Slavii 1951 (str. 158 n.). Sacharovova sbírka je tištěna v zásadě ruským pravopisem s malými odchylkami u ukrajinských písní se zřetelem na ukrajinštinu. Je to způsob běžný i v knihách psaných tehdejší ukrajinštinou, tímto pravopisem byl tištěn např. ještě Ševčenkův Kobzar (1840). Tyto zvláštnosti jsme při transliteraci ponechávali; podle toho také г přepisujeme jako *g*, nikoli jako *h*. Měkký znak ь, který označujeme apostrofem ', Němcová někde pomíjela, někde vyznačovala měkkou souhláskou, jinde přepisovala jako *i* (např. *bijať*). Celkový přepis Němcové dost dobře vystihoval Sacharovův text; vloudily se do něho ovšem některé bohemismy hláskoslovné i tvaroslovné a některá slova byla reprodukována chybně.

Slovenské texty upravujeme obecně podle obdobných zásad jako texty české, pokud jde o stránku pravopisnou; jako v ostatních svazcích se slovenskými látkami (sv. V, VIII—X Spisů) vyznačujeme však důsledně měkkost ve slabikách *dě, tě, ně* v slovech zcela slovenských. Hláskoslovné, tvaroslovné i slovníkové bohemismy v citovaných slovenských textech ponecháváme beze změny (str. 178 a n.).

Nakonec poznamenáváme několik oprav mylného čtení dřívějších editorů:

176: kde *mátá* m. kde *urátá* (jak četl Jan Jakubec v Listech filologických 55, 1928 a po něm opakoval B. Haluzický v knize Božena Němcová a Slovensko, 1958);

180: *Pojníky* m. *Pojušky* (jak čtla na obou místech M. Gebauerová, Korespondence II, 398, což po ní převzal B. Haluzický, op. c., jenž z tohoto mylného čtení vyvozoval chybné závěry o omylu B. Němcové, vzniklém nedokonalým a příliš zběžným záznamem jména, které si autorka neověřila; správné čtení je však již v edici Miloslava Novotného Dílo Boženy Němcové, XIV, 1930, 89);

207: *Havel* to ještě neposlal m. *Karel*... (jak čteme ve Vávrově otisku, originál dopisu neznáme; věcný kontext v sousedních listech svědčí o tom, že jde o chybné čtení, protože nepochybně šlo o krejčího Havla, který měl dodat šaty; — konjektura Rud. Skřečka);

221: *Vorel* m. *Vocel* (jak čtla M. Gebauerová);

254: *Notice* (v orig.. Notize) novinářské m. *Nouze* novinářské (jak čtla M. Gebauerová);

264: *do lesa* m. *do leta* (jak četl Jan Jakubec, l. c., a převzal B. Haluzický, op. c.).

*

Vděčnost za významnou pomoc při ediční práci vyslovuje editor všem ústavům, jež chovají dopisy Boženy Němcové ve svých fondech (literárnímu archivu Knihovny Národního musea, Museu Boženy Němcové v České Skalici, Archivu Matice slovenské v Martinu), a jejich pracovníkům, zejména Haně Podzemské z Národního musea, řediteli Janu Krtičkovi z České Skalice a prof. Františku Holcovi z Archivu města Prahy, jakož i hlavnímu redaktorovi akademiku Bohuslavu Havránkovi a oběma výkonným redaktorům svazku z Ústavu pro českou literaturu ČSAV, z nichž prof. Rudolf Skřeček provedl úplnou revisi a konečnou redakci textu (srovnání s originály, ediční příprava textu, redakce edičních poznámek), dr. Rudolf Havel úplnou revisi a konečnou redakci vysvětlivek.

SEZNAM ADRESÁTŮ
a osob častěji jmenovaných*

Barák, Josef (1833—1883), spisovatel, publicista a politik, redaktor denních listů (Tagesbote aus Böhmen, Národní listy aj.), vydavatel almanachu Máj na r. 1858; jeho literární pozůstalost beletristická byla vydána r. 1905 v knize Vzpomínky, viz edici Oldřicha Králíka Z doby Májů (1958). List č. 272.

Bellmann, Karel (nar. 1820), pražský knihtiskař, majitel papírny a nakladatel; vydával časopis Erinnerungen, Českomoravskou pokladnici (1856—1864) aj. List č. 264.

Bendl, Václav Čeněk (1833—1870). Listy č. 197, 198, 202, 209, 215, 219, 237, 242, 256, 271, 287.

Frič, Josef Václav (1829—1890). Listy č. 231, 279.

Hansmann, Leopold (1824—1863), moravský spisovatel (pseudonym Antoš Dohnal) a novinář, autor knihy První povídky hanácké, redaktor Moravských novin a Moravského národního listu, redaktor kalendáře Nejnovější moravsko-slezský domácí přítel (1854—1864). List č. 223.

Hanuš, Ignác Jan (1812—1860). List č. 277.

Hattala, Martin (1821—1903), rodem Slovák z Trstěné, jazykozpytec, profesor slovanské filologie na pražské universitě. List č. 241.

Hodža, Michal Miloslav (1811—1870), slovenský buditel a spisovatel, evangelický kazatel v Liptovském Mikuláši. List č. 282.

Chalupka, Samo (1812—1883). Listy č. 240, 274.

Karadžić, Vuk Stefanović (1787—1864), srbský spisovatel a jazykozpytec, sběratel srbských národních písní. List č. 252.

Kolovrat Krakovský, Hanuš (1794—1872). List č. 266.

Lauermannová, Kateřina (1821—1889), dcera Josefa Jungmanna, po druhé provdaná r. 1853 za Srba Dimitrije Petroviče. List č. 276.

Majar, Matija (1809—1892), slovinský kněz a spisovatel, sběratel lidových písní a vyprávění, autor jazykových příruček. Poslední léta života prožil v Praze a zde i zemřel. Listy č. 207, 234, 281.

Mencl, Josef Branislav (1815—1864). Listy č. 258, 260.

Němcová, Kateřina, žena bratra Josefa Němce Vavřince, hostinského v Novém Bydžově; po smrti svého muže měla živnost hostinskou U anděla v Novém Bydžově spolu se synem Josefem, řezníkem a uzenářem. List č. 278.

Němec, Jaroslav (1842—1898), syn Josefa a Boženy Němcových, učitel kreslení na reálce v Oděse, ředitel reálky v Kaunasu a v ruské Vinnici

* Adresáti, kteří se vyskytli již ve svazcích předešlých, jsou určeni jenom datem narození a smrti.

(napsal knihu Promyšlennoje plodovodstvo v Severnoj Amerike, 1898). List č. 254.

Němec, Josef (1805—1879). Listy č. 200, 205, 208, 213, 214, 216, 218, 221, 227, 236, 244, 246, 247, 249, 253, 254, 255, 257, 259, 261, 262.

Němec, Karel (1839—1901). Listy č. 196, 199, 203, 204, 206, 211, 220, 232, 243, 250, 263, 267, 268, 280, 288, 289, 290.

Němečková, Marie (1836—1912), později provdaná za ředitele dívčí školy Aloisa Švejstyla, školská a sociální pracovnice. List č. 201.

Panklová, Adéla (Adelheid, nar. 1835). Listy č. 212, 222, 248.

Staněk, Ladislav (1842—1884), syn lékaře Václava a Karoliny Staňkových, inženýr, zemřel sebevraždou. Z jeho pozůstalosti vydali J. V. Sládek a J. Zeyer soubor Básně (1885). List č. 217.

Staňková, Karolína (1813—1889), roz. Reissová, žena lékaře Václava Staňka. Listy č. 210, 224, 229, 230.

Šembera, Alois Vojtěch (1807—1882). Listy č. 238, 245, 251, 283.

Šimáček, František (1834—1885), nakladatel, publicista (pseud. Vojtěch Bělák), novinář; r. 1857 založil neperiodický časopis Posel z Prahy, z něhož se posléze stal deník; působil v redakci Národních listů, Národa i jinde. List č. 270.

Vinařický, Karel Alois (1803—1869), spisovatel, farář v Kováni na Mladoboleslavsku a pak v Týně nad Vltavou. List č. 235.

Zechenter, Gustáv Kazimír (1824—1908). Listy č. 225, 226, 228, 233, 239, 265, 269, 273, 275, 284, 285, 286, 291.

*

Některá jména se v dopisech objevují velmi často a bylo by neúsporné vykládat je na každém místě. Proto je zde vysvětlujeme v abecedním pořádku. Jména obecně známá (K. J. Erben, Jan Kollár, J. Mánes aj.) nevysvětlujeme. Některá jména prostých lidí, s nimiž se rodina Němcových stýkala, zůstala přes všechno pátrání nezjištěna.

Aida — mladší sestra Němcové Adelhaid, Adéla;

Bekl — František B., spoluzaměstnanec Jos. Němce v cukrovaru ve Zdicích, bratr litografa Jos. Beckela; viz vysv. k č. 236;

Čejka — Josef Č. (1812—1862), pražský lékař a spisovatel;

Fiala — Josef F., zahradník Společenské zahrady v Praze na Slupi;

Fingerhut — Ferdinand F. (1824—1887), pražský sládek, divadelní nadšenec, bratr Vojtěcha Náprstka, majitel domu U Halánků na Starém Městě v Praze, podle něhož byl nazýván Halánek;

Franta Šumavský — Josef F. (1796—1857), slovanský filolog a slovníkář;

Halánek — viz Fingerhut;

Hanušová — Laura H., manželka I. J. Hanuše;

Jacq — Jacques Michenet, Francouz, manžel sestry Němcové Marie, zaměstnaný jako hofmistr u kněžny Dorothey Talleyrandové v Zaháni;

Jurenka — Hanuš J. (1831—1882), přítel V. Č. Bendla, lékař v Březnici;

Kodym — Josef K. (1829—1905), zahradník, odborný spisovatel;

Koldr — Josef Jiří K. (1812—1896), herec a dramatický spisovatel;
Krejčí — Jan K. (1825—1887), geolog, universitní profesor v Praze;
Lambl — Vilém Dušan L. (1824—1895), lékař, spisovatel, nakonec profesor university v Charkově;
Lanna — Vojtěch L. (1805—1866), pražský průmyslník a podnikatel staveb;
Manka, Manku, Manky — Marie Langhamrová z Chodska, služebná Němcových;
Marie — sestra B. Němcové provdaná za Jacquesa Micheneta;
Podhorský — Václav P. (nar. 1836), rytec, přítel Karlův;
Skřivan — Antonín S. (1818—1887), majitel obchodní školy v Praze, autor obchodních učebnic;
Staněk — Václav S. (1804—1871), pražský lékař;
Šálek — Josef S., Schallek, pražský knihkupec, nakladatel Slovenských pohádek B. Němcové;
Šlenkertka — žena čalouníka z Koňského trhu (Václavského nám.); model titulní postavy nedokončeného románu B. Němcové Žena z lidu (nebo Pražská panička);
Špott — Jan Š. (1813—1888), pražský lékař, majitel vodoléčebného ústavu;
Štulc — Václav Š. (1814—1887), kněz na Vyšehradě a spisovatel;
Teichert — zahradník v Zahání, u něhož pracoval Karel Němec;
Turek — pražský kloboučník;
Vorlíček — František Ladislav V. (1827—1885), učitel v Nymburce a spisovatel. V dopisech je často nazýván Vorel.

196. *Karlu Němcovi do Zaháně — 5. ledna 1857*

Orig. bez data, nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl v majetku Ústavu ku vzdělání učitelek v Praze. Naše vydání bere za základ otisk G II, 283 a koriguje jej podle opisu, jenž byl v majetku Z. Záhoře. List datuji podle závěrečné zprávy o atentátu na pařížského arcibiskupa dne 3. ledna 1857 a podle údaje „včéra jsme byli u Palackých na oběd", což podle dopisu psaného V. Č. Bendlovi 7. ledna 1857 (č. 197) bylo v neděli, tj. 4. ledna 1857. Záhořův opis se končil slovy „ani císaři", kdežto G II, 290 poznamenává: „Poslední slovo nečitelno" a doplňuje text slovy „ani papeži(?)".

i knížku — vandrovní; *na marek* — na marku, na poštovní známku; *Eminka* — dcera Hanušových; *tu růži...* — viz dopis Němcové Karlovi z 23. září a z 22. — 23. prosince 1856 (Listy II, str. 238 a 279); *Genfer Novellen* — Nouvelles Génévoises (Ženevské novely), kniha švýcarského spisovatele Rodolpha Töpffera (1799—1846), r. 1839 vydaná v něm. překladu publicisty Heinricha Zschokke (1771—1848); *Höllenfahrt* — Heines Höllenfahrt (Heinova jízda do pekel, 1856), dílo Wolfganga Müllera; *Atta Troll* — báseň Heinricha Heina z let 1841—1842; *Albigenser* — Albigenští, epická báseň Nikolause Lenaua (1802—1850) o jihofrancouzských sektářích 17. a 18. století; *Kopisch* — August K. (1799—1853); *Mörike* — Eduard M. (1804—1875); *Böttger* — Adolph B. (1815—1870); *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—1876); *Jean Paul* — J. P. Friedrich Richter (1763—1825); *Romanzero* — kniha Heinricha Heina z r. 1851; *Amaranth* — román něm. spisovatele a estetika vídeňské university Oskara von Redwitz (1823—1891); *že jdeš ze Sagan* — K. Němec však tehdy ze Zaháně neodešel; *u Vrbů* — podle sdělení Dory Němcové byli Vrbovi pražská úřednická rodina; *Prokop* — syn prof. Jana Krejčího; *věru bych... se žejbrovala na jih* — za J. Němcem do Běláku, do Korutanska (*žejbrovat se* — toulat se, jít); *šmizetka* — (z franc. chemisette) náprsenka; *In Sagan zu öffnen* — Otevřít v Zaháni; *u Boženky Staňkovic* — u dcery lékaře Václava

* Používané zkratky: *ČS* — Museum Boženy Němcové v České Skalici, *G* — Sebrané spisy B. Němcové, sv. XIII, Korespondence II, vyd. M. Gebauerová, 1914, *Haluzický* — Bohumil Haluzický, Božena Němcová a Slovensko (1958), *M* — Archiv Matice slovenské v Martině, *NM* — literární archiv Knihovny Národního musea, *Prošek* — Jan Prošek, O nedatovaných neb chybně datovaných dopisech v Korespondenci B. N. (ČČM 97, 1923), *ÚČL* — Ústav pro českou literaturu ČSAV, *V* — Korespondence a zápisky B. Němcové, vyd. Vinc. Vávra, b. r., *VM* — Museum Aloise Vojtěcha Šembery ve Vysokém Mýtě, *Záhoř* — soupis korespondence B. N. v 2. vyd. Výboru z korespondence B. N., sestavil Zdeněk Záhoř (1922).

Staňka, provdané za inž. Josefa Šetlíka, viz Listy II, 329; *dr. Lambl se již vrátil* — ze studijní cesty po Německu a Anglii; *Šťastný* — prof. Jan Š., pedagog, ředitel České reálky; *Pilz* — zahradník, přítel Karlův; *v Košíři* — v Košířích, v zahradě Klamovce; *koho si Aida vezme* — sestra Němcové si měla vzít jakéhosi Herstla, ale ze svatby sešlo, provdala se později za Němce Peina; *s tím výkresem otcova hrobu* — obrázek tužkou, který je nyní v Museu B. Němcové v České Skalici, kreslil pravděpodobně bratr Němcové Gustav; *telegrafická depeše* — 3. ledna 1857 spáchal vyobcovaný kněz Vergès (Verger) v pařížském kostele St. Etienne du Mont vražedný útok na pařížského arcibiskupa Marii Dominika Siboura; Pražské noviny mají o tom první zprávu 6. ledna, jméno vrahovo je však uvedeno až 7. ledna; dopis byl tedy psán dříve, nežli Němcová čtla, jak se vrah jmenoval.

197. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 7. ledna 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Věta pod podpisem je na straně 4, na levém okraji, napsána shora dolů. Část dopisu od slov „Co slyšíš z Březnice?" až po slova „...co možná záhy zbavil!" je napsána azbukou, některá písmena jsou však psána latinkou.

Před svátky jsem Vám psala list — dopis ze 14. prosince 1856; *v Březnici* — u přítele Karla Kulicha; *na zdraví Vaška Čočky* — V. Č. Bendla, jenž v svém humoristickém časopise Rachejtle (Jičín, 1854—1855) užíval pseudonymu Fabián Čočka; *Řezáč* — František Ř. (1819—1879), pedagog, redaktor časopisu Škola a život; *páter Standler* — pravděpodobně František Stangler (nar. v Třeboni r. 1806), katecheta u Sv. Štěpána na Novém Městě pražském; *Ihre Großmut...* — citát z básně Heinricha Heina „Anno 1829" (Neue Gedichte, 2. vyd., 1844): Jejich velkomyslnost je tak veliká jako otvor v pokladničce, do níž se vkládají dárky pro chudé; *Höllenfahrt von Heine* — viz dopis č. 196; *„literaturgeschichte"* — „literární dějepis", báseň na námět literárněhistorický a s narážkami literárněhistorickými; *Hartmann* — Moritz H. (1821—1872), českoněmecký básník, přítel Heinův; *Břetislav II.* — byl hrán v Stavovském divadle 6. ledna 1857 s názvem Břetislav, samozvanec český, tiskem vyšel v Divadelní bibliotéce, sv. 24; *Chauer* — Josef Ch. (1805—1859); *Kolárová* — Anna K., rozená Manetínská (1817—1882); *Šimanovský* — Karel Š., vl. jménem Karel Šíma (1825—1904); *herec Rott* — Moritz R., vl. jménem Moritz Rosenberg (1797—1867), pohostinsky hrál několikrát v Praze, posledně v říjnu 1857; *Copak říkáte těm novinám z Paříže* — viz dopis č. 196; *Lambl se vrátil z cest* — viz dopis č. 196; *Polda* — Leopold Hansmann; *stranu listu* — v orig. psáno azbukou листу, což lze číst i ‚listů'; jde o listy, jež psala Němcová Hanuši Jurenkovi a jež adresát půjčil někomu z přátel, anebo jež si u některého přítele uschoval; s největší pravděpodobností jsou to listy, z nichž otiskl J. E. Sojka r. 1862 úryvky v knize Naši mužové; *Liblina* — Jan Knedlhans Liblinský (1823—1889), publicista; *Jurovi* — Hanuši Jurenkovi; *Z Moravy posud ani muk* — Němcová tam psala jménem V. Č. Bendla jeho bývalé lásce Anně Pokorné.

198. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 14. ledna 1857*
Orig.: 2 listy, 8°, ČS.

štráfky — kněžské límečky, kolárky; *Koleda* — brněnský kalendář, vydávaný Moravskou národní jednotou, přispívala do něho i Němcová; *že Vás nechal tak jít* — V. Štulc sliboval Bendlovi peněžitou pomoc na cestu do Českých Budějovic, ale nedal mu nic (srov. Listy II, str. 265 a 328); *Almanach katolicko-národní* — tento záměr V. Štulc neuskutečnil; *Schulzů Ferda* — Ferdinand Schulz (1835—1905), spisovatel, pozdější redaktor Zlaté Prahy; *totiž ten časopis* — V. Č. Bendl byl jako student účasten na psaných studentských časopisech Konvalinky, Poupata, Rhetor a zejména na Zoře z let 1850—1852, kterou policie v bytě Bendlově zkonfiskovala; viz předmluvu F. Strejčka k vydání Bendlových Básní a novel (1938); *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař; *Palandovi* — Františku Palackému; *Formát bude jako Perel* — almanach Perly české vyšel v dvojím formátu, oktávu a kvartu, r. 1854 na oslavu první návštěvy císařovy; *je v elysium* — je v sedmém nebi; *trojích tendencí almanachy — demokratický* — Máj, almanach družiny nerudovské, redigovaný J. Barákem, tehdy už připravovaný a vydaný s datem 1858, *monarchický* — Perly české, *ultramontanistský* — chystaný V. Štulcem; *Lubomírský* — Jerzy Lubomirski (1817—1872), polský spisovatel a státník, žák pražské university; *Vy máte asi také práce v té sbírce* — v studentském časopisu Zora, jehož byl Bendl redaktorem; *Píšte Ferdovi* — Ferdinandu Schulzovi; *Vorel* — F. L. Vorlíček; *Rieger bude vydávat... Máchovy spisy* — vyšly až r. 1862; *paní Čacká* — Františka Bohunka Svobodová (1811—1882), provdaná za dr. J. B. Pichla, jako spisovatelka užívala pseudonymu Marie Čacká; V. B. Nebeský napsal o ní v Květech 1844 nekrolog, ale r. 1857 vydala Čacká knížku veršů Písně; *ty poesie... Koubkova* — Sebrané spisy J. P. Koubka vydával v letech 1857—1859 F. L. Vorlíček spolu s J. V. Fričem; *na Pražskou paničku* — na chystaný román Němcové, už nedopsaný, jenž měl mít název Pražská panička nebo — jak to rovněž čteme v dopisech Němcové — Žena z lidu a k jehož titulní postavě měla být modelem přítelkyně Němcových paní Šlenkertová; měl vyjít v Bibliotéce českých původních románů historických i novověkých, kterou vydávala K. Jeřábková a v níž vyšla Pohorská vesnice; *hraběnka* — Eleonora Voračická z Kounic a Paběnic, jíž je věnována Babička; *Staněk* — Jan Bohdan S. (1828—1868), prof. chemie na České reálce a na technice; *na Břetislavu samožvanci* — viz dopis č. 197; *Klicpera na německy* — F. Palacký si jako historik nevážil historických dramat V. K. Klicpery, protože je v nich historie traktována libovolně; *těšme se blahou nadějí* — reminiscence na první verš společenské písně, již složil Josef Theodor Krov (viz B. Václavek, O české písni lidové a zlidovělé, 1950, str. 180).

199. *Karlu Němcovi do Zaháně — 4. února 1857*
Orig.: 1 dvojl., 8°, 1 lístek, 13,8 × 2,9 cm, NM. Všechny horní pravé rohy dvojlistu jsou utrženy asi v rozsahu 1 × 2,5 cm.

zahacuješ narkosí — ucpáváš narkotickou látkou; *Jarouš... stal se krajním v kreslírně* — byl v odměnu za pilnost posazen na krajní, vedoucí místo v lavici; *Šťastný* — prof. Jan Š.; *Tátovi se Hansmann líbil* — když se u něho cestou do Korutan zastavil v Brně, píše o tom Němcové v dopise z 21. listopadu 1856; *Albert* — zahradnický druh Karlův, příjmení jeho neznáme; *Eminka* — dcera prof. I. J. Hanuše; *Táta Ti bude bezpochyby psát* — z této doby nemáme dochován žádný list J. Němce Karlovi.

200. *Josefu Němcovi do Běláku — 16. února 1857*

Orig.: 2 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu, dokončení se nedochovalo.

České bratry — patrně Geschichte der Böhmischen Brüder, již vydal v 1. 1857—1858 ve dvou dílech A. Gindely (1829—1892), český historik, tehdy profesor České reálky v Praze; *Helfert* — JUDr. Josef Alexandr H. (1820—1890), dějepisec a státník rakouský, autor několika knih o roku 1848; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *Marje* — předešlá služebná Němcových Marie Klasná; *k Vrbom* — k Vrbovům, viz dopis č. 196; *Wenzig* — ředitel Josef W., patrně jde ještě o honorář za autorisaci překladu pohádek ve Wenzigově antologii Westslavischer Märchenschatz, viz Listy II, 316; *Marek* — A. Marek, libuňský děkan a podporovatel Němcové; *skrze baladu, kterou... Hansmann poslal do Musejníka* — tato balada otištěna nebyla; *abych napsala do Musejníka článek* — stalo se to až v 3. sv. ČČM z r. 1857, kde (str. 307 a d.) Němcová otiskla stať svého muže Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech; *k tomu Bočonovi* — Emanuel Botschon, také po prácheňsku Bočoun, rodák z Radomyšle, pražský boháč, zemřel r. 1861 v Jihlavě jako bývalý jednatel u podnikatele železničních staveb V. Lanny; *Staněk chce psát... do toho Kladna* — prof. Jan Bohdan S. se chtěl poptat po místě vhodném pro J. Němce na Kladensku; *S tím Bydžovem* — Nový Bydžov, rodiště J. Němce, se Němcové nelíbil, bála se tamních maloměšťáků a zejména také žen z mužova příbuzenstva; *Mayer* — Dr. Antonín Majer, profesor České reálky; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Šanda* — František Š. (1831—1893), tehdy asistent kreslení na České reálce; *Doktor na to doléhá* — lékař V. D. Lambl; *Ryšavý* — Dominik R., profesor matematiky na České reálce; *Český Plutarch* — soubor životopisů, nazvaný podle řeckého životopisce Plutarcha z 1. stol. n. l.; z jednání o Českého Plutarcha vznikl Slovník naučný, tzv. Riegrův; *Bellmann* — Karel B., pražský nakladatel; *Bernard z Cimburka* — budovatel hradu Cimburka u Moravské Třebové a pak Nového Cimburka u Koryčan (14. stol.); *Ctibor Tovačovský z Cimburka* (asi 1437—1491), přívrženec krále Jiřího z Poděbrad, jeho diplomat, právnický spisovatel, autor Knihy tovačovské a Hádání pravdy a lži; *Fišer z Erlachu* — Jan Bernard F., vídeňský stavitel; *Klamovský palác* — Clam-Gallasův palác na Starém Městě v Husově ulici; *Diviš z Trotiny* — správně Zbyšek z Trotiny, český malíř miniatur ve 14. stol.; *Krocín* — nejspíše Matěj Krocínovský (1583—1648), pobělohorský spisovatel, exulant; *Vrťátko* — Antonín Jaroslav V., musejní bibliotekář; *Jan z Dražic* — pražský biskup,

zemřel r. 1278; *Langer* — Josef Jaroslav L. (1806—1846), autor Selanek (1830); *Bohuslav* — Blahoslav, jde o Jana Blahoslava (1523—1571), biskupa a historika jednoty bratrské; *Augusta* — Jan A. (1500—1572), biskup jednoty bratrské; *Zalužanský* — Adam Zalužanský ze Zalužan, lékař a botanik 16. a 17. stol.; *Linné* — Karl L., švédský botanik 18. stol., tvůrce rostlinné soustavy; *Jesenský* — Jan J. (Jessenius, 1556—1621), slovenský lékař, popravený na Staroměstském nám.; *Krombholz* — Julius K. (1782 až 1843), profesor pražské lékařské fakulty; *Slavík* — Josef S. (1806 až 1833), slavný český houslista; *Gluck* — Christoph Wilibald G. (1714—1787), něm. hudební skladatel; šenkýřem však v Čechách na Rumbursku byl jeho otec, pův. panský lesní; *Fialka* — Mořic F. (1809 až 1869), rakouský plukovník a český spisovatel; *Karel ze Švarcenberku* — polní podmaršálek, velitel spojeneckých vojsk v bitvě u Lipska (1813); *Marie Antonie* — vl. jm. Josefa Pedálová (1780—1831), jeptiška řádu alžbětinek, píšící i pod pseudonymem Dobrovlastka; *Obzor* — naučný časopis, redigovaný V. Zeleným, K. J. Erbenem a K. B. Štorchem a vycházející r. 1855 u J. Pospíšila; *Strohbachová* — vdova po apelačním radovi zemského soudu (viz Listy II, 327); *u Plc.* — u Palackých; *„Und mit solchen Belegen...“* — A při takových dokladech nemohlo být věru jinak, než že byl císař milostiv!; *z Novin* — z Pražských novin, jejichž dopisovatelem ze Slovenska a pak i ze Slovinska byl J. Němec a jež tedy jako spolupracovník dostával zdarma; *Wegen strategischen Rücksichten!* — Ze strategických důvodů!; *Bach* — Alexander B. (1813—1893), vůdce vídeňských revolucionářů z r. 1848, pak rakouský ministr a představitel reakce let padesátých, povýšený do stavu baronského; *Apollo* — hostinec v Ječné ulici; *u Auersperka* — v domě na rohu Spálené a Myslíkovy ulice; *Mencl tam byl* — jako výrobce lustrů; *kníže Rohan* — patrně Kamil Filip R., majitel Sychrova, Lomnice n. Pop. a paláce na Malé Straně; *Pepita* — Pepita de Oliva, špan. tanečnice; *Pavlas* — Antonín P., zvaný přáteli Bobeš, někdejší učitel Němcové v češtině, redaktor Posla z Prahy; *Erbenova paní* — první choť K. J. Erbena Barbora, roz. Mečířová, jež zemřela v 39 letech 20. srpna 1857; *o ty malé děti* — Erbenovi měli děti Blaženu (1844), Ladislava (1846), Jaromíra (1848) a Bohuslavu (1850); *Nezapomeň na článek do Novin* — první dopis J. Němce z Běláku v Korutanech byl s datem 7. března otištěn v Pražských novinách 13. března 1857.

201. *Marii Němečkové v Praze — 23. února 1857*

Orig.: 1 dvojlist, 8^0, Museum v Hořicích, pozůstalost Věnceslavy Srbové-Lužické. Psáno na str. 1, na str. 4 adresa. Dopis byl zalepen nálepkou v podobě bílého kvítku se žlutým středem, červenými tyčinkami a majuskulním frakturovým písmenem B. Po prvé otiskl Mil. Novotný, Lidové noviny 25. srpna 1932.

při poslední Vaší návštěvě — s H. Jurenkou po jeho návratu z Polska (srov. dopis č. 202 a 203); *Bohemie* — pražský německý deník.

202. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — mezi 25. únorem a 4. březnem 1857*

Orig.: 2 dvojl a 1 list, 8°, NM. První část není datována, druhá má datum 4/3 [1857]. Záhoř uvádí tento dopis jako dva dopisy, prvou část datuje 27. únorem 1857, u druhé poznamenává: „Tvoří celek se předešlým." Datuji 25. únorem, a nikoli 27. únorem, protože o smrti Anny Fričové (25. února) se zde píše až v části druhé, datované 4/3. Poznámka „Prosím Vás, spalte..." je napsána na 1. str. samostatného listu dole u okraje a je oddělena od vlastního textu vodorovnou čarou.

než jsem Váš list dostala — jde o dopis V. Č. Bendla ze 4. února; *ten papír* — V. Č. Bendlovi se líbil dopisní papír Němcové, žádal ji tedy 4. února, aby mu jej také obstarala; *Höllenfahrt* — viz dopis č. 196; *Wo nicht Menschenhilfe...* — Kde nepomohou lidé, tam nepomůže ani pánbůh; *kastrickou zimnici* — gastrickou zimnici (zimnici způsobenou žaludeční poruchou); *od Řezáče* — za příspěvky v časopise Škola a život; *Od Jeřábků* — od K. Jeřábkové, honorářové doplatky za Pohorskou vesnici, vydanou r. 1856 v Bibliotéce českých původních románů; *do Musejníku článek národopisní* — Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské, otištěná až v třetím čísle ČČM z r. 1857; *Personalzulage* — osobní příplatek; *přijel sem Hanuš* — Jurenka (viz dopis č. 201); *pod Emauzy* — v ulici Na hrádku, kde bydlela Němcová od října 1854 až do podzimu 1855; *v kruhuli* — v květináči; *Morgenstund'...* — doslovně: Ranní hodina nese zlato v ústech, naše: Ranní ptáče dál doskáče; *doktor Jurenka se slečnou* — s Marií Němečkovou (viz dopis č. 201); *Váš list, který jsem mu dala přečíst* — dopis Bendlův ze 4. února 1857; *s Pepíkem* — s J. V. Fričem; *Ohéral* — Jan O. (1810—1868), publicista, překladatel Babičky v časopise Erinnerungen (1858); *skrze nějakou brněnskou korespondenci* — jde o listy Němcové, jež byly v nějakých cizích rukách; *na Annu vzpomínat* — na Annu Pokornou, viz dopis č. 197; *Ženu ještě nemám dokončenou* — viz dopis č. 198; *na pohřbu Fričové* — zemřela 25. února, pohřeb byl 28. února; *Sandová* — franc. spisovatelka George Sand (1804—1876); *Die Liebe ist nichts...* — Láska není nic jiného nežli představa o převaze bytosti, kterou ovládáme, a zhroutí-li se tato představa, zbývá už jenom přátelství; *Es gibt nur eine Jugend...* — Máme jen jedno mládí, jen jedno štěstí v mládí! — *žes mi psal o té novele* — Bendl píše Němcové 4. února 1857: „Jura mi poslal překlad jedné polské povídky od Kraszewského, abych ji opravil a do Lumíra poslal... Povídka ta je ale napolovic po polsku nechaná a čeština v ní také není tuze fajn, takže ji musím celou přepsat." — *Jura Ti psal, že Anna mrtva* — v tomto místě je škrt (pravděpodobně pozdní porušení originálu); původně se tu čtlo „Tille Ti psal...", tj. přítel Němcové, Bendlův i Jurenkův Antonín Tille; Tille bylo škrtnuto a místo něho nadepsáno Jura, tj. Jurenka; v tomto novém znění nemá věta smyslu ani logiky, neboť Jurenka nepotřeboval z Polska Bendla informovat o pražské události; domnívám se, že jde o škrt z ruky prof. Václava Tilla, jenž byl vlastníkem většiny dopisů psaných Němcovou Bendlovi a jenž tak chtěl

odstranit drobnou charakterovou skvrnu z památky svého otce, o němž se Němcová jindy vyslovovala s přátelským obdivem; *Anna mrtva* — Anna Fričová; *im wunderschönen Monat Mai* — v divukrásném měsíci máji; verš z básně Heinova Lyrického intermezza (1823); *Tomsa* — František Bohumil T. (1793 — 26. února 1857), překladatel zastaralých romantických a dobrodružných německých povídek; *Poldíkové listy* — listy Leopolda Hansmanna psané Němcové; přátelská družina Němcové měla ve zvyku si navzájem sdělovat svou korespondenci; *proto jsem ji donesla Nebeskému* — aby ji otiskl v Časopise Českého musea, otištěno tam však od Leopolda Hansmanna nic nebylo; *jako ten student... v Rachejtlích* — v 1. sešitku, v povídce Jedenáct zlatých dvacet krejcarů; *na löschpapíru* — na pijavém papíru; *Generální sezení musejní* — satira K. Havlíčka První jenerální schůzka Českého národního museum l. P. 1847; *páter Štulec* — Václav Štulc; *Tomek* — konservativní historik Václav Vladivoj T. (1818—1905); *Revue des Mondes* — Revue des deux Mondes, významná revue francouzská; *psala náramně zamilované psaní páterovi Kamarýtovi* — Josefu Vlastimilu K. (1797—1833), básníku z družiny F. L. Čelakovského; tyto její dopisy neznáme, ale jsou dochována stejně zamilovaná psaní Marie Antonie F. L. Čelakovskému; *Abelard a Heloiza* — Abélard a Héloise, historie o milenecké dvojici z francouzského středověku, Pierre Abélard (1079—1143) byl francouzský bohoslovec, Héloise byla jeho žačka; *životopis Langra* — J. J. Langra; *wos sogn Sie...* — (dialekticky) co tomu říkáte? — *Vorlovu adresu* — adresu F. L. Vorlíčka; *Höllenfahrt* — viz dopis č. 196; *Hartmann* — viz dopis č. 197; *s těmi mými listy* — V. Č. Bendl psal 4. února 1857 Němcové azbukou: „O těch listech nevím ani muk. Kolikrát jsem už o tom Hanušovi psal, ale nikdy mi právě na tu věc nedal žádnou odpověď. Můžeš ale být ujištěná, že on sám bude míti tolik rozumu a dobře to schová. Onehdy mi jedenkrát při jedné příležitosti psal, že své věci z Polsky ještě nedostal"; *mit meiner höchsteigenen Hand gekocht* — mou nanejvýš vlastní rukou uvařený; Němcová opakuje německou frázi, jíž užil V. Č. Bendl v dopise ze 4. února 1857 (mit höchsteigener literarischen Hand); *Mordulína* — v dopise ze 4. února oznamuje V. Č. Bendl, že budou v semináři provozovat hru Rytíř Šnofonius a princezna Mordulína; *od biskupa* — V. Č. Bendl napsal 4. února 1857, že se na ně přijde podívat sám biskup, Jan Valerián Jirsík; *Št...* — Václav Štulc; *bjele głavy* — biale głowy (polsky), ženy; *Háfiz* — nejslavnější perský lyrický básník (zemř. r. 1389); německé přebásnění G. Fr. Daumera vyšlo v Hamburku r. 1846; ozvuky této četby nalezneme v četných háfizovských citátech v dopisech Němcové z r. 1857; *Gusta z Brezna* — lékař Gustáv Kazimír Zechenter; jeho příspěvek vyšel v Živě 1857, str. 97-103 jako Medvědí polovačka na Slovensku (viz Dílo B. N., XIII [1930], 197); *článek do Novin* — datovaný 6. březnem, otištěný v Pražských novinách 18. března 1857, vypráví v závěru o tom, jak se připravují Slovinci na přísný půst (viz Dílo B. N., XIV [1930], 113): „Aby si toho odepření napřed již vynahradili, nají se každý na masopustní úterý dostatečně masa. Každá hospodyně připraví ten den na den i noc

hojnost masitých pokrmů; o jedenácté hodině v noci seženou se všickni ke stolu, kdo spí, toho vzbudí, masitá jídla přinesou se na stůl, a tu se drží hody. Do dvanácté musí být všecko snědeno... Tím se končí masopust."; *Heimatschein* ... — domovský list... pro všechny rakouské státy; *Rukopis máš mít* — V. Č. Bendl žádal 4. února 1857 v dopisu Němcovou, aby mu po vytištění Ženy z lidu darovala rukopis; *vlastenecký Drang* — vlastenecká horlivost; *Literacký dzenník* — V. Č. Bendl se chtěl na Dziennik literacki předplatit, i žádal Němcovou 4. února 1857, aby se v pražských redakcích poptala na adresu; *list od Toníka* — od Antonína Tilla; *tatík Tomek*... — Václav Vladivoj Tomek s chotí Josefou, roz. Dáňovou, dcerou ředitele panství ve Chválkovicích, krajankou a družkou Němcové z mládí; *starý se pořád smál a nevěděl čemu* — Němcová parafrázuje verš K. Havlíčka z První jenerální schůzky Českého národního museum l. P. 1847; *Tvoje malá básnička* — v dopise ze 4. února 1857 se začíná slovy „Ach, v které dáli skryt ten hrob..." a je v ní opět vzpomínání na Annu Pokornou.

203. *Karlu Němcovi do Zaháně — 5. března 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. V místech [ ] je vytržen okraj dopisu. Poslední věta je připsána na horní okraj 1. strany.

že nemáš ještě knížku — knížku vandrovní; *v tom pokojíčku máme vlhko a zimu* — v bytě v Štěpánské ulici č. p. 647; *kam ta pětka stačí* — pět zlatých, které Němcová dostávala od Palackých jako pravidelný měsíční příspěvek; *dobré třídy* — dobré známky; *starší Fialovic* — dcera zahradníka Fialy; *malý Eda* — Fialův syn; *Marie* — někdejší služebná Němcových Marie Klasná; *Šťastný* — prof. Jan Š.; *Vašek* — V. Č. Bendl; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *Vojtíšek Šafary* — syn P. J. Šafaříka Vojtěch (1829—1902), chemik a astronom; *P. Škoda* — páter Jan Karel Š. (1810—1876), středoškolský profesor a katecheta; *Pepíček* — Josef J. Heindl, syn jičínského notáře, student bydlící u Hanušů; *Ludmila, Emča* — děti prof. I. J. Hanuše; *nezapomeň na 19. březen* — na otcův svátek.

204. *Karlu Němcovi do Zaháně — před 10. březnem 1857*

Orig. nezvěstný, r. 1943 byl tento dopis v majetku jedné královéhradecké rodiny, jak se dovídáme z Lidových novin z 5. prosince 1943, ze zprávy podepsané šifrou H-P. Dopis však není v této zprávě přepsán, jako doklad je tam jedna jeho strana reprodukována faksimilem. Ve výkladu o dopise se praví, že je to „malá čtvrtka zažloutlého papíru, popsaného po obou stranách", faksimil tedy reprodukuje jen jednu stranu tohoto dopisu. Šifra H-P konstruuje dataci takto: „Nepochybně... je z doby mezi 6. březnem a 18. dubnem 1857. ...podle věty...: ‚nezapomeň také na tátův svátek...' můžeme určit datum ještě přibližněji na konec první polovice března... ." Spolehlivější dataci dává list Němcové J. Němcovi z 10. až 16. března 1857 (dopis č. 205): „Kodym zahradník... staví se v Saganech..., dala jsem mu list na Karla." List svěřený Kodymovi je tento dopis č. 204.

stranu knížky — stran vandrovní knížky.

205. *Josefu Němcovi do Běláku — 10. až 16. března 1857*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS.

zase je o jedno méně — r. 1857 gratuluje rodina bez syna Karla, první ubyl z rodiny úmrtím r. 1853 syn Hynek; *list Tvůj* — dopis z 10. února 1857; *z Novin* — z Pražských novin, jež otiskly 13. března dopis J. Němce z Běláku o zemětřesení, které tam zažil; *strach... před tou kometou* — šlo o Donatiho vlasatici, jež se pak objevila 2. června 1858; *na tu knížku* — na cestovní knížku pro syna Karla; *Muskava* — Mužákov v Pruském Slezsku západně od Zaháně, se zámkem a rozsáhlým parkem; *dala jsem mu list na Karla* — viz dopis č. 204; *Johana Podhorských* — sestra Karlova přítele rytce Václava P. (zemřela 6. března 1857); *Alžbětinky* — nemocnice alžbětinek na Slupi na Novém Městě v Praze; *ten Václav* — Podhorský; *s Bydžovem* — viz dopis č. 200; *Mus. sezení* — K. Havlíčka První jenerální schůzka...; *Šlenk....* — Šlenkertce, Menclovi, Pavlovům(?) a Podhorským; *Márinka* — dcera F. L. Riegra; *ty polemiky...* — mezi Františkem Řezáčem a germanisátorem českého školství Johannem Mareschem v německém deníku Bohemia, v židovskoněmeckém liberálním Tagesbote aus Böhmen, v Škole a životu, Poslu z Prahy, Časopisu Českého musea a jinde; *Was is gschehn?...* — Co se stalo? Nu, co se stalo — husar zapích kočku!; *Na, jetzt werden die Böhmen...* — No, teď ti Češi sežerou všecko na posezení; *V těch Uhřích... ten pan kmotr* — některý z finančnických přátel J. Němce.

206. *Karlu Němcovi do Zaháně — 31. března 1857*

Orig. dnes nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl dán A. Heydukovi pro slovenské gymnasium, nevíme pro které. Dopis není datován. Datuji podle údajů v dopise: „Rok bude co nevidět, co jsi z domu" — podle toho byl dopis psán delší dobu před 24. dubnem; zpráva o smrti Johany Podhorské je v něm téměř shodná se zprávou v dopise č. 205; výzva „Píšte mi k svátkům", tj. k velikonocům, klade dopis před 5. duben, kdy byla toho roku Květná neděle. Podle přípisku „Dem Karl" lze soudit, že byl dopis pro syna přiložen k jinému dopisu rodinnému, pravděpodobně k dopisu poslanému matce, z něhož se nám dochovala jen obálka, která má razítko s datem 31. března 1857. — Dopis přetiskuji podle G II, 330, s drobnými korekturami.

Od Jeřábků... — doplatek honoráře za Pohorskou vesnici.

207. *Matiju Majarovi do Gerljachu v Korutanech — 1. dubna 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.

pozdrav mu vzkazujete — v dopisu J. Němce z 21. března 1857; *V Časopisu Českého museum, v čtrnáctém ročníku* — r. 1840 na str. 232 a d. bylo otištěno pojednání Dalibora J. Vahyleviče O upírech a viďmách u Slovanů vůbec; *Jezbera* — František J. (1829—1901), filolog, docent slovanských jazyků na universitě varšavské.

208. *Josefu Němcovi do Běláku — 17. dubna 1857*

Orig.: 1 dvoj. a 1 list, 8^0, 1 list 14,3 × 16,1 cm, ČS. Dodatek „Jarouš dostal od Manky..." je napsán na str. 1 menšího posledního listu při dolním okraji.

Brauner — František August B. (1810—1880), politik; *Šebek* — František Š., pražský stavitel; *při k. k.* — při kaiserlich königlich (císařském královském) zaměstnání, u úřadu; *Klein i Lanna* — pražští podnikatelé staveb (viz dopis č. 215); *Krása* — JUDr. Alois K. (1828—1900), politik, jemuž se podařilo r. 1860 založit první český samostatný denní list Čas; *Neuwall* — Albert rytíř z Neuwallů, ministerský rada v ministerstvu financí; *té p. dohlídky* — té policejní dohlídky; *Plc.* — *Rieger, Brauner* — Palacký...; založit český politický list, na vládě nezávislý, se jim však nepodařilo; *žák H. B.* — Havlíčka Borovského; *Pražské* — Pražské noviny, vládní orgán; *Pražský Posel* — Posel z Prahy, jenž se živě zúčastnil boje s Johannem Mareschem (viz dopis č. 205); *à la Mercy's* — jako Mercy's Anzeiger, inzertní oznamovatel vydávaný nakladatelem Heinrichem Mercym; *Piš zase něco do Novin* — další dopis J. Němce ze Slovinska byl otištěn v Pražských novinách až 15. května 1857 (viz Dílo B. N., XIV); *Šesták* — Josef Š. (1827—1902), redaktor úředních Pražských novin; *proti Kuldovi* — polemika proti moravskému pohádkáři B. M. Kuldovi (1820—1903) nebyla otištěna; *Krolmus* — P. Václav K. (1787—1861), archeolog, autor Staročeských pověstí; *Taxis* — Rudolf Thurn-Taxis, šlechtic, jenž se účastnil českého politického a kulturního života; *Tomíček* — Jan Slavomír T. (1806—1866), spisovatel, r. 1857 vydal jeden svazek Čtení zábavného ve slovanských jazycích; *Amerling* — dr. Karel Slavoj A. (1807—1884), pedagog, zakladatel Budče a českého průmyslového školství; *Was wollen denn die Böhmen wieder...* — Co jen to ti Češi zase chtějí, nebudou přece chtít nadělat z řemeslníků doktory!; *Gewerbsfreiheit* — svoboda živnostenského podnikání; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Mužák* — Petr M., muž Karolíny Světlé; *Dora chodí do frančiny* — do ústavu Elisy a Eugenie Clottyových v Dominikánské, dnes Husově ulici na Starém Městě; *u Rit.* — u Henrietty z Rittersbergů (1812—1880), jež měla dívčí pensionát a vyučovala francouzštině a mimo to se pokoušela i o literární práce (s pseudonymem Johana Marie); do rukopisného sborníčku ženských spisovatelek, věnovaného J. V. Fričovi r. 1856, zařadila prózu Němcové Čtyři doby; *peteče* — petechie, červené skvrny vzniklé výlevem krve do svrchní vrstvy kožní; *S tou planetou* — viz dopis č. 205; *páter Havránek* — František H., kazatel a církevní spisovatel, vydal brožurku Nebojte se komety; *Na zámku* — na Pražském hradě; *Deutsche allgemeine* — Deutsche allgemeine Zeitung; *u Plc.* — u Palackých; *Aksamit* — Ignác A., profesor matematiky a fysiky na Akademickém gymnasiu; *Zelený* — Václav Z. (1825—1875), profesor Akademického gymnasia, literární historik, byl roku 1856—1857 pro churavost na dovolené a cestoval po Itálii a Francii; *Erbenová* — viz dopis č. 200; *Podlipský* — lékař Josef P.; *On to již ví* — její muž, básník K. J. Erben; *Meyer* — Slovinec

Matija Majar (viz dopis č. 207); *faktor* — z tiskárny Pražských novin; *Bobeš* — Antonín Pavlas, zaměstnaný v redakci Pražských novin; *na drahé nám místo* — na hrob syna Hynka; *Věžnický* — domácí Němcových v Ďarmotech, lékař, měl dcerku Emču (viz Listy II, 293); *Šlesinger* — A. L. Schlesinger, poslanec zemského sněmu, emigroval r. 1856, r. 1857 se dostal do Nebrasky v USA, kde se živil jako dopravce zboží; *od p.* — od policie; *Fingerhut* — Vojtěch Náprstek byl v Americe v l. 1848—1858; *Cenefels* — byl podle sdělení Dory Němcové z Domažlic a vystěhoval se s několika krajany do Ameriky; *že Ti připravily tak slavný svátek* — J. Němec psal 21. března 1857, jak ho pohostila o svátku jeho bytná; *Šetlíkovic* — manželé inž. Josef a Božena, dcera lékaře Václava Staňka; *Posel* — Posel z Prahy.

209. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 18. dubna 1857*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Fragment dopisu, začátek chybí.

doktorskou moudrost Honzovu — moudrost dr. Jana Palackého (1830 až 1908), syna historiografova, doktora práv a filosofie; *u Plc.* — u Palackých; *O A...* — o Anně Pokorné; *Dejte si jen na listy pozor!* — výstraha upozorňující na policejní kontrolu korespondence Němcové a snad i V. Č. Bendla.

210. *Karolíně Staňkové v Praze — 25. dubna 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, v rodinném majetku inž. Ivana Šetlíka. Psáno na str. 1, na str. 4 adresa.

211. *Karlu Němcovi do Zaháně — 3. června 1857*

Orig.: proužek 3 × 14 cm, NM. Lístek byl přiložen k nějaké zásilce posílané Němcovou synu Karlovi, k níž byly přiloženy i dva dopisy sestrám. Datuji podle listu sestře Adéle.

Dej ty listy sestrám — zachoval se pouze list psaný Adéle (č. 212).

212. *Adéle Panklové do Zaháně — 3. června 1857*

Orig.: 2 dvojl., 8^9, NM. Přípisky: „Grüße..." — na str. 1 vedle data; „Sage der Marii..." — na str. 1 dole pod čarou podél celého okraje; „Schreibe ja bald..." — na str. 8 na levém okraji shora dolů.

Překlad: V Praze 3. 6. 57 — Milá sestro! Velmi jsem se podivila, když jsem čtla o desítistránkovém dlouhém dopise, jejž jsi mi napsala, ale jejž jsem nedostala. Nechce se mi věřit, že by byl býval zadržen policií, neboť dostávám dopisy odjinud, kde by bylo nápadnější, proč si tam koresponduji, ale že mám v Saganech příbuzné, to je známo docela dobře. Jenom vy jste to mohli zavinit; myslím, že dopis byl velmi tlustý, a někdo se domníval, že jsou v něm peníze. — Chtěla jsem Ti hned odpovědět na Tvůj dopis, ale jsem poslední dobou pořád churavá, mnohdy se cítím tak slabá a beze vší chuti k životu, že jsem si přávala, abych mohla lehnout a usnout navěky. Obavy o Jaroslava pro jeho neduživost nedopřávají mi rovněž

ani chvilku pokojnou, a k tomu ještě ty strašlivé starosti, jež ze všech stran na mne dorážejí, není divu, že celý můj organismus je tak poznenáhlu rozrušován, — zejména když se musím ustavičně duševně namáhat. Do noci pracovat, a lehnu-li si pro tělesnou únavu, jsem rozčilena, nemohu usnout, potom se dostaví celá armáda chmurných postav, mrtví i živí, ti, kteří mne milují i nemilují, celá armáda starostí, a to všecko mně víří v hlavě, plaší mi spánek z očí a kalí je slzami často po celé hodiny. — A dny nejsou lepší. K tomu ještě příliš nedostatečná strava a mé beztoho nijak silné tělo, není tedy divu, jsem-li nemocna. Bylo by mi bývalo dobrodiním, kdyby byla mohla Dory odjet do Sagan, ne že bych to byla udělala pro své pohodlí, nedávám ji ráda od sebe, ale nyní je mi toho dvojnásob potřebí, když bych mohla s hochem na venkov. A to mně není možné, je-li Dory doma; komu ji tu zanechat. Kdyby už tu byl můj muž, bylo by to dobré, mohli by spolu hospodařit, — ale takhle je to těžké. Nebýt jí, dala bych z bytu výpověď a šla bych ihned někam do hor s chlapcem, a mně by toho také bylo velmi třeba, ale všichni tři, to je těžké, abychom byli někomu na obtíž. Kdybyste to tedy mohli udělat, aby k Vám mohla odjet příští měsíc, mohla bych ji svěřit jednomu pánovi, který chce odcestovat do Drážďan a který by ji mohl vzít s sebou, je to přítel naší rodiny. Snad se do zimy naše poměry změní a já přece jen našetřím tolik, abych mohla zajet do Sagan a ji odvézt. — Nerada bych ji beztoho vytrhla z učení, neboť chci, aby se vzdělala na učitelku a ve dvou letech aby vstoupila do kursu. Na podzim doufám že bude zdarma přijata do hudební akademie, kdež pak se co nejdříve a co nejdokonaleji vzdělá v hudbě a ve zpěvu, pokud tomu musí rozumět jako učitelka. — Je to tedy jenom na tu dobu, jíž bych ráda využila k Jaroslavovu zotavení, je-li zde ovšem ještě jaká pomoc. Mohu ho ovšem poslat na některá místa, ale samotného, to není nikdy radno, potřebuje velmi přísné opatrnosti v životosprávě a musí se mýt v studené vodě; kdo se s ním bude v cizím domě zabývat? — Abychom však my všichni tři odjeli na venek, to nejde. — Snad že můj muž bude mít do podzimu i pensi a zde soukromou službu. Všechna politická provinění jsou teď arci amnestována, na papíře dokonce stojí, že nikdo nesmí proto nikoho v jeho službě týrat, ani na příjmech zkracovat, byl-li dříve vyšetřován, — ale tak je to jenom v novinách, aby se to rozkřiklo, ale ve skutečnosti to vypadá docela jinak — rozkazy z tajných kanceláří by mohly asi nejlépe dosvědčit, jak mnoho se ve skutečnosti používá milosti a spravedlivosti. — A nač je to všecko, vláda zkrátka nechce, abychom my Češi žili, a kdo s nimi nekřičí „ukřižujte, ukřižujte!", — ten je pak zkrátka sám ukřižován. Kam vítr, tam plášť, to každý nedovede! — A proto bude nejlépe, když můj muž odejde z prostředí, kde lidé nejsou nic jiného než uniformované mašiny. V těchto dnech mi poslal úmrtní oznámení tety Beyerové, také pro Vás, ale já je nechala zatím zde, v psaní by bylo příliš silné. Nepíšeš mi nic bližšího o své svatbě, nevíš ještě, kdy ji budeš slavit? — Dlouhé zasnoubení, milá Adélo, není k ničemu, můžeš-li se provdat, vdej se rychle. — Tvoje resignované smýšlení, pokud jde o Tvou budoucnost, velmi mne uklidnilo,

třebaže člověk nemůže vždy spoléhat na své srdce, neboť často pozbudeme rozumu a člověk se zřítí do propasti plné utrpení, aniž má sílu, aby se proti němu bránil, bývá dokonce tak sláb, že všecku tu bolest raději snáší než hrdý, chladný klid rozumu. — Ach kdo by dovedl prozkoumat toto nevyzpytatelné moře s jeho útesy a hlubinami, s jeho bohatými poklady a strašlivými obludami, toto moře zvané lidským srdcem! — Ty tedy myslíš, že K... jest zamilován. — Inu, ženské oko je v těchto věcech bystrozraké, ale já bych ho litovala, bylo-li by to s ním opravdu takové, a prosila bych Tě, abys ho z marného soucitu nijak nešetřila. Prozradí-li to v řeči, raději hned mu upřímně říci *ne* nežli přikládat náplasti anebo soucitně ránu obcházet a nechtít ji odhalit. Často pokládáme za lásku docela jiné city, nejčastěji to bývá ješitnost, bláhovost mužů a žen. Věř mi, každé ženě lichotí, když ji zbožňuje muž, i kdyby byl sebešerednější, a čím je toto zbožňování vášnivější, čím je vyšší, tím větší účastenství nebo tím větší soucit k němu chová, i kdyby její srdce náleželo jinému. — A naopak Tě ujišťuji, každá žena dokáže, aby se muž do ní zamiloval, projeví-li o něho zájem, neboť muži jsou ještě mnohem ješitnější; — často si z pouhé ješitnosti namluví, že jsou opravdu zamilováni do té, u níž vzbudili zalíbení. Ach co všecko se často nejmenuje láskou! A jsou to mýdlové bubliny, pestré dětské hříčky, jež se nejslabším zachvěním vzduchu rozplývají v nic! — Komu však cit pravé lásky jednou vrostl do srdce, ten jej uchová až do smrti; jako jasná jantarová krůpěj, jež nemůže ani vyschnouti ani vyprahnouti, září taková láska v prsou! — K... se mi v svém dopisu o ničem nezmínil, psal jenom všeobecně, jaký dojem v něm všichni vzbudili. Líčí všechny z naší rodiny, jakož jsem mu už napřed řekla, jako dobrosrdečné, přirozené lidi, prosté lži a klamu! Praví dále, že tato přirozenost, upřímnost a vlídnost Vás na první pohled odlišuje od tamních domorodců. Kromě jiného vylíčil mně Tebe a Marii jako dvě roztomilé bytosti, jež v něm vzbudily velmi libý dojem. — Marii vkouzlil mateřský výraz do obličeje a o Adelaidě věří, že city sní ještě v hlubokém dolu jejího srdce, a nepřál by jí, aby teprve později přišel muž, který by byl s to, aby je všechny vyčaroval! — Ujistil mne, že u Vás nalezl svůj domov. — Jinak mi psal jenom o mých dvou románech a o rozmanitých názorech. — K... není mluvka, je to tichá povaha hlubokého citu a mužný charakter. Nedáš-li jeho citům, z čeho by se živily, jistě Ti rovněž nic neprozradí a svůj cit uzamkne v svých prsou, ale projeviš-li mu větší účastenství, poskytneš-li mu příležitost, aby mu srdce přece jednou překypělo, pak vážné a laskavé slovo uvede vše do rovnováhy, neboť nikdy jistě nepřipustí, aby sis ho přestala vážit, i když nedosáhl Tvé lásky. — Karlovi pověz jednou nelítostně pravdu, nebo mu dám já co proto. Měl zde známé děvčátko, dcerku mých nejlepších přátel, Emu, roztomilou dívku, s ním stejně starou a vzdělanou, rád ji vídal. Jistě je příliš brzo, aby se na něco takového myslilo, ale on má trochu více fantasie, a protože vím ze zkušenosti, kam to vede, nebyla jsem proti tomu, aby se jeho fantasie upjala k ideálu, jenž je tak milostný a čistý, místo aby se kochala v chlípných obrazech. Myslila jsem, že tak může býti lépe oddálen

ode vší sprostoty a špatnosti, neboť člověk, jemuž jednou vzejde v srdci čistá ideální hvězda, nemůže být schopen špatného skutku, a i kdyby klopýtl, zdvihne se opět z prachu a jeho pohled hledá jasnou hvězdu, jež ho povede životem. Nyní však vidím se zármutkem, že Karel je velmi nestálý, v jeho posledním dopisu je ještě dotaz týkající se Emy — ale to byl jeho poslední dopis. — Je tomu půl roku, a mne velmi trápí, že je ke mně tak bezohledný. — Vysvětluji si jeho přilnutí k Tobě jedině tak, že procitla jeho smyslnost, čehož si on sám není snad vědom. Když byl doma, byl by i mne líbal celý den, tam se tedy pověsil na Tebe, a protože jsi mu přece cizejší než matka nebo sestra, vytvořil si v hlavě román a sebe jako hrdinu. Přijela-li bych do Sagan, však já bych mu hlavu napravila; anebo bude muset odtud. Pozdravuj ho ode mne a řekni mu, že by si měl čas od času v tichých chvílích připomenout, co mi sliboval, když jsem se vrátila od úmrtního lůžka Hynkova! — Ví to dobře! — Jinak mu neříkej nic z toho, co jsem Ti psala, říkám to jen Tobě, a abys věděla, čím se řídit ve styku s jeho dětinským charakterem. — Nyní musím ukončit. — Ukrádám vždy dopisování svému spánku; jinak bych se k tomu nedostala. — Nyní připravuji pro tisk slovenské pohádky, dále překlad srbských. Nyní mně naložili práci, překlad jednoho dramatu z ruštiny, jež chtějí uvést na jeviště; což mně zabírá mnoho času. — Raději bych dokončila své novely, ale k tomu musím být prosta všech starostí a po tu dobu bych měla mít životní zajištění, ale protože je nemám, musím nyní pracovat, abych ihned dostala peníze, a drobné články pro časopisy, pohádky a překlady ze slovanských jazyků mohu dělat rychleji než práce původní a bez tak usilovného přemýšlení. Je-li možné to s Dory, prosím maminku, aby mně to udělala, aby ze mne spadlo na čas trochu starostí a abych mohla pro hocha něco podniknout. Bude vám také nápomocna. Co se týče její nevlídnosti, promíjím jí to mnohdy, jako by dosud byla nemocná, ale mimo dům je roztomilá, i doma však bývá teď docela hodná, hlavně ve vaření má zalíbení. — Máte-li Ty nebo Marie něco ze šatstva, nech nám to, kdybys, milá sestro, viděla moji garderobu, jistě bys zaplakala. Černý kabátek od Marie je stále ještě můj slavnostní úbor, to jen proto, že velmi dbám na čistotu a že si dávám pozor na šatstvo, jinak bych chodila bosa a v hadrech. Líbám matce ruce, Vás všecky líbám; buď zdráva. Tvá upřímná B. Pozdravuj také Roberta. Jacq není v Saganech? Řekni Marii, aby mi také jednou napsala, má přece více času než já? — Jen piš brzy, prosím Tě — a ne tak tlustý dopis, aby se neztratil. —

den Partezettel der Tante Beyer — úmrtní oznámení sestry Jana Pankla Kateřiny (1792 — 21. listopadu 1856), provdané za F. X. Beyera, k jejímuž pohřbu J. Němec přijel náhodou do Vídně, když nastupoval své úřední místo v Korutanech; *deine Hochzeit* — ze svatby Aidiny s Herstlem sešlo (viz vysv. k č. 196); *K... ist verliebt* — Karel, syn Němcové, se zamiloval do své vlastní tety Adély; *über meine zwei Romane* — protože Žena z lidu a Pražská panička byl jeden a týž román, jde zde patrně také o román Světlo a stíny, rovněž nedopsaný a nevydaný; *Er hatte ein bekanntes*

Mädchen — dceru prof. I. J. Hanuše Emu; *ein Drama aus dem russischen* — k překladu ruského dramatu nedošlo, Němcová neměla vhodného textu, a tak místo ruského dramatu přeložila hru Das Urbil des Tartüffe Karla Gutzkowa (1811 — 1878), něm. spisovatele ze skupiny Mladé Německo; *Robert* — syn bratra Němcové Josefa.

213. *Josefu Němcovi do Běláku — 13. června 1857*

Orig.: 1 dvojl. a 3 listy, 8°, 1 lístek, 13,8 × 13,1 cm, 1 list, 8°, 1 lístek, 14,1 × 4,2 cm. Dopis byl podle Z. Záhoře v majetku J. Salače, dědice nakladatelství I. L. Kobra; pak jej získal sběratel Bohuslav Dušek. Fotokopie NM.

můj poslední list — č. 208; *Také se mi psaní ze Sagan ztratilo* — viz dopis č. 212; *děkan Kramerius* — Vojtěch K. (nar. r. 1795), syn V. M. Krameria, děkan v Mnichovicích; *každý den v chlívě trochu* — to se radilo nemocným plicní tuberkulosou; *k Wenclíkom* — adresář města Prahy Mikoláše Lehmanna z r. 1859 uvádí jen Antonína Wenzlicka, krejčího v Michalské ulici; *Naninka Bělohradskej[ch]* — známá Němcových z Domažlic, farská hospodyně; *doktor* — V. D. Lambl; *Václav* — král Václav IV.; *Erbenová* — nemocná žena K. J. Erbena; *páter Vyhnálek* — Josef V. (nar. v Čelákovicích 1819); *proti... úřadu villaš.* — villašskému (Villach-Bělák); *Neuwall* — viz vysv. k č. 209; *„im Betrieb"* — v provozu; *Šnirch* — inž. Bedřich Š., též Schnirch, mostní konstruktér ve službě státních drah; *Klein* — Albert K., podnikatel silničních staveb; *mela s p.* — s policií; *Was ist Pflicht?...* — Co je povinnost? — Povinnost je, co si člověk sám poručí!; *Havránek* — František H., viz dopis č. 208; *od zámku* — od Hradu; *Legitimationsschein* — legitimace, úřední povolení; *Co říkáš Halánkovi?* — Posel z Prahy (1857, 2. půlletí, str. 51) přináší zprávu: „... pan Ferdinand F. Fingerhut... na den svého narození, dne 24. května t. r., vypsal tři ceny, jednu hlavní, čtyry sta v stříbře obnášející, dvě vedlejší, po sto a po padesáti zlatých." Šlo o soutěž na původní české divadelní hry; *Nedorosl* — Výrostek, komedie Denise Ivanoviče Fonvizina (1745—1792), napsaná r. 1782; *Gutzkow* — Karl G., viz o něm i o obou hrách ruských v dopisu č. 212; *Mecséry* — Karl baron M., pražský místodržitel za bachovské reakce (do r. 1860) a policejní ministr za vlády Schmerlingovy do r. 1865; *prudní* — pruderní, projevující nemístný stud, často předstíraný; *Liebeserklärung* — vyznání lásky; *profesor Staněk* — Jan Bohdan S.; *Josef Frič se bude také ženit* — J. V. Frič se ihned po smrti své první ženy Anny, roz. Ullmannové, oženil po druhé (11. listopadu 1857) s Annou Kavalírovou (1825—1893), dcerou sázavského majitele sklárny; *Ó konkordát* — zde asi: ó soulad srdcí!; *Arnold* — Emanuel A. (1801—1869), účastník revoluce z r. 1848, po amnestii r. 1857 se vrátil ze žaláře, ale byl nadále pod policejním dozorem a konečně byl dán do Běláku za písaře; *Mayer* — Slovinec Matija Majar; *vodní ořech* — kotvice, Trapa natans, viz Vzpomínky z cesty po Uhřích, Spisy B. N., X, 1955, str. 31.

214. *Josefu Němcovi do Běláku — 20. června 1857*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS.

Včéra přišel sem Mencl s Tvým listem — list, datovaný 19. června 1857, poslal J. Němec na adresu J. B. Mencla; *Stöger* — Johann August S. (1791—1861), ředitel Stavovského divadla v Praze v l. 1834—1846 a 1852 až 1858; *Aréna* — letní divadlo v zahradě Pštrosce, jež byla nad dnešním Národním museem při Stalinově třídě; *Holý* — Čeněk H., statkář, divadelní nadšenec, stejně jako *Max Berger; a j. j.* — a ještě jiní; *Mecséry* — viz vysv. k č. 213; *Ar.* — Arnolda, viz dopis č. 213; *konkordát* — úmluva mezi katolickou církví a státem o úpravě vzájemných poměrů; rakouským konkordátem z r. 1855 byl katolicismus prohlášen za státní náboženství; *Hamerník* — lékař Josef H. (1810—1867), do r. 1853 profesor vnitřního lékařství; *Kramerius* — Vojtěch K., viz vysv. k č. 213; *Hasner* — Josef H. (1819—1892), prof. očního lékařství.

215. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — před 24. červnem 1857*

Orig.: 2 listy, 8°, NM, archiv Umělecké besedy. Dopis je bez data, datuji jej podle údajů shodných s obsahem dopisu č. 214. Konec dopisu s podpisem je utržen.

L. Quis otiskl tento dopis po prvé ve Zvonu 23. září 1904, chybějící slova doplnil a na obal originálu napsal: „Uveřejněný mnou ve Zvonu. Tam též sděleno, kde se nalézají scházející kousky. L. Q." Ve Zvonu pak zaznamenal L. Quis: „List, který zde podávám veřejnosti, znám téměř od čtyřicíti let, ale teprve před nějakou dobou daroval mi jej starý přítel a táborský spolužák můj H., který jej obdržel r. 1863 nebo 1864 od A. T., rodáka strakonického, jenž tehdy navštěvoval oktávu klatovského gymnasia a byl příbuzným Václava Bendla, který v letech 1860—1865 kaplanoval v tomto městě. Při odevzdávání listu utrhl A. T. téhož konec s podpisem Boženy Němcové a ponechal si jej." — Údaj Quisův mohu nyní doplnit: A. T. je Antonín Tokstein (nar. 1842), syn strakonického hostinského Františka T., v 1. —7. třídě žák píseckého gymnasia; druhý majitel, spolužák L. Quise, byl MUDr. Karel Holý, rodák z Chudenic, vojenský lékař vysoké hodnosti, L. Quis o něm mluví i ve své Knize vzpomínek (I, 1902). Prošek pokládal tento dopis za součást celku, jehož další částí byl list psaný Němcovou V. Č. Bendlovi před 25. červencem 1857 (č. 219). Podle něho oba tyto fragmenty byly psány 24. nebo 25. července 1857. Soudil tak podle obsahu listů, ale nebyl mu znám údaj L. Quise, že dárce A. T. z dopisu utrhl podpis Němcové a že tedy náš dopis č. 215 byl listem ukončeným, celistvým, samostatným.

Když jsem Váš list dostala — dopis z konce května 1857, viz V 335, *Tille* — Antonín T.; *Omer a Merima* — píseň ze sbírky Vuka S. Karadžiće (1787—1864); *mladý Čelakovský* — patrně Ladislav Č. (1834—1902), který překládal i ze slovanských básníků; *Vorlíček* — František Ladislav V.; *putrtajk* — máslové těsto; *Die Welt ist bitter...* — Svět je hořký a nedá

se požívat bez cukrkandlu! Citát z Háfize v překladu G. Fr. Daumera, báseň 124; *mir nix dir nix* — jako by se nechumelilo; *v Munkáči* — v Mukačevu v tehdejších Uhrách, kde bývali čeští političtí nespokojenci internováni (např. J. V. Frič); *když bude zdarma* — když to bude nadarmo; *ze slovenského živo[ta]* — zde a dále jsou utrženy části řádků a slova lze jen zčásti restituovat, třebaže obsah celého útržku je nasnadě: Slovenské pohádky dostává ke korektuře prof. Hattala, provádí první korekturu slovenštiny, druhou korekturu prohlíží Němcová; *Pospíšil* — Jaroslav P. (1812—1889), nakladatel a knihkupec; *„Žena"* — Žena z lidu, rozepsaný román Němcové; *Št...c* — Václav Štulc; *Poutník* — kalendář Poutník z Prahy, redigovaný V. Štulcem; *Mich zu warnen...* — citát z Daumerova překladu Háfize, báseň 177:

Varovat mě, vybízet mě
přestaň zbožný hlas,
kde mám do té svaté země
cestovní vzít pas. —
Ten váš hrozný mravní řád
ať si vezme ďas!

216. *Josefu Němcovi do Běláku — před 9. červencem a 9. července 1857*

Orig.: 1 list a 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu, začátek chybí. Z. Záhoř datuje: „Bez data. Počát. července (1857)." Nepovšiml si přesného a jasně napsaného data na konci dopisu.

Staněk — prof. Jan Bohdan S.; *nic fingerhutovského* — nic takového, jako vyprávěla Němcová muži o F. Fingerhutovi v dopise č. 213; *Pořič* — Poříč, kde otec J. B. Staňka měl statek; *chudé vysvědčení* — osvědčení nemajetnosti pro dceru Doru; *prosit hraběnku* — patrně Eleonoru Kounicovou; *Frič* — JUDr. Josef Frič; *Frič také je potřebuje* — tj. peníze, jež JUDr. J. Frič půjčil J. Němcovi na kauci do Korutan; *můj čtrnáctý pomocník* — narážka podle domu U čtrnácti pomocníků v Ječné ulici proti bytu Němcové; *článek... pro Noviny* — pro Pražské noviny, nejbližší Němcův dopis v nich je až v srpnu (Dílo B. N., XIV, 116); *Mayer* — viz vysv. k č. 213; *Frčník* — správně Trčnik, viz vysv. k č. 218; *Parzen* — Parky, římské bohyně osudu; *Trstenjak* — Davorin T. (1813—1890), kněz a básník slovinský, profesor na gymnasiu v Mariboru; *Düringsfeldova* — Ida von Düringsfeld (1815—1876), německá spisovatelka, jež také studovala český, slovenský a jihoslovanský národopis a překládala české písně (Böhmische Rosen, 1851); *Landskrone* — Landskorona, hora a zříceniny u Běláku; *Boženka* — B. Staňková, provdaná Šetlíková; *Možná že zapadá* — je těhotná; *že má Nebeský ten článek* — Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech, zařadil jej do 3. sv. Časopisu Českého musea (1857).

217. *Ladislavu Staňkovi v Praze — 20. července 1857*

Orig.: 1 lístek, 14×8,4 cm, NM, sbírka autografů Richarda Morawtze. Zápis do památníku.

218. *Josefu Němcovi do Běláku — 24. července 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. K tomuto dopisu je v NM uchována obálka s adresou, se zbytkem pečeti B. Němcové a s razítkem Prag 24/7 5 U. Na rubu obálky je připsáno červenou tužkou: Cito! Dringend!

Tvůj list — z 21. července 1857; *Daneš* — František D. (1807—1892), děkan v Peruci; *Krbec* — Jan K. (1791—1857), kněz a spisovatel, ředitel kněžské káznice u Sv. Jiří na Pražském hradě; *Garba* — obchodník z Balašských Ďarmot v Uhrách, dobrý známý Němcových (viz dopis č. 227); *Teď Ti tam přibylo přátel* — J. Němec o nich psal v dopise z 21. července 1857; *ten inženýr* — J. Němec o něm píše: „Mezi těmi inženýry je také jeden Moravan, nějaký Voňka"; poznal v něm vlastence z r. 1848: „Mladý chlapík a jen hoří pro věc... je z Telče rodák... nechce se státem nic mít." — *Cejnekovic* — rodina učitele Cejnka z Moravy, jenž působil v Běláku; *a toho kaplana* — J. Němec o něm píše 6. července 1857: „Stran těch dětských písní a pohádek obrátím se také zde na jednoho kaplana Slovince, jmenuje se Trčnik. On se též zabývá literaturou, možná že on mně něco poví a napíše." — *Tu Bčolu* — J. Němec psal 21. července 1857: „Ten kaplan (tj. Trčnik) mně půjčil jeden ročník Slovanská Bočela od roku 1852. Tento ročník bys mohla dobře potřebovat, najdeš v něm mnoho národních pohádek k přeložení." — *článek Vinařického proti Marešovi* — O vyučovacím jazyku v národních školách, Časopis Českého musea 1857, str. 251 a d. ; *Pražského Posla* — Posla z Prahy; *Řezáč* — František Ř., redaktor Školy a života; *Božena, Josef* — děti Staňkových.

219. *Václavu Čeňku Bendlovi do Březnice — před 25. červencem 1857*

Orig. není znám, podle Záhoře byl v majetku choti spisovatele Jaroslava Hilberta, patrně dar prof. V. Tilla. Známe z něho jen fragment (začátek dopisu chybí), 1 dvojl., 8°, jenž je reprodukován faksimilem jako příloha k monografii V. Tilla Božena Němcová (3. vydání, 1920). V. Tille datoval: „Psán mezi 21.—26. červencem 1857", jednak podle údaje o svatbě prof. Jana Bohdana Staňka (21. července), jednak podle příprav k svátku paní Anny Fričové (26. července). Část dopisu je psána azbukou.

Hamlet — o tom viz J. V. Frič, Paměti, vydání z r. 1960, sv. 2, str. 531: „V červenci téhož roku... usmyslili jsme si, že zahrajem sobě několik scén z Hamleta, s čímž chtěli jsme překvapiti naši druhou matku, paní doktorku Fričovou, o svátek sv. Anny... Konečně převzala sl. Rittersberková úlohu královny, sestra Anny Sázavské Marie úlohu Ofelie, Sojka hrál Polonia, ducha otce Hamletova Slabihoudek, krále Holub, Horacia Jan Kučera, Rosenkrantze a Guildensterna bratr Vašek s přítelem Huttarem, bratr Karel Laerta — a já titulní úlohu." Podle záznamu Fričova by se údaje Němcové neshodovaly ve všem se skutečností. — *Sojka* — Jan Erazim S. (1826—1887), publicista, autor knihy Naši mužové (1862); *Karel* — Frič (1834—1915), chemik, technolog, působil též na Rusi, psal i o hudbě a o divadle; *Rittersbergová* — Henrietta R., učitelka francouzštiny a majitelka dívčího pensionátu; *Anna Kavalírová* — příští druhá choť

J. V. Friče, jež byla také literárně činná a užívala spisovatelského jména Anna Sázavská; *Rittersberg* — Ludvík R. (1809—1858), spisovatel, novinář, hudební skladatel a kreslíř; *Rottová* — Sofie, později provdaná Podlipská; *madame Mužák* — Karolína Světlá; *Josef dopisuje Svatopluka* — J. V. Frič tragédii Svatopluk a Rostislav; *Kaška* — Jan K. (1810—1869), herec, interpret komických postav; *à la Rachejtle* — v duchu humoristického časopisu Rachejtle, vydávaného V. Č. Bendlem v l. 1854—1855 v Jičíně; *sklady špiritusu* — J. V. Frič se mínil v té době živit výrobou lihovin; *ein neuer Jonas...* — citát z Daumerova překladu Háfize, báseň 161: Nový Jonáš, jenž byl žalně spolknut, ale šťastně vyplivnut z velrybího bachoru mystiky; *Tille* — viz vysv. k č. 215; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *že tam co nejdřív přijedete* — do Březnice, odkud byl Bendlův přítel Karel Kulich a kde se jako lékař usadil Hanuš Jurenka; *že se bude Jura ženit* — V. Č. Bendl psal Němcové před 24. červnem 1857: „Jura prý se chce za 8 neděl s Toníkovou sestrou oženit." — *Potom se ho ... nectný člověk* — je psáno v dopise azbukou; *Polda* — Leopold Hansmann; *Já mu o Vás psala* — tento dopis Němcové neznáme; *Karel mi psal* — syn Karel, tento dopis Karlův neznáme; *Můj výlet* — viz dopis č. 213; *mit höchsteigener Hand* — nanejvýš vlastnoručně; *„Igor"* — Slovo o polku Igorevě, staroruský epos o dobrodružstvích Igora Svjatoslaviče, knížete novgorodského (12. stol.); *ze soustru* — ze soustruhu; *Fingerhut* — Ferdinand F., jenž vypsal soutěž na nejlepší divadelní hry a do poroty vedle K. J. Erbena, herce J. Chauera, F. B. Mikovce, V. B. Nebeského, J. Ohérala, F. L. Riegra, prof. F. Šohaje a A. J. Vrťátka jmenoval i lékaře J. Čejku; *„přepodivné brouky, dobytek i plaz i šelmy taky"* — citát z Havlíčkovy První jenerální schůzky Českého národního museum l. P. 1847; *Dundr* — Josef Alexandr D. (1802—1874), skriptor Národního musea, bibliograf; *Starý Hanka, co mu visí na krku Anka* — citát z Havlíčkovy První jenerální schůzky; *Anka* — carský řád sv. Anny; *Ida Düringsfeld* — viz vysv. k č. 216; *Bellmann* — Karel B., nakladatel; Babička u něho pak skutečně vyšla v časopise Erinnerungen v překladu Jana Ohérala s třemi obrázky; *svatováclavští strávníci* — trestanci ze Svatováclavské trestnice na Novém Městě; *Mit aller Andacht...* —

Navečer, zrána ponořen
do alkoránu krásy buď,
na pravost jiných svatých knih
když spoléháš se, je to blud.

Nezbožňuj svoje vlastní Já,
co rád máš, tomu oddán buď,
a neboj se, že kacířstvím
je láska: to je blud!

povídá apoštol lásky — Háfiz v překladu G. F. Daumera, báseň 138; *že bude Vaše hospodyně mluvit francouzsky* — V. Č. Bendl žertem říkával, že si Doru vezme za hospodyni, až dostane faru; *Kulich* — Bendlův březnický přítel Karel Kulich.

220. *Karlu Němcovi do Zaháně — 31. července 1857*

Orig.: 1 list, 8°, 1 list, 14,1 × 15,1 cm, NM. Datace: Hynkův svátek — 31. července.

Otec žádá do pense — J. Němec podal žádost o pensionování 5. srpna 1857; *od hraběnky* — Eleonory Kounicové; *santiglové* — satinglové; satingl je lehká, laciná látka; *vydám dva svazky dětských pohádek* — z těchto prací nám zbyly fragmenty v časopiseckých otiscích a v rukopisu; *Gustav* — bratr Němcové, list se nezachoval.

221. *Josefu Němcovi do Běláku — po 31. červenci 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment, konec dopisu není dochován. Bez data. Z. Záhoř datuje „Po 25. červenci 1857" — podle zmínky o činži, jež měla být zaplacena k sv. Jakubu (25. července), ale zmínka o svátku syna Hynka (31. července) posunuje dopis až na začátek srpna 1857.

Tvůj list mne zarmoutil — dopis z 29. července 1857, v němž J. Němec prohlašuje, že se vrátí do Prahy; *S tím chlapcem* — se synem Jaroslavem; *Daneš* — viz vysv. k č. 218; *K Steidlerovům* — k Josefu Steidlerovi, kmotru dětí Panklových, majiteli hostince v České Skalici; *Šafránek* — František Š., farář v Mlíkosrbech u Nového Bydžova; *Adolf* — A. Škopíček, bratranec J. Němce; *u těch Skři...* — u těch Skřivanů, v rodině A. Skřivana; *k Jungmannovic* — do soukromého vychovatelského ústavu Jana Jungmanna; *Ohéral s paní Düringsfeldovou* — k uskutečnění tohoto společného záměru nedošlo, Jan Ohéral přeložil Babičku sám, vyšla v časopise Erinnerungen 1858; *hraběnce* — Eleonoře Kounicové; *Taxis* — Rudolf Thurn-Taxis, viz dopis č. 208; *Něco... z Koledy* — za překlad srbských pohádek Vuka Karadžiće (viz Spisy B. N., XI, 1957, 74 a d.); *Špott mne tam ustavičně zve* — Jan Špott do svého vodoléčebného ústavu na Senovážném náměstí; *Karel a Gustav* — tyto dopisy syna a bratra Němcové se nezachovaly; *Krečmar* — knihkupec na Křižovnickém náměstí u Karlova mostu; *Cejnek* — viz dopis č. 219.

222. *Adéle Panklové do Zaháně — 5. srpna 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

Překlad: Milá sestro! Velmi jsem Tě prosila, abys mi brzy napsala a mně odpověděla, co s Dory, ale Tys to neudělala, a já dříve dostanu odpověď od cizího člověka nežli od Vás vlastních. Paní Palacká, jak jsem Vám psala, slíbila Dory, že jí zaplatí cestu, mohla-li by do Sagan, a protože v půli května odjíždí, musím jí dát rozhodnutí, zdali ano čili nic, neboť odjíždí na cesty. Nevnucuji Vám ji, ale bylo by to pro mne veliké ulehčení, měla-li bych ji u Vás. — Za prvé jsem chudší než mnohý žebrák, a tak by mi bylo

snáze, když bych měla o jednu starost méně. Za druhé bylo by jí na prospěch, aby se dostala z města dále do volné přírody, a hlavně že by se mohla i něčemu přiučit z domácích prací a francouzsky mluvit. Kdyby se mi lépe vedlo, měla by dost co dělat doma, ale to je bída, já nemám ani tolik, abych koupila, čeho je třeba k šití a pletení, a naše kuchyně je příliš jednoduchá, aby se při ní mohla něčemu naučit. — Nedávám ji ráda od sebe, nebyla nikdy z domu, má tak zvláštní povahu a zvláštní vychování, s nímž byste snad nesouhlasili, ale já bych jí toho ráda dopřála, aby trochu okřála, tělesně i duševně, neboť my se soužíme všichni navzájem sdostatek. — Přes léto se to musí rozhodnout, buď zahyneme v hoři a bídě, anebo se nám povede lépe —! Byla jsem tyto dny u pána, jenž má na starosti železniční stavby, a ten mně přislíbil zaměstnání pro mého muže, jehož zná. Můj muž musí raději jít do výslužby, a pak dostane 350 zl. — ty mu nemohou vzít, když k tomu dostane soukromé zaměstnání se 400 zl., tak bychom mohli s tím, co já ještě vydělám, být živi; tak to už nejde dále. Já musím rodinu živit jen svou duševní prací — a v hlavě mi straší jen bledé postavy hoře a starostí, jako těžká mlha mi to leží na duši, a já nemohu krásné postavy, jež mi vykouzlila obrazotvornost, já je nemohu nalézt. Mám lidem působit potěšení, a lidé mě za to týrají k smrti! — Kdybyste mohli nahlédnout do mého života, byli byste také ke mně laskavější, ale vy nevíte, bohudík, nikdo, co to je, když musí člověk žebrat; jsme-li žebráci, dostává svět pro nás docela jinou podobu, milí přátelé! — Já vím, Vy mně nemůžete pomoci a trápí Vás to dost, ale je-li člověk nešťasten, je mu každé laskavé a přátelské slovo kapkou balzámu do bolavé duše, útěchou, jíž si váží více nežli peněz, když jsou mu nabídnuty s lhostejným srdcem. Mám přítelkyni, již jsem po léta neviděla, je také chudá, churavá, všechny starosti na ní leží, a aby své staré rodiče příliš netrápila, chová beze slov v srdci lásku, jež ji přivede do hrobu. Když slyšela, jak se mi daří, napsala mi ihned srdečný dopis, a od té doby dostávám téměř každý měsíc od ní psaníčko s několika srdečnými slovy, a přitom mi posílá zlatku; po prvé mně napsala přitom slova Jeana Paula: „V přátelství musí být jeden měděný halíř jako tisíc zlatek a tisíc zlatek jako jeden měděný halíř!" — Toto jsou mně milé dárky a ještě milejší slova věrného srdce, jež pohrouženo ve svých starostech přece stále na mne myslí. Proto mě bolí, když Vy mně dlouho nepíšete, a ještě více mě souží, že mé vlastní dítě na mne nemyslí. Řekni to Karlovi, že bych si nikdy nebyla pomyslila, že se bude tak beze všech ohledů chovat k své matce, to mě nutí, abych měla špatné mínění o jeho citu. Že nemá kdy, to není pravda, když mi Kodym psal už dvakrát, v kratší době, byl by mohl i on pro svou matku za tolik měsíců vyšetřit jednu hodinku. Psala jsem Vám všem před svátky, jemu také, ale teď mu psát nebudu. O lásku prosit nebudu nikdy nikoho, ani své vlastní dítě. — Jsem nyní stále churava a také Jaroslav začíná opět se svým kašlem — přitom velmi roste a hubne se. Jako když mne bodne, kdykoli se na něho podívám, neboť vždycky se ve mně ozve chmurné tušení, že obětem ještě není konce! — Milá sestro, promluv tedy s matkou, poraďte se, a napiš

mi ihned obšírnou odpověď. Můžete si vzít Dory k sobě na čas, dokud se mi nepovede lépe, anebo to u Vás není možné? Půjde-li to, stanovte dobu, kdy a za jakých podmínek. — Viděla-li bych, že je Vám to obtížné, nepošlu ji, buď jak buď. Ale odpověď musím míti, neboť paní Palacká se opravdu diví, že bych od Vás tak dlouho nedostala dopis, a myslí si snad, že já sama věc protahuji. Polib matce za nás ruku, Vás všecky zdravíme srdečně; i svého ženicha pozdravuj a Kodyma, a tomu řekni, že mu v nejbližších dnech odpovím na jeho dopis. Měj se dobře a nezapomeň na odpověď. Tvoje upřímná sestra Božena. V Praze 5/8 57.

Ich war die Tage bei dem Herrn — pravděpodobně u inž. Bedřicha Šnircha (viz dopis č. 214); *Ich habe eine Freundin* — nevíme, kdo to byl, nezachovala se ani stopa po dopisu z té nebo oné strany, ač — podle doznání Němcové — těchto psaní bylo velmi mnoho; *Jean Paul* — tohoto citátu z něho použila Němcová již jako motta k dopisu, který psala 2. ledna 1853 Johaně Mužákové-Karolíně Světlé (viz Listy II, 9).

223. *Leopoldu Hansmannovi do Brna — 9. srpna 1857*

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 18,8×8,9 cm, NM. Věta „Píšte mi záhy..." je připsána na 2. straně lístku vlevo shora dolů, věta „Už jsem zase dvakrát..." na 1. straně listu při horním okraji nad datací. Datace je napsána nezřetelně (9/8 nebo 9/9?), ale souvislost tohoto listu s obsahem dopisu J. Němcovi po 31. červenci 1857 (dopis č. 221) určuje datum 9/8 57.

Kňahyňa — báseň Leopolda Hansmanna (viz dopis č. 202); *Háfiz* — Daumerův německý překlad Háfize; *pohádky pro Koledu* — pět srbských pohádek ze sbírky Vuka Karadžiće, které přeložila a které vyšly v kalendáři Koleda na r. 1858; *a tu báseň* — K. Havlíčka První jenerální schůzku Českého národního museum l. P. 1847; *o Jiřím* — jeden kvartál činže se platil o sv. Jiřím, 24. dubna, další o sv. Jakubu, 25. července (viz i dopis č. 221); *oni mu dovolení nechtěji dát, že by tam museli místo něho jiného dát* — o tom píše J. Němec v dopisu ze 4. srpna 1857; *Marie* — žena Leopolda Hansmanna; *„Máj"* — vydání básně K. H. Máchy; *Igor* — viz dopis č. 219; *Noviny* — Moravské noviny (Moravský národní list), redigované L. Hansmannem; *o tom posledním ději v Turecku* — o konfliktu Turecka s Francií, Ruskem, Pruskem a Sardinií, urovnaném dohodou z 29. srpna 1857.

224. *Karolíně Staňkové v Praze — 14. srpna 1857*

Orig.: 1 lístek, 14,4×9 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Bez data. Cizí rukou tužkou připsána pod textem datace: 14/8 857. Lístek nebyl poslán poštou, nýbrž poslem, jak dokazují stopy stočení do trubičky a pak střídavého smačkání dvěma prsty. Adresátka připsala na lístek inkoustem odpověď: „Budou-li Ti dobře, tak přijď. K. Staňková", pak lístek zapečetila pečetí svého muže a vrátila jej s darovanými botkami.

225. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 14. srpna 1857*

Orig.: 1 list, 8°, M. Poznámka „Byla jsem neopatrná..." je připsána

na 2. straně pod čarou. List ze 17. srpna 1857 je patrně pokračováním tohoto listu, napsaným po třech dnech v náhradu za list politý inkoustem. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 260 a d.

čekám na popis handělčanů — Němcová jej potřebovala pro svou práci Kraje a lesy ve Zvolensku, jež vyšla v Živě r. 1859; *handělčané* — někdejší pojmenování dřevorubců v oblasti horního Hronu (srov. Spisy B. N., X, 1955, s. 218); *Ferjenčík* — Mikuláš Štefan Ferienčík (1825—1881), slovenský spisovatel; *Chaloupka* — Samo Chalupka; *paní Fruška* — choť Sama Chalupky Eufrosina; *ten majáles* — G. K. Zechenter napsal humoresku Študentský majáles; *myslivecké figle* — myslivecká šelmovství; *s překladem mým Medvědí polovačky* — otištěným v Živě r. 1857 (viz dopis č. 202); *Bystrice* — Banská Bystrica; *Plošič* — Julius Plošic, katolický farář v Selcích u Banské Bystrice; *ten spis o handělčanech* — rukopisná kronika fary v Balogu Historia domus parochiae Nigro-Hronczensis; Zechenter si ji vypůjčil pro Němcovou od tamního faráře Jozefa Kúdelky a poslal ji do Prahy, v dopise č. 233 máme již zprávu, že Němcová kroniku vrací; *dr. Hamerník* — viz vysv. k č. 214.

226. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 17. srpna 1857*

Orig.: 1 list, 8°, příloha (dotazník) 1 dvojl., 8°, obálka s adresou, M. Razítka na obálce: Prag 17/8 5A — Neusohl 18[?] Aug. — Breznobánya 19/8. Viz vysv. k č. 225. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 261 a d.

balík od Vás — kroniku fary v Balogu (viz dopis č. 225); *Článek od Vás* — není známo, o který článek G. K. Zechentera šlo; *Šťastný* — Němcová napsala jméno pedagoga Jana Šťastného místo jména redaktora časopisu Zábavy myslivecké a slovníkáře Františka Špatného (1814—1883); *Polovačka Vaše* — Medvědí polovačka, otištěná v Živě r. 1857; *ty pohádky* — první sešit Slovenských pohádek; *okolí H. Lehoty* — Horní Lehoty, jde o mapku, na níž by bylo vyznačeno, kde lze pravděpodobně hledat pravěká sídliště, byla to jistě práce archeologa Krolmusa (viz dopis č. 240); *Starožitnosti od Reusza* — „Ze zápisků dra Gust. Reusza" otiskla Němcová v Památkách archeologických 3, 1858—1859, str. 22 a d., 58 a d.; *Příloha* — dialogů (prvního a druhého) užila Němcová především ve scénce a v dialogu, které vložila do své práce Kraje a lesy ve Zvolensku (srov. Spisy B. N., X, 260—262 a 256—259); pod čarou tam připojila hojné vysvětlivky; *Ormis* — Samuel O. (1824—1875), gymnasijní profesor, od r. 1855 do r. 1863 farář ve Velké Revúci, spisovatel.

227. *Josefu Němcovi do Běláku — 20. srpna 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, 1 list 17,2×21,3 cm, ČS.

Garba — viz vysv. k č. 218; *hotel Sachs* — Hôtel de Saxe, Saský dvůr v Hybernské ulici; *do Vacova* — do Vácova v tehdejších Uhrách; *do Neuhäuslu* — do Nových Zámků; *Um Gottes Christi willen...* — Prokristapána, nechte mě ležet; *Jula a Janči* — děti Garbových; *Článek jsem dala* — dopis otištěný v Pražských novinách 26. srpna 1857 (viz Dílo B. N.,

XIV, 1930, str. 116 a d.); *druhý opisu* — jeho otisk není znám; *o tom Boleslavu* — podle tohoto údaje lze soudit, že list nebyl otištěn, zmínku o Boleslavu II. Smělém, polském králi, nalézáme v dopisu J. Němce v Pražských novinách až 3. února 1858 (viz Dílo B. N., XIV, str. 124); *Helcelet* — lékař Jan Helcelet, přítel Němcové od dob Českomoravského bratrstva (viz Listy B. N., I); *Ze Slovenska... kolik listů* — z těchto listů neznáme nic; *Rárusovic* — Michal Rárus, stoliční úředník v Banské Bystrici, hostitel Němcové na jejích slovenských cestách; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *Adolf* — A. Škopíček, bratranec J. Němce z Nového Bydžova, tehdy podučitel v Roudnici; *Franc* — František Němec, bratr J. Němce, zaměstnaný jako dozorce v cukrovaru v Novém Bydžově; *Josef Vavřinků* — syn bratra Němcova Vavřince, řezník a hostinský, u něhož Němcová v Novém Bydžově pobývala r. 1859 a 1861; *Francla* — sestra J. Němce; *Nany* — Anna Němcová, nejstarší sestra J. Němce, pomáhala v rodině Němcových za prvního jejich pobytu v Praze a pak i v Liberci; *Heger* — Josef H., finanční úředník, druh J. Němce z finančnické služby, kmotr Němcových dětí; *Nepomucký* — rovněž finanční úředník.

228. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — koncem září 1857*

Orig.: 1 list, 8°, M. Bez data. Datace: těsně před návratem J. Němce z Běláku. Dopis není dochován celý, chybí začátek s oslovením. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 362 a d.

Mého muže čekám — list J. Němce, který mluví o přípravách k návratu, je z 26. srpna 1857; ačkoli tam Němec píše, že už více psát nebude, je velmi pravděpodobné, že psal ještě jednou, neboť se vrátil do Prahy až koncem září; *referent ministerní* — Neuwall, viz dopis č. 208; *aniž by se rozdrvily* — aniž se rozbily, aniž praskly; *Tomášik* — Jan Pavel Tomášik, bratr Samuela T.; *Ormis* — Samuel O., učitel v Ban. Štiavnici; z korespondence B. Němcové s Ormisem nic neznáme; *Bodorovič* — Samuel Bodorovský, úředník u zvolenského podžupanství, Němcová psala jeho jméno obyčejně Bodorouský; *Lojzka* — dcera Jána Chalupky (1791—1881), bratra Sama Chalupky, provdaná za J. Čipka; *Sámko* — Samo Chalupka; *Petronka* — sestra G. K. Zechentera.

229. *Karolíně Staňkové v Praze — 1. října 1857*

Orig.: 1 lístek, 7,5 × 14 cm, v majetku inž. Ivana Šetlíka. Bez data. Adresátka připsala tužkou: 1/10 857. Stopy smačkání svědčí o témž způsobu doručení jako u dopisu č. 224.

Překlad: Byla jsi tak dobrotivá, milá Lotty, že jsi mi nabídla, abych přišla k obědu, nebudu-li mít doma dost. — Na Vaše laskavé přátelství hřešíc jsem tak smělá a hlásím se dnes k obědu. — Smím o to prosit? — My jsme již po tři dny nemohli mít maso, a dnes mám také jen dvacetník, to bychom měli opět málo, kdybych jedla doma. Ale nehněvej se, a pro mne nedělej nic navíc, mně stačí, dostanu-li trochu vaší dobré polévky a kousek masa. V úctě Tvá B. N.

da hätten wir auch wieder wenig — lístek byl poslán po návratu J. Němce, u Němcových bylo tedy už pět strávníků.

230. *Karolíně Staňkové v Praze — 4. října 1857*

Orig.: 1 lístek, 17×11,2 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Bez data. Cizí rukou poznamenáno datum 4/8 857; J. Němec, o němž je v lístku řeč, se vrátil z Běláku do Prahy až koncem září 1857. Lístek souvisí obsahem i časově s dopisem č. 231, psaným J. V. Fričovi.

Josef Fričů — J. V. Frič slíbil přinést zálohu na honorář za Slovenské pohádky, viz dopis č. 231; *pana doktora* — Václava Staňka.

231. *Josefu Václavu Fričovi v Praze — 5. října 1857*

Orig.: 1 dvojl., 14×22 cm, ÚČL, z pozůstalosti prof. dr. Antonína Šnajdaufa. Na str. 4 je napsána adresa. — J. V. Frič podtrhl v dopisu modrou tužkou slova „třetinu" a „nedostane plat" a na 1. str. do pravého horního rohu připsal tužkou svou dataci: 5/10. Po prvé otiskl J. Polák, Česká literatura 1, 1953, str. 195.

Šálek mně bude muset něco dát... — jako zálohu na vydání Slovenských pohádek; *ze Zdic* — z cukrovaru Fr. Skály a Jos. Macháčka, kam doporučil J. Němce JUDr. Josef Frič; *v Hradci* — v Štýrském Hradci.

232. *Karlu Němcovi do Zaháně — 9. října 1857*

Orig.: 2 listy, 8°, Museum v Klatovech. Psáno na str. 1—2, na str. 4 adresa. Přípisek „Poroučení na Kodyma" je na str. 1 nahoře nad oslovením. Podle adresy „Dem Karl Němec zu übergeben" je jisté, že dopis byl přiložen k dopisu, jenž byl poslán někomu z příbuzných v Zaháni.

ten, pro kterého jsi na svoje povinnosti zapomněl — sestra Němcové Aida, do níž se Karel zamiloval.

233. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 19. října 1857*

Orig.: 2 dvojl., 8°, příloha 1 list, 8°, M. Po prvé otiskly Slovenské pohľady 1911, str. 185 a d.

tu knihu — kroniku fary v Balogu, viz dopis č. 225; *jistý Mráz* — Fraňo Mráz, slovenský theolog, jenž tehdy studoval v Praze klasickou filologii, a proto byl vhodný jako překladatel latinských částí Kroniky; *Dějepis, Sústava handělčanů...* — oddíly kroniky z Balogu; *příjde to do Živy* — otištěno v Živě r. 1859; *Anča a Zuza* — osoby 3. dialogu z kroniky fary v Balogu; *komodor* — nevázanou historku s uťatým komodorem (komodor byl velitel části loďstva, jehož vlajka byla vztyčována na stožáru) vypráví jeden z lovců v 2. dialogu; Němcová si tyto dialogy přepsala do svého slovenského cestovního zápisníku (orig. v NM); *Emanuel Purkyně* (1831 až 1882), botanik, profesor lesnické školy v Bělé; *malíř Herold* — Eduard H. (1820—1895), známý i jako spisovatel; *Tibely* — Karol Tibély (1813 — po r. 1870), malíř podobizen a krajinář; *Klemens* — Jan Božetěch K. (1817 až 1883), geolog, archeolog, vynálezce a malíř portrétista; *od pana faráře*

poslední a předposlední číslo Musejníka — od Sama Chalupky čísla Časopisu Českého musea (1857) se dvěma články K. Vinařického, O vyučovacím jazyku v národních školách a Jazyk český doma, v chrámě, ve škole a v literatuře; *Slovenské noviny* — Noviny slovenské, vycházející ve Vídni, v jejich redakci byl dr. Hermenegild Jireček, úředník ministerstva kultu a vyučování; *Škola a život* — učitelský časopis redigovaný F. J. Řezáčem, J. Šťastným a j.; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *ten obrázek* — obrázek J. Mánesa, určený na obálku Slovenských pohádek; *Z těch starožitností, co mi dal dr. Reusz* — viz dopis č. 226; *Pepa* — Jozefa Szablaková, přítelkyně Němcové z doby jejího pobytu v Banské Bystrici; *Reuszovci* — Gustáv Reusz, lékař v Revúci, a Ľudovít Adolf Reusz, tamní farář, synové Samuela Reusze (1780—1852); *Francisci* — Ján F. (1822—1905), buditel a spisovatel, vydavatel Slovenských povestí (1845); *Sládkovič* — Andrej S. (1820 až 1872), farář v Hrochoti, slovenský básník; z tohoto období není žádný dopis Sládkovičův dochován a znám; *Tomašík* — Jan Pavol Tomášik (viz dopis č. 228); román Obchodníci J. P. Tomášik po druhé nevydal, po rukopisech jeho románů, jež jmenuje Němcová, není stopy; *Jeho Obchodníci velmi Havlíček... pochválil* — v České včele 24. července 1846, str. 235 a d.; *Loučkovi... do Píly* — Emerichu Loučkovi, evangelickému faráři na Píle; *Petronka a staruška* — sestra a matka; *z Vaší r....* — z Vaší riťky; *pana farára balogského* — Jozefa Kúdelku; *Luisa* — Lojzka (viz vysv. k č. 228); *Chalupkovic v Lehotě* — rodina Sama Chalupky v Horní Lehotě; *kde by měl na Hrádku kopat* — Němcová myslí na archeologické vykopávky na Hrádku hornolehotském (viz její Hrádek hornolehotský, Spisy B. N., X, 1955, 281 a d.): *Do Musejníka ty balady... neposílá* — a neposlal, nebyly otištěny; *ten slovníček* — svůj rukopis slovníčku slovenského; *Za vysvětlení slov* — viz slovníkový dotazník Němcové v příloze k dopisu č. 226; *Dialogus II* — z balocké kroniky reprodukuje rozhovor lovců v lese po medvědí polovačce; *Ferjenčík* — Ferienčík (viz dopis č. 225); *Vaše umění malířské* — dr. Zechenter také sám maloval, olejový obraz handělčanů z pozůstalosti Němcové (Museum B. Němcové v České Skalici) je snad jeho dílo; diletantská traktace postav i rozvrh celku tomu nasvědčují; *Fleischhauergasse* — Řeznická ulice v Praze na Novém Městě... třetí patro, nový byt Němcových.

234. *Matiju Majarovi do Gerljachu — 21. října 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Celý dopis je psán azbukou, pro češtinu přizpůsobenou připisováním háčků a délek, některá slova nebo i písmena jsou však napsána latinkou. Slova německá jsou psána kurentem.

pripovědke — překlady pohádek zde jmenovaných nebyly otištěny; *Železen most* — Hra na železný most; *Kačia kralica* — Královna hadů; obě byly otištěny ve Štěpnici 1858 (viz Spisy B. N., XI, 1957, str. 127 a 104); *O fašenku in Vuzemu* — O postu a veliké noci; *Murko od r. 1833* — Anton Janez M. (1809—1871), slovinský duchovní a jazykozpytec, vydal r. 1833 Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Handwörterbuch;

Pravila — Matija Majar vydal r. 1848 Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje; *jen slovenské* — jen slovinské; *zilského kraje* — srovnej dopis č. 200; *malou sbírku dětských pohádek, hry a malé písně* — záměr ten už Němcová neuskutečnila.

235. *Karlu Aloisu Vinařickému do Týna nad Vltavou — 23. listopadu 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. K dopisu bylo připojeno poděkování Jaroslava Němce, 1 list, uložené rovněž v NM. Po prvé otiskl M. Novotný v Lidových novinách 21. ledna 1932.

za dvojnásobný dar — snad za dar poslaný jí a synu Jaroslavovi; Jaroslav děkoval na přiloženém lístku: „Veledůstojný pane! Přicházím, bych srdečné díky vzdal za velikomyslný dar, jímž mne dobrotivost Vašnostina obmysliti ráčila. Stalo se tím veliké dobrodiní nejen mně, ale i mojí matce, která nás při skrovných svých příjmech vším potřebným zaopatřiti nemůže. Nevím, kterak jinak vděčnost svoji projeviti nežli vroucí modlitbou a snahou státi se hodným přízně Vašnosti a všech šlechetných lidí. Ještě jednou nejvroucnější díky Vašnosti skládaje zůstávám v nejhlubší úctě a oddanosti vděčný Jaroslav Němec." Dopis Jaroslavův byl jistě koncipován za pomoci Němcové; *pověst o Vašnostinu příjezdu* — mluvilo se o přeložení K. Vinařického do Prahy (viz dopis č. 218), z čehož pak sešlo; *za články* — o českém školství, které uveřejnil K. Vinařický v ČČM (viz dopis č. 233).

236. *Josefu Němcovi do Zdic — 5. prosince 1857*

Orig. dnes nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl v Museu B. Němcové v České Skalici. Otiskuji podle V, 263.

výslužku od svátku — 4. prosince byl svátek Němcové; *od Friče* — od J. V. Friče, když se po návratu z Komárna pokoušel existenčně zachytit společně se svým bratrem Karlem jako výrobce lihovin; *poslal pro bok k Primasovům* — pro černé pivo, kozla (německy Bock), do pivovaru u Primasů; *od Bellmanna nemám posud ty peníze* — za autorisaci překladu Babičky pro Erinnerungen; *ten kousek* — cukru; *slečna Němečkova* — Marie N. (viz dopis č. 201); *necovanou šálu* — pletenou na způsob sítě, mřížky (z něm. Netz, netzen — síť, mřížkovat); *Dorinka Hanuš.* — dcera prof. I. J. Hanuše; *na jednoho, kterého více neuhlídám* — na syna Hynka; *na druhého, který jako by zapomněl* — na Karla; *Bendl* — jeho dopis z 2. prosince 1857 je dochován (otisk u V); *Vorlíček* — František Ladislav V., tehdy učitel v Nymburce; jeho dopis neznáme; *Jan Černý* — člen rodiny, s níž se Němcovi seznámili za svého pobytu v Nymburce; *Nad Karlovým listem...* — tento list je datován 2. prosincem a je dochován (otisk ČČM 1917, 301); kromě blahopřání se v něm Karel po ročním odmlčení také vyznává ze všech nerozvážností; *Podivný je ten sen o Hynkovi* — Karel píše: „Jednou se mně zdálo o nebožtíkovi Hynkovi; on měl na sobě ten modrý kabát, ty kostkované kalhoty — a velkou hůl, kterouž mě před nemocnicí tloukl, a křičel: ‚Jestli, ty kluku, budeš tak mámu zlobit, tak tě zabiju.'" — *s tou knížkou* — s vandrovní knížkou; *Marie Tě pozdravuje* — sestra

Němcové M. Michenetová, tento její dopis není dochován; *Babička že je propuštěna...* — matka Němcové Terezie Panklová, do té doby sloužící kněžny Dorothey Talleyrandové; *8 Tl. Gnadengehalt* — 8 tolarů (Taler) platu z milosti; *tak drahou knihu* — snad knihu Georga Fr. Daumera, překladatele Háfize, Frauenbilder und Huldigungen, jež vyšla v Lipsku r. 1858 ve druhém vydání; Němcová nám tuto konjekturu napovídá v dopise V. Č. Bendlovi ze 7. prosince 1857, kde mluví o knize Georgs Frauenbilder; *Po pondělí budu mu psát* — tento dopis není dochován; *Mužák* — prof. Petr M., manžel K. Světlé; *jen mu potom na stínu něco vystavil* — vytkl; *malíř Herold* — Eduard H., viz dopis č. 233; *rožeň* — hrozen; *Bekl* — František Bekl, jenž byl zaměstnán jako J. Němec ve Zdicích a znal se s Němcovými již z prvních dob jejich pražského pobytu. Píše o tom sám Jaroslavu Němcovi 8. prosince ze Zdic (dopis je německý, překlad jeho byl otištěn v Času 28. května 1922): „...Váš pan otec mě zná již po léta, a to jest nejlepší zárukou mého sdělení. Též Vaši paní matku mám čest znáti z oněch krásných dob, kdy naše národní zájmy dostávaly nový rozmach a kdy jsme konali častěji velkolepé výlety a vycházky, které měly vyšší význam. Při těchto příležitostech byla Vaše paní matka ke mně vždy laskavá a přívětivá, a příjemný onen dojem jest mi dosud vždy předmětem přátelských vzpomínek na Vaši mnou velmi váženou paní matku. Sdělte jí to, prosím, též s přátelským pozdravem." — *Beklův bratr* — Josef Beckel (1806—1865), malíř podobizen a litograf, jenž si r. 1857 zařídil v Praze fotografický ateliér; *co se o tom mimo Pražských novin* [*píše*] — v Pražských novinách byla o Slovenských pohádkách zmínka 26. listopadu a 24. prosince; *Ten obrázek* — kresba J. Mánesa, vytvořená pro Slovenské pohádky; *v Karlíně* — J. B. Mencl měl kovoliteckou dílnu v Karlíně; *abys na tu slavnost nejezdil* — přítel Němcových J. B. Mencl daroval svému rodišti Hořovicům stromky na okrášlení města a J. Němec psal o tom Němcové 19. listopadu 1857; „...Budu-li moct, tak 8ho půjdu do Hořovic a popíšu to v novinách, aby měl pan Mencl radost." Mezitím však dostal J. Němec z Hořovic úřední vyrozumění, že je opět pod policejním dozorem a že se nesmí ze Zdic vzdálit bez povolení, o čemž J. Němec uvědomil Němcovou v dopise z 29. listopadu. J. Němec se k slavnosti vrátil v dopisu 9. prosince: „...tyto dni měl jsem málo oddechu... Proto jsem také nemohl jít ani do těch Hořovic a Mencl mně to doufám odpustí." — *ten článek v Pražských novinách* — zpráva o Menclovu daru Hořovicům, otištěná 22. listopadu; „*Svatopluk a Rostislav*" — viz dopisy č. 219 a 237.

237. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 7. prosince 1857*

Orig.: 4 listy, 8°, NM. List třetí je dole v pravém rohu utržen v rozměrech 9×5,1 cm. Některá slova bylo lze doplnit podle souvislosti. První otisk ve Venkovu 7. a 14. dubna 1918.

Že jste u nás třikrát marně byl — V. Č. Bendl píše Němcové 2. prosince 1857: „Já však byl u vás dvakráte..." — *Ten lístek ve dveřích našla Manka* — Bendl píše 2. prosince: „...když jsem kartu ve dveřích nechal, čekal jsem

prve hodnou chvíli, tloukl jsem, ale nikdo se neozýval." — *k prof. Poppeovi* — Arnošt Bruno Jan Popp (1819—1883), sochař a učitel na průmyslové škole a technice; *k Sv. Havlu* — zde v bývalém klášteře měla Jednota pro povzbuzení průmyslu nedělní a od r. 1857 večerní školu (strojnictví, lučba, technologie); *Georgs Frauenbilder* — viz vysv. k č. 237; *Frau von Bundschuh* — paní z Bundschuhu (doslovně: paní z Punčochy), příbuzná, patrně žena Karla rytíře von Bundschuh, jenž byl r. 1851 ředitelem finančního úřadu v Liberci a později vrchním aktuárským oficiálem Hlavního celního úřadu v Praze; *nejnovější plod mého péra* — první svazeček Slovenských pohádek; *článek pro Památky archeologické* — Slovenské starožitnosti, jež vyšly v 3. dílu, 1858—1859; *malou povídku pro Posla* — povídka Dobrý člověk byla otiskována v Poslu z Prahy od února 1858; *článek pro Živu* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Žena z lidu* — viz vysv. k č. 198; *Rittersberk* — Ludvík z Rittersbergů, autor humoresek a historických povídek; *jak se dostali hoši do Komárna* — tj. od r. 1851, kdy byl J. V. Frič odsouzen na 18 let do vězení a odvezen s jinými vzbouřenci na pevnost do Komárna; *po svatbě* — svatbu měli 11. listopadu 1857; *Ullmannová* — matka první ženy Fričovy; *Svatopluk* — Svatopluk a Rostislav, drama J. V. Friče, premiéra byla v Stavovském divadle 29. listopadu; *časopis Svět a domov* — censura časopis nepovolila; *Škola a život* — viz vysv. k č. 233; *od Sabiny román* — Blouznění, vyšel v Bibliotéce českých původních románů r. 1857; *Cikáni od Máchy* — román vyšel v témž ročníku Bibliotéky; *nechce tisknout* — nakladatel Bellmann; *Poslal mi na Barunku* — na den sv. Barbory, 4. prosince; *Černý* — viz vysv. k č. 236; *Vorlovi* — Vorlíčkovi; *dr. Dlabač* — Jan D. (1809—1873), lékař v Nymburce; *stranu des römisch-christkatolischen* — stran římského křesťansko-katolického náboženství; *překládatel Koubka* — F. L. Vorlíček byl vydavatelem, nikoli překladatelem Spisů J. P. Koubka; *Černohouz* — František Č. (1810—1891), rodák turnovský, kněz a katolický spisovatel; *vikář* — děkan Antonín Zych, na něhož neměli Němcovi pěkné vzpomínky z doby svého pobytu v Nymburku; *Hynk* — učitel Josef Hink; *Strauch* — Antonín Štrauch (1831—1877), humorista, druh V. Č. Bendla; *Gross* — Jan G. (1833—1894), jiný humorista z družiny Bendlovy; *v budoáru pana Petříka* — snad u knihkupce Petříka ve Spálené ulici na Novém Městě; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), slavista, překladatel ruských lyriků; *u Klamů* — v šlechtické rodině Clamů; *proti Vaclíkovi a Še[bkovi]* — Jan Vaclík (1830—1918), politik a spisovatel, v l. 1858—1868 státní tajemník ministerstva zahraničí v Knížectví černohorském; František Šebek (1814—1862), vídeňský stavitel; *Palmerston* — Henry John P. (1784—1868), anglický státník; *Girardin* — Émile G. (1806—1881), francouzský novinář; *profesor Staněk* — Jan Bohdan S.; *syn Bohuslav* — Bohuslav R. (1857—1907), pozdější JUDr. a právní dějepisec; *Taxis* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis; *Erinnerungen* — ilustrovaný rodinný časopis; *sada* — věta, úsloví; *Quido Mánes* (1828—1880), malíř, bratr Josefa Mánesa, v Erinnerungen byly jako doprovod k Ohéralovu překladu Babičky reprodukovány dřevorytem jeho kresby; *Polda mi nedávno psal* — tento list

Leopolda Hansmanna není dochován; *List* — Hansmannem redigovaný Moravský národní list; *hols der Fuchs* — vem to čert; *Noviny* — Moravské noviny; *Winiker* — nakladatel Moravských novin Karel W.; *Honda Jurenkoic* — Hanuš Jurenka, viz dopis č. 219; *Stoße nie Liebe...* — Neodháněj nikdy lásku od sebe, je jí tak málo na světě! — *Pospíšil* — nakladatel Jaroslav P., u něhož vycházelo r. 1854 2. vydání Národních pohádek a pověstí.

238. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně — 11. prosince 1857*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM; příloha dopisu, 4 listy, 8°, s textem „Některé zvláštnosti ještě nářečí domažlického", je uložena ve VM. Řádka pod podpisem (adresa) je napsána na 2. straně samostatného listu při vnějším okraji shora dolů. Text přílohy neotiskuji, protože v něm nejsou dopisová sdělení. Je otištěn ve Spisech B. N., III (1951), str. 185-187.

Dva... oněm mým dobrodincům neznámým — tito vídeňští dobrodinci byli Petr Bílka (1820—1881), majitel vychovatelského ústavu, a JUDr. Jan Dvořáček (1780—1858); *jakž víte* — prof. A. V. Šembera intervenoval ve Vídni za J. Němce u ústředních úřadů; *Neuwall* — viz dopis č. 209; *u kamerálu* — u důchodkové, finanční služby; *Josefská třída* — Josefovská, dříve a nyní opět Široká, byla hlavní ulicí někdejšího Židovského Města, Josefova, páté čtvrti pražské; *profesor Poppe* — viz vysv. k č. 237; *Josef Staňků* — syn dr. Václava Staňka, který se cestou do Celovce, k své sestře Boženě, provdané Šetlíkové, zastavil ve Vídni; *Vaše děti* — syn Vratislav Kazimír (1844—1891), pozdější publicista a důvěrný přítel Jana Nerudy, a dcera Zdeňka (1841—1912).

239. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 14. prosince 1857*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 17,4×21,6 cm. 1 list, 8°; příloha 1 dvojl., 8°, M. Bez data. Z. Záhoř dopis datoval: 1858, leden. J. Prošek: z první polovice prosince 1857. B. Haluzický má (str. 268) dataci: z počátku roku 1858. Podle dopisu Samu Chalupkovi ze 14. prosince 1857 (dopis č. 240) můžeme dataci zpřesnit: oba dopisy byly spolu s dvěma výtisky Slovenských pohádek vypraveny adresátům v jedné a téže zásilce 14. prosince 1857. — Závěr listu, počínajíc slovy „—li na to, že jim židi zaneřádí" a končíc podpisem, je napsán na 2. straně druhého samostatného listu při levém okraji shora dolů. První otisk v Slovenských pohľadech 1913, 552 a d.

pro p. Sámka Chaloupku — viz dopis č. 240; *to nedokončení* — svazeček se končil neukončenou pohádkou, takže její konec dostali čtenáři až v sešitě dalším; *bračeku* — příteli, kamaráde; *pošlu... rukopis zpátky* — rukopis záznamů slovenských pohádek Němcová opravdu vrátila, ale dopisovou stopu toho nemáme; *stranu toho překladu* — z kroniky balocké, viz dopis č. 225 a další dopisy G. K. Zechenterovi; *článek o handělcích* — Kraje a lesy ve Zvolensku pro Živu; *Dejte tam svazeček těch pověstí* — jeden ze dvou výtisků Slovenských pohádek, určený hornolehotskému Chalupkovi; *o té staré baladě* — o baladě Starý vězeň, slib ten zůstal nesplněn; *alma-*

nach Konkordia — Konkordia, slovanský letopis, vydaný J. K. Viktorinem a Janem Palárikem (Budín, 1858); *v Poslu z Prahy ji chválili...* — r. 1857 na str. 381: „Živa přinesla letos... velmi krásné vylíčení honu na medvěda z péra Dra Gustava Zechentera..."; *štejerská direkce* — finanční ředitelství v Štýrském Hradci; *za Einnehmra* — za výběrčího poplatků; *ministeriální referent z Vídně* — Neuwall (viz vysv. k č. 208); *in Anbetracht...* — vzhledem k Vaší třiatřicetileté služební době; *v Hradci* — v Štýrském Hradci; *a ta k ...ská* — a ta kněžská; *Dr. Grégr* — Edvard G. (1827—1907), jenž byl také asistentem Purkyňovým na lékařské fakultě; *tu knihu* — kroniku fary v Balogu; *paní Chaloupková* — žena Jána Chalupky; *Roßmarkt* — Koňský trh, dnešní Václavské náměstí.

240. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty — 14. prosince 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Dopis byl poslán v zásilce adresované G. K. Zechenterovi (viz vysv. k č. 239). Po prvé otiskl J. Jakubec v Listech filologických 55, 1928.

Rukopisy... Reuszovi zpátky — viz dopis č. 239; *vydám srbské Vuka Karadžiće* — knižně už nevyšly, fragmenty z této práce jsou v kalendáři Koleda na r. 1858 (česky) a v Hanušových Kritische Blätter (1858) v německém překladu Němcové (viz Spisy B. N., XI, 1957, 74-87); *Pepa Szablakova* — viz vysv. k č. 233; *Katkula* — služebná Chalupkových; *s tou baladou do Musejníka* — v Časopisu Českého musea byla r. 1858 od Sama Chalupky otištěna ‚zpievanka' Starý väzeň; *Blahoslava Gramatika česká* — dílo Jana Blahoslava ze 16., nikoli ze 14. stol., jak udává Němcová (viz dopis č. 200); *brožurka od profesora Hanuše* — prof. I. J. Hanuše Sv. Kyril nepsal kyrilsky, než glagolsky, 1857; *pan Šafarik... o tom píše* — v úvaze Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus (1858); *do Památek archeologických* — článek Slovenské starožitnosti, napsaný podle záznamů dr. Gustáva Reusza, tam i o Hrádku hornolehotském; *Krolmus* — viz dopis č. 226; *Vocel* — Jan Erazim V. (1803—1871), archeolog a básník; *kde mátá* — kde straší; *Památky jelšavské* — Paměti jelšavské a muraňské Pavla J. Tomášika (Pešť, 1829); *před ešprytom* — (maďarsky) před seniorem; *biršágem* — (maďarsky) pokuta; *po turecku volati* — zuřivě; *paní Vaše* — paní Fruška, Eufrosina.

241. *Martinu Hattalovi v Praze — koncem r. 1857 (?)*

Orig.: 4 listy a 1 dvojl., 8°, 1 list, 12,6 × 17,9 cm, NM. Přílohy nedochovaného dopisu, číslované I—VI. Nedatováno. Ponechávám dataci Záhořovu. Ruské písně přepsala Němcová latinkou.

Kollár — Jan K. ve sbírce Národnie zpievanky čili Písně světské Slováků v Uhrách... (Budín, 1834); *Ruské národní písně Sacharova* — Pěsni russkago naroda (Petrohrad, 1838—1839); *ve sbírce pověstí od B. N.* — O Turkovi a krásné Katarině (Slovenské pohádky, Spisy B. N., VIII, 1952, s. 138 a d.); *Král času a O dvanácti měsíčkách* — tamže str. 19 a 197 (217).

242. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 7. ledna a po 9. lednu 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, NM. List 2 je na dolním pravém rohu utržen, vytržený text lze z dohadu doplnit. Není jisté, nechybí-li část dopisu mezi 1. a 2. listem, proto jsou části odděleny pauzou. Druhá část dopisu je psána už jako odpověď na dopis z 9. ledna 1858. Poznámka „Jestli by Vám..." je napsána na 2. straně 2. listu na levém okraji shora dolů.

Zillinger — Mořic Zillinger, papírník na Koňském trhu; *Šumavského... smrt* — J. Franta Šumavský zemřel 22. prosince 1857; *Marketka* — sestra J. Franty Šumavského; *Josef* — Josef Rank (1833—1912), synovec Šumavského, pokračovatel v jeho pracích slovníkářských; *Ně...* — J. Němec (viz dopis č. 236); *Bělák* — Vojtěch B., vlastním jménem František Šimáček, redaktor a vydavatel Posla z Prahy; *nekrolog* — vyšel v 1. čísle Posla z Prahy, 1858; *slovník* — Všeslovanský slovník J. Franty Šumavského, ale Josef Rank jej nedokončil; tím, co vyšlo r. 1857 (4. částí oddílu německo-českého až po heslo befehlen), se dílo skončilo; *Pěkný* — František P., hostinský v Jilské ulici na Starém Městě; *Hamerník* — viz vysv. k č. 214; *Do Lumíra jsem to poslala* — V. Č. Bendl přiložil k svému listu z 15. prosince 1857 dopis pro redaktora Lumíra F. B. Mikovce; *o té Soběslavi* — 14. ledna Lumír přinesl noticku Ze Soběslavi o ochotnickém představení, šifrovanou H.; *článek o okolí bělácke*m — Město Bělák a jeho nejbližší okolí v Korutanech; byl šifrován B. N. (Bořivoj Němec) a vycházel v Pražských novinách od 31. ledna do 5. února 1858 (viz Dílo B. N., XIV, str. 120 a d.); *Co se týká humoristického časopisu* — k vydávání nedošlo, stejně jako k vydávání časopisu Svět a domov (správně Domov a svět), viz dopis č. 237; *O tom táborském časopisu* — V. Č. Bendl psal 9. ledna 1858 B. Němcové: „Při svém návratu do Budějovic... očekával jsem Váš list; zato ale měl jsem tu jiný, a sice z Tábora. ...byl od jakéhosi pana Františka Ryby (jenž, jak jsem se ptal, jest prý mlynářem v Táboře), a ten mi psal, že hodlá vésti náklad na český beletristický zábavník, a sice měsíční." K uskutečnění tohoto záměru rovněž nedošlo; *Posel od Otavy* — Poutník od Otavy, jenž byl vydáván v Písku Václavem Vetterlem; Němcová opakuje chybný údaj V. Č. Bendla z 9. ledna 1858; *Básně Hálkovy* — báseň Alfred, o níž psal V. Č. Bendl 9. ledna; *Neruda vydal básní svazek* — Hřbitovní kvítí, vydané koncem r. 1857; *Pfleger* — G. Pfleger Moravský vydal r. 1857 Dumky a dva zpěvy z veršovaného románu Pan Vyšinský; *Rostislav a Svatopluk* — Svatopluk a Rostislav (viz dopis č. 237); *Puškin* — V. Č. Bendl tehdy překládal A. S. Puškina, r. 1859 z něho vydal u Václava Vetterla v Písku Básně rozpravné a pak r. 1860 Eugena Oněgina; *o vydání spisů Langerových* — básnické dílo J. J. Langra vyšlo až v l. 1860—1861; *Svazek čtvrtý Koubka* — vyšel až r. 1859; *Frédrova komedie* — Nevlídník a básník, hra polského dramatika Alexandra Fredra; *Bellmann* — Karel B., nakladatel časopisu Erinnerungen, kde vyšel překlad Babičky zkráceně r. 1858, samostatně překlad nevyšel; *„Žena z lidu"* — viz vysv. k č. 198; *Polda* — Leopold Hansmann.

243. *Karlu Němcovi do Zaháně — 23. ledna 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Přípisek „Píšu Marii..." je v záhlaví 1. strany 1. listu; přípisek „Dem Karl" je na 2. straně 2. listu na konci. Viz dopis č. 206.

kdežto jsem Ti přece psala zároveň s Marii a Aidou — tyto dopisy nejsou dochovány; *Skrze ty věci* — zaháňští příbuzní a Karel chtěli poslat Němcovým do Prahy různé starší věci; *u pana kmotra* — u libereckého finančního komisaře Pavla Dusbaby, jenž mohl zprostředkovat převoz věcí přes rakousko-německé hranice; *Karel* — Karel Rank (1838—1890), bratr Josefův, novinář, pak redaktor Vosy, Pražských novin, Hvězdy, Svobody a j. časopisů; *Markytka* — viz vysv. k č. 242; *v té fabrice* — v cukrovaru ve Zdicích; *od p. Vinařického* — od Karla V. (viz dopis č. 235); *jedna novela* — Dobrý člověk; *mimo jiné větší menší články* — zejména ve Škole a životu; *objednané práce* — pro Musejník, Živu, Památky archeologické; *od jedné známé paní Amerikánky* — od Katinky Aignerové, ženy novoyorského dr. G. Aignera, přítelkyně Vojty Náprstka, jež s Náprstkem přijela r. 1858 z USA do Čech; *Pepa Szablakova* — viz vysv. k č. 233; *Feslovka* — restaurace se zahradou na cestě z Vinohrad k Olšanům, při dnešní třídě W. Piecka; *Na ten způsob né* — K. Němec patrně poslal nějak neodborně onen broskvový stromek pro Feslovku; *já jsem psala Marie* — Němcová čtla po německu ‚marí'; *Vereinsmünze* — spolková měna; *v Muskavě* — v Mužákově u Zaháně; *jsou k ní čtyry ilustrace* — otištěny byly jen tři; *Že jsem jim při tom pomohla* — Němcová revidovala překlad Jana Ohérala; *Podhorský* — přítel K. Němce Václav P., rytec; *je u Kollára* — u Františka Koláře (Kollarže; 1825 v Josefově — 1894 ve Vídni); *Pachlová* — Terezie P., vdova po rytci.

244. *Josefu Němcovi do Zdic — 23. ledna 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu.

komisí s těmi dokumenty — J. Němec podával rekurs proti nízkému výměru pense; *Diensteid* — služební přísaha; *„Ich wollte Ihnen..."* — Chtěl jsem vám pomoci, ale člověk teď neví, jak se má rozumět zákonu o kolkování. — Je tam výslovně, že dokumenty vyžádané ministerstvem není potřebí kolkovat, a proto by ani toto nemělo být kolkováno, třebaže je to zároveň žádost, ale každý tomu rozumí jinak. — *Obstgasse...* — Ovocná ulice, U bílého pudla, č. 761, rohový dům mezi ulicí 28. října a Jungmannovým náměstím; *k Bunzlovům* — do Bunzlova komisionářského a dopravního závodu na Starém Městě; *u hraběnky* — u Eleonory Kounicové; *Daněk* — Vincenc (Čeněk) D., bratr přítele Němcových Josefa D., spolumajitel strojírny v Karlíně; *Vojáček* — Jan V., majitel statku Tetína u Berouna; *Frič* — JUDr. Josef F.; *Skála a Macháček* — majitelé cukrovaru ve Zdicích; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *mladý Sklenář* — Josef S., syn statkáře ve Zdicích, právník, později muž Otýlie Sklenářové-Malé a tajemník Družstva Národního divadla; *Aignerová* — vysv. k č. 243.

245. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně — 3. února 1858*

Orig. byl podle Z. Záhoře ve VM, dnes je nezvěstný. V otisku (ČČM 1915, str. 33) jsou snad i nesprávnosti (holách m. horách); také forma datace je nezvyklá, zřejmě byla vydavatelem upravena (zněla pravděpodobně V Praze 3/2 58).

Vašeho díla o historii literatury české — Dějiny řeči a literatury československé. Věk starší (Vídeň, 1858). — *Müller* — Jan Bohuslav M. (1823 až 1885), žák F. M. Klácela, úředník Dvorní bibliotéky ve Vídni a vychovatel, zabýval se překládáním ze severských literatur (přeložil také Andersenova Improvisátora a Tégnerovu Frithjofságu), z francouzštiny a italštiny a psal o výtvarném umění.

246. *Josefu Němcovi do Zdic — 13. února 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, ČS.

Taxis — viz vysv. k č. 208; *pervienový* — pervián (franc. péruvienne), nejjemnější hebká vlněná látka, užívaná na černé mužské a salónní obleky; *užívat chinu* — kůru chinovou nebo chinin; *Havel* — Josef H., pražský krejčí; *Arnold* — Emanuel A., viz vysv. k č. 213; *z podaření toho atentátu* — 18. února 1853 se Maďar Libenyi pokusil ve Vídni o atentát na císaře Františka Josefa I.; *Frič* — JUDr. Josef F., návštěva se týkala toho, že měl být J. Němec propuštěn z cukrovaru ve Zdicích, kam se prý dostal na přímluvu Fričovu; *Jesch z Hořovic* — hořovický úředník, jenž se choval k J. Němcovi nepřátelsky; J. Němec o něm psal Němcové 4. února 1858: „Dle řeči buchhaltera stalo se to usnešení Skálovo mě dát pryč na domluvu představeného v Hořovicích, nějakého Ješe; ten prý mu namluvil, jak nebezpečný člověk [jsem] a že fabrika s tím utrpí na kreditu, a Skála jako představený obce by mě ani trpět neměl. Skála je copař a má před ouřady rešpekt také stranu dluhů a jiných platů." — *starý Sklenář* — otec Josefa Sklenáře; *Daněk* — Vincenc D., viz vysv. k č. 244; *také Josefovi* — bratru Vincence Daňka; *Šesták* — Josef Václav Š., redaktor Pražských novin; *o honorář za ten článek* — za článek Město Bělák a jeho okolí; *Noviny* — Pražské noviny; *Posla ještě nemám* — Posla z Prahy, sešit s nekrologem J. Franty Šumavského; *Bělák* — Vojtěch B., vl. jm. František Šimáček, redaktor a vydavatel Posla z Prahy.

247. *Josefu Němcovi* do Zdic — *19. února 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Havel — viz vys. k č. 246; *Vosov* — panství Karla Schwarzenberga v okrese hořovickém; *Vrťátko* — Antonín Jaroslav V. (1815—1892), knihovník Českého musea; *Jarouše tam pošlu* — do Zdic za otcem; *Dusbabovic* — rodina kmotra Dusbaby z Liberce; *Hegr* — Josef H., druh J. Němce z finančnické služby, Němec byl kmotrem jeho dětem; *dr. Semerád* — lékař Mathias Semerad, zemřel 17. února 1858 v Praze na Starém Městě; *Slavík* — Jan Slavík, mlynář, známý mecenáš, zemřel chudý a osamělý 13. února 1858 na souchotiny.

248. *Adéle Panklové do Zaháně — 20. února 1858*

Orig.: 1 dvojl., 22,4 × 14,2 cm, 1 list, 23 × 14,5 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Psáno celé kurentem, s četnými chybami a s vynecháváním slov. Datum je několikrát přepisováno, takže lze číst i 26/2.

Překlad: 20/2 58. Milá sestro! Byla bych Ti ihned odpověděla na Tvůj dopis, ale protože jsi očekávala učitou odpověď stran Otty, musela jsem se nejdříve dotázat. Daněk, jeho bratr, je výrobce strojů, k tomu jsem zašla, ale jak jsem to už napřed [věděla], tak tomu je. Jako strojník potřebuje reálku, potom se musí čtyři léta učit; 100 zl. konv. měny musí složit a musí mít svou postel, aby mohl snad bydlet ve fabrice. V druhém roce, když se už hodí k práci, dostane už nějakou mzdu, jejíž výše pak stoupá. Takové podmínky jsou všude. To je ovšem, jak vidíte, obtížné, kdyby to takové nebylo, byla bych snad i já dala Karla nebo Jaroslava tomu vyučit, neboť strojníci si vydělají ohromné peníze. — Co by také působilo potíže u Otty, že už [nepřísluší] do Čech, mohl by mít jenom povolení k pobytu a musel by se za rok za dvě léta hlásit, kdyby byl pak odveden, nijak by mu to všecko nepomohlo. A kdož ví, přijal-li by ho kdo jako povinného vojenskou službou, neboť v Rakousku jsou prapodivné zákony a policie má své zvláštní rozmary; a že by na něho ihned dávali pozor, je jisté, neboť bych ho musela ihned přihlásit, a já sama jsem pod policejním dohledem. Pak bych mu také nemohla na dlouho poskytnout přístřeší, a zvlášť kdyby tu byl můj muž, neboť pak musí i Dory spát na zemi, neboť my nemáme tolik místa. Stravu by rovněž u mne nemohl mít, protože bydlím až u Dobytčího trhu a fabrika je v Karlíně, tedy dobré tři čtvrti hodiny vzdálena, a práce v ní přestává v $11^1/_2$ a v $1^1/_2$ začíná se znova. — Stravu by matka nemohla uhradit, pod 7 zl. konv. měny měsíčně není možná dostat obědy, a to se člověk nenají dosyta. — Do domu teď nikdo nepřijme studenta pod 20 zl. konv. měny, kdežto v dřívějších letech se platilo 10—12 a lepší strava se za to dostala. Co však se týče služby u panstva, v té věci není v Praze vyhlídky, a pak pokud jde o to, ani neznám nikoho, kdo by mohl někoho potřebovat. Není tomu dlouho, co jeden bankéř a jeden baron udělali bankrot, tak se přes sto služebníků octlo na dlažbě; za mnoho starých se páni přimluvili, ale mnoho jich je dosud bez chleba; to víte, takovým se dává vždycky přednost. — Praha v tomhle není Vídeň, kde se snadněji najde služba, protože se tam lidé hrnou proudem. Kdybych byla svobodná nebo kdybych neměla děti, šla bych do Ameriky nebo do Ruska, tam jsou vyhlídky pro ženu a dobré služby, aniž je člověk jako otrok, jak je to zavedeno v Evropě. Myslím, že by přece jen bývalo lépe, kdyby se byl Otto vyučil řemeslu anebo kdyby byl začal s něčím jiným, dnes není nad řemeslo, a jenom tak se může v životě probojovat. Napsala jsem Vám, že by měl Otto jít do reálky, i kdyby to bylo jen na dvě léta, — a potom by se býval mohl stát truhlářem nebo zámečníkem — anebo jiným takovým řemeslníkem. Tak by byl dostal práci i v továrně na stroje a byl by se vyučil i v strojnictví, aniž by byl za to musel platit. — Takoví řemeslníci jsou v těchto fabrikách velmi dobře placeni a všude dostanou práci. Nedávno

se vrátil z Ameriky truhlář, který se tam odstěhoval r. 1848, a přivezl si 20.000 zl., byl velmi dovedný a vrátil se domů ještě cvičenější. Při nejlepší vůli nemohu v tom nic udělat. Co se Tebe týče, je tomu jinak, Ty jako žena musela by ses s námi nuzovat, jak by to šlo, my nemáme mnohdy pranic, inu, tak bys musila být také spokojena. Nu já jsem myslila tak, že by sis mohla snad zatím přivydělat šitím, než by se naskytla nějaká služba, když by to snad trvalo déle. — Ale jak Ty si myslíš, že bys přišla až k jistému, o tom není ani řeči, než Tě někdo přijme, bude Tě chtít vidět, to si můžeš myslit, a kdopak může vědět, píšu-li Ti, budeš-li se potom zamlouvat, to je vždycky nanejisto. Dá-li se to do Oznamovatele, stojí každé oznámení 30 kr. konv. měny; to se také nedá dlouho dělat, a poptávají-li se lidé, chtějí také vidět tu, jež se jim nabízí. — Ráda věřím, že své věci rozumíš, ale zde také je mnoho děvčat, kteráž jsou velmi obratná ve všech možných pracích a rovněž službu nedostanou, nejspíš si ještě vydělají soukromě šitím ozdob a šatů. — Tak mám v sousedství dvě sestry. — Jejich otec byl u knížete Schwarzenberga jako vrátný a zemřel náhle předešlého roku. Teď nemají ta děvčata nikoho, jedna je sedmnáctiletá, druhá patnáctiletá. Otec byl už v pensi, jmění nebylo žádné, teď byly sirotky. Starší šla ke kněžně, ale panstvo se nyní ve všem uskrovňuje, dostalo se jim malého důchodu z milosti, oběma 40 zl. ročně. Starší se učila modistství a začala samostatně pracovat, protože pracuje pěkně, má už dobré zákaznice, a tak žijí v malé světničce obě, ne sice dobře, ale přece jsou uchráněny hladu. — Kdybych vám mohla pomoci, udělala bych to ráda z celého srdce, ale já sama jsem jako žebračka; pensi doposud ještě nemáme, můj muž dostává ve fabrice sotva to, co potřebuje, a je tam jen proto, aby se seznámil s prací v cukrovaru, jinak by si byl už jistě hledal něco lepšího, neboť já to na mou duši dlouho nevydržím. Příspěvky nedostávám teď od nikoho, neboť je strašlivá nouze, i boháčům se daří špatně, daně všecko pohltí, a kdo jiný tím trpí než chudá třída? Činže stoupá ustavičně, protože také domácí musí platit mnoho daní, a nikdy snad nebylo v Praze tolik podnájemníků jako letos. Já platím 112 zl. konv. měny a mám dvě malé místnosti v třetím poschodí. A to všecko musím vydělat svým perem, a to mám štěstí, že alespoň najdu nakladatele, mám-li co hotového, a že taktak vystačím, ale není toho přece jen víc než na stravu a činži a dříví. Na šatstvo nesmím ani pomyslit, a vidím-li, jak je všecko už nadranc a že my s Dory každá máme jen jedny šaty k nošení, a [dívám-li se] na prádlo, pak nevím, jak se to skončí, nepřijde-li brzy nějaká pomoc. — Den co den vysedám až do dvou hodin po půlnoci, to je u mne hodina k spánku; k tomu špatná strava jenom v poledne, po svačinách ani potuchy a večer trochu čaje. Divím se jen, že jsem ještě tak zdráva, je to zázrak a bůh sám mě sílí. — Měla bys u mne málo dobroty, ale já vím, že bys to přijímala tak, jak to může být. — Karel mi dělá těžké srdce svou lehkomyslností; nemohu mu pomoci, má-li dluhy, musí hledět, aby je poplatil; psala jsem mu, půjde-li odtud, aby mi psal, byla bych se starala o to, aby někde dostal stálou službu a aby se světem nepotloukal bez práce, ale on

nepíše. — Lituji, kudy chodím, že jsem ho poslala do Sagan, měl přijít k přísnému pánovi; myslila jsem to s ním dobře, a on se mi za to špatně odměnil. — Z Jaroslava, dá-li mu bůh zdraví, bude hodnější chlapec. — To je teprve největší utrpení, když děti užírají člověku srdce. Jak mě bolí, že nemohu matce pomoci, to vím já nejlépe, ale kdož může za neštěstí, naše rodina je věru nešťastná. Vím, že si pomyslíte, že pro Vás nechci nic udělat, ale věřte tomu, mám přátel dost, to je pravda, ale jsem-li v nouzi, nevím o nikom, nanejvýš o takových, kteří jsou chudí jako já. — Chválí mě, čtou rádi, co píšu, nesmím s ničím přijít. Líbám Vás všechny tisíckrát i se svými dětmi, a pište mi brzy. — Vaše upřímná Betty. Prosím, dej ihned ten lístek Karlovi a on ať brzy odpoví.

wegen Otto — o Ottovi, bratru Němcové; *Daněk* — Josef D., viz vysv. k č. 246; *sein Bruder* — Vincenc Daněk; *bei dem Viehmarkt* — u Dobytčího trhu, dnešního Karlova náměstí.

249. *Josefu Němcovi do Zdic — 23. února 1858*

Orig.: dnes nezvěstný, podle G III, 297 byl v majetku B. Němcové (vdovy po Jaroslavu Němci?). Záhoř datoval 24. únorem 1858. Při své dataci vycházím z údaje v dopise Němcové z 27. února 1858: „... už je tam čtyry dni a žádný nepíšete..."; viz dopis č. 253. Dopis otiskuji podle G III, 297.

Havel — krejčí Havel, srov. dopis č. 246 a 247.

250. *Karlu Němcovi do Zaháně — 25. února 1858*

Orig.: 1 list, 8°, 1 list, 14,2 × 15,3 cm, NM. — Dopis byl patrně přiložen k dopisu psanému sestře Adéle 20. února 1858, viz v něm poznámku pod podpisem.

že chceš něco poslat — viz dopis č. 243; *panu kmotrovi* — viz vysv. k č. 243; *A nyní píše mi Aida* — tento dopis Adély Panklové neznáme.

251. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi — 26. února 1858*

Orig.: 1 list, 8°, NM. Adresa je napsána na 2. straně listu při levém okraji shora dolů. K dopisu byl přiložen list pro Vuka Stefanoviće Karadžiće, viz dopis č. 252.

Vuk — Vuk Stefanović Karadžić (1787—1864), srbský spisovatel; dopis poslaný Němcovou Karadžićovi koncem r. 1857 neznáme; *v Bukarestu u Miloše* — u Miloše Obrenoviće, jenž jako kníže srbský abdikoval r. 1839; *paní Kollárová* — vdova po J. Kollárovi Bedřiška; *jeden je hodný...* — Němcová opakovala prostě, co jí J. Němec psal 29. listopadu 1857: „Macháček je docela jiný člověk nežli Skála. Tento je stará bába, Macháček má mužnost a energii." Zanedlouho psal už J. Němec o Macháčkovi jinak, viz vysv. k č. 262; *list panu Vukovi* — viz dopis č. 252.

252. *Vukovi Stefanovići Karadžićovi do Vídně — 26. února 1858*

Orig.: 1 dvojl., 14,5 × 22,5 cm, Archiv Srbské akademie věd v Bělehradě,

dar dcery Vuka Stefanoviće Karadžiće Míny. Obálka s adresou, na zadní straně obálky poznámka: od české spisateljke. Otisk: Dr. Krešimir Georgijevič, profesor bohemistiky na universitě v Bělehradě, Z nevydané Vukovy korespondence, Sborník filosofické fakulty, Bělehrad, 1954, str. 357—388. Přetisk: Julie Štěpánková, Dopis Boženy Němcové v Archivu Srbské akademie věd, Česká literatura 4, 1956, str. 163—164. Dopis byl přiložen k dopisu prof. A. V. Šemberovi z 26. února 1858, viz dopis č. 251.

paní Petrovičová — Kateřina, dcera J. Jungmanna, narozená r. 1821, zesnulá r. 1889, provdaná po prvé za Antonína Lauermanna, r. 1853 provdaná po druhé za Srba Dimitrije Petroviće, jenž studoval v Praze techniku a stal se profesorem v jugoslávském Karlovci.

253. *Josefu Němcovi do Zdic — 27. února 1858*

Orig.: 1 list, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze.

zítra jdeme do divadla — na premiéru Diblíka (Grille), hry Charlotty Birch-Pfeifferové (Spisy B. N., XI, 1957, str. 205n.); *kmotr* — Dusbaba.

254. *Josefu Němcovi a synu Jaroslavovi do Zdic — 3. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Bez data. Datuji shodně s Proškem podle údaje v dopise: „Dnes je středa", tj. středa 3. března 1858 po 28. únoru 1858, po neděli, kdy byla B. Němcová v divadle (viz dopis č. 253). Na str. 1—3 je dopis J. Němcovi, od poloviny 3. strany je přípisek určený Jaroslavovi, pokračující od poloviny 4. strany do konce; nad tímto pokračováním je na str. 4 sdělení o šatstvu a o sucharech, v otisku je umisťuji pod podpis.

List Váš — z 28. února, je otištěn v Besedách Času 9. a 30. července 1922; *Havel* — viz vysv. k č. 246; *po Langhamrovi* — otci služebné Němcových Manky; *dnes je středa* — 3. března; *3 fr. šaj.* — 3 zlatky šajnů; *Chvála* — pražský kloboučník Josef Ch.; *jednu rátu, 5 rát* — jednu splátku, pět splátek; J. Němec měl splatit úřadu v Ďarmotech 25 zl., jež tam za jeho úřadování chyběly v pokladně; *příjezd Vojty Náprstka* — 25. února 1858 se vrátil ze Spojených států, kam odešel po r. 1848; *matka* — paní Anna Náprstková; *v neděli v divadle* — na představení Fričova Diblíka, V. Náprstek si o tomto setkání s Němcovou zapsal poznámku do svého deníku; *poslední číslo Školy* — Školy a života, viz vysv. k č. 233; *Rohlíček* — v tiskárně Bedřicha Rohlíčka byl časopis tištěn; *Skrze ten Vosov* — viz dopis č. 247; *knihovník je... v pořádku* — tj. skříň s knihami, knihovnička; *Holčičku Ti máčím* — plastiku, dílko Jaroslavovo; *na Valdek* — viz dopis č. 213; *pan Vidu* — pes, jemuž Němcových říkali Vidu (Wie du, Jako ty) nebo Vidák; *pan Veverák* — ochočená veverka; *fusfecy* — (z něm. Fußfetzen) onuce; *od paní Aignerové* — viz dopis č. 243.

255. *Josefu Němcovi do Zdic — 5. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Psáno na str. 1 — 3; po složení dopisu čtvermo do obálky připsala Němcová na str. 4 obráceně, tj. nahoře od hřbetu dopisu k levému okraji připomínku „Pošlete nám cukr".

k Bunzlovům — viz vysv. k č. 244; *Havel* — viz vysv. k č. 246; *Kober* — I. L. Kober, nakladatel Riegrova Slovníku naučného; *co chtěl tenkráte Palacký* — viz dopis č. 200; *proč vystoupl* — z vedení Matice české odešel Palacký v únoru r. 1852; *chtějí mně nějakou úlohu dát* — k tomu nedošlo, Slovník začal vycházet v květnu r. 1859, v soupisu spolupracovníků jméno Němcové nenalézáme; *od Palacký* — od paní Terezie Palacké, choti F. Palackého; *Štulec* — Václav Štulc; *v Bibliotéce* — v Bibliotéce českých původních románů historických i novověkých, již vydávala Kateřina Jeřábková; *v Blahověstu* — svém časopisu, V. Štulc o Pohorské vesnici v l. 1858—1862 vůbec nepsal; *Standler* — patrně František Stangler, katecheta u Sv. Štěpána na Novém Městě, viz dopis č. 197.

256. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 6. března 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Přejímám dataci Proškovu 6. března 1858 (syn Jarouš je ve Zdicích).

„Der Absatz..." — odbyt je velmi dobrý; *skrze toho Puškina* — viz dopis č. 242; *píšte vyjmínky* — podmínky autorské; *Mazepu* — Poltavu, v níž vystupuje Mazepa (1644—1709), ataman donských kozáků; *Dobrý člověk* — povídka Němcové, otištěná v Poslu z Prahy; *Štulec* — V. Štulc; *Polda Noviny* — Leopold Hansmann své Moravské noviny; *Humoristi mají hezký list* — Humoristické listy, vydávané r. 1858 Josefem R. Vilímkem za součinnosti Josefa Svátka; *Lešetický* — Vojtěch L. (1830—1908), jenž vydal epos Hynek a Rachel a Písně a balady; *do spolku Štul.* — Štulcova; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), lektor slovanských jazyků a překladatel ruské poesie; *Vorel* — F. L. Vorlíček; *Svět a domov* — viz vysv. k č. 237; *budou vydávat almanach, k prospěchu Čtenářského spolku* — z tohoto úmyslu vzešel almanach Máj na r. 1858; *také jim musím něco naškrábnout* — Němcová jim napsala povídku Chyže pod horami; *encyklopedii* — Riegrův Slovník naučný, k jehož vydání došlo až v květnu 1859 a jenž byl ukončen r. 1874; *v kruhu Plc.* — v kruhu Fr. Palackého; *beletristický týdeník* — k vydávání jeho nedošlo; *Müller* — viz dopis č. 245; *Andersenův Improvisátor* — román Hanse Christiána Andersena (1805—1875), dánského pohádkáře; *Hanuš* — Hanuš Jurenka; *Anna* — Pokorná; *„O Leda..."* — Ó Ledo, jakás to byla husa! *Leda* — v řeckém bájesloví milenka hlavního boha Dia, jenž se k ní přiblížil v podobě labutě; *Es gibt kein Ideal* — Není ideálů; *„Die Liebe..."* — Láska, o níž sníme, po níž toužíme, není nic než věčná touha; *Podlipa* — lékař Josef Podlipský, později manžel spisovatelky Žofie Podlipské (roz. Rottové); *Ty pohádky...* — jde o rozebrané svazečky 2. vydání Národních pohádek a pověstí; *Dostala jsem hezkou lampu* — od Katinky Aignerové, viz dopisy č. 243 a 254; *parle france* — přepis české lidové výslovnosti francouzského parle (nebo parler) français, mluví (nebo mluvit) francouzsky; *pozdravujte buláky* — Chody; *Hahn-Hahnová* — Ida von Hahn-Hahn (1805—1880), německá spisovatelka, provdaná, ale když r. 1852 konvertovala ke katolicismu, trávila život v klášteřích.

257. *Josefu Němcovi do Zdic — po 7. březnu 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis je odpovědí na list J. Němce ze 7. března 1858 (otištěný v Besedách Času 30. července 1922).

smrad židovská — šéf dopravního podniku Bunzl, viz dopis J. Němce ze 7. března 1858; *Die Primatoren Prags* — Die Primatoren der königlichen Hauptstadt Prag, dílo K. J. Erbena, tehdy právě vyšlé; *panu kmotrovi* — viz vysv. k č. 243; *Skála* — František S., spolumajitel cukrovaru ve Zdicích.

258. *Josefu Branislavu Menclovi v Praze — 10. března 1858*

Orig.: 1 lístek, 17×13 cm, NM. Opravuji dataci originálu (10/2); syn Jaroslav byl ve Zdicích od 23. února do 12. března 1858.

dohotovím rukopis — článku Uherské město, jenž počal r. 1858 vycházet v Časopise Českého musea počínajíc druhým svazkem.

259. *Josefu Němcovi do Zdic — 14. března 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, 1 list, 14,2×15,2 cm, ČS. Přípisek „Prádlo Ti v pondělí..." je na 2. straně samostatného listu po levém okraji shora dolů.

hříběcí — chřipěcí, koňská nemoc; *Skála... Macháček* — majitelé cukrovaru ve Zdicích; *Historii* — Palackého Dějiny; *že oba díly první Ti vzali* — při policejní prohlídce bytu v Ďarmotech r. 1854; *Primátoři* — K. J. Erbena Die Primatoren der k. k. Hauptstadt Prag; *Výbor* — Výbor z literatury české, r. 1858 začal vycházet II. díl, pořádaný K. J. Erbenem; *k Šestákovi* — pro honorář za poslední článek J. Němce v Pražských novinách, viz dopis č. 246; *Dovolení od Vuka* — viz dopis č. 252; *Tomášek* — Jan Pavel Tomášik, bratr Sama Tomášika, viz dopis č. 228 a další; *Ty srbské* — pohádky už knižně nevyšly, zachovalo se jen několik ukázek (viz Spisy B. N., XI, 1957, 104 a d.); *s Kobrem... moje spisy* — u I. L. Kobra vycházelo až 2. vydání Sebraných spisů B. Němcové (1869—1891); první soubor díla B. Němcové vycházel u Augusty v Litomyšli; *Grimmových* — pohádek, tj. pohádek bratří Grimmů, Jakoba (1785—1863) a Wilhelma (1786—1859), kteří vydávali Kinder- und Hausmärchen (Dětské a rodinné pohádky, 1812) a Deutsche Sagen (Německé pověsti, 1816).

260. *Josefu Branislavu Menclovi v Praze*

Orig.: 1 lístek, 13,1×14,9 cm, v majetku prof. Vladimíra Němce. Psáno po jedné straně, bez podpisu, bez data. Dopis lze podle údaje o Šálkovi jenom přibližně vložit do této časové souvislosti.

261. *Josefu Němcovi do Zdic — 18. března 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Sychrov — panství s parkem na Turnovsku; *k hraběnce* — k Eleonoře Kounicové; *Posla* — Posla z Prahy; *u Fričů* — u JUDr. Josefa Friče; *unbekannterweise* — bez seznámení, třeba se s ním neznám.

262. *Josefu Němcovi do Zdic — 27. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Psáno na str. 1—2, na str. 4 adresa, červená pečeť, razítka: Prag 27/3 5A. — Zditz 28 März.

na Tvůj list — na dopis z 23. března 1858 (otisk v Besedách Času 6. srpna 1922); *Frič* — JUDr. Josef F.; *ten opis* — J. Němec píše 23. března Němcové: „Tu Ti posílám opis listu, který mi dnes ráno byl doručen, obsahuje mou výpověď z zdejší služby... Pravá příčina je ale, že jsem pod policejní dohlídkou, což víc Macháčkovi nežli samému Skálovi, jak mne dnes buchhalter ujišťoval, bylo proti mysli. Macháček byl v roce 48 šest neděl skrze svatodušní svátky v Praze zavřen, a byl též nějaký čas pod policejní dohlídkou. On má jakož pachtýř císařských statků s pány mnoho co dělat a často je potřebuje, a aby se nemyslilo, že ještě předešlého smýšlení je a že stejně smýšlející podporuje a je ještě do služby přijímá, zkrátka jako slabý karakter a nestálý chce všecko podezření od sebe odvrátit, a kdyby bylo podle jeho to šlo, byl bych už hned po vánocích, jak jsem ze svátků sem přijel, byl už dostal býval výpověď, to se ale jen na přímluvu starého Sklenáře nestalo, ani prý sám Skála, jak je šosák, není takový bázlivec. Tak mě ujišťoval buchhalter a povídal, kdybych mu nechtěl věřit, abych se zeptal starýho Sklenáře. Mohla bys s tím přece dojít k Fričovi, co tomu as řekne, bude se jistě tomu divit, že takového něco na chválu Macháčka následovat mohlo. ...Můžeš-li, dojdi k Fričovi a ukaž mu tento opis." — *Vrťátko* — Antonín Jaroslav V., knihovník Českého musea; *v Blatné* — A. J. Vrťátko byl v mládí vychovatelem v rodině blatenského barona Hildprandta a do Blatné dojížděl i později; *Od Šestáka... posud nic* — viz vysv. k č. 246 a 259.

263. *Karlu Němcovi do Zaháně — 30. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

že jsi do A— se zamiloval — do své tety Aidy; *Otto* — bratr Němcové, viz o něm v dopisu č. 248; *do Moskavy* — do Muskavy, Mužákova u Zaháně; *Šťastný* — profesor Jan Š. se přesto dožil věku 90 let (1824—1913); *Prof. Rozum* — Jan Václav R. (1824—1858), profesor německé vyšší reálky v Praze, spisovatel pro mládež, redaktor Zlatých klasů a Školy a života; *Rank* — Josef R., synovec J. Franty Šumavského; *slečna Hlavsová* — Anna Milina H. (1811—1892), přítelkyně a podporovatelka Němcové; *Palacký mladý* — Jan P.; *Šafařík mladý* — Vojtěch Š.

264. *Karlu Bellmannovi v Praze — 30. března 1858*

Orig. by měl být podle G III a podle Záhoře v NM, je však nezvěstný.

Překlad: Vaše blahorodí! Prosím nejzdvořileji, mohl-li byste mi na účet honoráře vypomoci 5 zl. konvenční měny. V úctě B. Něm.

auf Abschlag des Honorars — buď na účet honoráře za autorisaci překladu Babičky v Erinnerungen, anebo zálohou na honorář za chystané samostatné německé knižní vydání tohoto překladu (viz dopis č. 242).

265. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 30. března 1858*

Orig.: 1 list, 8°, M. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 273 a d.

sbírku Škultétyho — Slovenské povesti Augusta Horislava Škultétyho (1819—1892); *Rimavský* — Ján Francisci Rimavský (1822—1905); *a zase to nikdo neuvidí* — jako sbírku Jána Francisciho Slovenskje povesti z r. 1845, o níž se Němcová dověděla až r. 1852, ač Francisci poslal do Prahy už r. 1845 500 výtisků na prodej; *Za ten opis děkuju* — patrně za opis něčeho z balocké kroniky; *Boca* — osada v župě liptovské; *v Lehotě* — rodina Sama Chalupky v Horní Lehotě; *tu baladu* — baladu Starý väzeň, již poslal Chalupka později (viz dopis č. 274); *ten exemplár jeden* — výtisk Slovenských pohádek poslala Němcová Chalupkovi před vánoci 1857 (dopis č. 239); *brezenskýmu Chalúpkovi* — dramatiku a satiriku Jánu Chalupkovi; *Plošic* — viz vysv. k č. 225; *A či se Vám líbila Praha* — obraz Prahy, jejž mu Němcová poslala, viz dopis č. 239; *drážďanské museum* — drážďanská galerie, kterou Němcová navštívila r. 1852.

266. *Hanuši Kolovratovi Krakovskému — počátkem dubna 1858*

Orig.: 1 list, 17,6 × 15,8 cm, ČS. Koncept nedatovaného dopisu. Psáno kurentem, kursivou tištěná slova latinkou. Kromě tohoto existoval ještě jeden koncept, zřejmě první, jehož originál je dnes nezvěstný, ale jehož text otiskl J. Lelek v Příspěvcích k životopisu B. N., 1917, str. 19. Záhoř datoval koncem prosince 1857, domnívaje se, že s tímto dopisem posílala Němcová první sešitek Slovenských pohádek. Z textu je však zřejmé, že šlo o první díl, jehož poslední, pátý svazeček vyšel na jaře 1858. (Viz o něm zprávu v Lumíru z 1. dubna: Svazkem pátým uzavřeno jest první pořadí plodův básnické tvořivosti našeho lidu, činíc díl první.) Němcová vyčkala, až dostane výtisk vázaný, a ten pak poslala patrně s nedochovanou v konceptech žádostí o podporu (viz i dopisy č. 268 a 269). Znění prvního konceptu, obsahově totožného s konceptem druhým, otiskujeme zde: Ich nehme mir die Freiheit beiliegenden den I. Teil Slowakischen Volksmärchen E. H. zu übersenden, und bitte E. H., sie als Beweis meiner innigsten Dankbarkeit und Hochachtung gütigst annehmen zu wollen. Es ist ein teilweiser Erfolg meiner Reise in die Slowakei, die ich vor zwei Jahren mittelst Unterstützung E. H. unternehmen konnte, teils von mir selbst gesammelt, teils mir von Bekannten zugeschickt. Der zweite Teil wird in einigen Wochen auch beendet werden. Aber die ganze Sammlung ist nicht der hundertste Teil von dem, was noch zu sammeln wäre, denn jedes Komität hat etwas eigenes, sowohl im Dialekt als auch in den Gebräuchen und Sitten und der Beschaffenheit der Natur, in der sie leben, richtet. [— — —] Andere Sitten, andere Gebräuche hat der Bewohner der fruchtbaren Ebenen, der sich nur mit Landbau und Viezucht beschäftigt, andere der Bewohner der Hochwälder, andere der Bergmann, der seine ganze Lebenszeit in den Gruben zubringend und der [— — —]

Překlad dopisu č. 266: Vysoce urozený pane hrabě! Osměluji se poslati Vašemu vysokoblahorodí přiloženou knihu. — Je to prvý díl Slovenských

národních pohádek, zčásti mnou za mého pobytu před dvěma lety sebraných, zčásti mně poslaných. — Je to částečný výsledek mé cesty na Slovensko, již jsem mohla před dvěma lety podniknout s podporou Vaší urozenosti, zčásti byly mnou sebrány, zčásti mně byly poslány známými. — Ještě jeden díl bude následovat; ale všecky ty sebrané pohádky nejsou stý díl toho, co je dosud mezi lidem, co by bylo potřebí sebrat. — Každá župa má své vlastní zvyky a mravy, svůj vlastní dialekt, odchylky, svá vlastní zaměstnání, jak to příroda, ve které žijí, sama sebou přináší. — Co jsem ještě dále shromáždila o Slovácích a o čem jsem se dověděla, vyjde zčásti v příštím svazku Musejníka, zčásti v Živě, a pokud jde o horáry a dřevaře ve zvoleňských hvozdech, v Živě. — Byla bych to již dávno dala do tisku, ale strastné domácí poměry a starosti a delší choroba prodloužily mou práci, což je mi velmi bolestné, protože můj muž má skrovnou pensi a já z největší části sama musím svou rodinu živit z toho, co si literaturou vydělám. To je také příčina, že jsem si nic [nemohla] ušetřit, abych se mohla vydat na druhou cestu, do jiných komitátů, abych mohla sbírat ještě víc, — což je mé nejvroucnější přání, neboť teď vím, jaké poklady jsou mezi čechoslovanským obyvatelstvem jakoby pohřbeny, jichž se tam zřídka kdo ujme, a zčásti abych své [— — —]

im künftigen Bande der Museumzeitschrift — v 2. svazku Časopisu Českého musea začala r. 1858 Němcová otiskovat své „Uherské město (Ďarmoty). Národopisný obrázek".

267. *Karlu Němcovi do Zaháně — 18. dubna 1858*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze. Přípisek „Nevím nic, co Ti táta..." je na 3. straně dvojlistu při dolním okraji; přípisek „A nepíš podruhé německy..." je na 1. straně dvojlistu na horním okraji nad oslovením a vedle data.

Skrchleby — Krchleby, obec na Sedlčansku; *Vereinsgarten in Prag* — Společenská zahrada v Praze na Novém Městě na Slupi; *Erdmannsdorf* — obec se zámkem ve Slezsku; v *Sanssouci* — v zahradě královského zámku v Postupimi; *Kolovrat* — viz dopis č. 266; *panu kmotrovi* — viz vysv. k č. 243; *šarpie* — cupanina, rozcupované starší čisté plátno, užívané v ranhojičství; *Otík, Josef, Gustav* — bratři Němcové; *Eminka* — dcera Hanušových; *Pro Pepu do Slovenska* — pro Josefu Szablakovou do Banské Bystrice.

268. *Karlu Němcovi do Zaháně — 27. dubna 1858*

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 11 × 14,2 cm, NM. Na rubu lístku připsala Dora Němcová svůj dopis Karlovi.

paní hraběnka — Eleonora Kounicová; *Kolovrat* — viz dopis č. 266; *v Potsdamu* — v Postupimi; *Sanssouci* — zámek v Postupimi; *u Geitlerů* — dům čp. 838 na Koňském trhu (Václavském náměstí) vedle Zlaté husy, kde byl první byt Němcových po jejich návratu z Liberce do Prahy před vánoci r. 1850; *Jura* — Hanuš Jurenka; *Šťastný... Rozum* — viz dopis č. 263; Rozum zemřel 13. dubna; *Pilz* — zahradnický přítel

Karlův; *Marie* — dřívější služebná Němcových Marie Klasná; *Hlavsová* — viz vysv. k č. 263; *u Marii* — u Marie Michenetové v Zaháni.

269. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 7. května 1858*
Orig.: 1 list, 14,2 × 11,2 cm, M. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 274 a d.
Herold — malíř Eduard H.; *vypísky* — z balocké farní kroniky.

270. *Františku Šimáčkovi v Praze — 8. května 1858*
Orig.: 1 dvojl., 8°, NM, Archiv Umělecké besedy. Druhý list dopisu je potrhán na místech, jež trpěla přeložením. Na horním okraji přípisek: „List Boženy Němcové, svědčící p. Fr. Šimáčkovi. Um. besedě věnuje V. Hálek" — autograf Vítězslava Hálka. Zde je také majitelské razítko Umělecké besedy. Na rubu 2. listu jsou cizí tužkové poznámky, dopisu se netýkající.
Chyže pod horami — vyšla v almanachu Máj r. 1858; *15 beru, 15 dostávám* — Němcová pravděpodobně dostávala 15 autorských výtisků, ale k těm si ještě na účet honoráře brala 15 dalších; *k Nebeskému* — k Václavu Bolemíru N., redaktoru Časopisu Českého musea, kde mělo vyjít její Uherské město; podle tohoto místa ještě Němcová rukopis nedodala, protože spoléhala, že její práce vyjde až po 31. květnu; *za času slavných sbírek pro českou spisovatelku* — V. Hálek využil tohoto místa v nekrologu B. Němcové, který otiskl v Národních listech 22. a 24. ledna 1862: „Mám v rukou list Boženy Němcové. Když byla v tísni nejtěžší, sebralo se něco příspěvků, aby se jí v nejtěžších starostech ulehčilo. To by nebylo samo o sobě nic zlého. Avšak páni ‚vlastenci' šli ve svém ‚vlastenectví' dál. Na tom jim nebylo dost, že vypili o džbánek piva méně ve prospěch trpící spisovatelky. Oni žádali také, aby jim skládala účty, kterak s těmi penězi naložila, zač je vydala. Příspěvky ty byly tak skromné, že ani za řeč nestojí. Žebrák může nakládat s darovaným grošem dle své vůle: Němcová se jim stala pojednou neplnoletou!" (Viz V. Hálek, O umění, Kritická knihovna 1954, str. 127 — 128.)

271. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 25. května 1858*
Orig.: 1 list, 8°, autogram, a 1 dvojl., 8°, v opisu M. Gebauerové, NM. Podle poznámky na opisu měla nezvěstný dnes dvojlist v originále paní Hartmannová, Praha-Vinohrady, Kollárova ul. Autogram se končí slovy: „...dle národní pověsti slovenské.) —"
rukopis Puškina — rukopis Bendlových překladů z Puškina (viz dopis č 242 a 256); *lipský trh* — evropská knihkupecká bursa; *směnky vypadly* — došly, vypršely; *Domenikus* — Herrmann Dominikus, knihkupec, jenž vydal almanach Máj na r. 1858; *Pfleger* — jméno napsala Němcová kurentem; *Lešetický* — Vojtěch L. (viz vysv. k č. 256); *Rozum* — prof. J. V. Rozum, viz dopis č. 268; *Mareš* — germanisátor českých dětí Johann Maresch, viz dopis č. 205; *Věnoval je Čelakovskému* — Lešetický své Písně a balády věnoval „Památce F. Lad. Čelakovského, zvěčnělého pěvce národního a dra-

hého učitele svého"; *Košín* — Ferdinand Košín z Radostova (zemř. 1877) vydal r. 1858 s pseudonymem Ferdinand Volšovský Kunětické melodie; *Sabinovy romány* — z románů Sabinových vyšlo tehdy Blouznění a první sešit Věčného ženicha; *„paní Fričové"* — její básně jsou v almanachu podepsány jménem Anna Sázavská; *Meyer* — Rudolf Mayer (1837 až 1865); *à la Pravda* — František Pravda, vl. jménem Vojtěch Hlinka (1817 až 1904), autor venkovských povídek; *Notice novinářské* — Z notiční knihy novinkářovy; *Kříž nad Petřínem* — Kříž pod Petřínem, povídka Josefa Baráka; *Znovuzrození* — Dvojí probuzení; *Lada* — Lada-Nióla, almanach J. V. Friče z r. 1855; *Perly* — Perly české, almanach z r. 1855, vydaný Českým museem; *Barák* — Josef B. (1833—1883), básník, žurnalista a politik, viz dopis č. 272; *chomót* — přepis německé výslovnosti francouzského slova commode (volně, pohodlně); *Polda* — Leopold Hansmann, redaktor Moravských novin; *starý Opic* — Filip Maxmilián Opiz (1787 až 1858), botanik; *to bude flóra... bujnější* — Opiz zemřel, nebude už podnikat se svými žáky a s dámami z pražské společnosti botanické výpravy do pražského okolí.

272. *Josefu Barákovi v Praze — 19. června 1858*
Orig.: 1 list, 8°, Městské museum v Litomyšli.

273. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 24. června 1858*
Orig.: 2 listy, 8°, 1 lístek, 14,2×11,3 cm, M. Obálka s pečetí a s razítky: Prag 26/6 — Pesth 27/6 — Neusohl 29/6 — Breznobánya 30/6. Přípisek na 1. straně 1. listu „Stala se mi nehoda..." je psán zpočátku černým inkoustem, pak červeným. První otisk: Slovenské pohľady 1913, str. 379.
historie handělčanů — viz dopis č. 225, 226 a 233; *Pověsti dostanete* — Slovenské pohádky; *Poslal tu starou píseň* — baladu Starý väzeň (viz dopis č. 274); *farár balogský* — Jozef Kúdelka, viz dopis č. 233; *Chaloupkovi brezenskému* — Jánu Chalupkovi; *Visionen... Geistererscheinungen* — vidění... zjevování duchů; *Tibelly* — Karol T. (viz dopis č. 233).

274. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty — 30. června 1858*
Orig.: 2 dvojl., 8°, NM. První otisk: Jan Jakubec v Listech filologických 55, 1928.
tu píseň — Starý väzeň, jež pak vyšla v Časopise Českého musea 1858, str. 394 a d.; *Jeřábková* — Kateřina Jeřábková, majitelka nakladatelství; *do almanachu* — připravovaného na r. 1859 (Kytice); *Ave Maria ...* — Zdrávas, Maria, milosti plná; *ora pro nobis* — pros za nás; *dám do Památek archeologických* — zpráva o tomto nápisu tam otištěna nebyla; *zápisky o starožitnostech slovenských* — vyšly v Památkách archeologických 3 1858, s názvem Slovenské starožitnosti; *dr. Reusz* — dr. Gustáv R., viz dopis č. 233; *Hrádek hornolehotský* — tento popis tvoří součást Slovenských starožitností; *popis Svaté Hůrky* — u Banské Bystrice, článek o Svaté Hůrce Němcová neotiskla; *nástin Hrádku* — viz dopis č. 240; *Co se týká*

slovníčku slovenského — viz dopis č. 233; *Zur slawischen Runenfrage...* — K otázce slovanských run, se zvláštním přihlédnutím k starožitnostem obotritským, jakož i ke glagolici a kyrilici; *Študuje zde Slovák* — Fraňo Mráz, viz dopis č. 233; *Warrens* — Eduard W. (1820—1872), význačný rakouský vládní žurnalista; *co mi poslali Reuszovci* — viz doslov k 2. dílu Slovenských pohádek a pověstí (Spisy B. N., IX, 1953, str. 220); *Svetovládný rytír* — je v 2. svazku Slovenských pohádek a pověstí otištěn jako fragment, k němuž Němcová stručně připojila dokončení; *doslov* — viz Spisy B. N., IX, 1953, str. 220; *Ďarmoty a jeho okolí* — v Časopise Českého musea 1858, str. 273 a d., s názvem Uherské město (Ďarmoty). Národopisný obrázek od Boženy Němcové; *na Dolení zemi* — v části tehdejších Uher, jež byla obydlena Maďary; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *Mnich Chrabr* — Příspěvek k objasnění původu písma slovanského od M. Hattaly, Časopis Českého musea, 1858, str. 117 a d.; *Kritiku proti Šemberově Historii literatury* — vyšla v Časopise Českého musea 1858, str. 298 a d.

275. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 6. července 1858*

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, M. Na obálce pečeť a razítka: Neusohl 10/7 — Br[eznob]ánya 12/7. První otisk: Slovenské pohľady 1911, 629.

Čipkaj — J. Čipka, zeť spisovatele Jána Chaloupky; *domovní* — správce domu; *že chtějí Slováci ve sbírce pokračovat* — ve vydávání pohádek, jak to začal r. 1845 Ján Francisci svými Slovenskými povestmi; *jak z předmluvy vidno* — August Horislav Škultéty (viz dopis č. 265) a spisovatel Pavol Dobšinský (1828—1885) vydali v druhé polovici roku 1858 v Rožňavě Slovenské povesti, kde v předmluvě napsali o vydání Němcové, že v edici slovenských pohádek má býti způsob „vypravovania prostonárodný, slovenský... v reči a vo vyjadrení cele tak vyvedený, ako si to slovenský ľud sám rozpráva". A dále: „Môže síce pravá slovenská povesť aj ináč ako takto, aj v cudzej reči vypravovaná byť, ale, rozumie sa, nebude to viac originál." — *Ida z Düringsfeldu* — viz vysv. k č. 216; *Rimaveského* — Jána Francisciho Rimavského; *do Světozoru* — do týdenní přílohy Slovenských novin, vydávaných ve Vídni Danielem G. Lichardem; *demikát* — polévka z brynzy, ovčího sýra; *Irrlicht* — něm. bludička.

276. *Kateřině Lauermannové-Petrovičové v Praze — 11. července 1858*

Orig.: 1 list, 8°, NM. Na rubu adresa.

adresu na p. knížete — na Rudolfa Thurn-Taxise.

277. *Ignáci Janu Hanušovi v Praze — 13. července 1858*

Orig.: 1 list, ležatá 8°, NM. Psáno po obou stranách.

svazek pověstí slovenských — Slovenské povesti, vydané Škultétym a Dobšinským; *České pohádky jsem Ti lístkami proložila* — lístky tyto se dochovaly, viz Národní báchorky a pověsti, II, 1950, Spisy B. N., II, str. 312 a d.; *Kritische Blätter* — kritický časopis, redigovaný I. J. Hanušem; *Kritiku Ti přinesu* — nevíme, oč tu jde, z pera Němcové tehdy nebyla

tištěna žádná kritika, snad jde o nějaký nepodepsaný posudek v Kritische Blätter.

278. *Kateřině Němcové do Nového Bydžova — 19. července 1858*

Orig. neznám. Otisk: Čas, č. 124 ze 6. května 1914. Zde poznámka neuvedeného vydavatele: „Podáváme zde dopis Boženy Němcové, který nedávno byl nalezen. Obálka se nezachovala — určen byl patrně Kateřině Němcové v Novém Bydžově, vdově po Vavřinci Němcovi, původně kloboučníku, pak hostinském U anděla, bratru Josefa Němce." Psáno kurentem.

co mu odtáhli — co mu odečtli, strhli.

279. *Josefu Václavu Fričovi v Praze — 22. července 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM, fričovský archiv. List 2. je v horní půli a v části dolní čtvrti vytržen, takže na str. 4 zbyla s pečetí jen část adresy. J. V. Frič si připsal na rub 1. listu tužkou poznámku: „Dopomíná se honoráru z Máje, dostala 10 zl." a poznamenal si nahoře na 1. straně: List Boženy Němcové Jos. V. Fričovi.

dejte poukázku — na zbytek honoráře za povídku Chyže pod horami, otištěnou v almanachu Máj, který vydal H. Dominikus.

280. *Karlu Němcovi do Postupimě — 31. července 1858*

Orig.: 1 dvojl. a 2 listy, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze. Přípisek „B. N., Fleischhauergasse Nr. 1360" je na poslední straně dopisu při levém okraji shora dolů, přípisek „Prosím Tě, kdybysi tu nohu..." je na 1. straně dopisu při levém okraji shora dolů.

novelu malou — Chyži pod horami; *Je... venku v Bydžově* — viz dopis č. 278; *k Poppovi* — viz vysv. k č. 237; *Vinařický* — viz vysv. k č. 235; *Šťastný* — viz vysv. k č. 263; *juniperus* — jalovec; *akubea* — aukuba, ozdobný keřík z čeledi dřínovitých; *kurkuligo* — zobatec, narcisovitá rostlina podobná palmě; *Rank* — Josef R., slovníkář; *Marketka* — sestra zemřelého J. Franty Šumavského; *Karel* — Karel Rank, bratr Josefův, viz dopis č. 244; *článek Uherské město* — v Časopise Českého musea 1858.

281. *Matiju Majarovi do Gerljachu — v červenci 1858*

Orig.: 1 list, 8°, modrý papír, NM. Kus dopisu je utržen, takže chybí část data. G II, 388 zařadila tento dopis na konec r. 1857; Josef Lelek (Jak překládala Božena Němcová slovanské pohádky do němčiny, 1921, str. 3) jej posunul do r. 1858; a konečně Prošek podle shod s dopisem Karlu Němcovi z 31. července 1858 přesněji tento dopis datoval koncem července nebo začátkem srpna 1858. Přejímám dataci Proškovu.

článek o Kresu — nebyl asi Majarem napsán, v Musejníku nebyl otištěn; *Slávnosť Žegnanie* — byla v dopise popsána J. Němcem v článku Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské (Časopis Českého musea 1858); *...ty malé, co mi, Vašnost, jste poslali* — snad jsou z nich některé otištěny mezi

překlady jihoslovanských pohádek v Štěpnici, příloze Školy a života; *Trdina* — Janez T. (1830—1905), slovinský spisovatel, dějepisec a národopisec, vydával slovinské pohádky; *O stvoření světa...* — všechny tyto báje přeložila Němcová německy I. J. Hanušovi do jeho Kritische Blätter, kde byly otištěny r. 1858 na str. 237 a d.; viz Spisy N., XI, 1957, str. 502 a 544; *dětské pověsti, zpěvy a hry* — knižně už Němcová nevydala, přípravu k této edici otiskovala v Štěpnici, příloze Školy a života (viz Spisy B. N., XI, 1957, 127 a d.); *Či psal...* — viz vysv. k č. 274; *Slovo o p[o]lku Igorově* — Slovo o polku Igorevě — vydané v překladu Martina Hattaly r. 1858.

282. *Michalu Miloslavu Hodžovi do Liptovského Mikuláše — 22. srpna 1858*

Orig.: 1 list, 8°, obálka s adresou, M; fotokopie NM.

Gallait — Louis G. (1812—1887), belgický malíř, žijící v Antverpách; *syna velmi ušlechtilé matky* — Josefy Čermákové, jež také podporovala B. Němcovou; *nucena nepříznivými okolnostmi* — Němcová byla ze Slovenska policejně vykázána.

283. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně — 27. srpna 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, modrý papír, NM.

dárce — některý z vídeňských přátel nebo známých A. V. Šembery, údiv Němcové nad jménem dárcovým se zdá nasvědčovat tomu, že nejde o nikoho z dárců dřívějších (viz dopis č. 238); snad pomohl tentokrát vídeňský stavitel František Šebek, viz vysv. k č. 237; *navzdor Hattalově... kritice* — v Časopise Českého musea 1858, str. 298 a d.; *druhé vydání* — Šembera patrně psal Němcové, že se chystá druhé vydání, jež vyšlo r. 1859; *Nebeský ... brožurku proti němu vydal* — I. J. Hanuš tehdy vydal brožurku Die Stellung der Kritischen Blätter für Literatur und Kunst zu einer Fraktion der neuböhmischen Literatur (Jak se staví Kritické listy pro literaturu a umění k jedné frakci novočeské literatury) a V. B. Nebeský mu ostře odpověděl brožurkou Aristarchus redivivus. Ein offenes Brieflein an Dr. I. J. Hanuš (Obživlý Aristarchus. Otevřený lístek dr. I. J. Hanušovi); *Aristarchus* — Aristarchos ze Samothraky, přísný řecký kritik z 3. — 2. stol. před n. l.

284. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 1. září 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. Psáno jen na str. 1—2. Papír má v záhlaví 1. strany tištěnou frakturovou iniciálu B v ornamentaci. Otiskl po prvé B. Haluzický, str. 281.

že jsem trochu na Slováky dudrala — viz dopis č. 275; *Jaroslav Čermák* — viz dopis č. 282.

285. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 26. září 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. První otisk: Slovenské pohľady 1913, str. 389.

malíř náš — Jaroslav Čermák (viz dopis č. 282 a 284); *Gočár* — Ján

Gotčár, profesor gymnasia v Banské Bystrici; *Slota* — Juraj S. profesor na katolickém gymnasiu v Banské Bystrici; *Špatný* — František Š., vydavatel Zábav mysliveckých; *hezký obrázek je ten Medvědář* — jde o Zechenterovo vyprávění o lovci medvědů, jehož postavu vylíčila Němcová obšírným citátem ze Zechenterova dopisu v svém příspěvku v Zábavách mysliveckých 1858, 3. svazeček, str. 41-44, nazvaném Poslední medvěd na Čerchově u Chodova nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Polhoře v Gajdošově potoku na Slovensku (viz Spisy B. N., X, 1955, 265 a d.); *ale v té slovenčině udělal kapitální chybu* — tuto chybu v textu příspěvku nalezl dr. F. Váhala: Špatný si původní Zechenterovo „postriežky" změnil v počeštěné „postřížky", v češtině neexistující ve významu hlídání, hlídka, stráž; *V Brně, kam jsem ho též odporučila* — buď Leopoldu Hansmannovi, anebo dr. Janu Helceletovi; *na statku Palackých* — v Lobkovicích; *z panství Kolovrata* — viz dopis č. 280.

286. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 13. října 1858*

Orig.: 1 list, 8°, M. K dopisu byla připojena příloha s dotazy, dochována jest i obálka s razítky: Pesth 14/10, Neusohl 16/10, Breznobánya 18/10. První otisk: Slovenské pohľady 1911, str. 631.

nad zprávou o těžké nehodě — o požáru v domě Zechenterově; *Čermák* — viz dopis č. 282, 284 a 285; *Borbis* — Ján B., Slovák, theologický spisovatel, profesor a farář v Německu; *Štefán Daxner* — přísedící stoličního soudu ve Velkém Kállově; *obligátní předmět* — chyba místo „neobligátní" předmět, nezávazný, nepovinný; *Janko Král* — Janko Kráľ (1822—1876), revolucionář, básník, úředník a advokát; *paní Chalúpková* — žena Jána Chalupky (viz dopis č. 275); *Toto vše psala jsem Vám již...* — viz dopis č. 285.

287. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 1. listopadu 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Puškin — viz dopis č. 271; *Domenikus* — H. Dominikus, nakladatel; *lépe pochodíte v Písku* — u nakladatele Václava Vetterla, kde opravdu r. 1859 vyšly Básně rozpravné a r. 1860 Eugen Oněgin; *špatný odbyt na Máj* — na almanach Máj; *Tartüffe* — viz vysv. k č. 212, premiéra byla 13. listopadu 1858; *Pešková* — Eliška P. (1833—1895); *Fingerhut* — Ferdinand F. chtěl vydávat divadelní bibliotéku; *Malý* — Jakub M. (1811 až 1885), konservativní publicista; *Lešetický* — Vojtěch L., viz dopis č. 256; *brožurka nějaká hanušo-nebeskovská* — viz dopis č. 283; *Večerní písně* — vyšly před vánoci 1858 s vročením 1859; *Humoristické listy...* — jde o přeměnu Humoristických listů v Obrazy života, počínajíc lednem r. 1859; *Gartenlaube* — rodinný německý ilustrovaný časopis; *Müller* — Jan Bohuslav M., viz dopis č. 245; k vydávání jeho listu nedošlo; *hrabě* — Hanuš Kolovrat Krakovský; *plechatý Červinka* — bohatý nymburský soused Červinka; *plechatý* — plešatý, ale zdá se, že zde Němcová užila slova spíše ve významu bohatý, zazobaný; plechatý — ten, kdo má plechy, peníze; *Hansmann* — Leopold H.

288. *Karlu Němcovi do Postupimě — 2. listopadu 1858*

Orig. byl podle Záhoře v majetku nakladatele Bedřicha Kočího, dnes je nezvěstný. V NM fotokopie, 1 dvojl. a 1 list, 8°. Přípisek „Feslovku už nemají..." je psán na 2. straně samostatného listu podél levého okraje, přípisek „To Ti povídám, píš" na 1. stránce samostatného listu u dolního okraje.

Pešková — viz vysv. k č. 287; *Tartüffe* — viz vysv. k č. 212; *přistrádá* — přistřádá; *čas přichází k stavění* — k vojenskému odvodu; *Josef Fričů je zase internýrován* — J. V. Frič byl zatčen a bez výslechu 30. srpna 1858 odvezen do Deése v Sedmihradsku; *Hlavsova* — Anna Milina H. (viz vysv. k č. 263); *Jurenka vzal si v Březnici sládkovu dceru* — Karolínu Tillovou, sestru svého přítele, příštího profesora a středoškolského ředitele Antonína Tilla, otce monografisty B. Němcové univ. prof. dr. Václava Tilla; *Hynk* — Josef Hink, učitel, známý Němcových z Nymburka, viz dopis č. 237; *pan kmotr* — viz vysv. k č. 243; *Frauenbilder* — viz dopis č. 237; *Eine Seele* — patrně jde o knihu Nur eine Seele, Schauspiel von Wilhelm Wolfsohn, vydanou r. 1857; *Feslovka* — viz dopis č. 244; *Haasovci* — význačná a bohatá rodina pražských německých tiskařů a nakladatelů Haasů.

289. *Karlu Němcovi do Postupimě — před 25. listopadem 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Modrá obálka s adresou a s dvěma razítky: kulaté razítko má datum 25. XI., druhé razítko má text Berlin 25/11.

Reiseeffekten — cestovní svršky; *k Svatému Havlu* — v bývalém klášteře bylo modelérské oddělení Akademie výtvarných umění, viz dopis č. 237; *Gustav* — bratr Němcové.

290. *Karlu Němcovi do Postupimě — 29. listopadu 1858*

Orig.: 2 dvojl., 8°, 1 lístek, 6,1 × 14,6 cm, NM. Obálka s adresou, známka vystřižena. Němcová popsala druhý dvojlist, pak vzala lístek pro soupis posílaných předmětů, ale když jí po soupisu vybylo místo, pokračovala v dopise.

jen 17 lb — liber; *Fracht* — nákladní zboží; *Eilgut* — spěšná zásilka; *do Bodenbachu* — do Podmoklí; *daß Dir die Mutter...* — že Ti matka přiložila i kus domácího chleba, což však na úřadě nebylo oznámeno, protože to bylo přidáno teprve později, a proto není to uvedeno na nákladním listě; *Eisenbahnfracht* — železniční nákladní zboží; *šmízetka* — (z franc. chemisette) náprsenka; *paní Doubková* — žena pražského JUDr. Eduarda Daubka, majitele paláce Platýzu (na dnešní Národní třídě) a panství Oseka u Strakonic; *Fingerhut* — patrně Ferdinand F.; *Vrťátko* — Antonín J. V., knihovník Českého musea; *paní Lauermannová* — Kateřina L.-Petrovičová, dcera J. Jungmanna; *košili perkálovou* — z batistu, z mušelínu; *pruský 42gr.* — peníz, který platil 42 grošů; *román pro Bibliotéku* — Žena z lidu (neboli Pražská panička); *článek pro Živu* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Historii Rottekovu* — Karl Wenzeslaus Rodecker von Rotteck (1775 až 1840) napsal dílo Allgemeine Geschichte; *Gervinus* — Georg Gottfried G.

(1805—1871), německý dějepisec a literární historik; *Schleidner* — Matthias Jacob Schleiden (1804—1881), německý botanik, jeho dílo Die Pflanze und ihr Leben (Rostlina a její život) je z r. 1848; *Tschudi* — Johann Jacob von Tschudi (1818—1889), švýcarský přírodopisec, znalec Jižní Ameriky; *Boz* — pseudonym Charlesa Dickense (1812—1870); *Smidt* — asi Adam Smith (1723—1790), anglický národohodospodář a filosof; *mladý Purkyně* — syn Jana Ev. Purkyně Emanuel, botanik; *Podhora* — Václav Podhorský, rytec, Karlův přítel; *Talutmauern* — talutové, nosné zdi jednostranných skleníků; *kurkuligo, aukuba, juniperus* — viz vysv. k č. 280; *hibiscus* — prosvirník, ibišek, rostlina z čeledi slézovitých.

291. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 28. prosince 1858*

Orig.: 2 dvojl., 8°, M. Dopis je datován 28/12, letopočet (1858) připsal tužkou adresát. První otisk: Slovenské pohľady 1913, str. 554.

v kláštеře bydlíte — po vyhoření, viz dopis č. 286; *ciganské básně* — žertovné povídačky; *Špatný* — František Š.; *johanit* — vodnatý síran mědi a uranu, vzácný nerost z Jáchymova; *alaun* — (německy) kamenec; *sole umělecké* — soli umělé, modely solí; *Kraje a lesy Zvolenské stolice* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Chaloupka* — Samo Chalupka; *Zipser* — Kristián Andrej Z., geolog a botanik, r. 1817 vydal Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuches von Ungarn (Nárys místopisné mineralogické příručky Uherska); *Čaplovič* — Ján Č. (1780—1847), právník a národopisec, vydal r. 1829 dílo Gemälde von Ungarn (Obrazy z Uher); *malíř Čermák* — viz dopisy č. 282, 284, 285; *Kuhe* — David Kuh (1818 až 1878) otiskl v svém deníku Tagesbote aus Böhmen r. 1858 článek universitního knihovníka Antonína Zeidlera Handschriftliche Lügen und paleographische Wahrheiten (Rukopisné lži a paleografické pravdy), namířený proti pravosti Hankových Rukopisů; *Palacký jim... vyhováral* — v německé Bohemii jim odpověděl ostrou polemikou; *Srbové si Miloše zvolili* — Miloše Obrenoviće si Srbové zvolili za knížete znova r. 1858, viz dopis č. 252; *Já budu také psát „obrazy ze života lidu"* — Němcová už toto své rozhodnutí nesplnila; *Jeho Vážeň* — viz dopis č. 274; *ten Borbis* — Ján B., viz dopis č. 286; *chválil Hurbana* — Josefa Miloslava H. (1817—1888), vášnivého tehdy odpůrce jednotného spisovného jazyka Čechů a Slováků; *talafúz* — hlupák; *Zverina* — František Bohumír Zvěřina (1834—1908), moravský malíř; *Vansa* — Ľudovít V., syn učitele z Píly, učitel na hudební škole; *to ruské vyzvání* — prospekt vyzývající k účasti v Parusu.

Opravy tiskových chyb:

str. 126, 13. ř. zd. místo *zmatačke* má být *zmetačke*
str. 127, 4. ř. sh. místo puorčovina má být *puorčovina*
15. ř. zd. místo *pošparhau...* — má být *pošparhau"* —
10. ř. zd. místo Kurnasa má být *Kurnasa*
str. 143, 13. ř. sh. místo *Ryby a Obilí* má být *Ryby* a *Obilí*

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek čtrnáctý

LISTY

III

Svazek připravil Miloslav Novotný
za spolupráce výkonných redaktorů Rudolfa Havla
a Rudolfa Skřečka
Graficky upravil František Muzika

Spisy Boženy Němcové řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor Bohuslav Havránek. Redakční rada: Rudolf Havel, Josef Hrabák, Miloslav Novotný, Rudolf Skřeček

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 1196. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1960. Odpovědný redaktor Jiří Sirotek. Technický redaktor Karel Svoboda

Z nové sazby písmem garmond Old Style vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha — Formát papíru 84 × 108 cm — 19,27 autorských archů, 19,59 vydavatelských archů — D 602563

Náklad 2000 výtisků — Vydání první — Them. skupina 13/1
Cena brož. 15,40 Kčs, váz. 19,80 Kčs — 56/VIII-2

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

vycházejí v tomto pořadí:

1. Národní báchorky a pověsti I*
2. Národní báchorky a pověsti II*
3. Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*
4. Povídky I*
5. Babička*
6. Pohorská vesnice*
7. Povídky II*
8. Slovenské pohádky a pověsti I*
9. Slovenské pohádky a pověsti II*
10. Národopisné a cestopisné obrazy ze Slovenska*
11. Básně a jiné práce*
12. Listy I*
13. Listy II*
14. Listy III*
15. Listy IV

Svazky označené hvězdičkou již vyšly, a to v tomto pořadí: 1950 1, 2; 1951 3, 4, 6, 12; 1952 8, 13; 1953 5, 9, 7; 1955 10; 1957 11; 1960 14.